

Diagnoza sytuacji Radomia w ujęciu społecznym, gospodarczym, klimatyczno-środowiskowym i przestrzennym przygotowana na potrzeby opracowania pn. „Strategia dalszego rozwoju Gminy Miasta Radomia – Radom 2030 - aktualizacja”

RADOM 2025

Zespół redakcyjny:

- dr Marzena Kędra
- Paulina Kwiecień

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE	4
2. DANE GEOGRAFICZNE	9
3. SFERA SPOŁECZNA	9
3.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA	9
3.2. KULTURA	36
3.3. DZIEDZICTWO KULTUROWE	46
3.4. SPORT	51
3.5. TURYSTYKA I REKREACJA	53
3.7. AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA	68
3.8. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE	70
3.9. EDUKACJA I SZKOLNICTWO WYŻSZE	75
3.10. OCHRONA ZDROWIA	88
4. SFERA GOSPODARCZA	97
4.1. RYNEK PRACY	97
4.2. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ	109
4.3. FINANSE SAMORZĄDOWE	125
5. ŚRODOWISKO	140
5.1. LASY	140
5.2. TERENY ZIELENI	142
5.3. MIEJSKI SYSTEM PRZYRODNICZY (MSP) RADOMIA	145
5.4. FORMY OCHRONY PRZYRODY	147
5.5. ZASOBY GEOLOGICZNE-GLEBOWE	152
5.6. ZASOBY WODNE	157
5.7. ZAGROŻENIA POWODZIOWE	161
5.8. POWIETRZE	164
5.9. KLIMAT	172
5.10. GOSPODARKA ODPADAMI	176
5.11. OCHRONA PRZED HAŁASEM	183
5.12. POWAŻNE AWARIE	184
6. SFERA PRZESTRZENNA	188
6.1. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO	188
6.2. ZARZĄDZANIE GOSPODARKĄ PRZESTRZENNĄ I PODSTAWOWE OPRACOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ	190
6.3. DECYZJE O USTALENIU CELU PUBLICZNEGO I O WARUNKACH ZABUDOWY	193

6.4. INFRASTRUKTURA DROGOWA I DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA	198
6.5. SYSTEM CIEPŁOWNICZY	211
6.6. ZASOBY MIESZKANIOWE.....	215
7. ZARZĄDZANIE.....	248
SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP.....	254

1. WPROWADZENIE

Zmiany ustawowe dotyczące wymogów, jakie powinna spełniać strategia spowodowały konieczność jej aktualizacji, poprzedzonej aktualizacją diagnozy¹.

Aktualizację diagnozy sytuacji społecznej, gospodarczej oraz jej opracowanie dla sfer przestrzennej oraz klimatyczno-środowiskowej Gminy Miasta Radomia, zgodnie z ustawowymi wymogami, sporządzono w oparciu o:

- informacje dostępne w statystyce publicznej,
- przeprowadzone badanie ankietowe,
- analizę przyjętych w okresie 2021-2024 dokumentów strategicznych, zarówno lokalnych jak i ponadlokalnych.

Zgodnie z przyjętym w pierwotnej diagnozie założeniem, analizowane dane będą konfrontowane z analogicznymi informacjami dla innych, podobnych do Radomia miast oraz analizowane na przestrzeni lat 2008-2023.

Tak więc, diagnoza, jak i jej aktualizacja w roku 2025 roku została przeprowadzona w ujęciu dynamicznym oraz porównawczym.

Analiza dynamiczna polega na obserwacji trendów społeczno – gospodarczych oraz uwarunkowań przestrzennych i klimatyczno-środowiskowych, zachodzących w przyjętym przedziale czasowym. W pierwotnej diagnozie za podstawową zasadę porównania przyjęto dane dotyczące lat 2008 – 2020, a aktualizacja dotyczy okresu 2021 – 2023 (aktualizacja do roku 2024 nie jest możliwa z uwagi na niekompletność danych za 2024 rok w statystyce publicznej). W przypadku braku danych za którykolwiek z roczników, przyjmowano okres dostępnych danych, jednakże nie wcześniejszy niż 2008 r. oraz nie późniejszy niż 2023 r., by zachować porównywalność informacji. Natomiast w sytuacji braku kompletnych danych, zastosowano porównania danych w dostępnym okresie bądź w ujęciu jednorocznym. Diagnozę porównawczą także przeprowadzono z uwzględnieniem benchmarkingu, co pozwoliło ocenić Radom w szerszym tle. W analizie sporządzonej na potrzeby aktualizacji utrzymano wybrane w pierwotnym dokumencie podmioty:

- z uwagi na utratę w wyniku reformy administracyjnej z 1998 roku statusu stolicy województwa wybrano: Częstochowę i Elbląg,
- z uwagi na podobną do Radomia liczbę mieszkańców Częstochowę oraz Sosnowiec,

¹ 13 listopada 2020 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która wprowadziła zmiany w kilkudziesięciu innych aktach prawnych, w tym w ustawie o samorządzie gminnym określającej zakres i tryb opracowania strategii - Ustawa z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2020 r. poz. 1378). Natomiast zgodnie z ustawą z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw, strategia stała się dokumentem planistycznym, a jej ustalenia są wiążące dla planu ogólnego gminy, zastępującego dotychczasowe studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. (Ustawa z dnia 7 lipca 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2023 r. poz. 1688))

- z uwagi na obecność na liście miast średnich tracących funkcje wybrano Sosnowiec i Elbląg.

W związku z powyższym, Radom został porównany z Częstochową, Elblągiem i Sosnowcem, a także do województwa mazowieckiego oraz powiatu radomskiego. Zachowano także porównanie do Warszawy oraz Polski.

Zakres analiz w pierwotnej diagnozie wynikał z art. 10a Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju², w którym wskazano, iż „podmiot opracowujący projekt strategii rozwoju (...) przygotowuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej, z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych”. Obecna aktualizacja obejmuje diagnozę sytuacji społecznej, gospodarczej, klimatyczno-środowiskowej i przestrzennej z uwzględnieniem obszarów funkcjonalnych, w tym miejskich obszarów funkcjonalnych, zgodnie z obowiązującymi przepisami³.

Konieczność szerszego spojrzenia na Gminę Miasta Radomia uzasadnia zarówno liczba ludności, blisko 1000-letnia historia, doświadczenie w pełnieniu roli ośrodka administracyjnego, jak i aktualnie pełnione funkcje społeczno – gospodarcze, które predestynują nasze miasto do roli kluczowego ośrodka dla całego regionu radomskiego. Radom jest miejscem, w którym koncentrują się usługi zdrowotne, kulturalne, edukacyjne, administracyjne, gospodarcze, etc. dla całego regionu. Gmina świadczy usługi nie tylko dla swoich mieszkańców, ale także dla otaczających gmin. Analizy wymaga zatem również najbliższe otoczenie. Radom stanowi bowiem miasto rdzeń Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego. Stowarzyszenie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego (dalej ROF) swoim zasięgiem obejmuje łącznie 15 jednostek samorządu terytorialnego: miasto na prawach powiatu – Radom, powiat radomski, gminę miejską Pionki, gminy miejsko-wiejskie Iłża, Skaryszew, Jedlnia-Letnisko oraz Przytyk, gminy wiejskie Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Kowala, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew, Pionki. Opracowana Strategia rozwoju ponadlokalnego Partnerstwa Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego⁴, stanowi główny dokument strategiczny o charakterze ponadlokalnym dla jednostek z terenu Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego i określa kierunki rozwojowe do 2030 roku.

Na etapie aktualizacji diagnozy sytuacji Radomia, wydzielono cztery obszary diagnostyczne w ramach, których przeanalizowano następujący zakres tematyczny:

Sfera społeczna:

- ludność i procesy demograficzne,
- kultura i dziedzictwo kulturowe,
- sport, rekreacja i turystyka,
- opieka społeczna,
- ochrona zdrowia,
- aktywność społeczna,

² Ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (t.j. Dz.U. z 2025 poz. 198)

³ Zakres opracowania określa art. 10e ustawy z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2024 r. poz. 146 ze zm.)

⁴ Dokument został przyjęty 3 lipca 2024 r. na Walnym Zebraniu Członków Stowarzyszenia ROF.

- bezpieczeństwo publiczne,
- edukacja i szkolnictwo wyższe.

Sfera gospodarcza:

- bezrobocie i rynek pracy,
- działalność gospodarcza i przedsiębiorczość,
- finanse samorządowe.

Sfera klimatyczno-środowiskowa

- lasy
- treny rekreacyjne (zieleni)
- korytarze ekologiczne
- obszary chronione
- zasoby geologiczno-glebowe
- zasoby wodne
- powietrze
- klimat
- gospodarka odpadami
- ochrona przed hałasem

Sfera przestrzenna:

- uwarunkowania wynikające z położenia geograficznego,
- zarządzanie gospodarką przestrzenną i podstawowe opracowania polityki przestrzennej,
- dostępność komunikacyjna i mobilność,
- system ciepłowniczy,
- zasoby mieszkaniowe.

Metodologia przeprowadzonych badań ankietowych

Wszystkie badania ankietowe przeprowadzone w czerwcu 2021 roku zostały przeprowadzone techniką CAWI (wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW – technika zbierania informacji w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej). Ankiety przeprowadzono w związku z opracowywaniem pierwotnej Strategii dalszego rozwoju Gminy Miasta Radomia – Radom 2030.

Badania ankietowe zostały przeprowadzone z:

1. Mieszkańcami Radomia - w ankiecie wzięło udział 2 184 osób. Pytania dotyczyły miejsca zamieszkania, płci, wieku, wykształcenia i dochodów netto w gospodarstwie domowym respondentów. Zadano pytania dotyczące obszarów życia, które są dla badanych ważne np.: łatwy dostęp do mediów publicznych, posiadanie własnego domu jednorodzinnego, czy możliwość szybkiego dojazdu do miejsc codziennej aktywności. Zadano pytanie o ewentualne zamiary związane z potencjalną wyprowadzką z Radomia. Mieszkańców zapytano również o ocenę różnych sfer funkcjonowania miasta (np.: terenów zielonych, bezpieczeństwa, ścieżek rowerowych, oferty edukacyjnej komunikacji publicznej etc.). Respondenci

odpowiedzieli na pytania dotyczące aktualnego miejsca pracy i co zdecydowało o jego wyborze i a także o to, co potencjalnie mogłoby zdecydować o jego zmianie

2. Młodzieżą szkolną uczącą się w Radomiu w szkołach ponadpodstawowych. W tym badaniu wzięło udział 1156 młodych osób - respondenci odpowiedzieli na pytania dotyczące miejsca zamieszkania i płci. Zapytano ich również, czy Radom jest dla nich dobrym miejscem rozwoju i czy chcieliby pozostać w przyszłości w naszym mieście. Uzyskano odpowiedzi dotyczące najbardziej preferowanych przez młodzież cech, jakie powinien mieć Radom (np. być nowoczesny, ekologiczny, zielony etc.) i czym w jej opinii wyróżnia się spośród innych miast. Zadano pytania dotyczące autorytetów, którymi młodzi ludzie kierują się podczas wyboru ścieżki zawodowej. Respondenci wskazali także czynniki, które wydają im się najważniejsze przy wyborze przyszłej pracy i wskazali, w jaki sposób spędzają weekendy i czas wolny.

3. Organizacjami pozarządowymi działającymi w Radomiu – w badaniu wzięło udział 35 organizacji. Wskazały one kluczowe obszary swojej działalności, główne źródła finansowania, liczbę członków. Przedstawiciele NGO odpowiedzieli również na pytania dotyczące zatrudnienia w organizacji i współpracy z wolontariuszami. Zapytano także o najważniejsze elementy współpracy NGO z Gminą Miasta Radomia. Pozostałe pytania dotyczyły trudności związanych z prowadzeniem działalności na terenie Radomia i gotowości mieszkańców do angażowania się w działalność społeczną.

4. Przedsiębiorcami prowadzącymi działalność w Radomiu – w badaniu wzięło udział 209 przedsiębiorstw. Przedstawiciele firm wskazali branże, w których działają, staż na rynku i wielkość przedsiębiorstwa. Respondenci odpowiedzieli na pytanie, czy Radom jest dobrym miejscem do prowadzenia działalności, wskazali aspekty, dzięki którym warto inwestować w Radomiu oraz te, które to utrudniają. Przedsiębiorcy zostali zapytani, czy łatwo jest pozyskać pracownika o odpowiednich kwalifikacjach na radomskim rynku pracy. Respondenci wskazali również działania, które mógłby podjąć samorząd, by ułatwić rozwój lokalnych firm.

5. Mieszkańcami powiatu radomskiego, w którym wzięło udział 60 mieszkańców gmin zlokalizowanych w powiecie radomskim. Respondenci zostali zapytani o wykształcenie, wiek, miejsce zamieszkania, a także to, czy kiedykolwiek zamieszkiwali w Radomiu, a jeśli tak, to co było powodem wyprowadzki. Mieszkańcy powiatu radomskiego ocenili także swój związek z Radomiem i wskazali, co ich wiąże z naszym miastem. Określili również, w jaki sposób dostają się do Radomia i co mogłoby ich skłonić do rezygnacji z transportu indywidualnego na rzecz zbiorowego. Ankietowani udzielili także odpowiedzi na pytanie, czy rozważają wyprowadzkę do Radomia i co ewentualnie mogłoby ich do tego zachęcić. Wskazali również obszary, w których zamieszkiwana przez nich gmina mogłaby podjąć współpracę z Gminą Miasta Radomia. Mieszkańcy powiatu radomskiego udzielili także odpowiedzi, czym kierują się przy wyborze miejsca pracy.

Raporty z wszystkich ww. badań ankietowych stanowią załącznik do pierwotnej diagnozy.

Kolejne badanie ankietowe przeprowadzono w ramach niniejszej aktualizacji diagnozy oraz strategii.

Badania ankietowe w 2025 roku zostały przeprowadzone techniką CAWI (wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW – technika zbierania informacji w ilościowych badaniach rynku i opinii publicznej, w której respondent jest proszony o wypełnienie ankiety w formie elektronicznej). Zostały one przeprowadzone na przełomie marca i kwietnia 2025 roku w następujących grupach:

1. Organizacje pozarządowe działające w Radomiu,
2. Przedsiębiorcy prowadzący działalność w Radomiu,
3. Przedstawiciele organów doradczych Prezydenta Miasta Radomia.

Zebrano w sumie 108 ankiet, raport z badania stanowi załącznik do niniejszej diagnozy.

2. DANE GEOGRAFICZNE

Miasto Radom zlokalizowane jest w centralno-wschodniej Polsce, w południowej części województwa mazowieckiego w dorzeczu środkowej Wisły i Pilicy na Równinie Radomskiej i Równinie Kozienickiej (północny kraniec miasta). Położone jest w odległości około: 78 km od Kielc, 100 km od Warszawy, 108 km od Lublina, 135 km od Łodzi, 192 km od Krakowa, 321 km od Wrocławia, 358 km od Poznania, 442 km od Gdańska, 640 km od Berlina i 850 km od Kijowa. Szczególnej uwadze zasługuje położenie Miasta Radom w niewielkiej odległości od Warszawy, Łodzi, Kielc i Lublina.

Miasto Radom ze względu na swoje położenie jest ważnym węzłem komunikacyjnym - leży na skrzyżowaniu dwóch dróg krajowych: droga krajowa nr 7 Gdańsk-Kraków (trasa łącząca Północą Europę z Adriatykiem) i droga krajowa nr 12 Poznań-Lublin (połączenie pomiędzy Berlinem i Kijowem). W Radomiu występują również ważne węzły kolejowe, pierwszorzędne, o znaczeniu krajowym: Warszawa-Radom-Kraków, Radom-Dęblin i Radom Tomaszów Mazowiecki – Łódź.⁵

3. SFERA SPOŁECZNA

3.1. SYTUACJA DEMOGRAFICZNA

W 2020 roku Radom zamieszkiwało 209 296 osób, w tym 110 182 kobiet i 99 114 mężczyzn⁶, natomiast w 2023 roku było to 196 918 osób⁷, z czego 52,7% stanowiły kobiety, mężczyźni 47,3%. Liczba mieszkańców Radomia w latach 2008-2020 spadła o 6,66%, tj. o 14 930 osób (Tabela 1). W okresie do 2023 roku ubyło kolejne 13 291 osób, co oznacza spadek w stosunku do 2008 roku o 27 308 osób. Spadek ludności obserwowany jest również w Częstochowie, Sosnowcu i Elblągu, natomiast odwrotny trend ma miejsce na terenie powiatu radomskiego, województwa mazowieckiego oraz Warszawy. Jak wynika z analiz, wyludnieniu ulegają centra miast przy jednoczesnym rozwoju stref podmiejskich. Zjawisko to nie dotyczy jednak stolicy kraju - liczba mieszkańców Warszawy w ciągu ostatnich 13 lat wzrosła o blisko 5%. Przyczyn tego stanu należy upatrywać w zjawisku migracji zarobkowych do stolicy mieszkańców innych regionów Polski. W przypadku kraju również odnotowywany jest spadek ludności, chociaż w pierwszych latach analizy liczba mieszkańców Polski się zwiększała.

⁵ Pełna analiza w części 6.1

⁶Na podstawie danych GUS (dostęp 19.11.2021 r.)

⁷Na podstawie danych GUS (dostęp 19.05.2025 r.)

Tabela 1. Liczba ludności w Radomiu i porównywanych jednostkach w latach 2008-2023

Jednostka	Liczba ludności w latach 2008-2023 (osoby)						Dynamika zmian 2008-2020(%)	Dynamika zmian 2008-2023(%)
	2008	2011	2014	2017	2020	2023		
Radom	224 226	220 602	217 201	214 566	209 296	196 918	-6,66%	-12,18%
Częstochowa	240 612	235 798	230 123	224 376	217 530	200 841	-9,59%	-16,53%
Sosnowiec	221 259	215 262	209 274	204 013	197 586	187 115	-10,70%	-15,43%
Elbląg	126 439	124 257	122 368	120 895	118 582	112 923	6,21%	10,69%
Powiat radomski	146 481	150 018	151 321	151 955	152 190	151 279	3,90%	3,28%
Woj. mazowieckie	5 204 495	5 285 604	5 334 511	5 384 617	5 425 028	5 508 322	4,24%	5,84%
Polska	38 135 876	38 538 447	38 478 602	38 433 558	38 265 013	37 637 000	0,34%	-1,31%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W stosunku do analizowanych podmiotów sytuacja Radomia jest lepsza niż Częstochowy, Sosnowca, jednak nie zmienia to faktu, że liczba ludności w Radomiu sukcesywnie spada.

Zauważalny wzrost ludności w powiecie radomskim pozwala przypuszczać, że zjawisko suburbanizacji ma znaczący wpływ na liczbę ludności Radomia. Dlatego też opracowano na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego prognozę demograficzną, uwzględniającą migracje w miejskim obszarze funkcjonalnym Radomia⁸. Opracowana wariantowa prognoza demograficzna uwzględniająca migracje w MOF Radomia zakłada 6 scenariuszy rozwoju demograficznego miasta. Przyjęty w niniejszym dokumencie scenariusz aktywizacji, zakłada znaczne wyhamowanie suburbanizacji przy pozostałych zmiennych lepszych dla rozwoju demograficznego.

Współczynnik feminizacji w Radomiu, zarówno w 2020, jak i 2023 roku, wyniósł 111 kobiet na 100 mężczyzn (Tabela 2). Był zatem wyższy niż na terenie powiatu radomskiego, województwa mazowieckiego i kraju. W latach 2008-2016 przyjmował wartość najniższą spośród analizowanych miast o porównywalnej liczbie ludności. W okresie 2008-2023 największa liczba kobiet (117-118) na 100 mężczyzn przypadała w Warszawie.

⁸ Śleszyński P.: Wariantowa prognoza demograficzna Radomia na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, 2020.

Tabela 2. Współczynnik feminizacji w latach 2008-2023

Jednostka	Współczynnik feminizacji					
	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Radom	110	110	110	111	111	111
Warszawa	117	118	118	118	117	117
Częstochowa	113	113	113	113	114	114
Sosnowiec	111	111	111	111	112	113
Elbląg	109	109	109	109	109	110
Województwo mazowieckie	109	109	109	109	109	107
Powiat radomski	101	101	101	101	101	102
Polska	107	107	107	107	107	107

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2020 roku na 1 km² powierzchni Radomia przypadało 1 872 mieszkańców, w 2023 roku gęstość zaludnienia była niższa i wynosiła 1 753 (Tabela 3). Gęstość zaludnienia Radomia jest wyższa niż Elbląga i Częstochowy, jednak większa koncentracja mieszkańców na 1 km² występuje w Sosnowcu i Warszawie.

Tabela 3. Gęstość zaludnienia w Radomiu na tle innych jednostek w latach 2008-2023

Nazwa	ludność na 1 km ²					
	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Radom	2 006	1 973	1 943	1 919	1 872	1753
Warszawa	3 306	3 303	3 355	3 412	3 469	3599
Częstochowa	1 507	1 476	1 441	1 405	1 362	1289
Sosnowiec	2 430	2 364	2 298	2 240	2 170	2052
Elbląg	1 584	1 557	1 533	1 515	1 486	1414

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zarówno Radom jak i wszystkie porównywane jednostki charakteryzują się rosnącym wskaźnikiem obciążenia demograficznego. We wszystkich analizowanych miastach (Tabela 4) współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi w 2020 roku przekraczał wartość 30, niewiele niższe wartości osiągał w powiecie radomskim, województwie mazowieckim i kraju.

W roku 2023 zauważalny jest kolejny wzrost wartości wskaźnika, jedynie w przypadku Warszawy wartość ta spadła w stosunku do 2020 roku i wynosi 30,6.

W przypadku pozostałych wskaźników obciążenia demograficznego przedstawionych w tabeli 5 Radom również wypada niekorzystnie na tle powiatu radomskiego. Największe dysproporcje występują w przypadku liczby ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym – wskaźnik ten dla Radomia w 2020 roku przyjął wartość 142,2, natomiast dla powiatu radomskiego 93,6. Niepokojąca jest wysoka dynamika tego zjawiska – w 2008 roku na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w Radomiu przypadało 87,3 osoby w wieku poprodukcyjnym. W roku 2023 wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym wynosił 157,6.

Tak szybkie starzenie się społeczeństwa to efekt współwystępowania takich zjawisk, jak np. ujemny przyrost naturalny, ujemne saldo migracji, migracje przede wszystkim młodszych roczników. Sytuacja na rynku pracy, w tym wysokość zarobków, niekorzystnie odbija się na przyroście naturalnym oraz bezpośrednio wpływa na wzrost migracji zarobkowych, co powoduje, że odsetek ludzi młodych w Radomiu zdecydowanie spada. Wzrost przeciętnej długości życia przekłada się na rosnący odsetek osób starszych (Wykres 1).

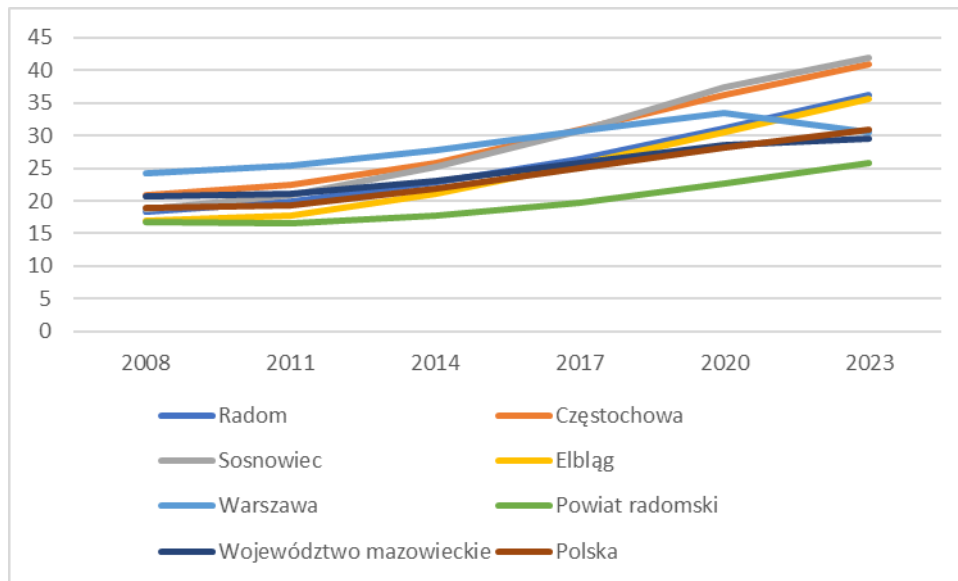
Tabela 4. Współczynnik obciążenia demograficznego Radomia i grupy porównawczej w latach 2008 – 2023

Jednostka	współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi (osoba)					
	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Radom	18,3	20,0	22,8	26,4	31,2	36,3
Częstochowa	20,8	22,4	25,9	30,9	36,2	40,9
Sosnowiec	18,8	20,9	25,2	30,8	37,4	41,9
Elbląg	17,0	17,8	21,1	25,7	30,5	35,7
Warszawa	24,3	25,4	27,7	30,8	33,5	30,6
Powiat radomski	16,8	16,6	17,8	19,8	22,7	25,9
Województwo mazowieckie	20,6	21,0	23,0	25,8	28,6	29,6
Polska	18,9	19,4	21,9	25,0	28,2	30,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 1. Współczynnik obciążenia demograficznego dla Radomia na tle innych jednostek w latach 2008– 2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 5. Tendencje demograficzne w Radomiu i powiecie radomskim w 2020 oraz 2023 roku

Wyszczególnienie	2020		2023	
	Radom	powiat radomski	Radom	powiat radomski
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	71,9	63,2	77,3	69,1
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	142,2	93,6	157,6	97,2
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	42,2	30,5	47,3	34
współczynnik obciążenia demograficznego osobami starszymi	31,2	22,7	36,3	25,9
odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w populacji ogółem	20,4	15,4	23	17,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 6. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w Radomiu i jednostkach porównawczych w latach 2008-2023

Jednostka	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym					2023
	2008	2011	2014	2017	2020	
Radom	87,3	101,0	116,9	130,0	142,2	157,6
Częstochowa	114,5	131,9	149,8	167,0	181,3	195,8
Sosnowiec	120,4	138,8	161,3	180,6	196,1	205,9
Elbląg	83,6	97,6	117,1	135,2	149,8	162,1
Warszawa	140,2	138,8	139,8	136,7	131,6	126,4
Powiat radomski	60,7	66,1	75,5	84,8	93,6	97,2
Województwo mazowieckie	92,2	97,3	105,4	111,2	114,0	114,8
Polska	84,3	93,1	105,2	115,5	122,8	128

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy również zwrócić uwagę na ujemny przyrost naturalny (Tabela 7). Przewaga zgonów nad urodzeniami jest charakterystyczna nie tylko dla Radomia, również dla Polski i występuje we wszystkich analizowanych jednostkach. Sytuacja w miastach grupy porównawczej nie odbiega znacząco od sytuacji Radomia, a na tle Częstochowy i Sosnowca wypada on wyraźnie korzystniej. W efekcie omawianych zjawisk – starzenia ludności, ujemnego salda migracji i ujemnego przyrostu naturalnego – liczba mieszkańców Radomia ciągle maleje. W przypadku Radomia migracje w znacznie większym stopniu przyczyniają się do zmniejszenia liczby mieszkańców niż ujemny przyrost naturalny.

Tabela 7. Przyrost naturalny dla Radomia na tle innych jednostek porównawczych w latach 2008 – 2023 (os.)

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2020	2023
	Przyrost naturalny					
Radom	258	-91	-206	-279	-1 119	-929
Częstochowa	-541	-621	-954	-1 098	-1 760	-1743
Sosnowiec	-561	-746	-894	-990	-1 535	-1572
Elbląg	-5	-142	-209	-220	-668	-565
Warszawa	728	1 277	1552	2 197	-1 512	-3559
Powiat radomski	324	236	158	240	-256	-265
Województwo mazowieckie	5 466	4 178	3645	4 613	-10 795	-12 956
Polska	35 100	12 915	-1307	-870	-122 046	-136585

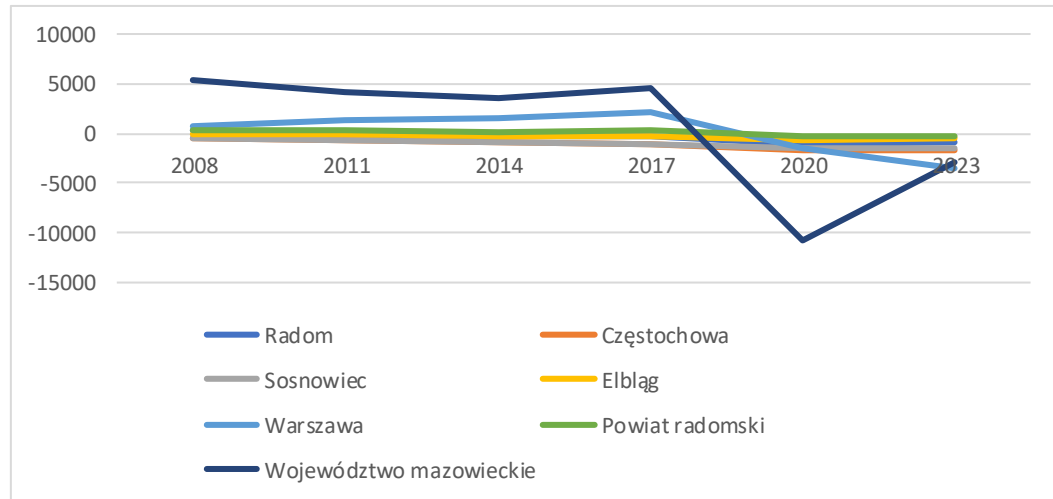
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na poniższym wykresie przedstawiono wartości wskaźnika przyrostu naturalnego na 1000 ludności. Analizując wartości z 2023 roku najniższą wartość wśród miast notowano w Warszawie, najwyższą natomiast w Elblągu. W powiecie radomskim

wskaźnik po 2022 roku powrócił do wartości z roku 2020 i jest on najwyższy w całym zestawieniu.

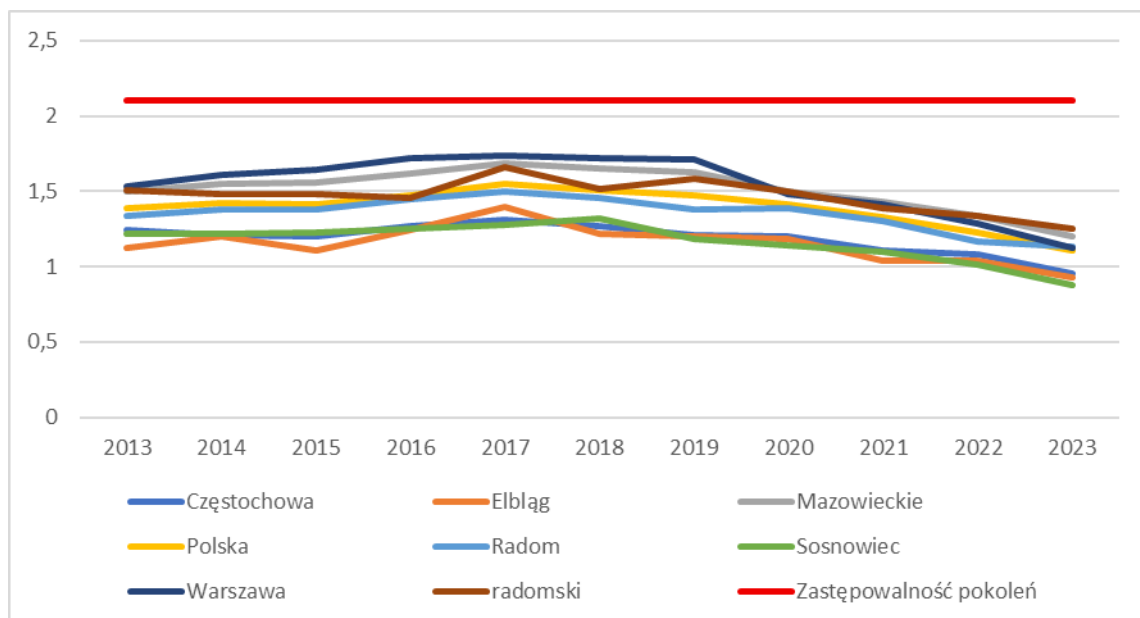
Wykres 2. Dynamika zmian przyrostu naturalnego na 1000 ludności w latach 2008 – 2023.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W porównaniu z innymi jednostkami o podobnej liczbie ludności, w Radomiu współczynnik dzietności osiąga wartość nieznacznie wyższą. Najlepsza sytuacja pod tym względem ma miejsce w Warszawie, jednak odnotowywane wskaźniki nie zapewniają prostej zastępowalności pokoleń (Wykres 3).

Wykres 3. Współczynnik dzietności dla Radomia na tle wybranych miast, powiatu, województwa oraz kraju w latach 2013-2023 z uwzględnieniem progu prostej zastępowalności pokoleń

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych analizy.monitorrozwoju.pl, (20.05.2025 r).

Kolejnym zjawiskiem mającym wpływ na liczbę ludności są migracje. Zjawisko to dotyczy około 1000 radomian rocznie, przy czym najczęściej są to ludzie młodzi.

Wskaźnik salda migracji dla Radomia jest najwyższy wśród miast z grupy porównawczej (Tabela 8). Należy podkreślić, że saldo migracji uwzględnia również zjawisko suburbanizacji. Mieszkańcy Radomia przenoszą się na obszary podmiejskie, jednak nadal związani są zawodowo z miastem. Zjawisko to obrazuje saldo migracji wewnętrznych, które przyjmuje wartości ujemne. Analizując okres od 2020 do 2023 roku w powiecie radomskim saldo migracji jest dodatnie i w roku 2023 wynosi ono 354. Inaczej w przypadku salda migracji zagranicznych – w ostatnich latach analizy można zaobserwować większą liczbę osób wracających zza granicy aniżeli liczbę osób wyjeżdżających za granicę. Podobną sytuację można zaobserwować we wszystkich analizowanych miastach o zbliżonej liczbie mieszkańców. Jedynie w przypadku Warszawy na przestrzeni ostatnich 16 lat zarówno saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych jest dodatnie.

Tabela 8. Saldo migracji dla Radomia w latach 2008-2023 na tle innych jednostek porównawczych (os.)

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2020	2023
saldo migracji wewnętrznych						
Radom	-928	-989	-952	-789	-942	-1027
Częstochowa	-866	-744	-723	-629	-774	-725
Sosnowiec	-827	-926	-849	-715	-744	-548
Elbląg	-312	-441	-313	-125	-87	-159
Warszawa	3566	6679	8990	6955	3435	1683
Powiat radomski	253	183	7	17	44	349
Województwo mazowieckie	11 119	13 700	13 141	12 029	10 448	10217
saldo migracji zagranicznych						
Radom	-10	24	-36	64	12	44
Częstochowa	-116	-40	-96	51	28	39
Sosnowiec	-58	-27	-162	21	1	15
Elbląg	-2	-43	-107	-17	17	10
Warszawa	331	423	43	892	1031	1424
Powiat radomski	-13	-16	20	16	14	5
Województwo mazowieckie	326	654	-33	1 484	1 749	2624
Polska	-14 865	-4 334	-15 750	1 436	4 483	6766
saldo migracji						
Radom	-938	-965	-988	-725	-930	-983
Częstochowa	-982	-784	-819	-578	-746	-686
Sosnowiec	-885	-953	-1 011	-694	-743	-533
Elbląg	-314	-484	-420	-142	-70	-149
Warszawa	3897	7102	9033	7847	4466	3107
Powiat radomski	240	167	27	33	58	354
Województwo mazowieckie	11 445	14 354	13 108	13 513	12 197	12841
Polska	-14 865	-4 334	-15 750	1 436	4 483	6766

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wyniki przeprowadzonych do pierwotnej diagnozy „Ankiety mieszkańców ROF” potwierdzają, iż blisko połowa osób, które zechciały wypełnić ankietę i zamieszkują aktualnie na terenie powiatu radomskiego, mieszkała kiedyś w Radomiu, a kluczowa przyczyna wyprowadzki dla 2/3 z nich była związana z chęcią zamieszkania w domu jednorodzinnym na wsi i potrzebą bliskości natury. Pomimo przeprowadzki na tereny podmiejskie, 60% badanych nadal odczuwa silny lub bardzo silny związek

z Radomiem. Kwestia ta winna być zatem również uwzględniona w polityce miasta w kolejnych latach.

W latach 2008-2023 największy udział w migracjach krajowych jako odpływ mieszkańców stanowiły wymeldowania w obrębie województwa mazowieckiego (Tabela 9). Łącznie zameldowania z innych gmin województwa mazowieckiego stanowiły 70% wszystkich zameldowań krajowych, natomiast wymeldowania do innych gmin województwa - 78% wszystkich wymeldowań krajowych. Wśród napływowych mieszkańców Radomia na kolejnych miejscach znaleźli się mieszkańcy świętokrzyskiego (7% zameldowań) i lubelskiego (6% zameldowań). W przypadku wymeldowań z miasta Radomia najczęstszym kierunkiem, poza województwem mazowieckim, było województwo małopolskie (4% wymeldowań) i lubelskie (3% wymeldowań). W kolejnych dwóch tabelach przedstawiono dane obrazujące pochodzenie osób napływających do Radomia oraz descynację osób wymeldowujących się. Analiza z uwzględnieniem okresu 2020-2023 potwierdza opisane powyżej tendencje

Tabela 9. Radom – odpływ mieszkańców w latach 2008 – 2023 wg woj. poprzedniego pobytu (os)

Województwo poprzedniego pobytu	Liczba migracji (napływ)																
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	razem
Mazowieckie	1541	1576	1641	1557	1572	1695	1483	1452	1289	1346	1604	1687	1319	1536	1544	1487	24329
Świętokrzyskie	55	80	66	96	74	85	84	44	58	90	115	105	42	45	48	44	1131
Lubelskie	64	63	49	65	44	67	60	51	35	57	69	66	62	70	37	44	903
Łódzkie	54	57	56	49	43	51	47	38	27	36	63	46	39	31	52	54	743
Śląskie	55	42	67	37	30	34	53	40	28	29	43	43	19	36	25	25	606
Małopolskie	28	28	35	58	29	31	46	40	32	33	58	54	55	51	63	72	713
Podkarpackie	38	36	53	21	27	34	41	23	43	29	53	67	8	12	22	15	522
Dolnośląskie	36	24	20	25	24	19	30	28	24	21	29	41	41	42	37	42	483
Zachodniopomorskie	31	27	28	30	20	25	27	18	25	14	24	27	16	9	15	24	360
Pomorskie	20	17	20	15	13	13	16	14	15	21	29	18	33	27	49	44	364
Wielkopolskie	19	15	13	13	14	12	17	20	11	12	18	5	22	29	26	28	274
Warmińsko- mazurskie	14	21	13	6	8	11	7	16	14	13	7	11	8	6	5	9	169
Podlaskie	20	10	14	12	7	17	7	5	14	9	9	30	7	6	8	3	178
Kujawsko-pomorskie	10	12	12	6	1	5	2	6	6	6	10	9	10	12	6	24	137
Opolskie	6	9	6	6	7	4	8	6	4	9	9	7	4	1	1	2	89
Lubuskie	-	3	5	7	9	5	2	5	4	6	6	5	6	2	5	3	73
razem	1991	2020	2098	2003	1922	2108	1930	1806	1629	1731	2146	2221	1691	1915	1943	1920	31074

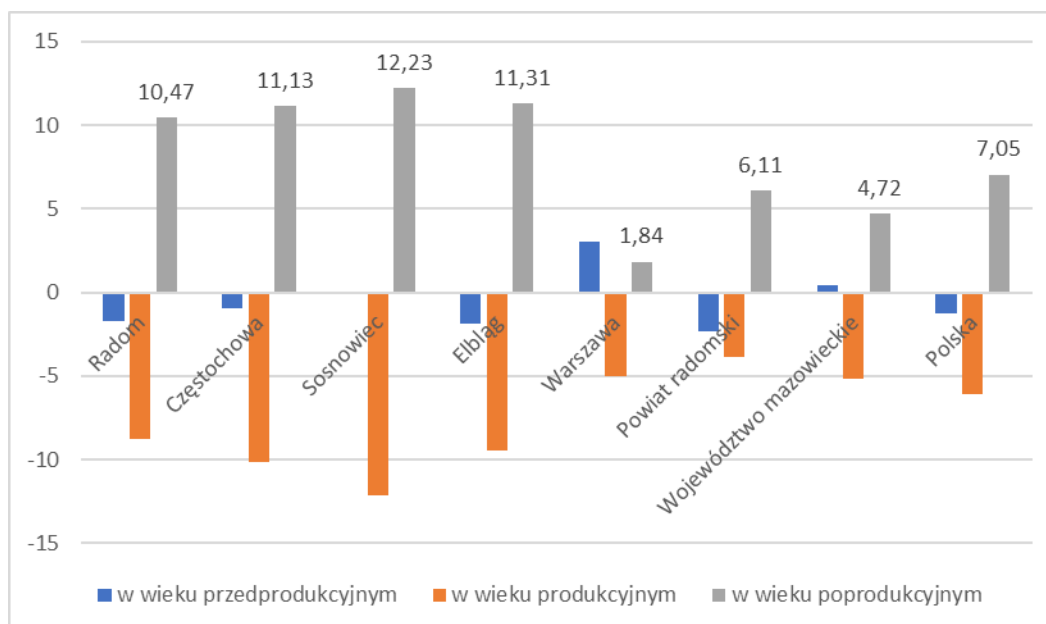
Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej, Aktualizacja opracowanie własne na podstawie danych GUS 20.05.2025 r.

Jak wynika z tabeli 10, w strukturze wiekowej mieszkańców Radomia dominują osoby w wieku produkcyjnym, jednak na przestrzeni lat 2008-2020 ich udział spadł o 6,99 p.p. (z poziomu 65,17% do 58,18%). Ta sama tendencja dotyczy osób w wieku przedprodukcyjnym – w okresie analizy liczebność tej grupy zmniejszyła się o ponad 5,5 tysiąca (1,33 p.p.). W analizowanej grupie miast jedynie Sosnowiec i Warszawa odnotowują wzrost udziału osób w wieku przedprodukcyjnym odpowiednio o 0,07 p.p. i 3,97 p.p. Analiza okresu 2008 - 2023 wykazała w przypadku Warszawy utrzymanie tendencji, w przypadku Sosnowca spadek o 0,1 p.p.

Spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym wiąże się ze wzrostem udziału osób w wieku poprodukcyjnym. W Radomiu udział najstarszej kategorii wiekowej w latach 2008-2020 wzrósł o 8,32 p.p. (2008-2023 – 10,7 p.p.), jest to jednak najniższy wzrost wśród miast o porównywalnej liczbie mieszkańców. Problem starzejącego się społeczeństwa najbardziej dotyczy Sosnowiec – w 2008 roku 17,47% ludności stanowiły osoby w wieku poprodukcyjnym, podczas gdy w 2020 już 28,56%, zatem udział tej grupy zwiększył się na przestrzeni 13 lat o ponad 11 p.p (Wykres 4). W latach 2021-2023 tendencje wskazane w pierwotnej diagnozie się potwierdzają. W 2023 roku w Sosnowcu osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią 29,7% mieszkańców, co jest najwyższym wynikiem w analizowanej grupie, a osoby w wieku przedprodukcyjnym stanowią 14,4% - co jest najniższym wynikiem.

Wykres 4. Dynamika zmian liczby ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 2008-2023 w Radomiu i porównywanych jednostkach (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 10. Udział mieszkańców według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2008-2023 w Radomiu i analizowanych jednostkach porównawczych (%)

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2020	2023
	w wieku przedprodukcyjnym					
Radom	18,59	17,79	17,25	17,25	17,27	16,9
Częstochowa	15,96	15,31	15,14	15,22	15,35	15
Sosnowiec	14,50	14,24	14,12	14,37	14,57	14,4
Elbląg	18,17	17,36	16,75	16,48	16,39	16,3
Warszawa	14,66	15,51	16,33	17,59	18,63	17,7
Powiat radomski	23,07	21,85	20,82	20,27	20,00	20,7
Województwo mazowieckie	18,84	18,63	18,52	18,90	19,36	19,3
Polska	19,27	18,54	18,04	18,01	18,17	18,01
w wieku produkcyjnym						
Radom	65,17	64,24	62,58	60,32	58,18	56,4
Częstochowa	65,77	64,51	62,17	59,36	56,83	55,6
Sosnowiec	68,03	66,01	63,11	59,68	56,87	55,9
Elbląg	66,64	65,70	63,64	61,24	59,07	57,2
Warszawa	64,78	62,96	60,85	58,37	56,87	59,8
Powiat radomski	62,93	63,71	63,47	62,54	61,28	59,1
Województwo mazowieckie	63,78	63,26	61,95	60,09	58,57	58,6
Polska	64,48	64,19	62,97	61,19	59,51	58,4
w wieku poprodukcyjnym						
Radom	16,23	17,97	20,17	22,43	24,55	26,7
Częstochowa	18,27	20,18	22,68	25,42	27,82	29,4
Sosnowiec	17,47	19,76	22,77	25,95	28,56	29,7
Elbląg	15,19	16,94	19,61	22,28	24,54	26,5
Warszawa	20,56	21,53	22,83	24,04	24,50	22,4
Powiat radomski	13,99	14,44	15,71	17,19	18,72	20,1
Województwo mazowieckie	17,38	18,12	19,53	21,01	22,07	22,1
Polska	16,25	17,26	18,99	20,80	22,32	23,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na podstawie danych dot. struktury wieku stwierdzić więc można, że przybywa mieszkańców w starszym wieku, a zmniejsza się liczba osób młodych (Tabela 11). Powyższe może być spowodowane zarówno migracją ludzi młodych w celach zarobkowych lub edukacyjnych, jak i wejściem w wiek poprodukcyjny osób z wyżu demograficznego z lat 60. XX wieku. Aktualizacja danych uwzględniająca lata 2021-2023 wykazała, że w 7 najmłodszych kategoriach wiekowych ubyło ponad tysiąc mieszkańców. Wzrost liczebności miał miejsce w kategoriach wiekowych powyżej 45 roku życia.

Struktura wiekowa radomian nie odbiega znacząco od średniej dla kraju. Tak jak w pozostałych analizowanych miastach, zauważalne są w niej negatywne tendencje związane ze starzeniem się społeczeństwa. Najwyraźniej widać to zjawisko we wskaźniku obciążenia demograficznego (Wykres 5).

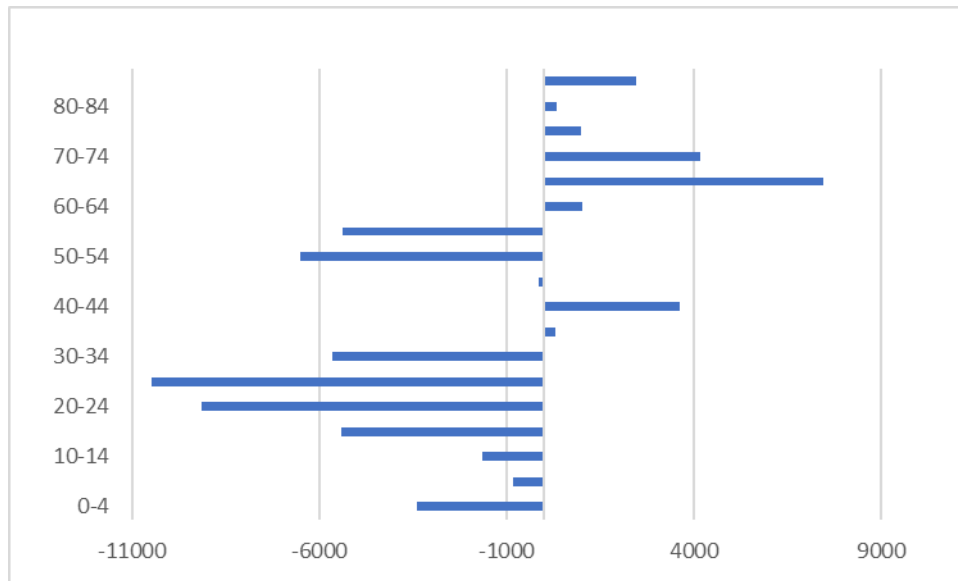
Tabela 11. Ludność i struktura wieku w Radomiu latach 2008 - 2023

Przedział	2008	2011	2014	2017	2020	2023
0-4	11 011	11 252	10 124	9 980	9 597	7623
5-9	10 089	10 093	10 967	10 687	9 827	9271
10-14	11 707	10 488	9 832	10 150	10 761	10074
15-19	15 211	13 092	11 284	10 449	9 859	9804
20-24	17 996	15 334	13 850	11 814	10 492	8863
25-29	20 248	18 694	16 158	14 771	12 710	9788
30-34	17 504	18 244	18 505	16 862	14 527	11864
35-39	14 576	15 847	17 009	17 765	17 293	14874
40-44	13 071	13 080	14 259	15 704	16 830	16671
45-49	15 313	13 372	12 455	13 029	14 206	15182
50-54	19 128	16 794	14 011	12 437	12 139	12608
55-59	16 742	18 481	17 815	15 002	12 727	11364
60-64	11 992	14 374	16 368	17 536	15 731	13004
65-69	7 963	9 054	11 683	13 695	15 680	15404
70-74	8 234	7 549	7 167	8 936	10 940	12385
75-79	6 965	6 950	6 777	6 031	6 125	7956
80-84	4 066	4 915	5 271	5 319	4 991	4405
85 i więcej	2 410	2 989	3 666	4 399	4 861	4867

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 5. Dynamika zmian liczby mieszkańców Radomia w latach 2008-2023 (os)

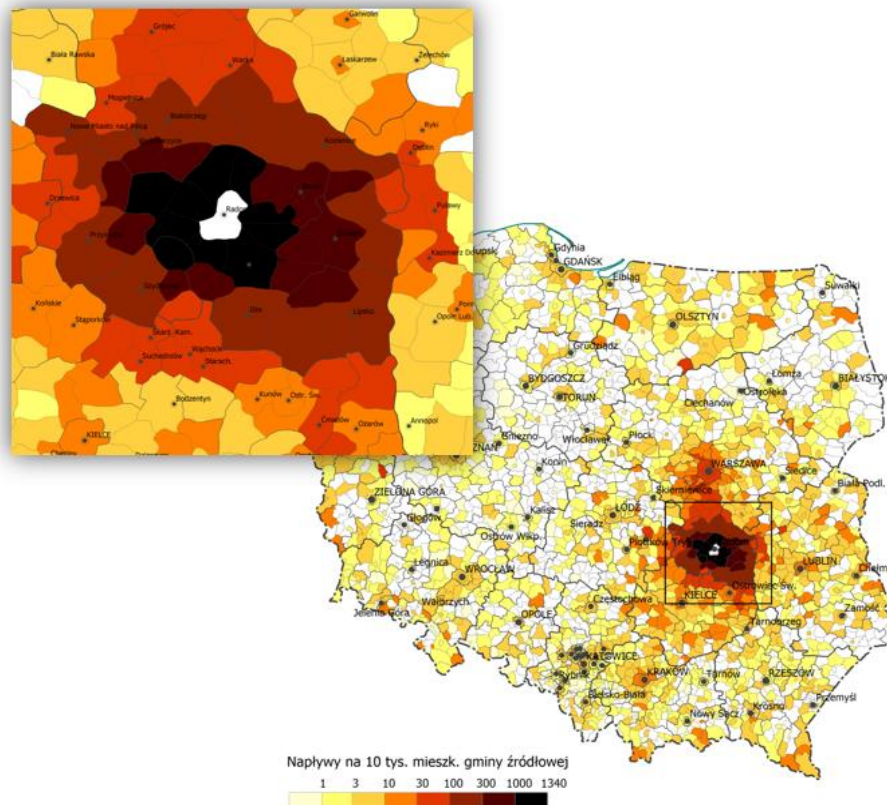

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja demograficzna miasta Radom z uwzględnieniem podziału na jednostki urbanistyczne⁹

Wspomniana wcześniej „Wariantowa prognoza demograficzna Radomia na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”, opracowana przez dr hab. prof. Instytutu Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN Przemysława Śleszyńskiego, wskazuje iż konsekwentnie maleje znaczenie Radomia jako ośrodka napływu mieszkańców (Mapa 1), a wzrasta – jako miejsca generującego odpływ. Radom znajduje się w silnym oddziaływaniu stolicy, wyraźnie widoczne są również zjawiska suburbanizacji, powodujące odpływ mieszkańców miasta do gmin powiatu radomskiego.

Mapa 1. Kierunki i natężenie rejestrowanych napływów z Radomia w latach 1989-2018

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, opracowany został podział miasta na jednostki urbanistyczne. Wyszczególniono wówczas 63 jednostki, wyróżniające się charakterem zabudowy, dostępnością komunikacyjną, uwzględniając historyczną strukturę przestrzenną. Poszczególne

⁹ Za: opracowanie „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Radom – założenia z uwzględnieniem problematyki potrzeb i możliwości rozwoju miasta w zakresie określonym w art. 10 ust. 1 pkt. 7 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Analizy ekonomiczne, środowiskowe i społeczne, prognoza demograficzna oraz bilans terenów”

jednostki urbanistyczne różnią się między sobą również uwarunkowaniami demograficznymi, co w efekcie przekłada się na różnice w potrzebach społecznych mieszkańców tych jednostek, w tym m.in. zapotrzebowanie na różnego rodzaju usługi. W związku z powyższym, konieczne jest rozpoznanie tych uwarunkowań i przeprowadzenie analiz demograficznych w oparciu o podział miasta na jednostki. Bieżące dane przedstawiono według stanu na koniec 2019 roku.

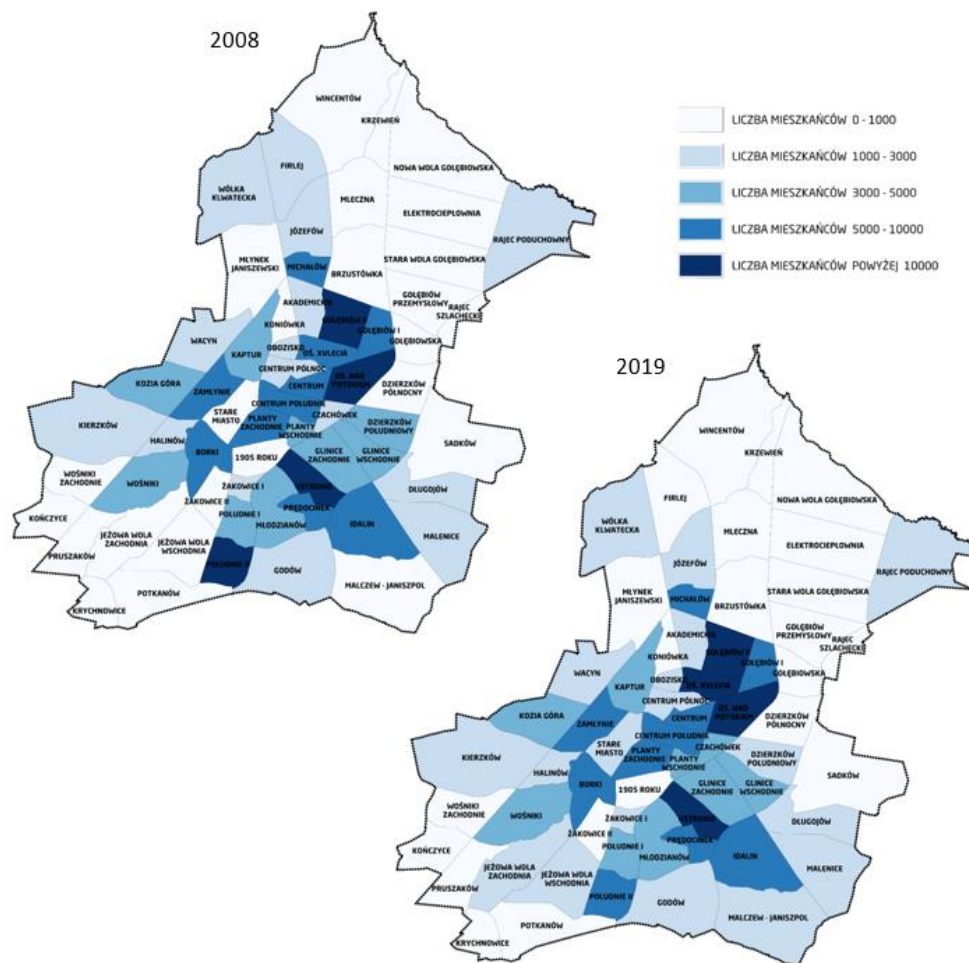
Na podstawie wydzielonych jednostek urbanistycznych przeprowadzono analizę liczby ludności w mieście i zmian tej liczby w odniesieniu do poprzedniego dokumentu studium, w którym liczba ludności w poszczególnych jednostkach przedstawiona została według stanu na koniec 2008 roku (Mapa 2).

W 2008 r. największa liczba ludności wystąpiła w następujących jednostkach urbanistycznych: Ustronie (17 230 osób), Gołębiów II (12 007 osób) i Południe II (10 749 osób). W 2019 r., pomimo spadku liczby mieszkańców, Ustronie nadal było najliczniejszą jednostką urbanistyczną w mieście (13 487 osób). Na drugim miejscu ponownie znalazł się Gołębiów II z liczbą mieszkańców, która nieznacznie wzrosła względem 2008 r., wynoszącą 12 612 osób. Na kolejnym miejscu zamiast Południa II znalazło się Os. Nad Potokiem, zamieszkiwane przez 12 206 osób.

Najmniejsza liczba mieszkańców zarówno w 2008 jak i 2019 roku wystąpiła w jednostkach: Krzewień (52 osoby w 2009 r. i 84 w 2019 r.), Dzierzków Północny (134 osoby w 2008 r. i 248 w 2019 r.) i Elektrociepłownia (147 osób w 2008 r. i 126 w 2019 r.). Wśród tych obszarów miasta odnotowano spadek liczby mieszkańców jednostki Elektrociepłownia i wzrost liczby mieszkańców Dzierzkowa Północnego względem 2008 r., co spowodowało, iż Dzierzków Północny przesunął się z pozycji 2 na 3 wśród jednostek z najmniejszą liczbą ludności.

Mapa 2. Liczba ludności w jednostkach urbanistycznych w roku 2008 i 2019 (stan na koniec 2019)

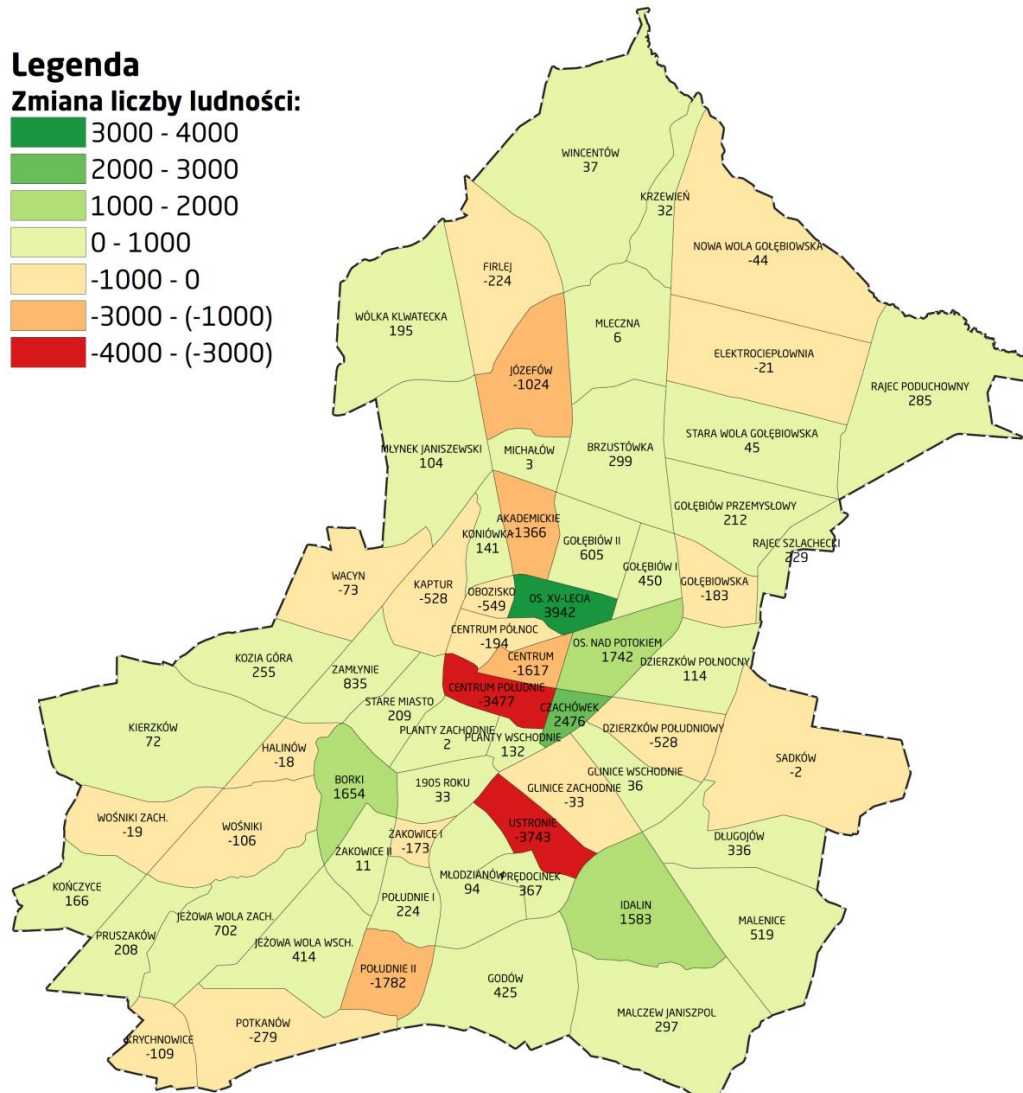

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Analizie poddano również zmiany liczby mieszkańców poszczególnych jednostek urbanistycznych w latach 2008-2019 (Mapa 3). W tym okresie największy wzrost liczby ludności odnotowano w jednostkach: Os. XV-lecia (+3 942), Czachówek (+2 476) i Os. Nad Potokiem (+1 742). Największy spadek liczby ludności wystąpił w jednostkach: Ustronie (-3 743), Centrum Południe (-3 477) i Południe II (-1 782).

Mapa 3. Zmiany liczby ludności wg jednostek urbanistycznych w latach 2008-2019 (stan na VI 2019)

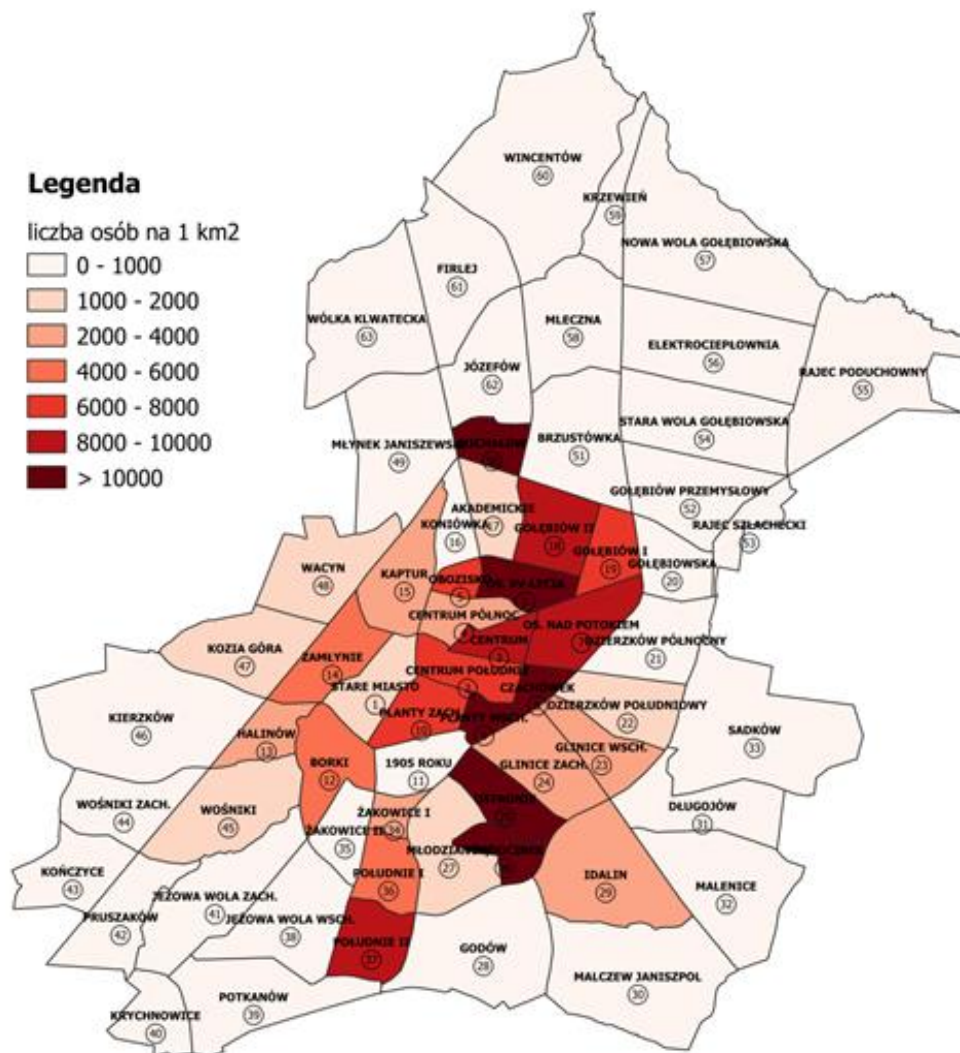

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Jednostki urbanistyczne różnią się od siebie również pod względem gęstości zaludnienia. Dla całego miasta gęstość zaludnienia wg danych GUS na koniec 2018 r. wynosiła 1 905 osób na km², natomiast dla poszczególnych jednostek w połowie 2019 r. przyjmowała wartości w granicach od 38 do 13 487 osób na km² (Mapa 4). Największa gęstość zaludnienia w połowie 2019 r. wystąpiła w jednostkach: Ustronie (13 487 osób na km²), Os. XV-lecia (13 443 os./km²) i Michałów (13 034 os./km²). Wśród jednostek, w których dominuje bądź występuje wyłącznie zabudowa jednorodzinna, na pierwszym miejscu znalazło się Obozisko (6 263 os./km²), a na kolejnych: Glinice Wschodnie (3 567 os./km²) i Idalin (3 270 os./km²). Najmniejszą gęstość zaludnienia odnotowano w następujących jednostkach urbanistycznych: Elektrociepłownia (38 os./km²), Krzewień (84 os./km²) i Wincentów (103 os./km²).

Mapa 4. Gęstość zaludnienia wg jednostek urbanistycznych w roku 2019

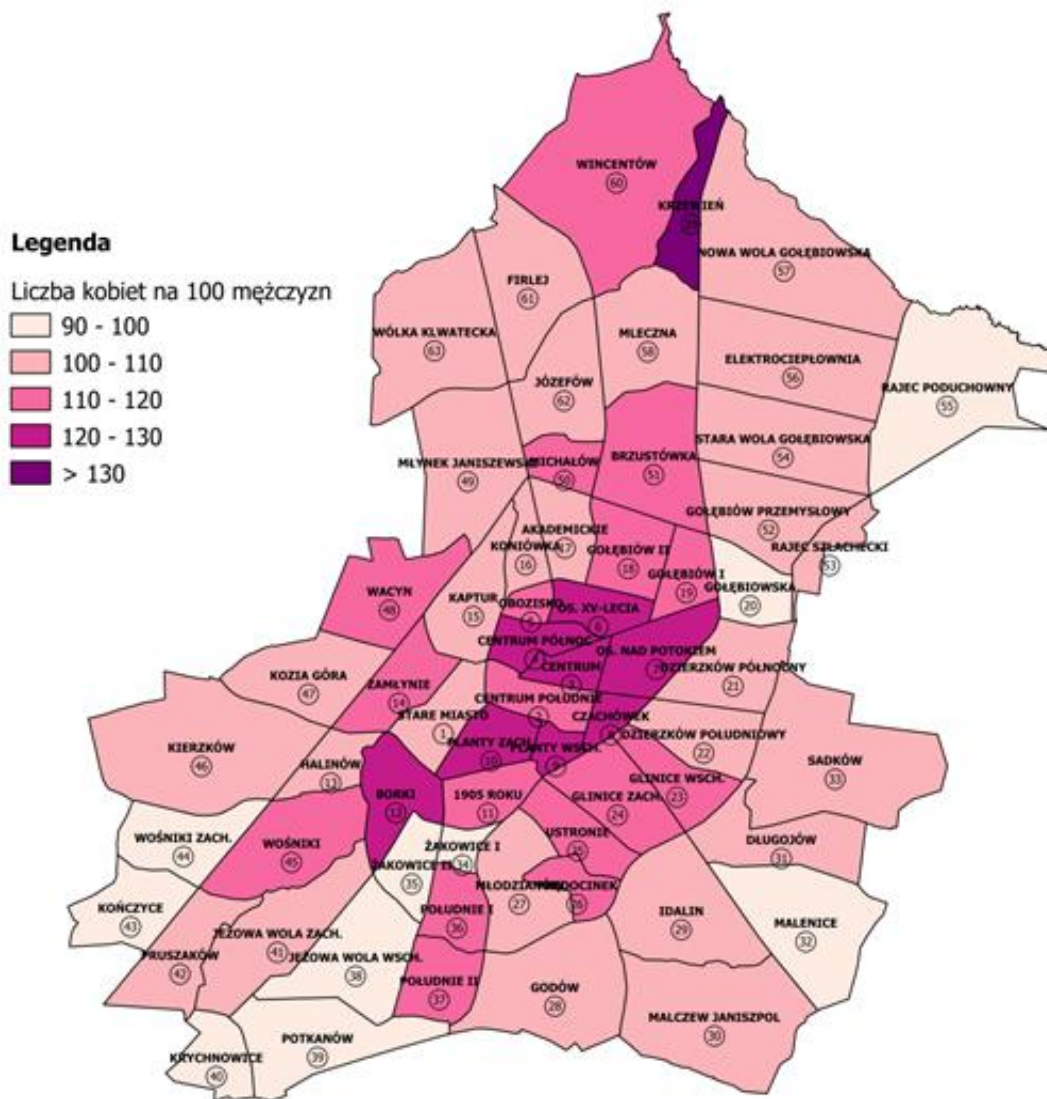

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Współczynnik feminizacji według danych GUS na koniec 2018 r. w mieście wynosił 111 kobiet na 100 mężczyzn. Biorąc pod uwagę podział miasta na jednostki, w połowie 2019 r. największą wartość współczynnika feminizacji odnotowano w jednostce urbanistycznej Krzewień (133 kobiety na 100 mężczyzn). W dalszej kolejności znalazły się Planty Zachodnie i Os. XV-lecia z liczbą 125 kobiet na 100 mężczyzn (Mapa 5). Najniższy współczynnik feminizacji wystąpił natomiast w jednostkach: Żakowice II (91 kobiet na 100 mężczyzn), Gołębiowska (95 kobiet) i Żakowice I (96 kobiet).

Mapa 5. Współczynnik feminizacji wg jednostek urbanistycznych w roku 2019

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

W ramach analiz przestrzennego rozmieszczenia ludności zbadano również strukturę wieku mieszkańców poszczególnych jednostek urbanistycznych w podziale na ekonomiczne grupy wieku (wiek przedprodukcyjny, produkcyjny i poprodukcyjny).

Z przeprowadzonych analiz wynika, iż w połowie 2019 r. największy udział mieszkańców w wieku poprodukcyjnym (kobiety 60+, mężczyźni 65+) w ogólnej liczbie mieszkańców danej jednostki odnotowano na Ustroniu (34%), Prędocinku (33%) i Os. Nad Potokiem (32%). Dla porównania udział wszystkich mieszkańców miasta należących do tej grupy wiekowej w ogólnej liczbie ludności Radomia na koniec 2018 r. wynosił 23% (wg danych GUS), a w połowie 2019 r. - 25% (wg danych z UM).

Największy odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym (poniżej 18 roku życia) w ogólnej liczbie mieszkańców danej jednostki wystąpił w jednostkach: Krzewień (31%), Nowa Wola Gołębiowska (27%) i Elektrociepłownia (25%). W mieście na

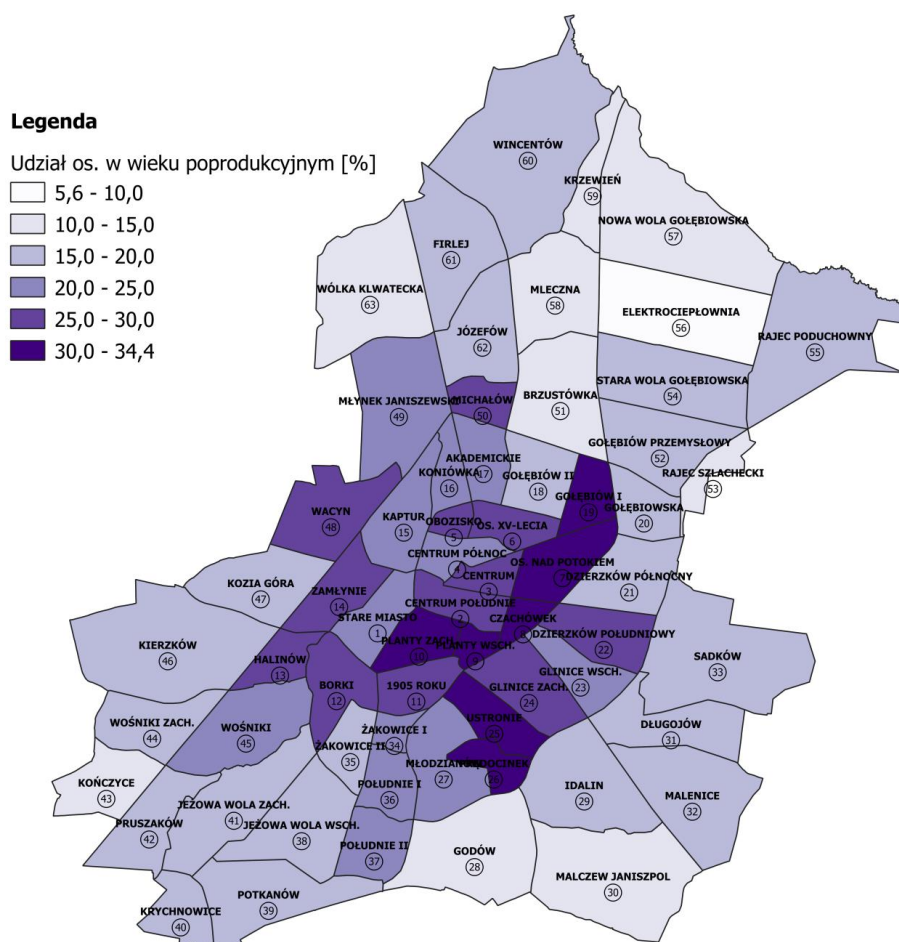

koniec 2018 r. (wg danych GUS) oraz w połowie 2019 r. (wg danych z UM) odsetek liczby ludności w wieku produkcyjnym ogółem wyniósł 17%.

Należy podkreślić, że udział osób starszych jest większy na osiedlach wielorodzinnych zlokalizowanych w najbliższym sąsiedztwie ścisłego centrum miasta, głównie po jego wschodniej i południowej stronie, niż w pozostałych jednostkach urbanistycznych. Adekwatnie zauważalna jest tendencja, że większy udział osób młodych odnotowano w jednostkach zlokalizowanych dalej od centrum, na obrzeżach miasta, w których dodatkowo dominuje zabudowa jednorodzinna.

Odsetek osób w wieku produkcyjnym (18-60/65 lat) w poszczególnych jednostkach przyjmował wartości w granicach od 50% (Gołębiów II) do 70% (Elektrociepłownia). Dla całego miasta na koniec 2018 r. wg danych GUS wyniósł 60%, a w połowie 2019 r. według danych z UM – 58%.

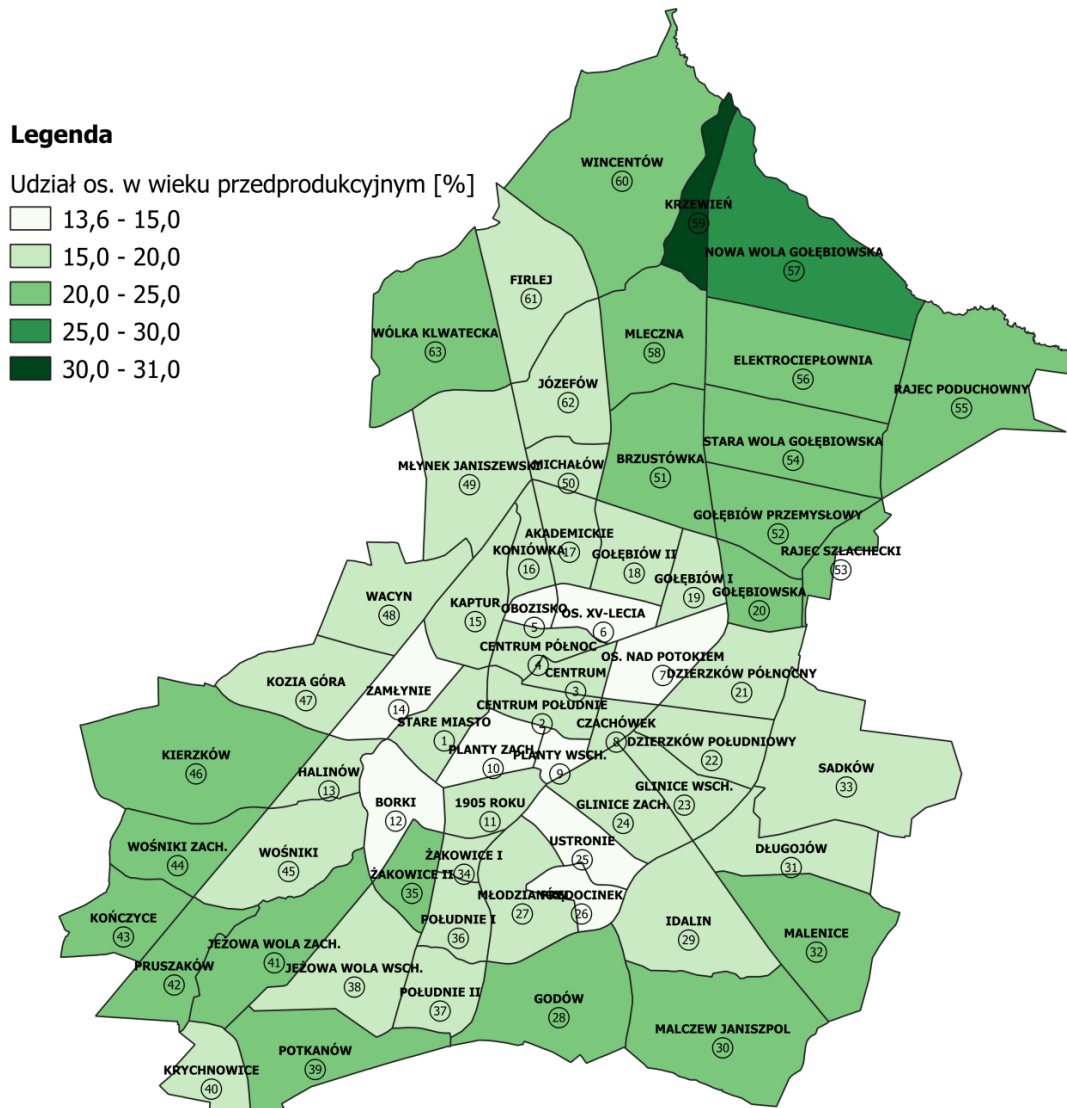
Mapa 6. Struktura wieku mieszkańców jednostek urbanistycznych w podziale na ekonomiczne grupy wieku w 2019 roku

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Mapa 7. Struktura wieku mieszkańców jednostek urbanistycznych w podziale na ekonomiczne grupy wieku w 2019 roku

Źródło: dane pozyskane z Miejskiej Pracowni Urbanistycznej

Sytuacja demograficzna w powiecie radomskim

Powiat radomski jest obok Warszawy jednym z głównych kierunków odpływu mieszkańców Radomia. Jest to powiat „ziemski”, który otacza miasto Radom z każdej strony. Zajmuje obszar 1 530 km². Powiat tworzą miasto Pionki, miasto i gmina Iłża, Skaryszew oraz gminy: Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia Letnisko, Kowala, Pionki, Przytyk, Wolanów, Wierzbica, Zakrzew.

Liczba ludności w 2019 r. według danych GUS w powiecie radomskim wyniosła 152 291 osób (Tabela 12). W odróżnieniu od miasta Radomia, w latach 2008-2019 liczba mieszkańców powiatu rosła - względem 2008 r. odnotowano wzrost o 4%. W konsekwencji odnotowano również niewielki wzrost gęstości zaludnienia - z 96 do 100 osób na km². Współczynnik feminizacji był stały i wynosił 101 kobiet na 100

mężczyzn. W przeciwieństwie do Radomia, przez cały analizowany okres w powiecie wystąpił dodatni przyrost naturalny (w granicach 0,5-1,6). W 2018 r. wyniósł on 0,8. Również saldo migracji ogółem przyjmowało w każdym roku, oprócz roku 2019 dodatnie wartości, co odróżnia powiat radomski od Radomia (Tabela 12). Największe, dodatnie saldo migracji w powiecie odnotowano w pierwszej połowie analizowanego okresu (maksymalnie 328 osób w 2012 r.). Na jego wartość składały się głównie migracje wewnętrzne (w obrębie kraju). Po 2013 roku saldo migracji w powiecie znacznie zmalało, choć do 2018 roku nadal przyjmowało wartości dodatnie. Wzrósł natomiast udział napływów z zagranicy. Co istotne, w 2019 r. saldo migracji w powiecie przyjęło po raz pierwszy wartość ujemną -14.

Tabela 12. Zestawienie danych demograficznych dla Radomia i powiatu radomskiego – 2008, 2020 i 2023

Wyszczególnienie	Radom	powiat radomski
Powierzchnia	111,8 km ²	1 530 km ²
liczba ludności w 2008 r.	224 226	146 481
liczba ludności w 2019 r.	211 371	152 291
liczba ludności w 2023 r.	196 005	151 331
zmiana liczby ludności względem 2008 r.	-12 855	5 810
procentowa zmiana liczby ludności 2020- 2008 r.	-6%	4%
procentowa zmiana liczby ludności 2023- 2008 r.	-13%	3%
gęstość zaludnienia w 2019 r.	1 891 os./km ²	100 os./km ²
gęstość zaludnienia w 2023 r.	1753 os./km ²	99 os./km ²
gęstość zaludnienia (przedział wartości: lata 2008-2019)	od 1 891 do 2 006 os./km ²	od 96 do 100 os./km ²
współczynnik feminizacji w 2019 r.	111	101
współczynnik feminizacji w 2023 r.	111	102
przyrost naturalny (przedział wartości: lata 2013-2013)	od -2,3 do -0,9	od 0,5 do 1,6
saldo migracji (przedział wartości: lata 2008-2013)	od -1 211 do -709	od -14 do 328

Źródło: opracowanie własne MPU na podstawie danych GUS

Biorąc pod uwagę strukturę ludności według ekonomicznych grup wieku to zarówno w Radomiu, jak i w powiecie radomskim odnotowano wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym przy jednoczesnym spadku udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców. Odsetek osób starszych w powiecie radomskim był jednak niższy niż w Radomiu, a osób młodych – wyższy.

W konsekwencji w powiecie radomskim odnotowano również znacznie niższe wartości wskaźników obciążenia demograficznego.

Tabela 13. Radom - Gęstość zaludnienia w latach 2014 – 2023 na tle ROF

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018	2023
Gózd	109,76	110,79	111,83	112,84	114,34	121,2
Iłża	59,43	58,81	58,42	58,04	57,59	53
Jastrzębia	76,09	76,97	77,71	78,04	77,99	79,5
Jedlińsk	102,10	102,50	103,04	103,97	104,58	105,1
Jedlnia - Letnisko	190,23	191,70	192,07	192,96	194,24	207,6
Kowala	159,23	159,87	161,15	161,93	163,10	167,2
Pionki (gmina wiejska)	43,70	43,81	43,66	43,73	43,66	42
Pionki (gmina miejska)	1041,74	1029,24	1018,04	1011,85	1001,47	874,4
Powiat radomski	98,92	99,01	99,12	99,33	99,44	98,9
Przytyk	54,54	54,48	54,38	54,36	54,22	52,3
Radom	1 942,76	1 933,44	1 923,26	1 919,19	1 905,45	1 753,2
Skaryszew	83,59	83,97	84,70	85,44	85,97	90,7
Wierzbica	106,13	105,6	104,72	104,13	103,28	90,7
Wolanów	105,61	106,03	106,5	106,73	106,72	108,7
Zakrzew	130,78	131,85	132,89	133,70	135,03	145,6

Źródło: partnerstwa.monitorrozwoju.pl

W okresie ostatnich lat spadek odnotowany został w: Iłży (10,8%), Pionki miasto (16,01%) i Pionki gmina (3,8%), Przytyk (4,1%), **Radom (9,75%)**, Wierzbica (14,5%). Także powiat radomski wykazał delikatny spadek wskaźnika. Wzrost gęstości zaludnienia wystąpił w Zakrzewie, Gozdzie, Jedlni – Letnisko, Skaryszewie, Kowali, Jastrzębi, Jedlińsku oraz Wolanowie (Tabela 13).

Scenariusze rozwoju demograficznego Radomia

Opracowana wariantowa prognoza demograficzna uwzględniająca migracje w obszarze miejskim funkcjonalnym Radomia¹⁰ zakłada 6 scenariuszy rozwoju demograficznego miasta, różniących się między sobą częściowymi założeniami, przede wszystkim napływów i odpływów migracyjnych, które scharakteryzowano, jak następuje:

1. Scenariusz kontynuacji, który zakłada zachowanie aktualnych trendów gospodarczych i społeczno-demograficznych, tj. powolną polaryzację społeczno-gospodarczą kraju, powodującą utrzymanie się dość wyraźnej atrakcyjności pobliskiej Warszawy dla migrantów krajowych (przy ujemnych dla salda migracji procesach depopulacji zlewni migracyjnej), podobny poziom imigracji zagranicznej, podobny poziom suburbanizacji (w praktyce będzie to zmniejszenie wskutek silnych zmian struktury wieku Radomia) oraz utrzymanie poziomu dzietności na obecnym poziomie (TFR = 1,4).
2. Scenariusz suburbanizacji, który zakłada zwiększoną dekoncentrację ludności, przy spadku i tak już stosunkowo niskiej imigracji (na korzyść strefy podmiejskiej) i słabym spadku dzietności w stosunku do obecnego poziomu (do poziomu obserwowanego 1-2 dekadę temu, czyli 1,2), a także podobnego jak aktualnie napływu zagranicznego (nierejestrowanego aktualnie jako zameldowania). W zasadzie jest to wariant minimalny, pokazujący dolną granicę rozwoju demograficznego Radomia, który wykaże silny bezwzględny spadek liczby ludności,
3. Scenariusz aktywizacji, który zakłada znaczne wyhamowanie suburbanizacji przy pozostałych zmiennych lepszych dla rozwoju demograficznego, jak przedstawionych w wariancie (1). W wariancie tym TFR zostaje podniesiony do 1,6 we wszystkich latach (2019-2050), napływ jest wyższy w każdym roku o połowę w stosunku do wielkości zlewni w wariancie 1, a odpływ stanowi 75% obserwowanego w latach 2012-2018 (na 1000 populacji według kategorii wieku i płci),
4. Scenariusz silnej polaryzacji gospodarczej. Jest to wariant, w którym procesy depopulacji powodują rozszerzanie się peryferyjnych obszarów problemowych w Polsce (Śleszyński i in. 2017) i odpływ („ucieczkę”) ludności do najbardziej atrakcyjnych aglomeracji tzw. wielkiej piątki (w tym zwłaszcza Warszawy) lub za granicę. Zasadniczo jest to obok scenariusza suburbanizacji (2) wariant minimalny, pokazujący dolną granicę regresu demograficznego. Jest to wariant zdecydowanie niekorzystny dla Radomia. Scenariusz ten oznacza bowiem wzrost podaży miejsc pracy w pobliskiej Warszawie i jej konkurencję o pracowników, co spowoduje dalszy drenaż Radomia przez stolicę. W wariancie tym założono, że napływ będzie wynosił 75% w stosunku do zlewni wyjściowej (1), natomiast odpływ zwiększa się o 25% (na 1000 populacji według wieku i płci),

¹⁰ Śleszyński P.: Wariantowa prognoza demograficzna Radomia na potrzeby studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, 2020

5. Scenariusz imigracyjny „niski”. Jest to odmiana wariantu (1), zakładająca znacznie większy napływ imigrantów zagranicznych. Nazwany został „niskim”, bowiem zakłada się w nim, że do kraju i Radomia napłyną osoby z tych kręgów kulturowych, w których dzietność jest stosunkowo niska (np. Ukraina i inne kraje b. ZSRR). Założono, że napływy wzrastają do poziomu o 50%, a odpływy są takie same, jak w wariacie 1. Innymi słowy przyjęto, że co 3 migrujący do Radomia jest obcokrajowcem,
6. Scenariusz imigracyjny „wysoki”. Jest to odmiana wariantu (5), zakładająca napływ imigrantów zagranicznych w jeszcze większym stopniu (co 2 migrant pochodzi z zagranicy), ale z kręgów kulturowych o wysokiej dzietności (np. kraje muzułmańskie, Indie, Filipiny). Odpływy pozostają na poziomie wariantu 1. Trzeba tu podkreślić, że w świetle dotychczasowego stanu wiedzy, m.in. Komitetu Badań nad Migracjami PAN, wariant ten w przypadku imigracji z krajów muzułmańskich jest jednak nie tylko najmniej prawdopodobny dla Radomia, ale także dla Polski, przynajmniej w najbliższych 1-2 dekadach.

Następnie dla tych wariantów przyjęto szczegółowe założenia cząstkowe, co pozwoliło na dokonanie prognozy demograficznej dla każdego z ww. scenariuszy. Wyniki poszczególnych wariantów zamieszczono w tabeli poniżej.

Tabela 14. Oszacowana liczba ludności w latach 2018-2050 dla Radomia według 6 wariantów projekcyjnych

Rok (okres)	Wariant 1	Wariant 2	Wariant 3	Wariant 4	Wariant 5	Wariant 6
Liczba ludności (tys.)						
2018 (wyjściowy)	201,2	201,2	201,2	201,2	201,2	201,2
2020	198,3	197,8	199,8	197,6	199,0	200,0
2025	189,5	185,7	199,2	184,6	196,2	204,7
2030	179,1	171,6	198,6	169,5	192,7	209,5
2035	167,9	157,1	197,2	154,0	188,3	213,4
2040	156,7	143,0	195,3	139,0	183,9	217,3
2045	146,0	129,7	193,3	124,9	179,9	221,7
2050	135,8	117,4	191,3	111,9	176,5	226,8
Zmiany (2018 = 100)						
2018-2030	89,0	85,3	98,7	84,2	95,8	104,1
2018-2040	77,9	71,1	97,1	69,1	91,4	108,0
2018-2050	67,5	58,3	95,1	55,6	87,7	112,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych MPU

W ramach niniejszego opracowania przyjęto scenariusz aktywizacji – 3, co oznacza, że zwiększenie atrakcyjności Radomia dla jego mieszkańców oraz potencjalnych mieszkańców musi być kwestią kluczową przy podejmowaniu decyzji przez rządzących.

3.2. KULTURA

W Radomiu działają następujące instytucje kultury, których organem prowadzącym jest samorząd województwa:

- Muzeum im. Jacka Malczewskiego,
- Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej „Elektrownia”,
- Muzeum Wsi Radomskiej,

Gmina Miasta Radomia prowadzi natomiast następujące instytucje kultury:

- Teatr Powszechny im. Jana Kochanowskiego (instytucja artystyczna),
- Radomska Orkiestra Kameralna (instytucja artystyczna),
- Miejska Biblioteka Publiczna im. Józefa i Andrzeja Załuskich (siedziba główna i 11 filii),
- Ośrodek Kultury i Sztuki „Resursa Obywatelska” (od 2021 roku prowadząca Muzeum Historii Najnowszej Radomia),
- Radomski Klub Środowisk Twórczych i Galeria „Łaźnia” (prowadzący American Corner),
- Miejski Ośrodek Kultury „Amfiteatr”,
- Dom Kultury „Borki”,
- Dom Kultury „Idalin”.

Gmina prowadzi również Młodzieżowy Dom Kultury im. Heleny Stadnickiej, instytucję oświatową, prowadzącą zajęcia z edukacji kulturalnej dla dzieci i młodzieży.

Największą liczbą odwiedzających w 2023 roku cieszyło się Muzeum Wsi Radomskiej. Drugą pod względem popularności jednostką kulturalną było Muzeum im. Jacka Malczewskiego (Tabela 15).

Tabela 15. Wykaz wybranych jednostek kultury z liczbą osób odwiedzających w latach 2016-2024 (os.)

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Muzeum im. Jacka Malczewskiego	21893	13443	21073	25169	12078	19382	31857	32518	53767
Muzeum Historii Radomia – Domy Gąski i Esterki				25169	12078	6315	11687	11017	6315
Muzeum Historii Najnowszej Radomia (oddział Resursy)	6329	-	-	-	-		15010	13709	12154
Muzeum Wsi Radomskiej	58276	39631	52380	66470	15145	54664	59852	76329	85912
Mazowieckie Centrum Sztuki Współczesnej "Elektrownia"	21098	30666	37633	43071	13237	17205	28029	47889	46299
Muzeum Polskich Rowerów	-	-	-	4000	834				
Muzeum Katedralne	997	785	713	555	20	186	260	492	408
RAZEM	108593	84525	111799	139265	41314	91437	141323	182624	163258

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM Radom

Na terenie miasta funkcjonują także osiedlowe domy kultury, kluby i świetlice oraz związki, stowarzyszenia i fundacje związane z kulturą. W 2020 roku działalność z sferze kultury prowadziło 6 jednostek sklasyfikowanych jako centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice. W 2023 roku w Radomiu liczba jednostek pozostała na tym samym poziomie. Wśród porównywanych miast o zbliżonej liczbie mieszkańców jedynie w Częstochowie funkcjonowało więcej tego typu instytucji. Najmniej, bo 2, prowadziły działalność na terenie Elbląga - ta liczba utrzymała się do 2023 roku. Liczba podmiotów przekłada się na liczbę organizowanych imprez – w Radomiu w 2019 roku (ostatnim przed wybuchem pandemii) zorganizowano 784 wydarzenia, natomiast w Częstochowie było ich blisko tysiąc, a w Elblągu 100. Łącznie w imprezach zrealizowanych przez te jednostki w Radomiu co roku uczestniczy ok. 100 tys. osób – w ostatnich latach jest to liczba zbliżona do Sosnowca. W Częstochowie natomiast obserwuje się spadek uczestnictwa w imprezach. Naturalnie Warszawa jest miejscem organizacji największej liczby wydarzeń tego typu – w 2019 roku zorganizowano ich 12-krotnie więcej niż w Radomiu. W latach 2008-2019 obserwowany był rosnący trend liczby wydarzeń, jednak wyjątkiem pod tym względem jest Elbląg - w 2008 roku zorganizowano 326 wydarzeń, a w latach 2015-2019 ich liczba nie przekraczała 200. W 2023 roku liczba imprez w każdej z badanych jednostek wzrosła – w Radomiu zorganizowano 523 imprezy, w których łącznie uczestniczyło 53 007 osób. W Sosnowcu i Elblągu liczba

impresz nie przekroczyła 350, a uczestniczyło w nich po ponad 73 000 osób (Tabela 16). Wskazuje to, że imprez w Radomiu jest dużo, jednak mają one charakter bardziej kameralny.

Tabela 16. Działalność centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie Radomia i analizowanych jednostek w latach 2009-2023 (szt.)

Jednostka	2009	2011	2014	2017	2020	2023
Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice						
Radom	7	5	5	5	6	6
Częstochowa	8	8	7	8	8	8
Sosnowiec	6	5	5	5	4	3
Elbląg	4	3	2	2	2	2
Warszawa	47	41	43	54	62	63
Imprezy						
Radom	698	461	474	601	205	523
Częstochowa	514	491	689	1 022	232	353
Sosnowiec	287	269	280	802	131	348
Elbląg	326	228	308	174	71	344
Warszawa	7 187	4 718	5 579	8 402	4 663	10050
Uczestnicy imprez						
Radom	81 569	51 534	123 940	112 523	93 005	53007
Częstochowa	230 298	261 974	94 225	49 639	10 803	43240
Sosnowiec	26 817	29 569	31 263	115 860	27 156	74540
Elbląg	40 949	35 559	39 472	23 920	9 175	73852
Warszawa	1 001 677	1 076 309	1 006 882	1 002 658	1 754 535	1024751

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W mieście działają również szkoły artystyczne (muzyczna i plastyczna), Chór Akademicki Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego, Chór Miasta Radomia Sancti Casimiri Cantores Radomienses, Chór GOSPEL Radom, Radomska Młodzieżowa Orkiestra Dęta Grandioso. Na terenie miasta w 2020 roku działały 4 kina z łączną liczbą 2 344 miejsc na widowni (Tabela 17). Jedynie Częstochowa wyprzedza Radom pod względem pojemności kin, liczby wyświetlanych seansów oraz liczby widzów. Wyjątkiem był rok 2020, kiedy to radomskie kina odwiedziło najwięcej osób – o ponad 12 tys. więcej niż w Częstochowie, która w poprzednich latach mogła pochwalić się widownią o 100 tys. a nawet 200 tys. większą niż Radom. W 2023 roku w Radomiu były trzy kina, natomiast liczba miejsc zwiększyła się do 2 625.

Tabela 17. Działalność kin na terenie Radomia i analizowanych jednostek w latach 2008-2023

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2019	2020	2023
Kina							
Radom	1	2	3	3	4	4	3
Częstochowa	2	3	4	4	4	3	4
Sosnowiec	2	2	2	2	2	2	2
Elbląg	2	2	2	2	2	2	3
Miejsca na widowni							
Radom	1 340	2 505	2 525	2 580	2 355	2 344	2 244
Częstochowa	1 887	3 237	3 682	3 680	3 680	3 227	3 680
Sosnowiec	2 090	2 090	2 090	2 086	2 086	1 951	1 951
Elbląg	1 711	1 711	1 706	999	995	995	1 980
Seanse ogółem							
Radom	11 203	15 381	19 700	20 482	19 675	9 756	18 657
Częstochowa	16 921	29 321	28 360	29 786	29 716	16 433	30 984
Sosnowiec	20 794	18 731	18 081	17 992	17 825	9 367	17 435
Elbląg	11 215	11 718	11 274	13 030	12 847	5 423	23 702
Widzowie ogółem							
Radom	316 423	399 020	492 027	577 792	594 691	267 130	509 793
Częstochowa	514 602	652 411	595 444	787 805	815 661	255 093	649 786
Sosnowiec	392 916	306 467	269 170	303 179	412 104	133 675	239 312
Elbląg	270 641	283 753	144 193	297 787	315 522	99 424	284 782

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu organizowane są cykliczne wydarzenia pokazujące dawną świetność miasta, np.: „Uliczka Tradycji”, inscenizacje i pikniki historyczne, a także takie, które promują je jako ważny ośrodek na mapie kulturalnej Polski, np.: Festiwal Filmowy Kameralne Lato, Międzynarodowy Festiwal Gombrowiczowski, Międzynarodowy Konkurs Kompozytorski Krzysztofa Pendereckiego ARBORETUM, Międzynarodowy Festiwal Muzyki Dawnej im. Mikołaja z Radomia, Nagroda Literacka im. Witolda Gombrowicza, Ogólnopolski Festiwal Muzyki Tradycyjnej „Zawieruchy Radomskie”. Imprezy te budują pozytywny wizerunek miasta i są warte kontynuacji oraz propagowania w ogólnopolskich środkach masowego przekazu w latach następnych. Od 2016 do 2020 roku ogólna liczba uczestników imprez kulturalnych organizowanych przez miejskie instytucje spadała (Tabela 18). Było to spowodowane m.in. zmianą charakteru działalności (zamiast dużych imprez masowych działania warsztatowe) oraz pandemią. Analizując okres 2021-2024, a w szczególności 2023-2024 obserwujemy w przypadku większości instytucji znaczny wzrost liczby

uczestników wydarzeń – liczba osób biorących udział w wydarzeniach jest wyższa od liczby z lat poprzedzających pandemię.

Tabela 18. Liczba uczestników wydarzeń organizowanych przez poszczególne instytucje w Radomiu w latach 2016 -2023 (os.)

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
Dom Kultury Idalin	12 000	13 500	15 000	17 000	9000	13 000	20 000	19 000	21 000
Dom Kultury Borki	21 031	18 615	17 982	16 734	5 241	8 318	4 123	3 883	3 176
Miejski Ośrodek Kultury Amfiteatr	17 245	16 176	13 162	12 824	8 947	8 758	15 619	15 983	21 423
Łaźnia Radomski Klub Środowisk Twórczych i Galeria	21 580	22 750	18 760	20 310	31 990	42 690	32958	24820	27660
American Corner Radom	6 674	5 414	3 068	3 907	3 241	4647	4060	5003	3840
Teatr Powszechny	64 084	73 795	82 533	68 934	25 634	32 320	67 521	77 380	59 561
Radomska Orkiestra Kameralna	90 831	77 883	61 121	66 330	27 150	31 273	65 113	100 737	100 070
Ośrodek Kultury i Sztuki Resursa Obywatelska	44 117	29 110	26 893	28 583	27302	14867	20991	24606	21951

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UM w Radomiu

W 2016 roku miała miejsce 40 rocznica wydarzeń Radomskiego Czerwca '76, jednego z najważniejszych protestów robotniczych w dziejach powojennej Polski. Upamiętniono ją cyklem koncertów oraz imprez historyczno-kulturalnych, transmitowanych przez telewizję publiczną. Bez wątpienia wpłynęło to pozytywnie na propagowanie wiedzy o „wydarzeniach radomskich” w całym kraju. Odwołując się do sukcesu imprez kulturalnych upamiętniających Czerwiec 1976 w Radomiu, zaplanowano organizację cyklicznego „Festiwalu Wolności”. Jest to okazja do propagowania idei wolności i stworzenia nowej imprezy kulturalnej trwale i pozytywnie kojarzącej się z Radomiem i przyciągającej do naszego miasta widzów z całego kraju. W dniach 7-26 czerwca 2021 roku zorganizowano pierwszy Free(Ra)dom Festival – wydarzenie w ramach, którego zorganizowano m.in. wernisaże, wystawy, warsztaty, koncerty, debaty i spektakle, jego najnowszą edycją był (RA)DOM FESTIVAL 2024: Uwolnij (swoją) naturę! W 2024 roku odbyła się 48. rocznica Czerwca 76, a Senat jednogłośnie podjął uchwałę w sprawie ustanowienia roku 2026 Rokiem Robotniczego Protestu Czerwca 1976.

Pod względem liczby osób odwiedzających filharmonie, kina, muzea, wystawy i koncerty w przeliczeniu na 1000 mieszkańców Radom, z wynikiem 4 028,1 osób/1000 mieszkańców, plasuje się przed Sosnowcem i Elblągiem, a za Warszawą i Częstochową (Tabela 19). Dane z lat 2011-2019 wskazują na rosnący udział w kulturze zarówno wśród mieszkańców Radomia, jak i pozostałych analizowanych jednostek, natomiast spadek liczby osób odwiedzających ww. instytucje i wydarzenia

w 2020 roku może być skutkiem ograniczenia działalności kulturalnej w wyniku pandemii Covid-19. W 2023 liczba odwiedzających w Radomiu i porównywanych miastach przekroczyła wartość z 2019 roku. Jedynie w Warszawie była ona niższa niż przed pandemią.

Tabela 19. Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty na 1000 mieszkańców w Radomiu na tle innych miast w latach 2011 – 2023 (os.)

Jednostka	2011	2013	2015	2017	2018	2019	2020	2023	Różnica
Radom	2 842,3	4 507,2	3 605,9	3 864,1	4 055,5	4 028,1	2 001,4	4 079	1 236,70
Częstochowa	4 837,7	4 095,4	4 155,6	4 672,0	4 900,4	4 816,7	1 589,8	4 018,9	-818,80
Sosnowiec	1 879,2	1 592,6	1 964,2	2 431,6	2 671,2	3 113,4	982,1	2 091,5	212,30
Elbląg	3 016,1	2 535,1	2 268,6	3 335,2	3 573,9	3 539,3	1 184,0	4 147	1 130,90
Warszawa	8 715,3	10 410,0	11 175,6	12 559,5	13 563,5	14 266,1	6 828,5	12 970, 6	4 255,30

Źródło: opracowanie na podstawie danych analizy.monitorrozwoju.pl

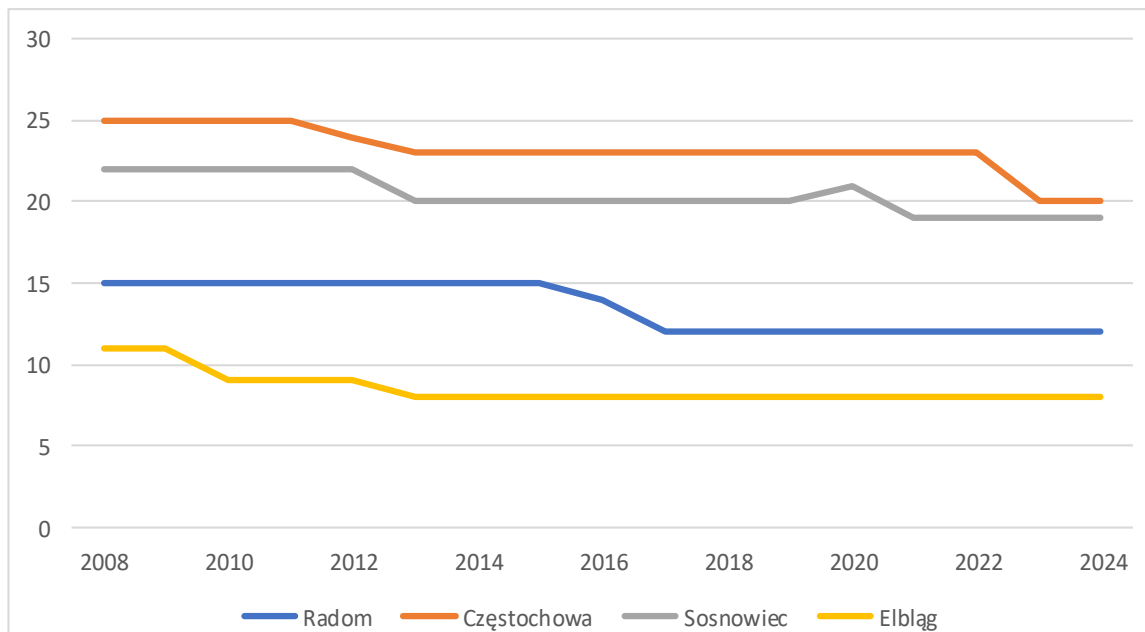
Na terenie Radomia – drugiego pod względem liczby ludności miasta w województwie mazowieckim - nie ma wojewódzkich instytucje kultury, takich jak filharmonia, opera czy biblioteka wojewódzka (znajduje się ona w każdym z województw w kraju). Ustawa o bibliotekach nie ogranicza jednak ich liczby ani lokalizacji do jednego miasta. W województwach posiadających 2 stolice osobna biblioteka wojewódzka znajduje się w każdym z tych miast. W województwie mazowieckim jest tylko jedna taka biblioteka – Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy – Biblioteka Główna Województwa Mazowieckiego.

Wszystkie biblioteki oraz filie na terenie miasta prowadzone są przez Gminę Miasta Radomia, z wyłączeniem Biblioteki Pedagogicznej przy ul. Kościuszki 5a będącej jednostką organizacyjną Samorządu Województwa Mazowieckiego. W pozostałych miastach poddanych analizie biblioteki prowadzone są wyłącznie przez gminę – wyjątek stanowi Warszawa, gdzie funkcjonuje 1 biblioteka prowadzona przez województwo.

W 2024 roku Miejska Biblioteka Publiczna w Radomiu, obok siedziby głównej, posiadała 11 filii – to o 3 obiekty (filie) mniej niż w roku 2009 (Wykres 6). Mieszkańcy Częstochowy i Sosnowca mają lepszy dostęp do tego typu instytucji – w tych miastach działają odpowiednio 20 i 19 obiekty biblioteczne. Z kolei w Elblągu obsługę czytelników zapewnia 8 bibliotek i filii.

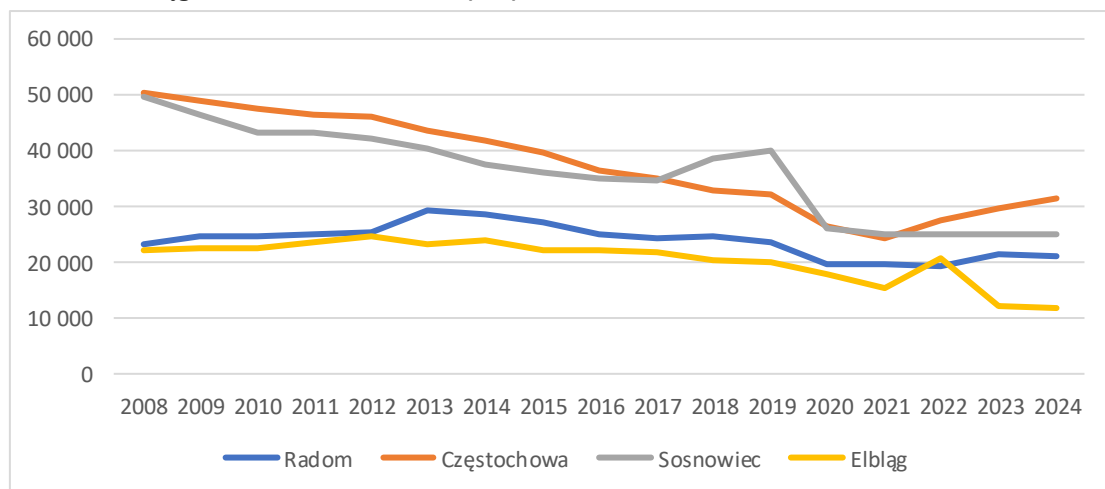
Wykres 6. Zmiana liczby bibliotek i filii w Radomiu, Częstochowie, Sosnowcu i Elblągu w latach 2009-2024 (szt.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

We wszystkich analizowanych miastach w latach 2008 -2023 zauważalny jest spadek liczby czytelników (Wykres 7). Ten trend najbardziej widoczny jest w przypadku Częstochowy i Sosnowca. Liczba czytelników radomskich bibliotek w 2009 roku wynosiła 24 659 osób, natomiast w 2020 było to 19 575. Był to niższy poziom czytelnictwa niż w przypadku ww. miast z województwa śląskiego, jednak dość ustabilizowany. Najniższą liczbą czytelników spośród grupy analizowanych miast charakteryzuje się Elbląg – w 2020 roku było to 17 840 osób. Sytuacja uległa pogorszeniu w roku 2020, jednak w przypadku Radomia i Częstochowy lata 2023 i 2024 przyniosły znaczny wzrost liczby czytelników – w Radomiu w 2023 roku było ich 19 369.

Wykres 7. Liczba czytelników korzystających z bibliotek i filii w Radomiu, Częstochowie, Sosnowcu i Elblągu w latach 2009-2023 (os.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu są trzy muzea o statusie wojewódzkiej samorządowej jednostki organizacyjnej: muzeum „ogólne”, muzeum etnograficzne (skansen) oraz muzeum sztuki współczesnej. Łączna liczba wszystkich muzeów na terenie miasta, wraz z oddziałami, wynosi 6 (Tabela 20). Pod tym względem Radom zajmuje pierwsze miejsce wśród analizowanych jednostek – w Częstochowie i Sosnowcu w 2023 roku działały 3 muzea, natomiast w Elblągu jedynie 2. Zdecydowanie więcej tego typu instytucji znajduje się w Warszawie – w ostatnim roku analizy było ich 61.

Tabela 20. Muzea i oddziały na terenie Radomia i porównywanych jednostek w latach 2015 - 2023

Jednostka	Muzea łącznie z oddziałami						
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2023
Radom	4	4	4	4	4	6	6
Warszawa	71	70	66	67	69	61	61
Częstochowa	4	4	4	4	4	3	3
Sosnowiec	2	2	2	2	2	3	3
Elbląg	1	1	1	1	1	2	2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2015-2020 radomskie muzea odwiedziło łącznie 335 092 zwiedzających – jest to najwyższa wartość wśród grupy miast poddanych analizie, z wyjątkiem Warszawy (Tabela 21). Muzea w stolicy odwiedziło we wskazanym okresie 56 mln osób, a w 2020 roku na 10 tys. mieszkańców przypadało 36 643 zwiedzających. W Radomiu w 2023 roku muzea odwiedziło 126 213 osób, jest to najwyższa wartość w badanym okresie. Również w Elblągu i Warszawie w 2023 roku zostały przekroczone wartości z 2019 roku, odpowiednio o 47,68% oraz 7,80%. Natomiast w Sosnowcu wartości te w 2023 roku były o 36,17%, a Częstochowie o 15,84 % niższe niż w roku 2019.

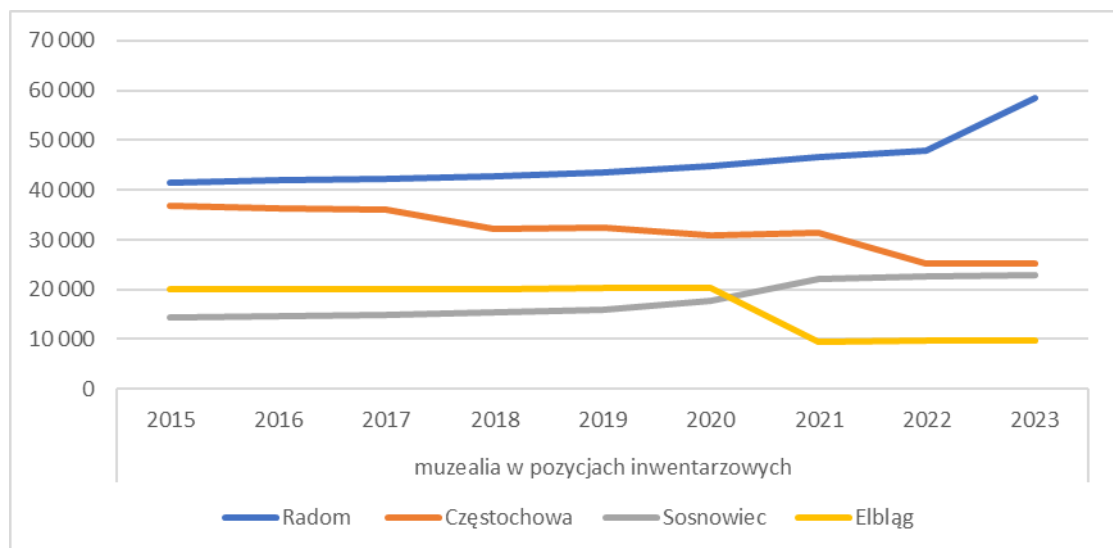
Tabela 21. Zwiedzający muzea i oddziały na terenie Radomia i porównywanych jednostek w latach 2015-2023

Jednostka	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2023
Zwiedzający muzea i oddziały							
Radom	72 164	88 429	38 973	42 285	68 721	24 520	126 213
Warszawa	8 558 421	9 563 616	10 020 798	10 578 086	12 059 582	6 572 233	12 999 882
Częstochowa	45 872	41 337	24 455	27 891	29 724	9 784	25 017
Sosnowiec	19 281	32 721	25 408	34 391	37 516	8 691	23 946
Elbląg	30 326	30 642	17 745	20 945	34 145	15 648	50 425
Zwiedzający muzea i oddziały na 10 tys. mieszkańców							
Radom	3 332	4 101	1 818	1 977	3 238	1 165	6 409
Warszawa	49 198	54 683	56 996	59 779	67 624	36 643	69 830
Częstochowa	2 002	1 819	1 085	1 249	1 343	446	1 208
Sosnowiec	926	1 584	1 240	1 693	1 865	437	1 273
Elbląg	2 486	2 524	1 466	1 737	2 851	1 314	4 455

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pod względem liczby zasobów w pozycjach inwentarzowych radomskie muzea plasują się przed Częstochową, Sosnowcem i Elblągiem, i pod tym względem utrzymuje się tendencja wzrostowa (Wykres 8).

Wykres 8. Muzealia w pozycjach inwentarzowych w latach 2015-2023 na terenie Radomia i porównywanych jednostek

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Uczestnictwo w kulturze przejawia się również w organizacji i udziale w imprezach masowych. W tabeli 22 zaprezentowano dane dotyczące liczby uczestników tego typu imprez o charakterze artystyczno-rozrywkowym.

Tabela 22. Liczba uczestników imprez masowych o charakterze artystyczno-rozrywkowym w latach 2013-2023

	Uczestnicy imprez artystyczno-rozrywkowych				
	Radom	Warszawa	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
2013	118 200	812 575	83 190	28 000	17 198
2014	38 300	986 418	67 600	18 000	19 000
2015	162 500	1 007 985	71 370	11 000	13 700
2016	31 400	910 105	74 600	34 000	26 100
2017	48 200	1 023 232	110 100	22 583	16 350
2018	178 700	1 397 081	89 500	29 800	15 500
2019	15 000	1 263 497	103 242	26 800	9 000
2020	2 500	208 133	19 500	3 000	9 000
2021	4 000	376 238	16 423	2 200	10 000
2022	30 046	1 391 278	50 888	25 400	29 396
2023	124 796	1 453 254	53 205	23 697	17 807

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba uczestników imprez masowych jest zróżnicowana i uzależniona od liczby zorganizowanych wydarzeń. Dane za 2020 rok odzwierciedlają wpływ pandemii na ten rodzaj działalności. Po roku 2022 widać znaczący wzrost uczestnictwa w imprezach masowych – w Radomiu jest on jednak niższy niż przed pandemią – np. 2018 roku, co potwierdza kameralny charakter większości wydarzeń.

W organizacji przedsięwzięć instytucje kultury współdziałają z Gminą Miasta Radomia oraz organizacjami pozarządowymi. Współpraca międzysektorowa odbywa się m.in. poprzez realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe wyłonione w konkursie ofert.

Instytucje kultury starają się zapewnić jak najbardziej zróżnicowaną ofertę, odpowiadającą jednocześnie na potrzeby mieszkańców, np. Miejski Ośrodek Kultury „Amfiteatr” zbudował i prowadzi Pracownię Nowych Mediów, a Miejska Biblioteka Publiczna prowadzi akcję „Książka na telefon”, z której mogą skorzystać osoby starsze i niepełnosprawne. Inną formą udostępniania zasobów bibliotecznych jest Radomska Biblioteka Cyfrowa – obecnie w zasobach znajduje się 39 tys. obiektów cyfrowych. W MBP funkcjonuje również Lokalne Centrum Kompetencji, które udostępnia dla potrzeb mieszkańców stanowiska komputerowe z dostępem do Internetu.

W informowaniu i upowszechnianiu kultury wykorzystywane są takie środki przekazu jak Radomski Informator Kulturalny, profil Kultura Radom na Facebooku oraz zakładka Kultura i Kalendarium w serwisie www.radom.pl oraz visitradom.pl.

W miarę własnych możliwości finansowych oraz pozyskanych zewnętrznych źródeł finansowania, takich jak środki unijne, dotacje Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa

Narodowego oraz wsparcie sponsorów, podejmowane są inwestycje poprawiające stan infrastruktury oraz unowocześniające wyposażenie. Do kluczowych inwestycji w sferze kultury zaliczyć należy adaptację ponad stuletniej Kamienicy Deskurów m.in. na cele kulturalne, rozpoczęty w 2025 roku remont Łaźni, remonty kamienic na terenie Miasta Kazimierzowskiego przez Rewitalizacja sp z o.o. Mimo podejmowanych działań, potrzeby w zakresie odnowienia infrastruktury placówek kultury (amfiteatru, sali koncertowej, biblioteki) nie są zaspokojone. W latach następnych inwestycje w kulturę będą kontynuowane.

3.3. DZIEDZICTWO KULTUROWE

Radom określany jest „wędrującym miastem”, bowiem przez stulecia centrum życia społecznego i gospodarczego zmieniał swoje lokalizacje. W historii miasta można wyodrębnić 5 etapów rozwoju, mających jednocześnie odzwierciedlenie w koncentracji i usytuowaniu geograficznym zabudowy. Tereny pierwotnego osadnictwa na obszarze obecnego Radomia, położone w dolinie rzeki Mlecznej, znajdują się obecnie niemal w centrum miasta. Na podstawie badań archeologicznych ustalono, że najstarsza osada wczesnośredniowieczna nad Mleczną powstała około połowy IX w. i obejmowała ok 7 – 8 hektarów znajdujących się po obu stronach koryta rzeki, na północ od wzgórza Piotrówka. Zabudowa miała charakter nieregularny i rozproszony. U schyłku IX w., na skutek podniesienia się poziomu wody w Mlecznej, ludność przeniosła się na tereny położone nieco wyżej, położone przy obecnej ul. Limanowskiego. Druga radomska osada funkcjonowała krótko, bowiem już w XI w. ulokowano na jej obszarze cmentarz. W X w. powstała trzecia osada położona na południe od obecnego rynku Starego Miasta, w której przede wszystkim zajmowano się wytopem żelaza oraz wyrobem ceramiki. W drugiej połowie X w., na wzgórzu w pobliżu dwóch osad, zbudowano gród obronny. Przypuszcza się, że w kolejnym stuleciu w jego obrębie mógł zostać wzniesiony kościół p.w. św. Piotra, od którego wzięła się później nazwa grodziska – Piotrówka. Gród zyskał znaczenie dzięki swemu korzystnemu położeniu na szlaku handlowym prowadzącym z Rusi na Zachód Europy.

Drugi etap rozwoju przestrzennego miasta związany jest z osadą targową, która rozwinęła się w XIII wieku oraz budową kościoła św. Wacława, wskutek czego centrum życia osadniczego przesunęło się na wschód. Osada (obecnie Stary Radom) otrzymała prawo miejskie średzkie, jednak jej ranga obniżyła się po przeniesieniu miasta przez Kazimierza Wielkiego w nowe miejsce, co zapoczątkowało kolejny etap rozwoju miasta. Po przyłączeniu do Polski Rusi Halickiej miasto znalazło się na ważnych szlakach tranzytowych ze wschodu na zachód Europy oraz na Pomorze. Wykorzystał to Kazimierz Wielki i ok. 1350 r. polecił założyć Nowy Radom (obecnie Miasto Kazimierzowskie) położone na północny-wschód od Starego Radomia, na płaskim cyplu otoczonym mokradłami i dopływami Mlecznej. Wkrótce została tu zlokalizowana siedziba starosty i urzędu grodzkiego, Radom stał się zatem stolicą powiatu rozciągającego się od Wisły po Pilicę. Miasto

można zaklasyfikować jako ośrodek o średniej wielkości (ok. 800–1000 mieszkańców), który okres świetności przeżył w czasach Jagiellonów, stając się ważnym przystankiem na trasie podróży władców pomiędzy dwoma stolicami – Krakowem i Wilnem. Miasto Kazimierzowskie zachowało po dziś dzień niezmienny układ przestrzenny, charakterystyczny dla ośrodków lokowanych na prawie niemieckim. Przetrwały również nazwy większości ulic, które istniały dawniej na tym obszarze, a także wiele zabytków.

Na XIX wiek datowany jest czwarty okres rozwoju miasta, gdy stało się ono stolicą województwa sandomierskiego, późniejszej guberni. Ulokowano w nim urzędy administracyjne różnych szczebli oraz jednostki wojskowe. Na przełomie XVIII i XIX w. zmieniono charakter Miasta Kazimierzowskiego – wyburzono mury miejskie, zasypano okalające je fosy, zlikwidowano stary ratusz. W 1818 r. zainicjowano prace mające na celu kompleksową przebudowę przestrzenną i urbanistyczną Radomia. Działania te przesunęły centrum miasta na wschód, a rynek Miasta Kazimierzowskiego na ubocze. Główną osią komunikacyjną stała się ulica wytyczona na Przedmieściu Lubelskim (obecnie ul. Żeromskiego). Na jej krańcu powstał gmach Komisji Województwa Sandomierskiego, w którym do dnia dzisiejszego mieszczą się siedziby urzędów administracji państwowej i samorządowej.

Poprowadzenie przez Radom linii kolejowej z Iwangorodu (obecnie Dęblina) do Dąbrowy Górniczej spowodowało rozwój zabudowy przemysłowej i mieszkalnej w pobliżu dworca kolejowego. Na przełomie XIX i XX w. w granicach administracyjnych Radomia znalazły się tereny przedmieść: Mariackie i Nowy Świat oraz wioski: Glinice, Młodzianów, Obozisko, Ustronie i inne, zwiększając tym samym liczbę mieszkańców, która na początku ubiegłego stulecia wynosiła 55 107 osób.

Początek ostatniego etapu rozbudowy miasta określa się na koniec XIX wieku, kiedy zabudowa zaczęła zyskiwać bardziej zdekoncentrowany charakter. Korzystne położenie komunikacyjne powodowało, że Radom umocnił swoje gospodarcze znaczenie. Włączenie miasta do Centralnego Okręgu Przemysłowego przyczyniało się do umocnienia przemysłowej funkcji miasta. Budowę największego zakładu, Fabryki Broni, rozpoczęto w 1922 r. i rozbudowywano nieprzerwanie aż do wybuchu II wojny światowej. W okresie powojennym powstawały duże osiedla mieszkaniowe o zabudowie wielorodzinnej, zlokalizowane na obrzeżach miasta, a od lat dziewięćdziesiątych rozwija się również zabudowa jednorodzinna.

Zasoby dziedzictwa kulturowego

Na zasoby dziedzictwa kulturowego składają się elementy tworzące krajobraz kulturowy danej gminy. Zaliczają się do nich zarówno elementy przyrodnicze, jak i wytwory działalności ludzkiej. Zakres przedmiotowy zasobów kulturowych obejmuje pojedyncze obiekty i zespoły budowli, dzieła sztuki, elementy zagospodarowania przestrzennego, krajobraz miejski i wiejski, miejsca pamięci narodowej, obszary kształtujące świadomość i tożsamość regionalną. Są to zatem m. in. zdefiniowane ustawowo zabytki ruchome, zabytki nieruchome, zabytki archeologiczne oraz inne zabytki wpisane do gminnej ewidencji zabytków. Zaliczają się tu również pomniki przyrody i dziedzictwo niematerialne.

Wśród zabytków nieruchomych w Radomiu należy wymienić kościół p.w. św. Wacława, wzniesiony w XIII lub XIV wieku, ufundowany przez Leszka Białego w miejsce drewnianej świątyni z początku XIII wieku. Do najcenniejszych i najlepiej zachowanych zabytków miasta zalicza się Zespół Klasztorny OO. Bernardynów z kościołem p.w. św. Katarzyny. Pierwotne, drewniane zabudowania zastąpiono na przełomie XV i XVI wieku murowanymi. Charakterystycznym elementem zespołu jest tzw. piekarnik - niewielki budynek z piramidalnym kominem, pełniący funkcję kuchni klasztornej oraz warzelni wosku.

Szczególnie cenny jest obszar Miasta Kazimierzowskiego – dzielnicy Radomia, gdzie zachowany został układ historycznej zabudowy oraz fragmenty murów obronnych. Na tym terenie na uwagę zasługuje kościół p.w. św. Jana Chrzciciela - gotycka budowla wzniesiona w latach 1360 – 1370 z fundacji Kazimierza Wielkiego, przebudowana na początku XX wieku. Na placu przy farze znajdują się trzy charakterystyczne rzeźby: kamienny krzyż, rzeźba Chrystusa u słupa oraz figura św. Jana Nepomucena. Na rynku Miasta Kazimierzowskiego przykuwają uwagę dwie barokowe kamieniczki tzw. Dom Gąski i Dom Esterki, które przeszły renowację. W zabudowie rynku wzniesiony został neorenesansowy zespół ratusza z oficyną i odwachem. Obiekt również poddany został renowacji.

Muzeum im. Jacka Malczewskiego mieści się w zabytkowym budynku byłego Kolegium Pijarów, powstałym w XVIII i XIX wieku. Na terenie Miasta Kazimierzowskiego warto zwrócić uwagę na kościół ewangelicko - augsburski wzniesiony w II połowie XVIII wieku jako rzymskokatolicki kościół benedyktyński, przebudowany w ostatniej dekadzie XIX wieku.

W sąsiedztwie Miasta Kazimierzowskiego znajduje się dawny Zespół Klasztorny Benedyktynki z kościołem p.w. Świętej Trójcy. Powstał on w początkach XVII wieku jako kompleks drewniany. Następnie, zniszczony przez Szwedów w 1656 roku, został odbudowany jako murowany w latach 1678 – 1733, według projektu Tylmana z Gameren. Kolejna odbudowa po pożarze miała miejsce w 1776 roku. W XIX wieku kościół zamieniono na cerkiew, a w drugim dziesięcioleciu XX wieku na magazyny.

Odremontowany został w latach 1924 – 1927 według projektu architektów Kazimierza Prokulskiego i Alfonsa Pinno.

Ulica Żeromskiego z Placem Konstytucji 3-go Maja wpisuje się w zabytkowy zespół urbanistyczno – architektoniczny, skupiający liczne zabytkowe budynki. Należy do nich budynek w stylu historycznym Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego wybudowany przed 1852 rokiem u zbiegu ulicy Focha z ulicą Żeromskiego. Przy Placu Konstytucji 3-go Maja znajduje się tzw. pałac Karschów i Wickenhagenów - budowla została wzniesiona w latach 1881–1882 w stylu nawiązującym do renesansu i baroku francuskiego z mansardowym dachem. Jednym z najbardziej okazałych budynków w mieście jest dawny gmach Komisji Województwa Sandomierskiego wzniesiony w latach 1825 –1827. Uwagę zwraca też neoklasycystyczny budynek przy ul. Żeromskiego 43/45 będący w przeszłości siedzibą Narodowego Banku Polskiego, wybudowany w latach 1910 – 1919.

Zabudowa ulic Piłsudskiego, Sienkiewicza, Moniuszki również kryje architektoniczne zabytki – należy do nich neorenesansowy gmach Sądu Okręgowego z 1894 roku, willa Kulczyckiego wzniesiona w 1898 roku (obecnie siedziba Miejskiej Biblioteki Publicznej), budynek Powiatowego Związku Samorządowego – dzisiejszy „Pałac Ślubów”; ceglany budynek Kasy Pożyczkowej Przemysłowców Radomskich z 1897 r. w stylu neogotyckim - obecnie siedziba banku; monumentalny kościół katedralny p.w. Opieki Najświętszej Maryi Panny, budowany w latach 1899 – 1911 w stylu neogotyckim według projektu Józefa Dziekońskiego.

Do starszych budynków zabytkowych należą m. in. zaprojektowany w stylu neorenesansowym przez Ludwika Radziszewskiego budynek „Resursy Obywatelskiej” wzniesiony w 1852 roku, dawny szpital św. Aleksandra z 1828 roku przy ul. Limanowskiego 23, budynek dworca kolejowego z 1885 roku projektu Adolfa Schimmelpfenninga, neoklasycystyczny budynek poczty z XIX wieku przy ul. Malczewskiego 5, budynek „łóży masońskiej” obecnie Prokuratury Okręgowej z 1818 r.

Przy ulicy Limanowskiego znajduje się zabytkowy cmentarz założony w 1812 roku – najstarsza czynna nekropolia w Radomiu. W rejestrze zabytków nieruchomości znajduje się również teren Muzeum Wsi Radomskiej przy ul. Szydłowieckiej z licznymi przykładami zabudowy zagrodowej, dworakami ziemiańskimi, wiatrakami i licznym wyposażeniem. Na terenie miasta występują również zabytkowe parki miejskie: Park im. Tadeusza Kościuszki, Stary Ogród, Park Leśniczówka, a także teren parkowy przy szpitalu przy ul. Krychnowickiej i teren parkowy przy zespole dworskim na Wośnikach przy ul. Wośnickiej 123.

Zabytkami ruchomymi Radomia wpisanymi do rejestru zabytków jest przede wszystkim wyposażenie kościołów: ołtarze główne i boczne, ambony, chóry muzyczne, organy, polichromie, witraże, stalle, ławy, konfesjonały, meble, naczynia liturgiczne, wota, rzeźby, obrazy, epitafia, świeczniki, tabernakula, feretrony, szaty liturgiczne. W rejestrze „B” zabytków ruchomych prowadzonym przez Mazowieckiego

Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków zarejestrowanych jest ponad tysiąc obiektów.

Do zabytków zaliczają się również cmentarze, obiekty małej architektury oraz miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne. Należy więc wspomnieć o cmentarzu i pomniku pomordowanych na Firleju – w tej części miasta rozstrzeliwani byli mieszkańcy miasta, dystryktu, a także innych rejonów okupowanego kraju (Powstańcy Warszawscy). Przy ul. Biznesowej również znajdują się miejsca wraz z pomnikami upamiętniające zamordowanych przez hitlerowców pracowników Fabryki Broni.

W promowanie dziedzictwa historycznego i upamiętnianie ważnych wydarzeń angażuje się szeroki wachlarz instytucji i organizacji. Wydział Kultury Urzędu Miejskiego w Radomiu współpracuje z organizacjami kombatanckimi, szkołami, organizacjami pozarządowymi i jednostką wojskową w zakresie organizacji na terenie Gminy Miasta Radomia obchodów świąt państwowych i uroczystości rocznicowych. Organizuje również obchody kolejnych rocznic: wybuchu Powstania Styczniowego, Narodowego Dnia Pamięci Żołnierzy Wyklętych, zakończenia II Wojny Światowej, wybuchu II Wojny Światowej, uwolnienia więźniów z radomskiego więzienia Urzędu Bezpieczeństwa, agresji wojsk radzieckich na Polskę, Dnia Pamięci Ofiar Zbrodni Katyńskiej.

Dokonując analizy porównawczej potencjału dziedzictwa kulturowego Radomia na tle wybranych miast, należy zauważyć, że największa liczba zabytków nieruchomych „A” wpisanych do rejestru wojewódzkiego występuje w Elblągu (ponad 400). Radom pod tym względem zajmuje drugie miejsce – w rejestrze województwa mazowieckiego znajduje się ok. 190 radomskich zabytków. Częstochowa może poszczycić się ok. 150 zabytkami nieruchomymi, natomiast Sosnowiec jedynie 32. W rejestrze zabytków archeologicznych „C” w przypadku Radomia znalazło się grodzisko wczesnośredniowieczne „Piotrówka”, a w Elblągu grodzisko wyżynne. Na terenie Częstochowy występują 2 tego typu zabytki, natomiast w Sosnowcu nie ma żadnego.

Potencjał w zakresie dziedzictwa kulturowego Elbląga określa również 5 historycznych układów urbanistycznych oraz największa liczba zabytków znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (989). Pod względem liczebności zabytków w gminnej ewidencji Radom¹¹ (741) plasuje się na równi z Sosnowcem (741).

¹¹ Zbiór prowadzony od 2005 roku został przyjęty Zarządzeniem nr 985/2025 Prezydenta Miasta Radomia z dnia 28 marca 2025 r. w sprawie przyjęcia Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Miasta Radomia.

3.4. SPORT

W 2025 roku w rozgrywkach ligowych na szczeblu ogólnopolskim Radom reprezentują drużyny: MOYA Radomka (siatkówka kobiet), Radomiak (piłka nożna mężczyzn), ELMAS-KPS APR (piłka ręczna kobiet), Czarni (siatkówka mężczyzn), Lider (piłka ręczna mężczyzn) oraz Hydro Truck (piłka nożna kobiet i koszykówka mężczyzn). To m.in. wcześniejsze sukcesy tych drużyn przyczyniły się do podjęcia decyzji o budowie Radomskiego Centrum Sportu, w ramach którego funkcjonuje hala widowiskowo-sportowa oraz stadion piłkarski. Bardzo dobre wyniki we współzawodnictwie sportowym dzieci i młodzieży uzyskują zapaśnicy Radomskiego Centrum Szkolenia Zapaśniczego OLIMPIJCZYK i lekkoatleci Radomskiego Ludowego Towarzystwa Lekkoatletycznego G.G.G. Reprezentanci obu klubów to uczestnicy Igrzysk Olimpijskich, Mistrzostw Świata i Europy. Znaczące sukcesy odnoszą również pięciobości Radomskiego Towarzystwa Pływackiego VICTORIA oraz pięściarze Radomskiego Klubu Bokserskiego BOXING i Bokserskiego Klubu Sportowego RADOMIAK. Sportowcy Radomskiego Stowarzyszenia Sportu i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych START i Międzyszkolnego Klubu Sportowego WODNIK rywalizują w Igrzyskach Paralimpijskich oraz mistrzostwach świata i Europy. Od lat należącą do krajowej i międzynarodowej czołówki sportowców niepełnosprawnych w takich dyscyplinach sportu jak: pływanie, lekkoatletyka, podnoszenie ciężarów i tenis stołowy. W Radomiu w latach 2021-2025 powstało 11 klubów i stowarzyszeń sportowych.

Tabela 23. Liczba członków klubów sportowych w Radomiu na tle innych miast w latach 2010-2022

Jednostka	Liczba członków klubów sportowych						
	2010	2012	2014	2016	2018	2020	2022
Częstochowa	6 920	6 931	6 737	7 570	7 020	7 607	5 969
Elbląg	2 646	3 001	3 613	3 733	4 058	2 466	2 745
Radom	3 786	3 827	4 173	3 545	4 104	4 518	4 434
Sosnowiec	2 903	3 059	2 737	3 913	3 528	3 633	3 540
Warszawa	30 664	33 901	42 643	55 343	57 529	64 466	69 458

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych analizy.monitorrozwaju.pl

Z budżetu Gminy Miasta Radomia finansowane są również zadania z obszaru kultury fizycznej, których adresatami są najmłodsi mieszkańcy naszego miasta (Radomska Olimpiada Przedszkolaków), dzieci i młodzież z radomskich szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych (Radomska Olimpiada Młodzieży) oraz starsi mieszkańcy naszego miasta, do których skierowane są oferty dotyczące udziału w amatorskich, ogólnodostępnych imprezach sportowo – rekreacyjnych.

Ważnym, cyklicznym wydarzeniem sportowym organizowanym w Radomiu, jest Półmaraton Radomskiego Czerwca'76 i Turniej Radom Basket Cup. Imprezy mają charakter międzynarodowy i cieszą się dużym zainteresowaniem.

Dotychczasową infrastrukturę sportową na terenie Radomia tworzą stadiony i boiska – obiekty te znajdują się przy szkołach bądź są zarządzane przez MOSiR. Przy szkołach funkcjonują również sale sportowe. W mieście skorzystać można z krytych pływalni (MOSiR - Pływalnia „Orka”, Pływanie „Delfin”, Aquapark „Neptun”, Wojskowy Ośrodek Szkolenia Sportowego „Delta”, Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji w Radomiu Sp. z o. o.). Korty tenisowe dostępne są w 3 lokalizacjach: sala sportowa „AGA” oraz MOSiR i AG Tenis Chorzowska. Na terenie miasta funkcjonuje również kilkanaście siłowni. Na zewnątrz można skorzystać z siłowni znajdujących się w: Parku Kościuszki, Parku Gołębiów, Parku Ustronie, na Osiedlu Planty, w Parku Stary Ogród, w Parku Leśniczówka oraz w Parku Południe. Dla najmłodszych dostępne są place zabaw położone na terenie parków lub przy placówkach oświatowych. Sport można uprawiać również w takich miejscach, jak JumpWorld Park Trampolin, Tor kartingowy - Automobilklub Radomski, MK Bowling, lodowisko całoroczne na terenie XII Liceum Ogólnokształcącego przy ulicy Osiedlowej 36, lodowisko MOSiR (dostępne w okresie zimowym) oraz ośrodka nad zalewem Borki, którym zarządza MOSiR.

Rozwój profesjonalnego sportu w Radomiu przyspieszył dzięki powstaniu Radomskiego Centrum Sportu. Hala sportowo–widowiskowa powstała w 2021 roku, a Stadion Piłkarski został oddany do użytkowania w lipcu 2023 roku. Pojemność stadionu po I etapie to 8840 miejsc, w 2025 roku rozpoczęła się budowa trybun zachodniej i wschodniej w ramach II etapu, po której zakończeniu pojemność stadionu wynosić będzie 14 440 miejsc.

Radomskie Centrum Sportu to wielofunkcyjny obiekt odpowiadający światowym standardom. Jego parametry funkcjonalno-przestrzenne i spełnienie wymogów międzynarodowych federacji sportowych umożliwią przeprowadzenie rozgrywek w różnych dyscyplinach sportów. Nie można zapominać także o stworzeniu możliwości wykorzystania hali jako miejsca do organizacji widowisk kulturalnych, konferencji, wystaw, koncertów i targów.

„Air Show” i „Siła w precyzji”

Odkąd radomianie – ze składów Ligi Obrony Lotniczej i Przeciwgazowej – nabyli grunt, wybudowali pierwsze lotnisko i przekazali je wojsku – Radom stał się miastem lotniczym. Tu przed wojną zaczęło się szkolenie polskich pilotów, kontynuowane dzisiaj w „szkole orląt” w pobliskim Dęblinie. To w Radomiu urodził się Tadeusz Sołtyk, konstruktor pierwszego polskiego samolotu odrzutowego TS-11 Iskra. Na iskrach, a następnie na orlikach latali piloci radomskich zespołów akrobacyjnych. Obecnie radomskie lotnisko wojskowe zostało przebudowane i współdziela na nim Port Lotniczy Warszawa-Radom im. Bohaterów Radomskiego Czerwca 1976 roku, działające od kwietnia 2023 r. jako komplementarny do warszawskiego Okęcia.

Z kolei Aeroklub Radomski od lat regularnie jest gospodarzem mistrzostw świata w lataniu precyzyjnym na szybowcach, które odbywają się w Piastowie (gmina

Jedlińsk). Światowa federacja tego sportu jest tak zadowolona z organizacji zawodów, że rezygnuje ze zwyczajowych zmian miejsca ich odbywania. Odbywające się w Radomiu wojskowe pokazy lotnicze „Air Show” są największą tego rodzaju imprezą w Europie na wschód od Berlina. Jest to wydarzenie cykliczne, łączące pokazy statków powietrznych, wystawę sprzętu wojskowego oraz targów przedsiębiorstw z branży lotniczej. W pokazach udział biorą piloci z całej Europy (Dania, Łotwa, Słowacja, Włochy Chorwacja, Francja, Szwajcaria, Hiszpania, Wielka Brytania, Austria), a wystawcy przyjeżdżają nawet z USA, Pakistanu czy Izraela.

Kunszt lotniczy wpisuje się w hasło radomskiej marki promocyjnej: „Siła w precyzji”. To oczywiście nawiązanie także do broni strzeleckiej, w tym legendarnego pistoletu „ViS” i symbolu Łucznika. Ponadto do przemysłu precyzyjnego, który i obecnie jest specjalnością Radomia. Ale radomska precyzja ma też coś wspólnego z kulturą. Młodzieżowa Orkiestra Dęta „Grandioso” prezentuje światowy poziom – zdobywa najwyższe laury na międzynarodowych konkursach – w dyscyplinie musztry paradnej.

3.5. TURYSTYKA I REKREACJA

Radomska turystyka w głównej mierze opiera się na pobytach biznesowych. Wskaźnik liczby miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców był w 2023 roku zaraz po Sosnowcu najniższym wskaźnikiem z grupy porównawczej (Tabela 24). W październiku 2024 roku zastał otwarty w Radomiu pierwszy hotel sieci międzynarodowej - Hilton Garden Inn Radom, który posiada 114 pokoi o maksymalnej pojemności 250 osób.

Tabela 24. Miejsca noclegowe w hotelach, motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych na 1000 mieszkańców w latach 2008 -2023

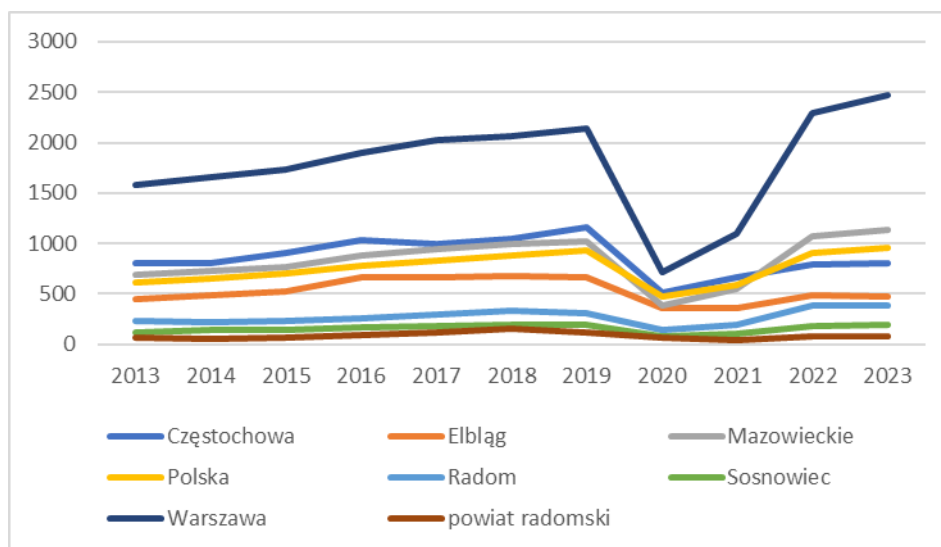
Jednostka	Miejsca noclegowe na 1000 ludności					
	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Radom	2,98	4,55	4,57	4,78	2,82	4,46
Częstochowa	10,57	10,14	10,61	10,92	12,13	8,25
Sosnowiec	2,33	2,22	1,98	2,39	1,98	3,06
Elbląg	8,67	8,86	10,85	10,31	8,97	5,21
Warszawa	14,41	13,99	15,26	17,64	17,71	19,37
Powiat radomski	2,03	2,34	2,39	3,43	2,73	1,27
Województwo mazowieckie	7,80	8,11	9,00	10,55	11,07	12,4
Polska	15,66	15,74	18,03	20,14	20,21	10,48

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Stan turystyki w Radomiu doskonale obrazują również dane dotyczące liczby turystów korzystających z noclegów w przeliczeniu na 1000 ludności (Wykres 9). Od 2008 do 2019 roku liczba turystów korzystających z noclegów rosła. Analizując okres 2020 – 2023 roku w porównywanym jednostkach, największy wzrost liczby miejsc na 1000 mieszkańców nastąpił w Częstochowie (o 286,62) i w Radomiu (o 248,35).

Wykres 9. Turyści korzystający z noclegów na 1000 mieszkańców w Radomiu na tle innych jednostek w latach 2013-2023

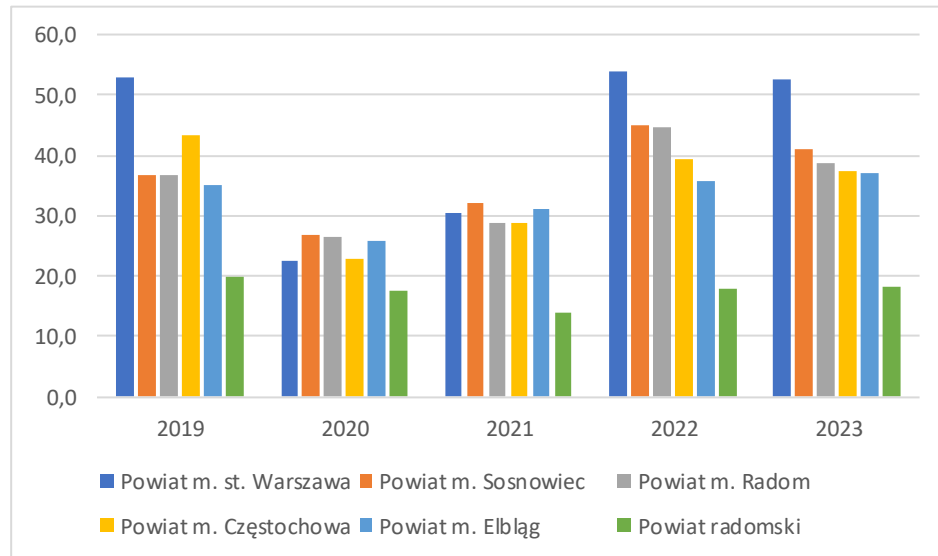
Źródło: opracowania własne podstawie: analizy.monitorrozwoju.pl

W analizach obejmujących okres 2008-2019 roku stopień wykorzystania miejsc noclegowych w Radomiu oraz miastach o porównywalnej liczbie mieszkańców kształtował się na poziomie od 24,6% do 43,4%. Największe obłożenie miejsc noclegowych, przekraczające 50%, odnotowywano w Warszawie, natomiast w województwie mazowieckim oscylowało ono na poziomie ok. 40%. Najmniejszy stopień wykorzystania miejsc noclegowych występował na terenie powiatu radomskiego – w 2014 roku było to jedynie 11,4%.

Poziom wykorzystania miejsc noclegowych spadł znacząco w okresie 2020-2021, natomiast wzrósł w latach 2022-2023 we wszystkich analizowanych jednostkach (Wykres 10).

Wykres 10. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w latach 2019-2023 w Radomiu i porównywanych jednostkach

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Radom nie jest odwiedzany tak często przez turystów zagranicznych, jak ma to miejsce w przypadku Częstochowy i Elbląga. Mniej noclegów udzielono turystom zagranicznym w Sosnowcu i powiecie radomskim, natomiast zdecydowana większość turystów zagranicznych nocujących w województwie mazowieckim, wybiera obiekty w Warszawie (Tabela 25).

Tabela 25. Noclegi udzielone turystom zagranicznym w latach 2010-2023 w Radomiu i porównywanych jednostkach

	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Warszawa	Powiat radomski	Mazowieckie	Polska
2008	534	2 751	1 113	2 131	8 270	132	2 900	2 669
2009	633	2 262	752	2 238	7 970	68	2 799	2 519
2010	704	2 403	546	1 902	8 850	40	3 088	2 613
2011	911	2 455	605	1 826	9 374	72	3 301	2 757
2012	843	2 357	364	1 904	10 476	117	3 710	3 082
2013	925	2 271	322	2 622	11 328	65	3 963	3 239
2014	899	2 027	441	3 938	11 244	67	3 973	3 376
2015	1 464	2 209	504	2 727	12 379	68	4 414	3 578
2016	2 410	2 913	535	3 073	13 662	134	5 185	4 054
2017	2 327	3 515	643	2 963	14 522	88	5 614	4 348
2018	2 375	3 962	927	3 379	14 885	341	5 831	4 619
2019	2 247	3 913	702	2 855	14 484	77	5 790	4 867
2020	bd							
2021	837	1 299	882	806	4 653	21	2 011	1 886
2022	1 706	1 991	1 379	1 333	13 014	30	5 229	3 902
2023	1 988	2 068	1 255	1 428	13 569	69	5 298	4 512

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Infrastrukturę rekreacyjną miasta stanowią wspomniane w poprzednim podrozdziale obiekty sportowo-rekreacyjne, tereny zieleni (Park im. Tadeusza Kościuszki, Planty, Leśniczówka, „Stary Ogród”, parki w dzielnicach Obozisko, Borki, Glinice, Południe oraz Park Gołębiów – Centrum Integracji Społeczności Lokalnej i Wypoczynku). Należy również wspomnieć o zrealizowanym w Radomiu projekcie pn. „Adaptacja do zmian klimatu poprzez zrównoważoną gospodarkę wodą w przestrzeni miejskiej Radomia” w ramach programu „LIFE”, obejmującym m.in. nw. zadania adaptacyjne:

- Adaptacja stawów kolmatacyjnych i jazu kozłowego przy zbiorniku Borki,
- Adaptacja Zbiornika Borki do łagodzenia ekstremalnych przepływów,
- Poprawa jakości wody, złagodzenie przepływów i poprawa bioróżnorodności w Potoku Północnym- budowa zbiornika przeciwpowodziowego o pow. ok. 1,7 ha,
- Renaturyzacja rzeki Mlecznej na demonstracyjnym odcinku 960 m,
- Adaptacja kanału deszczowego A0 uszczelnienie istniejącego kolektora i zastosowanie systemu sedymentacyjno-biofiltracyjnego,
- Budowa 3 polderów przeciwwalewowych na rzece Cerekwiance,

Uzupełnione one zostały działaniami w zakresie powstania tzw. małej błękitno-zielonej infrastruktury (niecki chłonne, ogrody deszczowe, zielone wiaty przystankowe i rowerowe) oraz promocyjnymi.

Na obszarze doliny rzeki Mlecznej, grodziska Piotrówka i Starego Ogrodu powstać ma kompleksowy projekt, którego celem jest ochrona wyjątkowych wartości krajobrazowych, przyrodniczych i kulturowych tego obszaru, powstrzymanie ich degradacji oraz zachowanie wyróżniających się pod względem walorów krajobrazowych otwartych terenów łąk, historycznie ukształtowanej przestrzeni z zabytkami i zespołami zabytkowymi, stanowiskami archeologicznymi, zespołami zieleni naturalnej. Grodzisko stanowi też idealny punkt widokowy, z którego można podziwiać panoramę miasta i dolinę rzeki. Ustanowiony Park Kulturowy Stary Radom ma stać się miejscem rekreacji dla mieszkańców, ale również i atrakcją turystyczną Radomia. Obszar zostanie wyposażony w infrastrukturę: place zabaw dla dzieci, ścieżki rowerowe. Zapowiedziana na 2025 roku realizacja obejmie m.in. budowę kompleksu rekreacyjnego w sąsiedztwie północnego bulwaru, budowę nowych ciągów pieszych, kładki nad rzeką Mleczną, nowych ścieżek spacerowych, oświetlenia oraz zagospodarowanie zieleni. W ramach prac zostanie również przeprowadzony remont budynku przy ul. Piotrówka 19.

Park Kulturowy Stary Radom wiąże się obszarowo i zadaniowo z planowaną koncepcją zagospodarowania doliny rzeki Mlecznej w postaci Parku Rzecznego. Zakłada się realizację ciągu rekreacyjnego biegnącego od parkingu przy ul. Młyńskiej (przy Wyższym Seminarium Duchownym), ul. Nadrzeczną do skrzyżowania z ul. Orną, będącą elementem parku naturalistycznego. Wzdłuż ciągu rekreacyjnego przewiduje się zlokalizowanie atrakcji turystycznych, rekreacyjnych i edukacyjnych, związanych z walorami przyrodniczymi Obszaru Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki” oraz krajobrazem leśnym. Przy ul. Owальной zaplanowano punkt edukacji hydrograficznej, a na pozostałych takie obiekty, jak wieże widokowe, altany, edukacyjne place zabaw i inne.

Wsparcie dla turystów świadczą dwa Centra Informacji Turystycznej: działające od 2009 w ramach MOSiR i uruchomione w 2015 roku Centrum Informacji Turystycznej w strukturze Urzędu Miejskiego.

Dużą atrakcją turystyczną jest Szlak Symboli Radomskiego Przemysłu – rozpoczęty w wyniku projektu zgłoszonego do budżetu obywatelskiego – w 14 lokalizacjach umieszczono rzeźby lokalnych produktów, takich jak np. waga domowa WD-2 z Radwagu, maszyna do szycia Łucznik Kl. 8 czy serek homogenizowany z Rolmleczu. W roku 2022 zrealizowano kolejne 3 duże odlewy – m.in. kuchenkę gazową.

Zarówno turystów jak i mieszkańców od lat interesuje questing – bezobsługowa, edukacyjna gra terenowa. W Radomiu można przejść szlaki takie jak: Wojenny Radom, Zbrodnicze Karty Historii Radomia, Radomski Czerwiec '76, Planty in Radom. Kolejne Questingi z Radomia mają licznych odbiorców - Symbole

przemysłowego Radomia został ogłoszony Najpopularniejszym questem w 2023 roku.

Kolejnym pomysłem zrealizowanym z budżetu obywatelskiego są murale z obrazami Jacka Malczewskiego, uważanego za ojca symbolizmu. W Radomiu działa również Trickorama - największe centrum iluzji i muzeum trickartu w Polsce i jedno z największych w Europie.

Na potencjał turystyki codziennej i weekendowej dla mieszkańców regionu radomskiego składa się kilkanaście tras i szlaków turystycznych - pieszych, rowerowych i kajakowych, obejmujących Radom i przede wszystkim jego najbliższą okolicę. Coraz popularniejsza jest przede wszystkim turystyka rowerowa – w mieście powstają nowe drogi rowerowe i udogodnienia dla cyklistów, choć nadal zauważalne są potrzeby w tym zakresie. Mimo to ścieżki rowerowe, ich długość, układ jest traktowany przez ponad 40% osób, które wzięły udział w *Ankiecie mieszkańców ROF* jako jeden z najlepiej funkcjonujących obszarów w mieście. Obecnie w Radomiu ścieżkami rowerowymi można przedostać się z północnej strony na południową część miasta.

W Radomiu wyznaczono 7 szlaków turystycznych, z których szlaki rowerowe jedynie zaczynają się w mieście i prowadzą poza jego granice:

1. Pieszy szlak turystyczny (PTTK) – Radom Pruszków – Radom Firlej – 16,5 km,
2. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Radom Koniówka – Przytyk – 22,1 km,
3. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Radom Sadków – Jedlnia Letnisko PKP – 12,6 km,
4. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Radom Cudnów – Ruda Wielka- 35,9 km,
5. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Głogów – Radom Pruszków – 21,8 km,
6. Rowerowy szlak turystyczny (PTTK) – Niedarczów – Radom Krychnowice – 25,2 km,
7. Pieszy szlak Radom (Rajec) ul. Hermanowicz – Rezerwat Jedlnia – 7,8 km.

W Radomiu opracowano 8 tras turystycznych, które zostały oznaczone (posiadają tabliczki informacyjne):

1. Radomski Szlak Historyczny – obejmuje 25 obiektów od kościoła św. Wacława do Zespołu Szkół Samochodowych
2. Szlak turystyczny „Zabytki Radomia” – obejmuje 23 obiekty od grodziska Piotrówka do dawnego zespołu dworsko-parkowego na Wośnikach
3. Szlak architektoniczny Stefana Szyllera – obejmuje 5 obiektów od centralnych magazynów Polskiego Monopolu Tytoniowego po kaplicę (dom parafialny) pw. Serca Jezusowego.
4. Szlak Pamięci Radomskich Żydów „Ślad” – obejmuje 13 miejsc odnoszących się do dawnej żydowskiej społeczności Radomia od synagogi na ul. Podwalnej/Bóżniczej po Cmentarz Żydowski na ul. Towarowej.

5. Ścieżka dydaktyczna „Śladami Radomskiego Czerwca '76” – 9 miejsc od byłych zakładów im. Gen. Waltera po stadion RKS „Radomiak”.
6. Szlak Rodu Kochanowskich – 1 obiekt – kościół farny (więcej o szlaku tutaj).
7. Ścieżka edukacyjna „Znani i nieznani radomianie” na cmentarzu przy ul. Limanowskiego – 26 punktów.
8. Ścieżka edukacyjna „Powstanie styczniowe. Radomscy weterani 1863 roku” na cmentarzu przy ul. Limanowskiego – 14 punktów.

W mieście znajduje się również kilka tematycznych ścieżek spacerowych, które nie są oznakowane:

1. Radom średniowieczny – 21 obiektów od grodziska Piotrówka po kościół i Klasztor Bernardynów.
2. Radom XIX-wieczny – 37 obiektów od Rogatki Warszawskiej do ul. Żeromskiego 41.
3. Śladami powstania styczniowego – 9 obiektów od kościoła bernardynów po krzyż przy ul. Warszawskiej.
4. Śladami II wojny światowej – 16 obiektów od Dworca PKP po cmentarz prawosławny przy ul. Warszawskiej.
5. Śladami Jacka Malczewskiego – 5 miejsc, od pomnika Jacka Malczewskiego na ul. Malczewskiego po Rynek.
6. Szlakiem Andrzeja Wajdy - 16 miejsc, od ul. Malczewskiego 20 po ul. Czystą 11.
7. Symbole Przemysłowego Radomia – 14 obiektów, od ul. Szewskiej po stadion MOSiR przy ul. Narutowicza.

Miasto Radom jest bogate swoją historią i materialnym dziedzictwem. Obiekty te wymagają jednak gruntownych remontów, promocji i odpowiedniego wyeksponowania jako atrakcje turystyczne. Radomski rynek – naturalne miejsce, przyciągające zwykle turystów - w przypadku Radomia nie jest postrzegane jako atrakcyjne. Rzadko odwiedzają go radomianie, a turyści mają trudności ze znalezieniem tu miejsc konsumpcji i odpoczynku. Tymczasem atut tego miejsca stanowi wyremontowany ratusz, dawne kolegium oo. Pijarów zajmowane przez Muzeum im. Jacka Malczewskiego, Domy Gąski i Esterki. Zakończyła się adaptacja ponad stuletniej Kamienicy Deskurów m.in. na cele kulturalne oraz działalność III sektora. W wyremontowanej kamienicy swoją siedzibę ma Muzeum Historii Najnowszej Radomia.

Atutem jest też sam układ urbanistyczny Miasta Kazimierzowskiego, kościół farny i pozostałości zamku. Są to zalety mogące zachęcić turystów, którzy potrafią docenić zaciszne zaułki i dawną, dziewiętnastowieczną zabudowę Radomia.

Promocją turystyki w Radomiu i ziemi radomskiej zajmuje się powstała w 2021 roku Lokalna Organizacja Turystyczna Ziemi Radomskiej (LOTZR). Wśród założycieli LOTZR znajdują się m.in. samorządy Radomia i Szydłowca, organizacje

samorządowe, przedsiębiorstwa turystyczne, instytucje kultury i znani propagatorzy turystyki, od dawna związani z ziemią radomską.

Celem LOTZR jest przede wszystkim wspieranie i organizowanie turystyki w Radomiu i ziemi radomskiej, promocja regionalnych atrakcji, obiektów i produktów turystycznych, tworzenie sieci informacji turystycznej i kreowanie wizerunku Radomia i jego okolic jako regionu atrakcyjnego turystycznie. Przez 4 lata działalności LOTZR zorganizował m.in. imprezy branżowe i podróże studyjne dla dziennikarzy i touroperatorów. LOTZR promuje także tzw. slow tourism, czyli sposób zwiedzania polegający na spokojnym, niespiesznym, wydłużonym pobycie w danym miejscu, delectowaniem się jego mikroklimatem i obserwacją autentycznego życia lokalnych mieszkańców.

W 2021 roku Gmina Miasta Radomia oraz Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji w Radomiu realizowały działania mające również przełożenie na łatwiejsze dotarcie do najważniejszych atrakcji miasta oraz sprawniejsze poruszanie się po mieście: postawiono nowe znaki informacyjne przy wjeździe do miasta oraz drogowskazy turystyczne kierujące do najważniejszych atrakcji miasta (u zbiegu ulic Traugutta i Beliny-Prażmowskiego, na placu Corazziego, w sąsiedztwie parku Kościuszki oraz u zbiegu ulic Żeromskiego i Wałowej). W trakcie jest realizacja takich inicjatyw jak: turystyczne mapy XXL, ścieżka edukacyjna po Plantach wraz z przewodnikiem audio, nowa turystyczna strona www miasta wraz z dziecięcą mapą Radomia.

W Radomiu zauważalne są jednak braki w infrastrukturze, która mogłaby zachęcić większą grupę turystów. Np. brakuje edukacyjnego centrum nauki. W znajdujących się w niewielkiej odległości Kielcach i ich najbliższej okolicy funkcjonują cztery takie obiekty, co stawia Radom w gorszej pozycji. Nie ma tu również ogrodu botanicznego, czy miejsc i obiektów ukazujących dawną świetność Radomia jako miasta przemysłowego. Sytuacja ta nie jest korzystna dla rozwoju turystyki oraz zatrzymania w mieście młodych mieszkańców.

3.6. OPIEKA SPOŁECZNA

Dla właściwego opisu sytuacji Radomia warto również spojrzeć na kwestie związane z pomocą społeczną i liczbą osób zmuszonych do korzystania z niej z uwagi na trudną sytuację materialną, choroby czy zdarzenia losowe. Od 2009 do 2014 roku liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej przekraczała wartość 8000 rocznie (maksymalnie 8626 gospodarstw w 2013 roku). Od 2015 roku liczba ta zaczęła spadać i w ostatnim roku analizy osiągnęła wartość 3534 (Tabela 26). Liczba gospodarstw korzystających z pomocy społecznej w Radomiu jest najwyższa spośród wszystkich analizowanych miast o porównywalnej wielkości oraz znacznie wyższa niż w przypadku powiatu radomskiego.

Tabela 26. Liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej na tle wybranych miast

	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Warszawa	Powiat radomski	Województwo mazowieckie	Polska
2009	8 578	5 122	5 865	5 786	3 3903	5 407	149 088	1 216 805
2010	8 489	4 715	5 487	5 965	33 292	5 253	148 468	1 203 531
2011	8 412	5 342	5 221	4 712	31 512	5 031	139 267	1 147 909
2012	8 241	5 982	5 118	5 802	30 136	4 879	138 731	1 165 811
2013	8 626	6 219	5 324	6 132	28 878	5 120	142 069	1 211 290
2014	8 021	5 511	5 057	5 363	28 201	4 766	135 621	1 145 794
2015	7 604	5 280	4 502	5 305	28 987	4 318	130 310	1 086 936
2016	7 085	4 909	4 320	4 822	26 702	3 879	123 075	1 029 280
2017	6 210	4 397	3 982	4 427	26 267	3 469	115 122	956 149
2018	5 393	4 313	3 706	4 123	24 199	3 160	107 104	896 157
2019	4 860	4 541	3 581	3 979	20 186	2 901	96 694	825 006
2020	4 540	4 273	3 447	3 845	21 616	2 696	91 154	762 536
2023	3 534	3 262	2 934	2 316	18 022	2 200	75 493	639 737

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mimo wyraźnej poprawy sytuacji, wciąż zbyt wielu mieszkańców Radomia korzysta z pomocy społecznej.

O ile spada liczba środowisk korzystających z pomocy społecznej, rośnie skala przemocy w rodzinie i zakładanych tzw. niebieskich kart (Tabela 27).

Tabela 27. Przemoc w rodzinie

	Liczba tzw. niebieskich kart				
	ogółem	z związku z przemocą wobec małoletnich	w związku z przemocą wobec seniorów ¹² :		w związku z przemocą wobec kobiet 18-67 lat
			ogółem	kobiet	
2020	611	32	49	41	494
2021	628	42	39	33	486
2022	681	46	62	42	500
2023	725	79	43	34	546
2024	739	83	66	58	568

Źródło: Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Radomiu

Ofiarami tej przemocy są najczęściej kobiety między 18 a 67 rokiem życia – prawie 77% stwierdzonych przypadków dotyczyło właśnie tej grupy. Równie niepokojąco wyglądają statystyki przemocy wobec nieletnich – w 2020 roku przypadki te stanowiły nieco ponad 5% ogółu zjawiska, w 2024 – już ponad 11%. W nieco mniejszym stopniu, ale także wzrosła skala przemocy wobec seniorów - z 8% w 2020 roku do prawie 9% w 2024. Oznacza to konieczność podjęcia działań profilaktycznych dla wszystkich grup wiekowych, jak radzić sobie z emocjami, stresem, dostarczania wiedzy, uczenia najważniejszych umiejętności psychologicznych i społecznych niezbędnych do zapobiegania problemom w relacjach międzyludzkich. Odrębne działania profilaktyczne powinny być skierowane do grup podwyższonego ryzyka wystąpienia przemocy

Taką grupę mogą stanowić: np. dzieci alkoholików, pochodzące ze środowisk dysfunkcyjnych (dzielnice, osiedla, bloki mieszkalne), rodzice z rodzin dysfunkcyjnych, a także osoby zagrożone dziedziczeniem chorób. Celem profilaktyki na tym poziomie jest ograniczenie lub przynajmniej opóźnianie inicjacji zachowań ryzykownych. Profilaktyka selektywna od uniwersalnej różni się tym, że w tym wypadku uwzględnia się specyficzne potrzeby i problemy danej podgrupy. Instytucje działające w ramach lokalnego systemu dzięki diagnozie środowiska społecznego są w stanie identyfikować grupy podwyższonego ryzyka i proponować im odpowiednie działania.

Profilaktyka wskazująca powinna być kierowana do jednostek i grup, w których występują objawy dysfunkcji, np. początki stosowania przemocy, uzależnienia od substancji psychoaktywnych. Celem profilaktyki jest ograniczenie czasu trwania dysfunkcji lub sprawienie, aby dane zachowanie nie powtarzało się¹³.

¹² Przyjęto, że są to osoby po 67 roku życia.

¹³ Model zintegrowanej profilaktyki przemocy domowej opartej na dobrej jakości relacjach. Ministerstwo Sprawiedliwości

Skala wydatków na pomoc społeczną w całości budżetu gmin obrazuje rzeczywistą wagę problemu dla badanych jednostek. Porównanie procentowego udziału nakładów na pomoc społeczną w wydatkach gmin i miast na prawach powiatu kształtuje wskazuje, że w 2023 roku wydatki te wzrosły we wszystkich badanych jednostkach (Tabela 28). W 2023 roku udział wydatków na pomoc społeczną w Radomiu wynosił 6,8% i przekroczył wartość z Częstochowy, jednak nadal pozostaje niższy niż w Sosnowcu oraz Elblągu. Warto zauważyć, że zmiana powyżej 0,5 p.p. dotyczy zarówno kraju, jak i powiatu radomskiego i województwa. Jedynie w Częstochowie wynosi jedynie 0,12 p.p. i wynikać to może z dość wysokiego poziomu z roku 2020.

Tabela 28. Procentowy udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem w 2020 i 2023 roku

	Polska	woj. mazowieckie	Warszawa	Powiat radomski	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
2020 rok	4,82	3,42	3,03	3,48	5,95	6,31	6,39	7,17
2023 rok	5,33	4,02	3,81	4,01	6,80	6,43	6,85	7,97
Różnica p.p.	0,51	0,6	0,78	0,53	0,85	0,12	0,46	0,8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Trzeba jednak zaznaczyć, że nie w każdym przypadku pobieranie świadczenia wiąże się z brakiem możliwości podjęcia zatrudnienia. Powiatowy Urząd Pracy w skali roku udostępnia wiele ofert pracy, które częściowo pozostają niewykorzystane (w niektórych miesiącach blisko połowa z nich). Może to być związane z wyborem pracy w szarej strefie i łączenia uzyskiwanego w ten sposób wynagrodzenia nieopodatkowanego i nieobciążonego składkami na ubezpieczenie z pobieraniem świadczeń społecznych.

Tabela 29. Korzystający z wybranych form pomocy społecznej w Radomiu w latach 2020-2024

Rok	Liczba środowisk korzystających z pracy socjalnej	Liczba rodzin korzystających z asystenta rodziny	Liczba dzieci w rodzinach korzystających z asystenta rodziny	Liczba środowisk korzystających z różnych form pomocy	Liczba osób dorosłych korzystających z posiłków	Liczba dzieci korzystających z posiłków na podstawie decyzji MOPS	Liczba środowisk korzystających z dodatków mieszkaniowych	Kwota wydatkowana na dodatki mieszkaniowe
2020	1 384	82	156	5 021	186	943	2 703	5 492 340,00
2021	1 325	77	135	4 686	121	735	2 297	4 900 997,50
2022	1 304	82	135	4 155	122	801	2 427	5 749 999,79
2023	1 471	86	137	3 852	91	716	2 449	7 103 621,90
2024	1 223	90	148	3 580	89	571	2 484	7 252 696,63

Źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań z działalności MOPS za lata 2020-2024
<https://mops.radom.pl/sprawozdania-i-analazy.html>

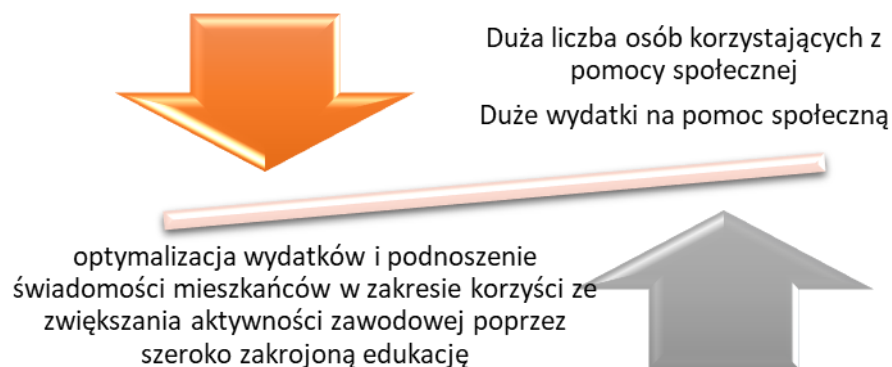
Rozwiązywanie kwestii społecznych, rozumianych jako problem lub zagadnienie, które dotyczy znaczącej części społeczeństwa i ma potencjał do zakłócania jego prawidłowego funkcjonowania, jest elementem poczucia bezpieczeństwa mieszkańców lub jego brakiem. Często wynika z niezaspokojonych potrzeb, nierówności społecznych, czy konfliktami interesów. Przykłady współczesnych kwestii społecznych:

- bezrobocie i brak perspektyw zawodowych,
- dostęp do edukacji i opieki zdrowotnej,
- problemy mieszkaniowe i wykluczenie społeczne,
- dyskryminacja i nierówność traktowania,
- zmiany klimatyczne i ich wpływ na społeczeństwo.

Jak wynika z Tabeli 29, pomimo spadku liczby środowisk korzystających z pomocy społecznej, uwagę zwraca wysoki udział środowisk korzystających z pracy socjalnej. Pomoc asystenta dotyczy najczęściej środowisk niewydolnych wychowawczo – jest to ważne wsparcie z uwagi na dzieci pozostające w tych rodzinach. Podobnie istotnym miernikiem są liczba osób, które nie są w stanie zapewnić sobie i najbliższym zaspokojenia podstawowych potrzeb – posiłku czy pokrycia kosztów mieszkania. Wprawdzie liczba środowisk korzystających z zasiłków mieszkaniowych spada, jednak wydatki na ten cel systematycznie rosną.

Właściwym jest więc dążenie do optymalizacji nakładów na pomoc społeczną i osiągania przy ich pomocy długofalowych efektów poprzez szeroko zakrojoną edukację. Kluczową kwestią powinny być „inwestycje” w młode pokolenie zapobiegające dziedziczeniu wyuczonej bezradności, ubóstwa i kalkulowania opłacalności trwania w sferze bierności i marginalizacji społeczno - zawodowej.

Kluczowe trendy związane z pomocą społeczną obrazuje poniższy schemat:

Aby zmniejszyć nakłady na obsługę rynku pracy (obecnie Gmina Miasta Radomia płaci Starostwu Powiatowemu za obsługę osób bezrobotnych mieszkających

w Radomiu), władze Radomia podjęły decyzję o utworzeniu Miejskiego Urzędu Pracy.

W kontekście polityki społecznej warto przyrzeć się kwestii gospodarki mieszkaniowej w Radomiu, gdyż możliwość posiadania własnego lokum jest jednym z czynników, które decydują o miejscu zamieszkania młodych ludzi rozpoczynających dorosłe życie. Liczba mieszkań przypadających na 1000 mieszkańców w Radomiu w 2020 roku wyniosła 407,9, natomiast w roku 2023 było to już 456,4 (wzrost o 48,5), podczas gdy w porównywanych miastach przez te trzy lata liczba mieszkań na 1 000 mieszkańców wzrosła o około 35 (Tabela 30). Różnica ta pozuje efekty działań polityki mieszkaniowej. W pierwszych latach analizy Radom wypadał niekorzystnie również w porównaniu dotyczącym liczby osób na 1 mieszkanie (2,45), jednak w 2023 roku wskaźnik ten osiągnął wartość porównywalną do województwa mazowieckiego i wynosi 2,19. Mniej korzystna sytuacja pod tym względem zarówno w 2020 roku, jak i 2023 roku jest w Elblągu (2,47). Nadal lepiej pod względem badanych elementów mieszkalnictwa Radom wypada w przypadku wskaźnika dot. przeciętnej powierzchni mieszkania. W 2020 roku w Radomiu wynosiła ona 61,6 m², a w 2023 roku było to 63 m². W porównywanych miastach kwestia ta lepiej kształtuje się jedynie w Częstochowie (2020 - 63,0 m²; 2023 – 64,5 m²). W Sosnowcu oraz Elblągu zarówno w 2020, jak i 2023 roku wartości te były niższe. Warto zauważyć, że powierzchnia mieszkań w tych miastach w ciągu trzech lat przeciętnie wzrosła o zaledwie 0,5 m² w Sosnowcu i 0,2 m² w Elblągu. Na gospodarkę mieszkaniową nasze miasto w 2020 roku wydało 25 187 157,58 zł. co stanowiło 1,63% udziału w wydatkach gminy ogółem, w 2023 roku było to 32 455 657 zł, co stanowiło 2,01% udziału w wydatkach gminy ogółem. W 2020 roku mniejsze wydatki na gospodarkę mieszkaniową od Radomia ponosił Sosnowiec (0,71) i Elbląg (0,79), lecz w 2023 roku oba te miasta znacząco zwiększyły wydatki w tym zakresie - 3,61% wydatków budżetu w Sosnowcu i aż 5,92% w Elblągu. W Radomiu w 2025 roku oddany do użytku zostanie pierwszy od 15 lat komunalny budynek z 90 mieszkaniami na wynajem. W okresie obowiązywania strategii planowane jest również wybudowanie kolejnych gminnych budynków mieszkalnych – wielorodzinnych (dwa budynki z około 100 mieszkaniami).

Nieznacznie inaczej wygląda sytuacja mieszkaniowa w powiecie radomskim. Liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców jest mniejsza niż w Radomiu, ale przeciętna powierzchnia mieszkania jest większa. Należy jednak pamiętać, że większość budynków mieszkalnych w powiecie stanowią domy jednorodzinne, zaś w mieście wielorodzinne, a powierzchnia mieszkania w blokach jest w naturalny sposób mniejsza niż w domach prywatnych. Na otaczających Radom terenach większa jest liczba osób przypadająca na 1 mieszkanie (w powiecie 3,20, a w Radomiu 2,45), Powiat radomski ponosi również mniejsze niż Radom wydatki na gospodarkę mieszkaniową, które w 2020 roku stanowiły 1,17%, a w 2023 roku 0,57% wydatków ogółem.

W odniesieniu do liczby mieszkań sprzedawanych w ramach transakcji rynkowych Radom wypada korzystniej od Sosnowca i Elbląga. Więcej tego typu transakcji było w Częstochowie (ale różnica nie jest znacząca). Dowodzi to tego, iż mieszkańcy kupują mieszkania i są one dostępne na rynku. Pozytywne jest także to, że stosunkowo dużo wśród transakcji ogółem dotyczyło rynku pierwotnego – w 2020 roku było to ponad 34%, a w 2023 roku już blisko 50% wszystkich transakcji. Należy podkreślić, że cena mieszkań w Radomiu jest stosunkowo niska, szczególnie w relacji do nieodległej Warszawy. W 2020 roku za przeciętne wynagrodzenie radomianin mógł kupić 1,14 m² mieszkania na rynku pierwotnym, zaś mieszkaniec Warszawy, pomimo znacząco wyższych zarobków, jedynie 0,89 m². W 2023 roku średnie wynagrodzenie radomianina pozwalało na zakup 0,88 m² mieszkania na rynku pierwotnym, zaś mieszkaniec Warszawy posiadał zdolność zakupu jedynie 0,70 m², co wskazuje, że wyższe płace w Warszawie nie rekompensują znacząco wyższej ceny mieszkania. Jest to ważna informacja związana z możliwością osiedlania się w Radomiu nowych mieszkańców.¹⁴

¹⁴ Opracowanie własne na podstawie: GUS Bank danych Lokalnych, Rynek nieruchomości, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 21.05.2025 r.] oraz GUS Bank Danych Lokalnych, Wynagrodzenia i świadczenia społeczne, Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, [dostęp 11.08.2021 r.].

Tabela 30. Gospodarka mieszkaniowa w Radomiu na tle wybranych jednostek

		Polska	woj. mazowieckie	Warszawa	Powiat radomski	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
liczba mieszkań przypadająca na 1000 mieszkańców	2020	392,4	440,2	568,8	312,7	407,9	463,2	471,5	404,2
	2023	419,3	458	578,8	324,5	456,4	497,3	507,3	438,8
liczba budynków mieszkalnych w gminie	2020	6 636 883	950 579	96 760	39 150	21 991	24 971	12 670	6 942
	2023	6 950 954	997 788	102 137	41 295	22 841	25 884	13 303	7 247
przeciętna powierzchnia mieszkania w m2	2020	74,5	72,6	59	85,1	61,6	63	55,7	58,5
	2023	75,5	74	58,8	89,1	63	64,5	56,2	58,7
przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	2020	2,55	2,27	1,76	3,2	2,45	2,16	2,12	2,47
	2023	2,39	2,18	1,73	3,08	2,19	2,01	1,97	2,28
wydatki budżetu miasta na gospodarkę mieszkaniową w tys. zł	2020	7 379 258 610	1 609 969 205	1 174 998 445	9 067 114	25 187 158	55 337 984	8 689 143	5 617 033
	2023	12 122 785 556	2 480 088 947	1 692 268 186	14 210 234	32 455 657	72 302 875	51 381 376	49 541 196
udział wydatków na gospodarkę mieszkaniową w wydatkach gminy (%)	2020	2,98	3,77	5,81	1,17	1,63	3,65	0,71	0,79
	2023	3,96%	4,76%	7%	0,57%	2,01%	3,66%	3,61%	5,92%
Liczba lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych ogółem	2020	199 318	38 090	21 691	53	1 025	1 265	934	1 325
	2023	242 580	43 304	23 564	67	1 483	1 540	1664	1 260
Liczba lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji rynkowych rynek pierwotny	2020	84 729	19 168	11 172	b.d.	352	363	270	360
	2023	110 749	20 857	8 934	3	713	670	683	387
Mediana cen za 1 m2 lokali mieszkalnych sprzedanych w ramach transakcji na rynku pierwotnym	2020	5 761	7 067	8 479	b.d.	4 568	5 147	4 902	4 497
	2023	7 751	8 319	11 802	6000	6 421	6 474	6 710	7 338

Źródło: GUS Bank danych Lokalnych, Rynek nieruchomości, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>

3.7. AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA

Działalność sektora obywatelskiego w opiera się o stowarzyszenia i fundacje zarejestrowane w Radomiu, bądź posiadające oddziały/koła w naszym mieście. Dane zgromadzone przez Urząd Miejski w Radomiu wykazały na dzień 31.12.2020 roku, że na terenie Radomia zarejestrowanych było 693 organizacji pozarządowych, a na koniec 2023 roku już 789 (Tabela 31).

Tabela 31. Organizacje pozarządowe w Radomiu w latach 2020 i 2023

	2020	2023
Stowarzyszenia w Rejestrze Stowarzyszeń, w tym:	492	540
Stowarzyszenia zarejestrowane w sądach (w tym w KRS)	324	331
Jednostki terenowe stowarzyszeń – oddziały, koła	120	122
Stowarzyszenia zwykłe	41	80
Związki stowarzyszeń	7	7
Stowarzyszenia w ewidencji Biura Sportu, w tym:	99	106
Stowarzyszenia kultury fizycznej nieprowadzące działalności gospodarczej	68	75
Uczniowskie kluby sportowe	31	31
Radomskie Fundacje zarejestrowane w Krajowym Rejestrze Sądowym	102	143

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Biura Centrum Organizacji Pozarządowych

Wg „Mapy aktywności organizacji i innych podmiotów pozarządowych działających na terenie miasta Radomia” spośród 675 organizacji pozarządowych - 235 dokonało wpisu do „Mapy aktywności (...)”. Najwięcej z nich to organizacje pomocowe i okołopomocowe, a także działające na rzecz osób niepełnosprawnych, bądź na rzecz rozwoju kultury i sportu. 42 radomskie organizacje mają status organizacji pożytku publicznego. W charakterze doradczym i opiniującym działają także: Zespół Konsultacyjny ds. Współpracy Samorządu z Organizacjami Pozarządowymi, Radomska Rada Seniorów, Powiatowa Społeczna Rada ds. Osób Niepełnosprawnych, Gminna Rada Sportu oraz Radomska Rada Kobiet. W skład tych ciał wchodzi przedstawiciele radomskich organizacji pozarządowych. W Radomiu działa Biuro Centrum Organizacji Pozarządowych, którego celem jest tworzenie warunków do powstawania, funkcjonowania oraz rozwoju obywatelskich grup inicjatywnych i radomskich organizacji pozarządowych działających na rzecz mieszkańców Radomia. Biuro COP oferuje radomskim organizacjom wsparcie w zakresie merytorycznym (szkolenia, warsztaty, konferencje, doradztwo), lokalowym (udostępnianie adresu na potrzeby rejestracji, udostępnianie pomieszczeń i sprzętu biurowego), integracyjnym i promocyjnym, a także finansowym, w ramach prowadzonych konkursów dotacyjnych. Od 2021 roku dla organizacji pozarządowych dostępne są pomieszczenia w Kamienicy Deskurów.

O ile liczbę działających organizacji pozarządowych należy uznać za satysfakcjonującą, o tyle niewiele z nich to organizacje o naprawdę dużym potencjale. Radomskie NGO mają ograniczoną zdolność do samodzielnego ubiegania się o środki unijne, niewiele z nich opiera swą działalność o osoby zatrudnione w innym charakterze niż praca wolontariacka. Organizacje te wymagają więc wsparcia ze strony miasta zarówno instytucjonalnego, jak i finansowego, a także włączania ich jako partnera w działania Radomia – w celu zdobywania przez nie potencjału do samodzielnej działalności na przyszłość. W celu wzmacniania potencjału radomskich NGO miasto zleca realizację dużego zakresu własnych zadań organizacjom pozarządowym albo przedsiębiorstwom społecznym, w tym spółdzielniom socjalnym. Są to rozwiązania generujące wartość dodaną – budowanie więzi społecznych i relacji pomiędzy władzami Radomia – reprezentowanymi przez Urząd Miejski a obywatelami – reprezentowanymi przez NGO.

Dużym i nadal rosnącym zainteresowaniem radomian cieszy się budżet obywatelski, czego dowodem jest liczba mieszkańców, którzy wzięli udział w głosowaniach w poszczególnych latach. W głosowaniu dotyczącym budżetu obywatelskiego na 2014 rok i 2022 rok wzięło udział odpowiednio 8350 i 20 665 głosujących, w Budżecie Obywatelskim 2023 zagłosowało aż 30 808 osób. Od 2014 roku, kiedy inicjatywy mieszkańców są finansowane z tego źródła, w budżecie Gminy Miasta Radomia zapisano na realizację projektów ponad 68 milionów zł. Fakt, iż propozycje działań finansowanych z budżetu są analizowane przez mieszkańców, sprzyja wyłanianiu najlepszych i najatrakcyjniejszych rozwiązań dla miasta. Władze Radomia powinny zatem wspierać tego typu inicjatywy, gdyż pogłębiają one więź mieszkańców z ich małą ojczyzną, a jednocześnie podnoszą komfort życia w naszym mieście. Zaangażowaniu społeczeństwa w życie publiczne sprzyja wprowadzona nowelizacją ustawy o samorządzie gminnym i powiązanie wysokości środków na Budżet Obywatelskie z wydatkami Gminy. W 2022 roku 0,5% wydatków dało kwotę 7 250 000 zł, natomiast w Budżecie Obywatelskim 2026 założono, po raz pierwszy w historii tej formy partycypacji w Radomiu, kwotę przekraczającą 8 milionów złotych.

Zaangażowanie mieszkańców w tak istotne dla rozwoju gminy wydarzenie jak udział w wyborach i wybór władz, jest kluczowym elementem budowania społeczeństwa obywatelskiego. W 2018 roku ponad połowa uprawnionych do głosowania mieszkańców Radomia uczestniczyła w wyborach samorządowych (Tabela 32). W 2024 frekwencja w I turze spadła o 4,19 p.p. W porównywanych miastach również zauważono zmianę w frekwencji – jedynie w Elblągu była ona niższa niż w Radomiu (2,2 p.p.), w Sosnowcu zmniejszyła się o 6,53 p.p., w Częstochowie 5,84 p.p. (tabela 32).

Należy zatem dążyć do większego zainteresowania przyszłością Radomia poprzez świadomy wybór władz samorządowych i zwiększenie zaangażowania mieszkańców we wspólne sprawy.

Tabela 32. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2018 i 2024 roku

	uprawnieni do głosowania w I turze		frekwencja wyborcza w I turze (%)		uprawnieni do głosowania w II turze		frekwencja wyborcza w II turze (%)	
	2018	2024	2018	2024	2018	2024	2018	2024
Polska	30 115 896	28 990 776	54,9	51,99	9 523 401	12051596	48,83	44,06
woj. mazowieckie	4 185 949	4122396	60,93	57,04	1 132 170	1274526	51,62	46,91
Warszawa	1 345 685	1322897	66,59	58,88	0	0	0	0
Powiat radomski	120 923	119 746	59,68	57,63	90 338	75 838	51,25	49,52
Radom	165 357	153 063	52,84	48,65	164 849	152 823	52,86	41,71
Częstochowa	178 727	162 430	55,86	50,02	0	162707	0	47,71
Sosnowiec	162 828	147 040	51,51	44,98	0	0	0	0
Elbląg	93 086	86 086	47,51	45,25	92 794	86 167	41,82	41,29

Źródło: GUS, dane BDL, Organizacja państwa i wymiar sprawiedliwości, Organy przedstawicielskie, Wybory samorządowe w 2018 i 2024 roku wg powiatów i gmin, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/start>, (dostęp: 21.05.2025 r.)

3.8. BEZPIECZEŃSTWO PUBLICZNE

W latach 90-tych XX wieku i w pierwszej dekadzie XXI wieku Radom uważany był za miasto o wysokim poziomie przestępczości. Jak wynika ze statystyk, poziom bezpieczeństwa poprawił się – liczba przestępstw spadła z 8 798 rocznie w 2012 roku do 4 590 w 2020 roku i 4300 w 2023 roku (Tabela 33). Warto też zwrócić uwagę, że Radom jest najbezpieczniejszym miastem na tle porównywanych ośrodków miejskich. Zauważalny jest związek z wprowadzeniem w Radomiu monitoringu miejskiego – w 2013 roku, w systemie działało 61 kamer, a w 2023 roku obejmował on już 72 kamery rozmieszczone w kluczowych lokalizacjach miasta.

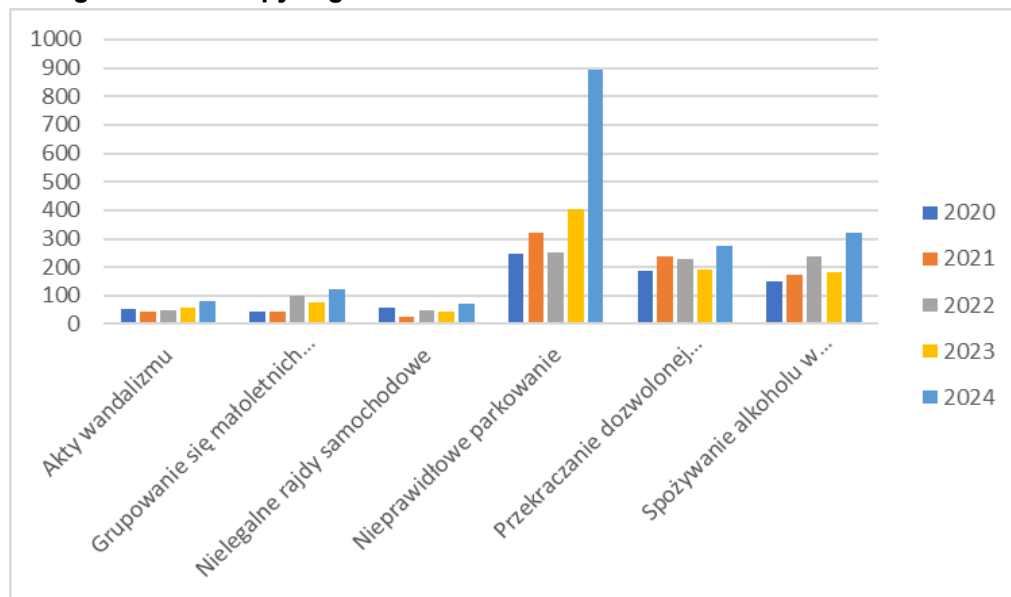
Analizując zgłoszenia dokonane na mapie zagrożeń¹⁵ największym problemem w Radomiu jest nieprawidłowe parkowanie – szczególnie nasilone w 2024 roku. Mieszkańcy zgłaszali często także spożywanie alkoholu w miejscach niedozwolonych oraz przekraczanie prędkości. Kolejnym problemem są nielegalne rajdy - często zgłaszane, ale rzadko potwierdzone – może to wskazywać na potrzebę lepszej identyfikacji zagrożenia bądź szybszej reakcji służb. W wielu przypadkach, szczególnie w przypadku spożywaniu alkoholu i rajdach samochodowych, liczba niepotwierdzonych zgłoszeń była większa niż potwierdzonych.

Analizując dokonane zgłoszenia, szczególna uwaga służb jest niezbędna na ulicach: Zamoyskiego, Kusocińskiego, Grochowej, Wojska Polskiego.

¹⁵ <https://mapy.geoportal.gov.pl/iMapLite/KMZBPublic.html>

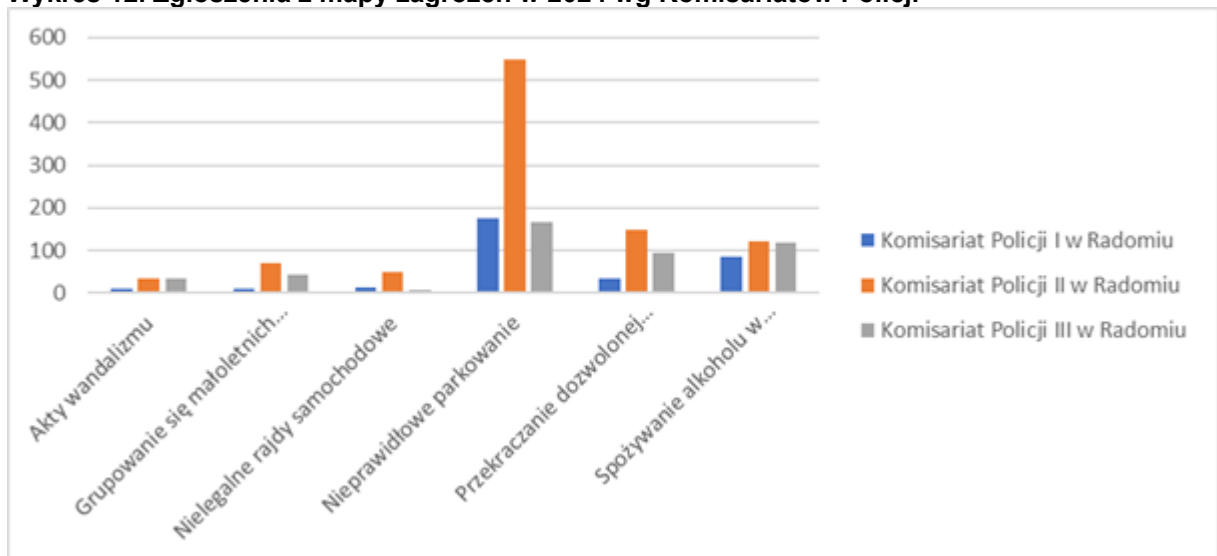

Wykres 11. Zgłoszenia z mapy zagrożeń w latach 2020-2024

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Radomiu

Wykres 12. Zgłoszenia z mapy zagrożeń w 2024 wg Komisariatów Policji

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Komendy Miejskiej Policji w Radomiu

Tabela 33. Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 mieszkańców

Jednostka	Przestępstwa stwierdzone przez Policję ogółem na 1000 mieszkańców										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Radom	24,76	25,92	19,76	18,8	17,83	23,7	23,6	21,8	21,44	23,28	21,84
Częstochowa	34,12	24,71	21,99	22,74	24,19	23,98	25,03	23,92	26,43	24,68	21,58
Sosnowiec	38,71	37,12	33,04	26,39	25,78	32,35	33,19	29,21	42,93	43,22	64,46
Elbląg	29,06	27,73	26,09	23,69	23,4	22,49	23,4	26,23	25,23	25,32	22,47
Warszawa	32,4	29,07	28,16	27,78	25,98	26,62	28,25	25,51	26,58	29,96	29,65
Powiat radomski	16,82	12	11,63	9,18	8,49	10,69	10,46	10,25	11,97	11,44	11,44
Województwo mazowieckie	26,31	22,26	21,06	20,2	19,35	20,92	21,24	20,31	21,94	23,3	22,13
Polska	27,56	22,55	20,8	19,48	19,62	19,99	20,75	19,96	21,61	22,8	21,03

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, Organizacja państwa i wymiar sprawiedliwości, Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych, Przestępstwa stwierdzone przez Policję na 1000 mieszkańców, (dostęp 20.05.2025 r.).

W przeważającej części analizowanego okresu przedmiotowy wskaźnik miał w Radomiu korzystniejszą wartość w relacji do wszystkich analizowanych miast, co dowodzi wysokiego poziomu bezpieczeństwa. Warto tę kwestię zauważyć szczególnie w kontekście oceny jakości życia, w której bezpieczeństwo jest istotnym elementem. Zdecydowanie niższym wskaźnikiem, jako jedyny, może pochwalić się powiat radomski, co może wynikać z mniejszej liczby ludności, jak i charakteru obszaru (w większości jest to obszar wiejski).

Wzrost poziomu bezpieczeństwa w mieście potwierdzały wyniki *Ankiety mieszkańców* z roku 2020, w której bezpieczeństwo w mieście znalazło się na 2 miejscu wśród obszarów funkcjonowania miasta, które najbardziej odpowiadają oczekiwaniom radomian. Obszar ten otrzymał ponad 40% wskazań.

Pomimo niskiego zagrożenia przestępczością, wskaźnik wykrywalności ich sprawców jest jednym z najniższych wśród porównywanych jednostek – niższą wykrywalność notuje się jedynie na terenie Warszawy oraz województwa mazowieckiego (Tabela 34). Należy jednak podkreślić, że poziom wykrywalności przestępstw wzrasta – od 2013 do 2020 roku w Radomiu zwiększył się o 8,7p.p. Porównując wartość z roku 2023 zauważalny jest spadek wykrywalności sprawców – konieczne jest zatem wprowadzenie działań poprawiających tę sytuację – w tym np. rozbudowa systemu monitoringu.

Tabela 34. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję w latach 2013-2023

Jednostka	Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję - ogółem										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Radom	63,7	71,1	60,8	64,2	61,2	70,7	69,3	72,4	68,8	67,3	63,8
Częstochowa	75	71,2	67,1	71,8	75,2	73,3	71,4	73,7	65,5	63,9	70,1
Sosnowiec	65,4	68,8	67,1	67,6	74,5	78,1	77,5	75,6	78,8	76,2	88,2
Elbląg	67,9	69,1	65,9	67	71	72,2	71,7	65,9	65,2	64,4	61,9
Warszawa	45	40,6	39,3	43,1	46,4	48,8	49,4	51,5	51,9	52,9	53,8
Powiat radomski	82,3	74,6	74,4	73,6	72	74,2	75,8	75,4	72,9	67,4	70,1
Województwo mazowieckie	59	54,7	53,7	56	60	64,6	62,7	64,7	63,6	62,7	62,6
Polska	67	65,2	64,7	66,5	71,7	73,4	73,1	73,3	71,2	71,1	71,5

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

Za szeroko rozumianą poprawę bezpieczeństwa odpowiada wiele instytucji: począwszy od Straży Miejskiej, przez Komendę Miejską Policji, Państwową Straż Pożarną, Państwową Inspekcję Sanitarną, po Radomską Stację Pogotowia Ratunkowego. Wszystkie te instytucje współpracują ze sobą w ramach Komisji Bezpieczeństwa i Porządku dla Miasta Radomia i wdrażania kolejnego Powiatowego Programu Zapobiegania Przestępczości oraz Ochrony Porządku Publicznego, czego efekty widać w przytoczonych powyżej wskaźnikach. Pozytywnie wpłynął na tę kwestię również rozwój monitoringu miejskiego. Konieczne jest zatem rozbudowanie sieci światłowodowej, która pozwoli na dalszy rozwój infrastruktury związanej z monitoringiem i podłączenie do niej wszystkich instytucji odpowiadających za bezpieczeństwo. Wskazane wydaje się również ich doposażanie w niezbędny sprzęt. Do poprawy poziomu bezpieczeństwa przyczynia się również stworzenie Systemu Wczesnego Ostrzegania i Alarmowania – Miejskiego Centrum Zarządzania Kryzysowego, w ramach którego działają 44 punkty alarmowe i nowoczesna Stacja Dyspozytorska. Ww. działania pozwolą na dalszą poprawę poziomu bezpieczeństwa, co korzystnie wpłynie na jakość życia w mieście, będącą zachętą do mieszkania w Radomiu.

W przypadku przestępstw drogowych w ostatnich 3 latach ich liczba spadła. Należy jednak dążyć do dalszej poprawy wartości tego wskaźnika, czemu sprzyjać by mogła między innymi poprawa stanu dróg i wprowadzenie inteligentnych rozwiązań do transportu miejskiego.

Tabela 35. Przestępstwa drogowe stwierdzone przez Policję na 1000 mieszkańców

Jednostka	Przestępstwa stwierdzone przez Policję drogowe na 1000 mieszkańców										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Radom	2,95	1,91	1,43	1,52	1,45	1,18	1,33	1,4	1,6	1,74	1,65
Częstochowa	2,62	2,08	1,69	1,67	1,62	1,6	1,68	1,49	1,69	1,6	1,56
Sosnowiec	1,85	1,68	1,68	1,45	1,34	1,65	1,61	1,13	1,32	1,5	1,53
Elbląg	2,03	1,79	1,46	1,37	1,4	1,35	1,39	1,59	1,61	1,2	0,94
Warszawa	2,08	1,43	1,23	1,22	1,1	1,07	1,19	1,17	1,07	1,06	0,97
Powiat radomski	4,83	2,06	1,59	1,38	1,55	1,16	1,49	1,63	1,54	1,6	1,46
Województwo mazowieckie	3,71	2,24	1,9	1,93	1,78	1,71	1,84	1,8	1,81	1,76	1,53
Polska	3,66	2,25	1,99	1,91	1,78	1,72	1,86	1,73	1,86	1,82	1,62

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

Polityka miasta winna zatem być ukierunkowana na utrzymanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa i poszukiwania obszarów, w których możliwa jest dalsza jego poprawa, a co za tym idzie podniesienie jakości życia w mieście np.: zwiększenie bezpieczeństwa użytkowników dróg, pieszych i rowerzystów poprzez zmniejszenie liczby przestępstw drogowych, których udział w Radomiu jest najwyższy w grupie analizowanych miast.

3.9. EDUKACJA I SZKOLNICTWO WYŻSZE

Rozwój społeczno-gospodarczy miasta wymaga zwrócenia szczególnej uwagi na efektywną edukację przygotowującą młodych ludzi oraz osoby dorosłe do wyzwań współczesnego, zmieniającego się świata.

W dniu 30 września 2021 r. Gmina Miasto Radomia była organem prowadzącym dla 88 placówek oświatowych w tym:

- 21 samodzielnych przedszkoli,
- 4 zespołów szkolno-przedszkolnych,
- 27 samodzielnych szkół podstawowych,
- 11 liceów ogólnokształcących,
- 8 zespołów szkół zawodowych,
- 2 zespołów szkół artystycznych (muzyczna, plastyczna),¹⁶
- 4 placówek specjalnych,
- 3 poradni psychologiczno-pedagogicznych,
- Centrum Kształcenia Ustawicznego – w ramach którego funkcjonuje Szkoła Policealna dla Dorosłych oraz Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych i Branżowa Szkoła II stopnia nr 7 w Radomiu,
- Centrum Kształcenia Zawodowego,
- Młodzieżowego Domu Kultury im. Heleny Stadnickiej,
- Publicznego Ogródka Jordanowskiego,
- 2 burs szkolnych,
- Szkolnego Schroniska Młodzieżowego,
- Radomskiego Ośrodka Doskonalenia Nauczycieli.

Wg stanu na 30.09.2023 r. w Radomiu funkcjonowało 86 szkół/placówek oświatowych. W porównaniu do roku poprzedniego liczba ta zmieniła się o jedno zlikwidowane przedszkole oraz utworzone w wyniku połączenia dwóch wcześniej odrębnych jednostek organizacyjnych - Centrum Kształcenia Zawodowego i Ustawicznego Nr 2.

Edukacją, wychowaniem i opieką w szkołach i przedszkolach prowadzonych przez Gminę Miasta Radomia wg informacji z dnia 31.03.2021 roku objętych było 36 323 dzieci i młodzieży, w 2024 roku 36 709 uczniów, a w 2025 roku 36 309.

Liczba nauczycieli w stosunku do liczby uczniów zwiększała się od 2021 roku – obecnie na 100 uczniów przypada powyżej 7 nauczycieli. Ponad 60% nauczycieli posiada tytuł nauczyciela dyplomowanego, a pomiędzy 2024 i 2025 roku około 50 nauczycieli awansowało z nauczyciela początkującego na mianowanego.

¹⁶ źródło: System Informacji Oświatowej - Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Radomiu

Tabela 36. Zatrudnienie w placówkach oświatowych wg. stopnia awansu zawodowego nauczycieli.¹⁷

Zatrudnieni wg. stopnia awansu	31.03.2021 r.	31.03.2024 r.	31.03.2025 r.
nauczyciel dyplomowany	3 164	3 126	3 149
nauczyciel mianowany	790	763	821
2021 nauczyciel kontraktowy / 2024 i 2025 Nauczyciel początkujący	884	822	778
2021 (nauczyciel stażysta, nauczyciel bez stopnia awansu) / 2024 i 2025 Nauczyciele i osoby inne niż wyżej wymienione	229	265	271
SUMA	5 067	4 976	5 019

Źródło: Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Radomiu

W radomskich przedszkolach oraz szkołach podstawowych i ponadpodstawowych zwiększa się sukcesywnie liczba oddziałów integracyjnych i oddziałów specjalnych. Funkcjonują one zarówno w placówkach ogólnodostępnych, jak i specjalnych. W roku szkolnym 2023/2024 liczba oddziałów integracyjnych i specjalnych wynosiła odpowiednio 175 oddziałów integracyjnych i 119 oddziałów specjalnych. W tymże roku liczba wychowanków/uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wynosiła 2180. Liczba oddziałów integracyjnych i specjalnych w roku szkolnym 2024/2025 wynosiła: 186 oddziałów integracyjnych i 134 oddziały specjalne. Liczba wychowanków/uczniów posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego wynosiła 2521.¹⁸ Znacząca liczba radomskich wychowanków/uczniów z orzeczeniem korzysta z edukacji włączającej, której celem jest usuwanie barier utrudniających uczniom uczestnictwo w edukacji i pełne włączenie w życie społeczne oraz stworzenie warunków, w których każdy uczeń może rozwijać swój pełny potencjał, niezależnie od tego, czy ma trudności w nauce, czy jest wybitnie uzdolniony. Uczniowie z różnymi potrzebami mają możliwość pełnego uczestnictwa w życiu szkoły, nawiązywania relacji i rozwijania umiejętności społecznych.

W roku szkolnym 2023/2024 ogólna zdawalność egzaminu maturalnego w radomskich szkołach publicznych wyniosła 93,58%. Do egzaminu przystąpiło 2 260 uczniów, z których 2 115 uzyskało świadectwo dojrzałości, a 145 osoby nie zdały egzaminu. Ogólna zdawalność matur była na poziomie wyższym niż średnia dla województwa i kraju.¹⁹

Radomskie placówki edukacyjne charakteryzują się stosunkowo wysoką jakością edukacji. W Rankingu Fundacji Edukacyjnej „Perspektywy” za 2024 rok znalazło się 9 radomskich szkół, z czego dwie otrzymały tytuł złotej szkoły i dwie srebrnej szkoły.

¹⁷ Źródło: System Informacji Oświatowej - Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Radomiu

¹⁸ Za: źródło: System Informacji Oświatowej wg stanu na 30 września - Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Radomiu

¹⁹ Źródło: Opracowanie na podstawie danych z Okręgowej Komisji Egzaminacyjnej w Warszawie

W 2020 roku wskaźnik przedstawiający udział absolwentów liceów ogólnokształcących w przeliczeniu na 1000 osób w wieku produkcyjnym miał w Radomiu najwyższą wartość z miast z grupy porównawczej, w 2023 jego wartość wynosiła 14,3 (Tabela 37). Oznaczać to może nieco częstszy wybór kształcenia zawodowego przez młodych ludzi.

Tabela 37. Licea ogólnokształcące – liczba absolwentów na 1000 osób w wieku produkcyjnym w Radomiu na tle innych jednostek

Wyszczególnienie	2010	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	dynamika
Radom	17,91	17,22	15,37	16,04	15,9	17,2	16,2	14,3	-3,61
Częstochowa	20,65	16,62	15,46	13,69	15,8	15,8	13,7	14,1	-6,55
Sosnowiec	7,63	5,01	7,02	6,93	6,3	7	7,1	7,3	-0,33
Elbląg	12,95	12,16	11,32	10,58	10,5	10,1	11,2	9,1	-3,85
M. St. Warszawy	14,72	12,39	12,77	12,76	12,2	13,6	15	15,2	0,48
Powiat radomski	3,2	1,92	1,44	1,33	1,3	0,9	0,7	1,1	-2,1
Województwo mazowieckie	4,99	4,41	4,15	3,92	9,3	10	10,4	10,1	5,11

Źródło: Opracowanie na podstawie danych <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Liczba absolwentów techników na 1000 osób w wieku produkcyjnych w Radomiu w okresie od 2010 roku do 2019 roku wzrosła z poziomu 8,85 do 9,82 (Tabela 38). Analizując dane za okres 2021 do 2023 widać coroczny wzrost wartości wskaźnika – w 2023 roku wynosi ona 12,36 i jest najwyższa w grupie porównawczej. Dynamika zmian tego wskaźnika w okresie 2016-2023 była w Radomiu najwyższa (3,37). Można stwierdzić, że są to korzystne zmiany wynikające z odbudowy kształcenia zawodowego, w tym rozwój kształcenia dualnego (Tabela 39). Promowana oferta edukacyjna szkół zawodowych przedstawiająca możliwość rozwoju zawodowego oraz warunki zatrudnienia, jakie oferują radomskie firmy są elementem wpływającym na młodych ludzi i ich wybory. Wdrażane kształcenie dualne tzn. połączenie kształcenia teoretycznego z kształceniem praktycznym w celu zastosowania i pogłębienia zdobytej wiedzy i umiejętności zawodowych w rzeczywistych warunkach pracy dotyczy m.in. w branży metalowej i budowlanej. Istotnym elementem rozwoju kształcenia zawodowego jest również wdrażanie nowatorskiego modelu kształcenia w ramach współpracy szkół zawodowych, uczelni wyższej i pracodawców, na co gmina otrzymała dofinansowanie ze środków unijnych.

Tabela 38. Technika - liczba absolwentów na 1000 osób w wieku produkcyjnym w Radomiu na tle innych jednostek

Wyszczególnienie	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	dynamika
Radom	8,85	9,17	10,32	9,82	9,59	11,22	11,78	12,63	3,78
Częstochowa	9,22	9,39	9,46	9,7	11,14	10,89	11,84	12,36	3,14
Sosnowiec	4,75	4,79	4,47	3,32	5,34	5,31	5,37	5,63	0,88
Elbląg	7,38	7,48	7,05	7,34	6,64	7,67	8,89	8,67	1,29
M. St. Warszawy	2,32	3,23	3,3	4,56	3,3	3,38	3,77	3,78	1,46
Powiat radomski	1,57	1,39	1,49	1,49	2,24	1,88	2,25	2,23	0,66
Województwo mazowieckie	2,41	2,36	2,31	2,39	3,96	4,15	4,4	4,5	2,09

Źródło: Opracowanie na podstawie danych <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

Tabela 39. Udział uczniów branżowych szkół I stopnia w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadpodstawowych

Jednostka	2008	2011	2014	2017	2020	2023
Radom	53,3	54,8	58,6	59,8	59,4	55,2
Częstochowa	46,6	47,7	55,9	57,6	57,7	56,0
Sosnowiec	55,7	59,9	62,8	60,5	58,0	58,0
Elbląg	60,3	62,9	62,4	65,4	65,9	64,2
Powiat radomski	56,8	52,6	59,5	72,0	77,3	72,0
Województwo mazowieckie	43,0	45,3	47,2	48,0	45,0	41,7
Polska	53,4	54,9	57,2	58,3	57,0	54,8

Źródło: Opracowanie na podstawie danych <https://analizy.monitorrozwoju.pl/>

W radomskich szkołach ponadpodstawowych kształcą się również uczniowie spoza miasta. Młodzież spoza Radomia stanowi znaczący odsetek uczących się w szkołach ponadpodstawowych, co wskazuje na ponadlokalny charakter miasta pod względem świadczenia usług edukacyjnych. Analizując lata 2011 do 2023 widoczny jest wzrost udział osób zamieszkujących poza Radomiem wśród uczniów radomskich szkół ponadpodstawowych. W 2011 roku stanowili oni 39,5% wszystkich uczących się, w 2023 było to blisko 43% (Tabela 40). Pokazuje to znaczenie Radomia jako rdzenia obszaru funkcjonalnego, także w tej dziedzinie.

Tabela 40. Uczniowie w radomskich szkołach ponadpodstawowych wg miejsca zamieszkania w latach 2011- 2023.

Stan na dzień:	Uczniowie szkół ponadpodstawowych		
	ogółem	Zamieszkujący na terenie GMR	Zamieszkujący poza GMR
30.09.2011 r.	11 987	7 252	4 735
30.09.2012 r.	11 945	7 271	4 674
30.09.2013 r.	11 664	7 001	4 663
30.09.2014 r.	11 329	6 769	4 560
30.09.2015 r.	10 676	6 261	4 415
30.09.2016 r.	10 770	6 160	4 610
30.09.2017 r.	10 738	6 193	4 545
30.09.2018 r.	10 633	6 231	4 402
30.09.2019 r.	13 655	8 065	5 590
30.09.2020 r.	13 531	7 897	5 634
30.09.2021 r.	13 527	7 808	5 719
30.09.2022 r.	14 363	8 212	6 151
30.09.2023 r.	15 138	8 661	6 477

Źródło: Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Radomiu

Wyniki egzaminu ósmoklasisty w roku szkolnym 2020/2021 kształtowały się na poziomie 63% dla języka polskiego, 49% dla matematyki, 69% dla języka angielskiego i 54% dla języka niemieckiego. Wszystkie wyniki były nieco niższe od średniej dla Mazowsza, ale wyższe od średniej krajowej. W roku szkolnym 2023/2024 w Radomiu kształtowały się na poziomie 62,41% dla języka polskiego, 51,63% dla matematyki, 68,4% dla języka angielskiego oraz 69% dla języka niemieckiego – wyniki, z wyjątkiem języka niemieckiego, były nieco niższe od średniej dla Mazowsza, ale wyższe od średniej krajowej. Warto zaznaczyć, że wynik z języka niemieckiego w Radomiu znacząco przewyższa zarówno średnią mazowiecką, jak i krajową – warto jednak pamiętać, że zdawało go tylko 13 uczniów. W 2023/2024 radomscy uczniowie poprawili wyniki z matematyki i języka niemieckiego w porównaniu do 2020/2021 (Tabela 41).

Tabela 41. Wyniki egzaminów ósmoklasisty w roku szkolnym 2020/2021 oraz 2023/2024.

Przedmiot	Radom		Mazowsze		Polska	
	2020/2021	2023/2024	2020/2021	2023/2024	2020/2021	2023/2024
Język polski	63%	62,41%	64%	65,66%	60%	61%
Matematyka	49%	51,63%	52%	57,41%	47%	52%
Język angielski	69%	68,4%	71%	71,98%	66%	66%
Język niemiecki	54%	69%	54%	56,03%	49%	53%

Źródło: Wydział Edukacji Urzędu Miejskiego w Radomiu

Analizy z wykonania budżetu wskazują, iż Gmina Miasta Radomia ponosi coraz wyższe nakłady na oświatę (Tabela 42). Wydatki na edukację z blisko 500 milionów zł w 2020 roku wzrosły do 800 milionów zł w roku 2024. Wzrosły również wydatki na niepubliczne placówki oświatowe - w roku 2024 wyniosły blisko 119 milionów złotych.

Tabela 42. Wydatki na placówki oświatowe publiczne i niepubliczne w Radomiu w latach 2020 - 2024.

Rok	publiczne placówki oświatowe		niepubliczne placówki oświatowe	
	Wydatki Ogółem	Wydatki Inwestycyjne	Wydatki Ogółem	Wydatki Inwestycyjne
2020	473 853 494,58	369 842,82	59 881 085,39	5 103 097,35
2021	513 821 931,98	293 751,16	72 748 209,31	12 233 429,31
2022	521 609 204,73	2 683 707,13	84 343 610,81	14 139 653,62
2023	631 688 026,84	11 020 345,38	87 227 643,97	4 081 261,88
2024	801 939 092,35	9 179 590,80	118 992 895,25	4 250 210,35

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Budżetu UM.

Baza dydaktyczna radomskich szkół i przedszkoli jest systematycznie rozbudowywana i remontowana. W latach 2015 - 2018 rozbudowano VI Liceum Ogólnokształcącym im. Jana Kochanowskiego (nowe skrzydło budynku oraz sala gimnastyczna) oraz Publiczną Szkołę Podstawową nr 33 im. Kawalerów Orderu Uśmiechu (sale dydaktyczne wraz z kompleksem sportowym) i Publiczną Szkołę Podstawową nr 29 im. Władysława Broniewskiego (hala sportowa).

W roku 2018 oddano na potrzeby Publicznego Przedszkola nr 4 im. Juliana Tuwima przy ul. Kilińskiego wyremontowany budynek dawnego liceum plastycznego, w którym opieką objętych zostało 250 dzieci, a dodatkowo w ramach jednego z projektów unijnych dostosowano część miejsc do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

W latach 2015 - 2018 oddano do użytku boiska sportowe przy:

- Dawnym Publicznym Gimnazjum Nr 1 im. B. Prusa przy ul. Kujawskiej 19,

- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 20 im. Obrońców Pokoju przy ul. Malenickiej 29,
- Zespole Szkół Ogólnokształcących Nr 4 z Oddziałami Sportowymi przy ul. Osiedlowej 36 wraz z całorocznym lodowiskiem,
- I Liceum Ogólnokształcącym im. Mikołaja Kopernika przy ul. S. Żeromskiego 10,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 13 z Oddziałami Integracyjnymi im. Ks. Józefa Poniatowskiego przy ul. H. Sienkiewicza 30,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 26 przy ul. Wośnickiej 125,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 2 im. Hansa Christiana Andersena przy ul. Batalionów Chłopskich 16,
- V Liceum Ogólnokształcącym z Oddziałami Dwujęzycznymi im. Romualda Traugutta przy ul. R. Traugutta 52a,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 25 im. Władysława Jędrasia przy ul. Starokrakowskiej 124/128,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 28 im. A. Mickiewicza przy ul. Jaracza 8,
- Zespole Szkół Elektronicznych im. Bohaterów Westerplatte przy ul. Sadkowskiej 19.

oraz place zabaw przy:

- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 4 im. św. Kazimierza Jagiellończyka przy ul. Wyścigowej 49,
- Przedszkolu Publicznym Nr 3 z Oddziałami Specjalnymi im. Janiny Porazińskiej przy ul. Olsztyńskiej 12,
- Przedszkolu Publicznym Nr 4 im. Juliana Tuwima, przy ul. Kilińskiego 20,
- Przedszkolu Publicznym Nr 9 im. Ewy Szelburg-Zarembiny, przy ul. Kalińskiej 4.

Inne ciekawe inwestycje miasta związane z edukacją dzieci i młodzieży to:

- Zakup do 21 przedszkoli urządzeń do oczyszczania powietrza
- budowa Astrobazy, która w wyniku ogólnopolskiego głosowania została uznana przez internautów za najlepszy projekt budżetu obywatelskiego w 2016 roku w Polsce.

W roku szkolnym 2019/2020 wyremontowano również kilka obiektów:

- przebudowano salę gimnastyczną w Zespole Szkół Zawodowych im. mjr. H. Dobrzańskiego „Hubala”. Zadanie zrealizowano w ramach Budżetu Obywatelskiego.
- przy Publicznej Szkole Podstawowej Nr 15 przy ul. Kieleckiej oddano do użytku nową halę sportową. Obiekt w całości został dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- przy Publicznej Szkole Podstawowej Nr 31 przy ul. Białej rozpoczęto budowę nowej sali gimnastycznej. Sala została oddana w 2021 roku i posiada niezależne wejście, tak aby mieszkańcy osiedla mogli z niej korzystać bez konieczności otwierania szkoły.
- przy Zespole Szkolno-Przedszkolnym Nr 2, ul. Gagarina 19, wybudowano nowy plac zabaw.

- przy Publicznej Szkole Podstawowej Nr 17, ul. Czarnoleska 10, wykonano boisko wielofunkcyjne. Projekt zrealizowano w ramach Budżetu Obywatelskiego.
- w II Liceum Ogólnokształcącym im. M. Konopnickiej przy ul. Kusocińskiego 8 oraz Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej Nr 3 przy ul. Głównej 3 wykonano kompleksową wymianę instalacji centralnego ogrzewania, a w Publicznej Szkole Podstawowej Nr 26 wykonano modernizację kotłowni gazowej.

W sierpniu 2020 roku zakończył się kolejny etap modernizacji Publicznego Ogródka Jordanowskiego na osiedlu Obozisko. Obejmował on między wymianę ogrodzenia i części chodników oraz budowę dwóch podjazdów dla osób niepełnosprawnych i przebudowę tarasu. Zostało też wykonane zadaszenie piaskownicy, ustawiono nowe ławki i stół do gry w szachy. Wykonawca odnowił także elewację wschodniej ściany budynku.

Po 2020 roku w Radomiu prowadzone było wiele inwestycji w sferę edukacji, także tej dla dzieci i młodzieży z ograniczoną mobilnością i specjalnymi potrzebami.

W latach 2022-2023 dokonano adaptacji dwóch szkół do potrzeb osób z niepełnosprawnościami: Publicznej Szkoły podstawowej Nr 3 i Publicznej Szkoły Podstawowej Nr 14 w ramach projektu unijnego „Dostępna szkoła w Radomiu”.

W latach 2023-2024 rozbudowano budynek X Liceum Ogólnokształcącego im. Stanisława Konarskiego o salę do gimnastyki korekcyjnej dla osób z niepełnosprawnością ruchową oraz rozbudowano budynek dydaktyczny Zespołu Szkół Specjalnych i Placówek Oświatowych przy ul. Lipskiej.

Aby poprawić warunki prowadzenia zajęć sportowych w szkołach w latach 2021 - 2024 oddano do użytku boiska sportowe przy:

- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 17 im. J. Kochanowskiego przy ul. Czarnoleska 10,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 3 im. J. Długosza przy ul. Sobieskiego 12,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 7 im. K. Pułaskiego przy ul. Tybla 7/11,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 23 im. S. Żeromskiego przy ul. Gajowej 60 (przebudowa boiska wielofunkcyjnego i budowa boiska do siatkówki plażowej),
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 26 im. J. Malczewskiego przy ul. Wośnickiej 125 (budowa skoczni w dal),
- Zespole Szkół Elektronicznych im. Bohaterów Westerplatte przy ul. Sadkowskiej 19,
- Zespole Szkół Zawodowych im. mjr. H. Dobrzańskiego Hubala przy ul. Grzeczmarowskiego 2.

Inwestycje dotyczące sal gimnastycznych prowadzono przy:

- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 15 im. Władysława Syrokomli przy ul. Kieleckiej 2/6,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 31 im. Kardynała Stefana Wyszyńskiego przy ul. Białej 6,

- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 4 z Oddziałami Integracyjnymi im. Św. Kazimierza Królewicza przy ul. Wyścigowej 49 (przebudowa sali),
- Zespole Szkół Zawodowych im. mjr. H. Dobrzańskiego Hubala przy ul. Grzeczmarowskiego 2 (przebudowa sali).

Cztery kolejne placówki uzyskały nowoczesne place zabaw. Obiekty te powstały przy:

- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 11 im. Adama Jerzego Czartoryskiego przy ul. Gagarina 19,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 22 im. Mikołaja Reja przy ul. Kruczej 2/10,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 17 im. Jana Kochanowskiego przy ul. Czarnoleskiej 10,
- Publicznej Szkole Podstawowej Nr 4 im. św. Kazimierza Jagiellończyka przy ul. Wyścigowej 49 (integracyjny plac zabaw).

Radom był pierwszym miastem, w którym wdrożono Zintegrowany System Zarządzania Oświatą. W skład systemu wchodzi: platforma oświatowa, narzędzie do planowania i analiz budżetowych, system wspierający analizę struktury zatrudnienia i wynagrodzeń, system wspomagający rekrutację oraz aplikacje finansowo – księgowe i hurtownia danych oświatowych. Platforma zawiera narzędzia do zarządzania informacją o uczniu m.in. dziennik elektroniczny i e-sekretariat. Jest to jednolite oprogramowanie, z którego korzystają wszystkie placówki w Radomiu oraz Wydział Edukacji i Wydział Budżetu Urzędu Miejskiego w Radomiu.

W latach 2015 - 2023 miasto skutecznie ubiegało się o środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej, które wydatkowane były m.in. na dodatkowe zajęcia dla uczniów, a także, co istotne w dalszej perspektywie, na doposażenie pracowni w wielu radomskich szkołach. Wprowadzono również wiele dostosowań i udogodnień dla dzieci/młodzieży z niepełnosprawnościami. Projekty dotyczyły także: staży, doradztwa zawodowego, zajęć kształtujących kompetencje kluczowe i umiejętności uniwersalne niezbędne na rynku pracy, studiów podyplomowych, kursów i szkoleń dla nauczycieli, zajęć dodatkowych, wyrównawczych i specjalistycznych oraz utworzenia nowych miejsc w przedszkolach, przeznaczonych również dla dzieci niepełnosprawnych. W Radomiu utworzono również, przy wsparciu funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, Branżowe Centra Umiejętności.

Radomskie szkoły artystyczne, tj. Zespół Szkół Muzycznych im. Oskara Kolberga oraz Zespół Szkół Plastycznych im. Józefa Brandta, świadczą dla mieszkańców Radomia szereg usług kulturalnych m.in. odbywają się otwarte wernisaże, warsztaty malarskie, rzeźbiarskie, ceramiczne dla uczniów z terenu miasta i okolic. Szkoła Muzyczna organizuje koncerty z udziałem wybitnych artystów, które są skierowane do społeczności lokalnej.

Wyzwaniem na najbliższe lata jest dokonanie takich zmian w lokalnym systemie edukacji, by jak najefektywniej wykorzystać posiadany potencjał, gdyż oświata to

ważny czynnik decydujący o jakości życia mieszkańców i postrzeganiu miasta. Wszelkie działania muszą zatem zmierzać do podnoszenia jakości kształcenia na wszystkich poziomach począwszy od przedszkoli poprzez modernizację istniejącej bazy oświatowej i pozyskiwania na ten cel m.in. środków zewnętrznych. Ważnym wyzwaniem jest też dalsze dostosowywanie kształcenia zawodowego do potrzeb radomskiego rynku pracy i wyzwań gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach, zwiększenia intensywności wykorzystania technologii cyfrowych w procesie edukacji oraz opracowanie długofalowego planu inwestycyjnego dotyczącego poprawy stanu bazy lokalowej placówek oświatowych oraz jej wyposażenia.

Szkolnictwo wyższe

Sieć placówek w ramach systemu szkolnictwa wyższego na terenie Gminy Miasta Radomia tworzą:

- Uniwersytet Radomski im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu,
- Akademia Handlowa Nauk Stosowanych (AHNS) w Radomiu,
- Europejska Uczelnia Społeczno-Techniczna (EUST) im. Sługi Bożego Roberta Schumana w Radomiu,
- Prywatna Wyższa Szkoła Ochrony Środowiska,
- Radomska Szkoła Wyższa,
- Wyższa Inżynierska Szkoła Bezpieczeństwa i Organizacji Pracy (WISBiOP) w Radomiu,
- oraz
- Wyższe Seminarium Duchowne w Radomiu

Według danych GUS, w 2019 i 2023 roku w Radomiu działało 6 wyższych uczelni na których w 2019 roku studiowało 7 219, a w 2023 - 8 183 studentów (Tabela 43). W zestawieniu z innymi miastami na prawach powiatu, przyjętymi do analizy porównawczej, zauważyć można, że liczba studentów w Radomiu jest niższa jedynie od liczby studentów studiujących w Częstochowie. Analizując liczbę studiujących w województwie mazowieckim warto zauważyć, że w Radomiu studiuje ponad 31% studentów z województwa, którzy nie studiują w największym ośrodku akademickim województwa, czyli Warszawie.

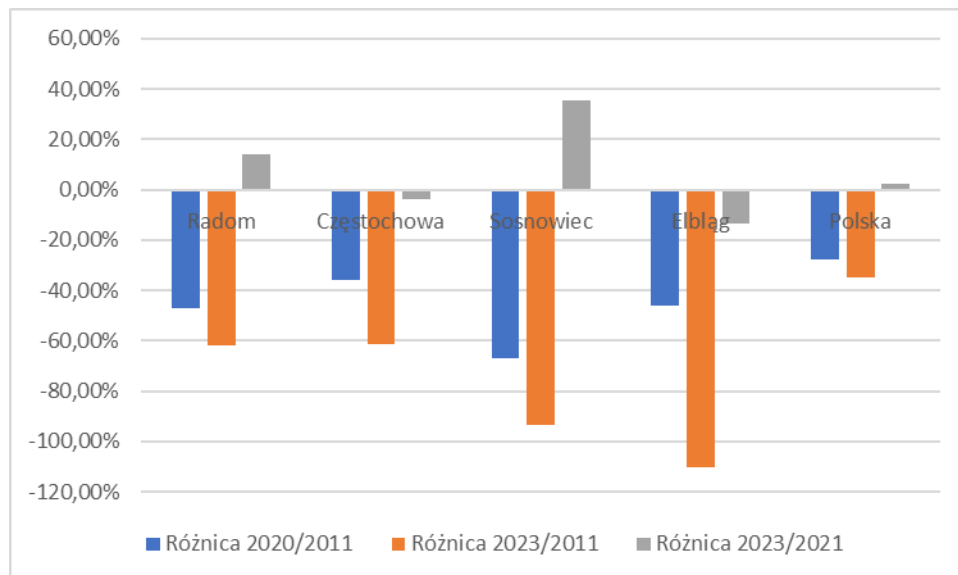
Tabela 43. Liczba studentów w latach 2010-2023 w porównywanych jednostkach

	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Warszawa	Województwo mazowieckie	Polska
2012	13 257	20 522	9 421	5 007	268 555	312 033	1 675 815
2013	11 808	18 721	7 993	4 427	255 257	294 413	1 548 748
2014	10 654	16 784	8 372	3 787	247 515	282 873	1 468 406
2015	9 844	15 347	8 402	3 521	243 264	275 370	1 403 794
2016	8 856	14 128	8 205	3 261	239 542	269 666	1 347 481
2017	7 621	13 607	2 487	3 267	230 268	258 910	1 290 245
2018	6 990	12 809	2 754	3 100	219 559	246 781	1 228 667
2019	7 219	12 415	2 956	3 038	219 038	244 869	1 202 582
2020	7 028	13 178	3 135	2 706	225 200	250 017	1 215 137
2021	7 561	13 156	3 644	2 714	228 303	254 654	1 216 038
2022	7 926	12 772	4 330	2 458	238 420	265 024	1 221 938
2023	8 183	12 720	4 877	2 384	256 765	282 952	1 242 921

Źródło: opracowanie na podstawie danych GUS

W latach 2021-2023 w Radomiu, Sosnowcu, Warszawie wzrosła liczba studentów wobec poprzedniego roku (Wykres 13).

Wykres 13. Zmiana liczby studentów w okresach czasowych (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zauważaną tendencją jest kontynuowanie studiów II stopnia w innych uczelniach, w tym również w innych miastach, poza Radomiem. Nie jest to tendencja charakterystyczna tylko dla Radomia, ale dotyczy skali krajowej. Studia II stopnia to

niejednokrotnie okres, kiedy studenci podejmują pierwsze kroki zawodowe, kontynuując naukę w formie niestacjonarnej, przemieszczając się pomiędzy miejscem nauki, pracy i domem. Łączenie nauki i pracy związane jest z częstymi migracjami pomiędzy miastami, co również może wpływać na zmianę uczelni dla II stopnia studiów. Wobec powyższego, różnica pomiędzy liczbą absolwentów I i II stopnia studiów w radomskich placówkach wynikać może właśnie ze zmiany uczelni.

Tabela 44. Liczba absolwentów uczelni wyższych w porównywanych jednostkach w 2020 i 2023 roku

Liczba absolwentów uczelni wyższych	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Warszawa	Woj. mazowieckie	Polska
2020 rok	1 700	3 008	923	870	48 917	55 990	293 120
2023 rok	2 111	3 243	1179	715	48 701	56 257	291 815

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy również zauważyć, że oferta dwóch największych uczelni radomskich, w tym jedynej uczelni publicznej - Uniwersytetu Radomskiego im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu - nie wyróżniała się na tle uczelni w Polsce. Rozwój nowych kierunków, w tym medycznych, odwraca ten trend. Jednak oferta placówek może wymagać wsparcia i interwencji w zakresie dostosowania do obecnie panujących warunków, definiowanych przez rynek pracy.

Radomskie uczelnie wyższe oferują zarówno studia I stopnia (6 jednostek), jak i II stopnia (4 jednostki). Radom, poza konurbacjami, jest największym miastem samodzielnym w Polsce, które posiada tylko jedną publiczną wyższą uczelnię. Częstochowa posiada uniwersytet o profilu humanistycznym oraz politechnikę.

Uniwersytet Radomski im. Kazimierza Pułaskiego ofertę dydaktyczną i działalność badawczą realizuje na 8 wydziałach, w tym:

- Wydział Ekonomii i Finansów,
- Wydział Filologiczno – Pedagogiczny,
- Wydział Inżynierii Chemicznej i Towaroznawstwa,
- Wydział Mechaniczny,
- Wydział Nauk Medycznych i Nauk o Zdrowiu,
- Wydział Prawa i Administracji,
- Wydział Sztuki,
- Wydział Transportu, Elektrotechniki i Informatyki.

i posiada uprawnienia do nadawania stopni naukowych doktora w zakresie ekonomii, oraz dyscyplinach: towaroznawstwo, budowa i eksploatacja maszyn, mechanika, transport, elektrotechnika oraz w dyscyplinie artystycznej sztuki piękne.

Reasumując, szkolnictwo wyższe na obszarze Gminy Miasta Radomia przełamało wcześniejszą tendencję spadkową pod względem liczby studentów. Poziom i jakość radomskiego szkolnictwa wyższego wymaga wzmocnienia, co wynika z ograniczonej oferty dydaktycznej, w tym kierunków, na które byłoby największe zapotrzebowanie, zgodnie z obecnymi uwarunkowaniami rynku pracy.

Pomimo ograniczonych możliwości władz samorządowych w tym zakresie, należy rozwijać współpracę miasta, przedsiębiorców i radomskich uczelni, bo jest to jeden z kluczowych czynników, które pozwolą na oparcie lokalnej gospodarki na przyszłościowych branżach i nowatorskich trendach rynkowych. Status ośrodka akademickiego pozwoliłby na napływ do Radomia młodych, prężnych ludzi, otwartych na innowacje, będące istotnym elementem gospodarki opartej na wiedzy. Liczba i poziom uczelni powinna się więc przełożyć na liczbę studentów, a docelowo – liczbę mieszkańców Radomia.

W przeprowadzonej w 2020 roku *Ankiecie młodzieży* 26% ankietowanych wskazało, że Radom powinien być miastem studenckim z wieloma uczelniami i studentami widocznymi na ulicach, zatem wyobrażenie o naszym mieście pozostałych młodych ludzi nie wiąże się ze studiowaniem w nim. Jednocześnie ponad 36% młodzieży wskazało, że Radom jest dobrym miejscem do rozwoju, zatem być może nie chcą oni studiować w Radomiu, ale mimo to widzą tu swoją przyszłość. Ponad 63% młodych mieszkańców Radomia nie chce pozostać w mieście, chęć pozostania zadeklarowało tylko 13% ankietowanych, co może mieć znaczący wpływ na liczbę studentów w przyszłych latach. Natomiast z ankiety przeprowadzonej wśród mieszkańców tylko 12,3% ankietowanych stwierdziło, że uczelnie radomskie odpowiadają ich oczekiwaniom. Wyniki te pokazują, że wiele w sprawie zatrzymania młodych ludzi w Radomiu jest jeszcze do zrobienia, ale nie odbędzie się to bez udziału wyższych uczelni, które winny zwiększać prestiż i liczbę atrakcyjnych kierunków, po których absolwenci będą mogli znaleźć pracę w Radomiu za satysfakcjonujące ich wynagrodzenie.

3.10. OCHRONA ZDROWIA

Na terenie Radomia funkcjonują następujące szpitale:

- Mazowiecki Szpital Specjalistyczny sp. z o.o.,
- Radomski Szpital Specjalistyczny,
- Samodzielny Wojewódzki Publiczny Zespół Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej,
- Radomskie Centrum Onkologii,

oraz

- Radomska Stacja Pogotowia Ratunkowego,
- cztery hospicja,
- 159 niepubliczne zakłady opieki zdrowotnej, w tym 40 świadczących podstawową opiekę zdrowotną (POZ),
- Regionalne Centrum Krwiodawstwa i Krwiolecznictwa,
- Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Radomiu.

Liczba podmiotów nie zawsze przekłada się na łatwy dostęp do opieki zdrowotnej dla mieszkańców. Na tle innych analizowanych podmiotów radomianie są w gorszej sytuacji w dostępie do służby zdrowia mierzonym kluczowymi wskaźnikami. Analizując liczbę lekarzy na 10 000 mieszkańców po 2020 roku widoczny jest znaczący spadek we wszystkich porównywanych jednostkach. W Radomiu liczba lekarzy wzrasta i w 2023 roku wynosiła 58,7 na 10 000 mieszkańców (Tabela 45).

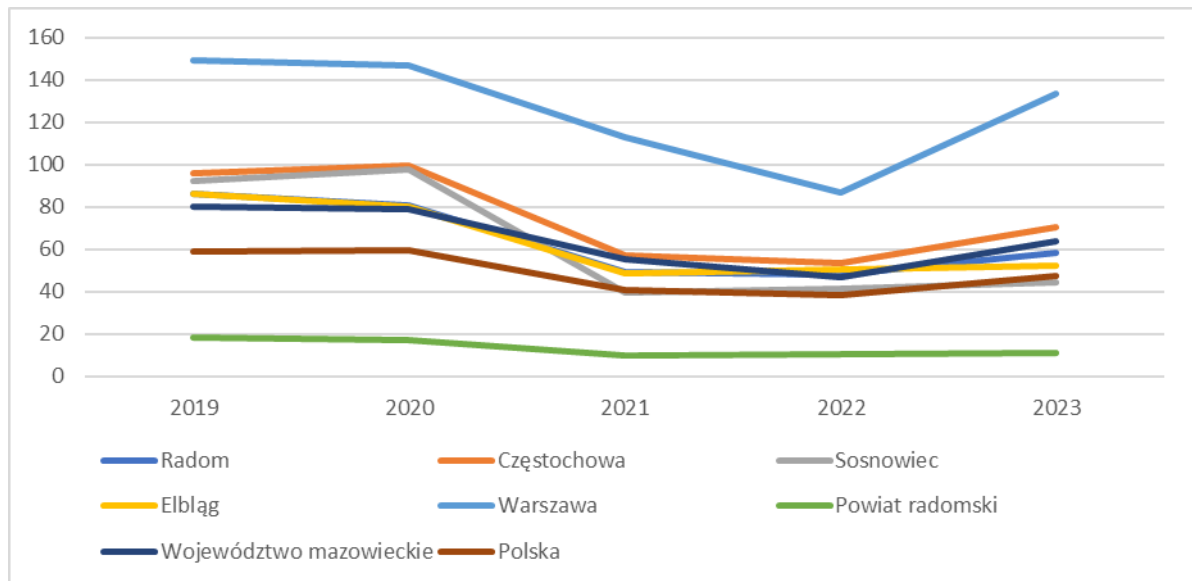
Tabela 45. Liczba lekarzy na 10 000 mieszkańców

Jednostka	Lekarze (personel pracujący ogółem) na 10 tys. ludności										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Radom	61	66,1	64,4	74,2	74,1	81	86,5	80,8	49,6	48	58,7
Częstochowa	81,2	83,7	93,7	98,9	99,9	94,4	95,9	99,4	57,1	53,6	70,5
Sosnowiec	78	78,8	97,7	73,5	92,7	91,8	92,3	97,6	39,5	41,6	44,3
Elbląg	68,8	74,4	69	81,1	77,3	72,6	86,2	80,3	48,5	50,8	52,1
Warszawa	109,7	128,9	131,2	138,4	133	145,4	149,5	146,9	112,7	86,8	133,3
Powiat radomski	15,2	15,5	16,4	15,6	15,8	16,9	18,1	17,3	10,1	10,7	11,2
Województwo mazowieckie	61,3	68,2	68,7	71,3	71,7	77	80,1	79,2	55,2	46,9	64
Polska	48,7	52,3	53,5	55,7	56,7	57,7	58,8	59,9	40,7	38,3	47,2

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

Wykres 14. Liczba lekarzy na 10 000 mieszkańców w okresie 2019 -2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zarówno w 2019, jak i 2023 roku najgorzej w zestawieniu wypada powiat radomski i różnica ta jest drastyczna. Pamiętać zatem należy, że radomscy lekarze muszą świadczyć usługi również dla mieszkańców powiatu radomskiego, przez co rzeczywisty dostęp do lekarzy dla radomian jest niższy, niż wynika ze statystyk. W dłuższej perspektywie czasowej pozytywny wpływ na dostępność kadry medycznej w mieście może mieć kształcenie na kierunku lekarskim i pielęgniarstwie dostępnych na Uniwersytecie Radomskim.

Analizując wykorzystanie zasobów radomskich szpitali warto zauważyć, że obłożenie łóżek szpitalnych w Radomiu w 2020 roku wynosiło 68,63%, w 2021 roku - 85,84%, a w 2023 roku - 86,30%. Wskazuje to, że 4 szpitale obsługują coraz liczniejszą rzeszę pacjentów, także w części zamieszkujących poza obrębem miasta. Analizując dane z Radomskiego Szpitala specjalistycznego można wywnioskować, że w roku 2023 aż 40% pacjentów oddziałów nie zamieszkiwało w Radomiu (Tabela 45). W przypadku przychodni specjalistycznych poza Radomiem mieszkało ponad 36% pacjentów (Tabela 46).

Tabela 46. Pacjenci Oddziałów Radomskiego Szpitala Specjalistycznego w latach 2011-2023

	Ogółem	Zamieszkujący Radom		Zamieszkujący poza Radomiem	
2011	25 914	13 743	53,03%	12 171	46,97%
2012	25 051	13 152	52,50%	11 899	47,50%
2013	24 862	13 024	52,39%	11 838	47,61%
2014	24 724	12 934	52,31%	11 790	47,69%
2015	25 994	14 369	55,28%	11 625	44,72%
2016	67 821	40 849	60,23%	26 972	39,77%
2017	70 019	42 375	60,52%	27 644	39,48%
2018	65 505	39 991	61,05%	25 514	38,95%
2019	64 247	38 874	60,51%	25 373	39,49%
2020	21 637	12 542	57,97%	9 095	42,03%
2021	34 102	19 962	58,54%	14 140	41,46%
2022	50 543	30 100	59,55%	20 443	40,45%
2023	52 229	30 856	59,08%	21 373	40,92%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Radomskiego Szpitala Specjalistycznego

Tabela 47. Pacjenci Przychodni Radomskiego Szpitala Specjalistycznego w latach 2015-2023

	Ogółem	Zamieszkujący Radom		Zamieszkujący poza Radomiem	
2015	237 558	150 061	63,17%	87 497	36,83%
2016	231 826	145 527	62,77%	86 299	37,23%
2017	232 974	147 788	63,44%	85 186	36,56%
2018	233 911	150 948	64,53%	82 963	35,47%
2019	182 221	114 695	62,94%	67 526	37,06%
2020	102 216	65 026	63,62%	37 190	36,38%
2021	121 938	78 250	64,17%	43 688	35,83%
2022	146 222	93 081	63,66%	53 141	36,34%
2023	172 268	109 463	63,54%	62 805	36,46%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Radomskiego Szpitala Specjalistycznego

Warto zaznaczyć, że również duża część wezwań Pogotowia Ratunkowego realizowanych przez Radomską Stację Pogotowia Ratunkowego dotyczyło wyjazdów

poza Radomiem. W 2011 było to 27,44%, w 2023 roku była to ponad 1/3 wszystkich wezwań (Tabela 48).

Tabela 48. Wezwania Radomskiej Stacji Pogotowia Ratunkowego w latach 2011-2023

Rok	Ogółem	Miejsce wezwania			
		Radom		Pozostałe	
2 011	18 616	13 507	72,56%	5 109	27,44%
2 012	36 201	25 417	70,21%	10 784	29,79%
2 013	39 312	28 510	72,52%	10 802	27,48%
2 014	38 929	27 966	71,84%	10 963	28,16%
2 015	39 207	28 451	72,57%	10 756	27,43%
2 016	38 959	27 837	71,45%	11 122	28,55%
2 017	39 134	28 657	73,23%	10 477	26,77%
2 018	41 857	29 545	70,59%	12 312	29,41%
2 019	40 042	27 939	69,77%	12 103	30,23%
2 020	30 303	20 622	68,05%	9 681	31,95%
2 021	30 018	20 011	66,66%	10 007	33,34%
2 022	30 354	20 578	67,79%	9 776	32,21%
2 023	29 938	20 382	68,08%	9 556	31,92%
SUMA	452 870	319 422	70,53%	133 448	29,47%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Radomskiej Stacji Pogotowia Ratunkowego

Sytuacja z dostępnością łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 mieszkańców przedstawiała się następująco - w 2019 roku wszystkie badane miasta z Warszawą łącznie posiadały więcej łóżek na 10 000 mieszkańców niż Radom (Tabela 49). W 2023 roku sytuacja w Radomiu niewiele się zmieniła, ubyło natomiast łóżek w Sosnowcu, Elblągu i Częstochowie, a także Warszawie i województwie mazowieckim.

Tabela 49. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 mieszkańców

	2019	2023
Polska	43,46	42,83
woj. mazowieckie	44,31	42,13
Warszawa	66,85	62,75
Powiat radomski	12,34	12,42
Radom	62,3	62,5
Częstochowa	70,45	67,29
Sosnowiec	67,31	58,41
Elbląg	90,68	84,57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: GUS Bank Danych Lokalnych

Zauważyć należy, że rzeczywiste obłożenie łóżek w radomskich szpitalach, podobnie jak w przypadku liczby lekarzy, jest większe niż pokazują dane liczbowe. W 2019 roku w Radomiu wynosiło one 85,84%, a w Częstochowie 70,59%²⁰. Liczba łóżek przypadająca na 10 000 mieszkańców w 2 szpitalach funkcjonujących w powiecie radomskim z pewnością nie odpowiada zapotrzebowaniu, czego dowodzi powyższa tabela.

Gmina prowadzi jedną z kluczowych dla miasta i jego obszaru funkcjonalnego placówek służby zdrowia – Radomski Szpital Specjalistyczny, w którym świadczona jest pomoc dla pacjentów w ramach 22 oddziałów. W mieście działa również Mazowiecki Szpital Specjalistyczny sp. z o.o. w którym funkcjonuje 21 oddziałów szpitalnych z pododdziałami. Ponadto chorzy otrzymują pomoc w Samodzielnym Wojewódzkim Publicznym Zespole Zakładów Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej im. dr Barbary Borzym oraz Radomskim Centrum Onkologii im. Bohaterów Radomskiego Czerwca '76. Nie zaspokaja to jednak w pełni lokalnych potrzeb, z uwagi na ograniczoną bazę i niewielką liczbę medyków zatrudnionych na terenie Radomia.

Sytuację utrudnia konieczność rozwiązania problemów wynikających ze współczesnych problemów cywilizacyjnych związanych ze starzeniem się społeczeństwa, a co za tym idzie zwiększonym zapotrzebowaniem na szpitalne oddziały ratunkowe, onkologię, kardiologię, geriatrię, hospicjum przy szpitalu, dzienne domy opieki, etc.

Wśród wszystkich analizowanych w ramach niniejszej Strategii wskaźników dotyczących dostępu do służby zdrowia, Radom w 2019 wypadł najkorzystniej w ramach wskaźnika dotyczącego liczby pielęgniarek i położnych (Tabela 50). W roku 2023 widoczne jest zmniejszenie wartości wskaźnika w większości jednostek, jedynie w powiecie radomskim wskaźnik jest wyższy niż w 2023 r. Jednakże nadal wartości z Radomia przekracza jedynie Elbląg oraz Warszawa.

²⁰ Dane za <https://basiw.mz.gov.pl/mapy-informacje/mapa-2022-2026/analizy/lozka-i-oblozenie/>

Tabela 50. Pielęgniarki i położne na 10 000 mieszkańców

Jednostka	Pielęgniarki i położne na 10 tys. ludności										
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Radom	99,8	101,9	98,9	99,7	103,1	105,3	114,1	115,1	131,4	105,3	112,5
Częstochowa	96,7	97,4	103	107,2	113,4	112,8	112	117,2	135,5	101,9	110,3
Sosnowiec	110,5	111,6	118,7	95,1	101	94,9	95,9	94,4	89,8	70	71
Elbląg	105,5	109,5	109	113	118	116,9	123,7	119,7	132	105,9	123,4
Warszawa	116,5	125,8	128,3	130,4	129,8	123,7	143,2	142,5	188,5	115,4	124,7
Powiat radomski	23,8	23,3	24	23,7	26,5	28,3	28,3	26,6	36,6	27,4	30,3
Województwo mazowieckie	72,3	75,7	75,8	76,3	78,9	77,9	85,9	85,8	109,7	73,2	78,8
Polska	66,2	67,6	68,2	67,9	70,9	72	73,5	74,4	89,8	66,7	71

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych

W Radomiu jest więcej pielęgniarek i położnych na 10 000 mieszkańców niż w Sosnowcu i Częstochowie, i choć w stosunku do Elbląga Radom wypada słabiej, to jednak uzyskany wynik nie odbiega od nich znacząco. Wyraźna różnica zauważalna jest tylko w stosunku do Warszawy, przy czym pamiętać należy jednocześnie, że jest to stolica kraju i województwa, co przekłada się na większą liczbę szpitali, a jednocześnie tamtejsze lecznice w znacznej części prowadzone są przez samorząd województwa i wspierane przez niego.

Tabela 51. Liczba przychodni, praktyk lekarskich i porad

	Polska	woj. mazowieckie	Warszawa	Powiat radomski	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
Liczba przychodni i praktyk lekarskich								
2020 rok	21 496	3 097	1 398	44	145	161	117	83
2023 rok	23 460	3 570	1 668	52	159	157	119	90
Liczba porad								
2020 rok	156171210	20067802	5698702	411 455	935 572	873 186	884 741	591 555
2023 rok	312343260	50442469	24287586	563 589	2 097 798	1 911 321	1 655 489	1 245 235

Źródło: GUS, dane BDL,

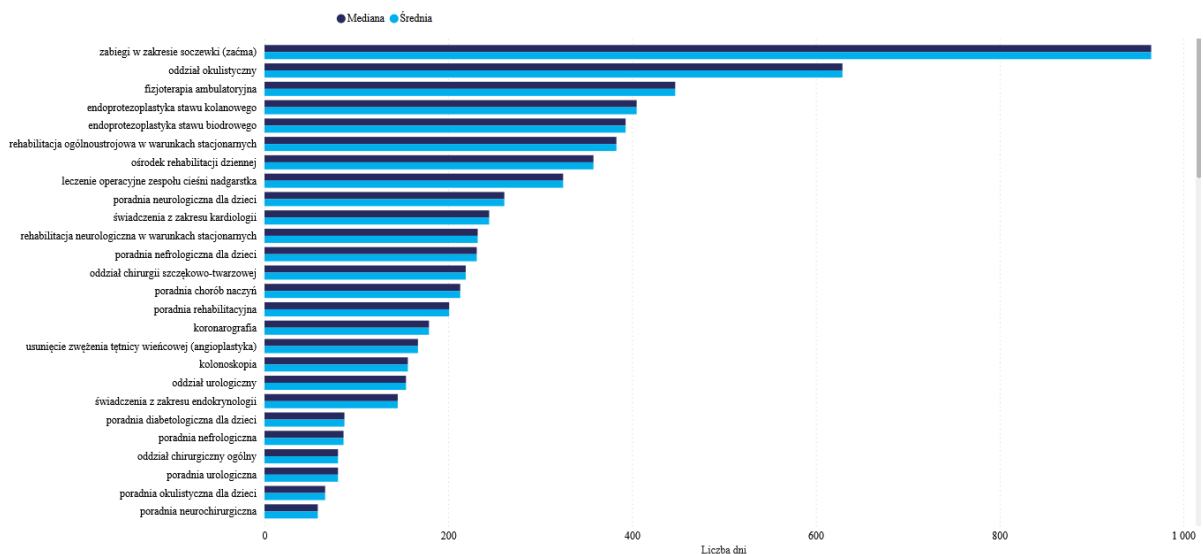
W Radomiu w 2019 roku działało 145 przychodni lekarskich (Tabela 51). W 2023 roku jest ich już 159 i obecnie pod tym względem Radom przewyższa Elbląg i Sosnowiec. Warto zauważyć, jak niekorzystnie przedstawia się sytuacja w przypadku powiatu radomskiego, w którym w 2019 roku znajdowały się tylko 44, a 2023 roku 52 przychodnie na ponad 150 000 ludności, co z pewnością jest zbyt małą liczbą. Pacjenci z powiatu radomskiego zatem często muszą szukać pomocy także w Radomiu. Co do liczby udzielonych porad Radom wyprzedza jedynie Warszawa.

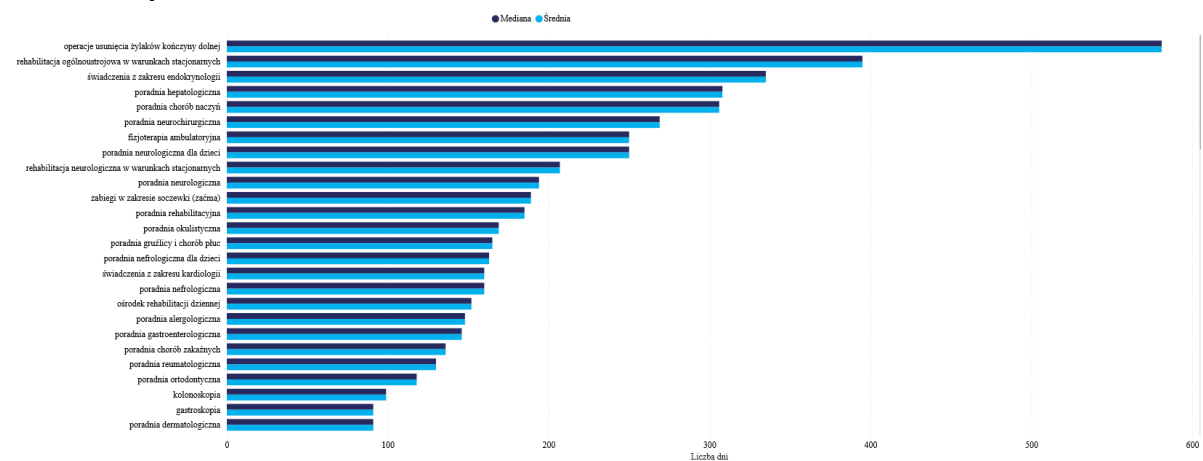
O ograniczonej dostępności do opieki zdrowotnej świadczy czas oczekiwania na świadczenie – w przypadku Radomskiego Szpitala Specjalistycznego im. dr. Tytusa Chałubińskiego najdłuższy przeciętny czas oczekiwania w 2020 roku dotyczył zabiegów w zakresie soczewki (zaćma) i wynosił 965 dni (Wykres 15). W listopadzie 2023 roku sytuacja przedstawiała się o wiele lepiej i najdłużej, czyli 581 dni czekać trzeba było na operację usunięcia żylaków kończyny dolnej, natomiast operacja zaćmy wiązała się ze 189 dniami oczekiwania.

Wykres 15. Kolejki o najdłuższym przeciętnym czasie oczekiwania w Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego

Stan na listopad 2020

Stan na listopad 2023

Źródło: Baza Analiz Systemowych i

Należy podkreślić, że wskaźniki dotyczące opieki zdrowotnej w Radomiu, które przedstawiają gorszą sytuację radomian pod względem dostępu do świadczeń względem innych miast, nie wynikają z niskich nakładów samorządu na ochronę zdrowia, gdyż wydatki samorządu na ten cel nie odbiegają od innych miast, a w wielu przypadkach je przewyższają (Tabela 52).

Tabela 52. Wydatki w dziale 851 – Ochrona zdrowia

	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
2020 rok	40 772 676,56	26 986 424,84	18 259 926,91	11 042 103,20
2023 rok	15 028 314,02	29 538 085,44	19 615 332,80	22 024 270,07
2024 rok*	36 122 984,89	34 260 549,55	16 652 947,67	7 541 409,53

Źródło: GUS Bank Danych Lokalnych, * dane ze sprawozdań z wykonania budżetu za rok 2024

Dlatego w przyszłości należy zwrócić szczególną uwagę, by duże nakłady, jakie ponosi gmina na ochronę zdrowia, inwestycje w wyposażenie Radomskiego Szpitala Specjalistycznego, Poradni Specjalistycznych czy Pogotowia Ratunkowego przekładały się na jakość i zwiększenie dostępności mieszkańców do służby zdrowia.

Niedobór łóżek szpitalnych i utrudniony dostęp do lekarzy specjalistów widoczny był w wynikach *Ankiety mieszkańców*. Dostęp do służby zdrowia jako niesatysfakcjonujący uznało 44% badanych, choć jednocześnie 37% z nich jest odmiennego zdania. Oznacza to, że inwestycje wdrażane w ramach Radomskiego Szpitala Specjalistycznego czy Pogotowia Ratunkowego są oceniane dobrze, jednak nadal zauważane są potrzeby w tym zakresie.

Infrastruktura zdrowotna w Radomiu nadal wymaga wsparcia – w Programie Wdrożeniowym RIS będącym narzędziem realizacji Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza do 2030 r. wskazano planowane inwestycje Szpitala Specjalistycznego im. dr. Tytusa Chałubińskiego:

- Przebudowa Szpitalnego Oddziału Ratunkowego przy Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego – w realizacji.
- Przebudowa Oddziału Chirurgii Naczyń przy Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego,
- Przebudowa Oddziału Okulistyki przy Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego,
- Budowa Pawilonu Chorób Zakaźnych przy Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego.

Sfera demograficzna - podsumowanie

- Liczba mieszkańców w ostatnich latach wykazuje tendencję spadkową, co wynika z ujemnego przyrostu naturalnego i migracji na zewnątrz.
- Struktura wieku wskazuje na starzenie się populacji – rośnie odsetek osób w wieku poprodukcyjnym, a maleje liczba dzieci i młodzieży.
- Współczynnik feminizacji utrzymuje się na wysokim poziomie (więcej kobiet niż mężczyzn, zwłaszcza w starszych grupach wiekowych).
- Odnotowuje się przewagę odpływu mieszkańców nad napływem, co dodatkowo pogłębia spadek liczby ludności.
- Część migracji ma charakter edukacyjny i zawodowy (wyjazdy młodych osób do większych ośrodków miejskich i za granicę).
- Wzrasta liczba gospodarstw jednoosobowych, co jest efektem zarówno starzenia się społeczeństwa, jak i zmian stylu życia.
- Maleje liczba rodzin wielodzietnych, co przekłada się na niższą dzietność.

Sfera demograficzna - Wyzwania

- Starzenie się ludności będzie generować rosnące potrzeby w zakresie opieki zdrowotnej i usług społecznych.
- Spadek liczby osób w wieku produkcyjnym może wpływać negatywnie na lokalny rynek pracy i rozwój gospodarczy.
- Konieczność dostosowania infrastruktury i oferty usług publicznych do zmieniającej się struktury demograficznej (np. mieszkania dostępne dla seniorów, opieka długoterminowa).
- Warto wprowadzać działania zatrzymujące młodych mieszkańców i przyciągające nowych (np. miejsca pracy, atrakcyjna oferta edukacyjna i kulturalna).

4. SFERA GOSPODARCZA

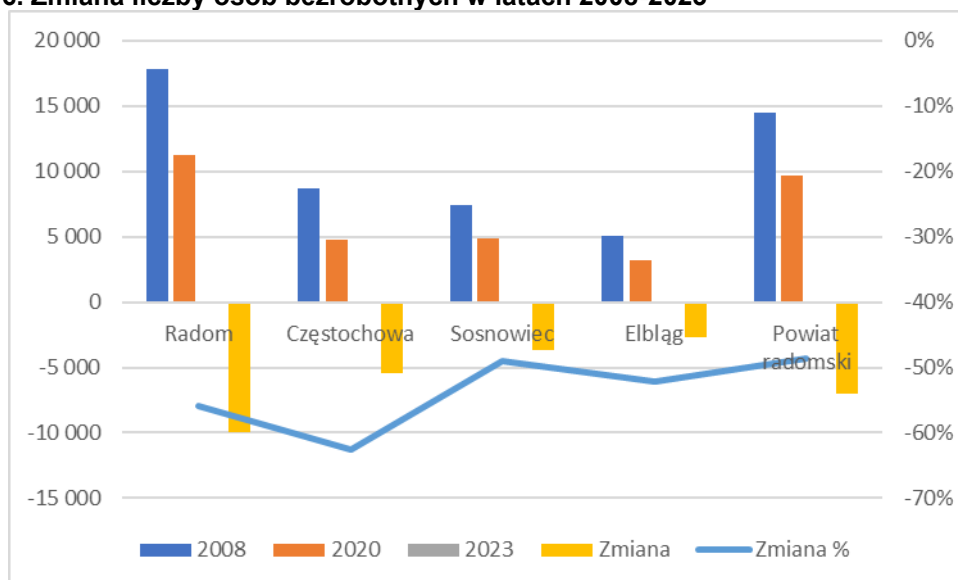
4.1. RYNEK PRACY

Bezrobocie

Bezrobocie jest zjawiskiem społecznym opisującym stan, w którym część osób zdolnych do pracy, nie może znaleźć zatrudnienia. Tak więc, za bezrobotną uważa się osobę, która nie jest nigdzie zatrudniona, nie wykonuje pracy zarobkowej, ani nie prowadzi działalności gospodarczej.

Analizując dane Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu, zauważyć można, iż struktura bezrobocia w latach 2008-2021 miała charakter dynamiczny i skokowy. Dane wskazują, że na początku analizowanego okresu, tj. w roku 2008 na obszarze Radomia bezrobotnych pozostawało 17 880 osób, podczas gdy w listopadzie 2021 roku liczbę osób bezrobotnych szacuje się na 9 113 osoby. Dynamikę zmian bezrobocia prezentuje poniższy wykres.

Wykres 16. Zmiana liczby osób bezrobotnych w latach 2008-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Od roku 2013 do roku 2023 odnotowano systematyczny spadek liczby osób bezrobotnych, z jedynym wzrostem odnotowanym w roku 2020 (Tabela 53).

Tabela 53. Zmiana liczby osób bezrobotnych w latach 2008-2023 w Gminie Miasta Radomia oraz innych, analizowanych jednostkach

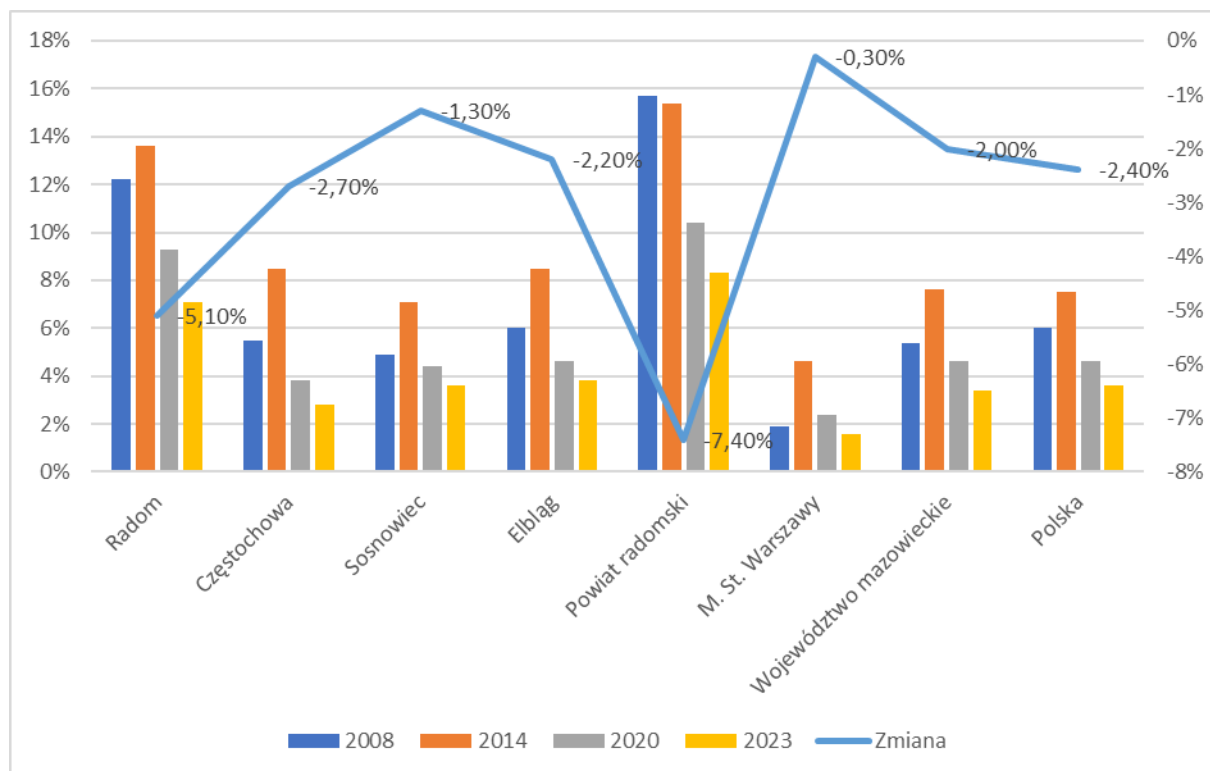
Wyszczególnienie	2008	2020	2023	Zmiana	Zmiana %
Radom	17 880	11 300	7 890	-9 990	44,13
Częstochowa	8 682	4 732	3 248	-5 434	37,41
Sosnowiec	7 400	4 890	3 774	-3 626	51,00
Elbląg	5 066	3 204	2 426	-2 640	47,89
Powiat radomski	14 491	9 713	7 458	-7 033	51,47
M. St. Warszawy	20 682	24 403	18 188	-2 494	87,94
Województwo Mazowieckie	178 028	146 375	110 526	-67 502	62,08
Polska	1 473 752	1 046 432	788 229	-685 523	53,48

Źródło: analizy.monitorrozwoju.pl

Dominującą grupą wśród osób bezrobotnych byli mężczyźni, którzy w 2023 roku stanowili 52,98% ogólnej liczby osób bezrobotnych. W porównaniu z 2022, ich udział zwiększył się o 2,03 p.p.

Analizując faktyczną skalę zjawiska bezrobocia, konieczne jest ujęcie liczby zarejestrowanych osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym, tj. w ujęciu osób zdolnych do podjęcia pracy zarobkowej. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym dla Gminy Miasta Radomia w roku 2008 wynosił 12,2%, w roku 2020 – 9,3%, natomiast w 2023 roku było to 7,10%.

Wykres 17. Zmiana wskaźnika pn. „Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym” w latach 2013-2023

Źródło: Opracowanie na podstawie analizy.monitorrozwoju.pl

Wskaźnik opisujący udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym w podziale na płeć dowodzi, że w Radomiu w latach 2008-2020 był wyższy udział bezrobotnych kobiet. Jednak analizując wartość wskaźnika za 2023 rok widać tendencję do wyrównania poziomu bezrobocia kobiet i mężczyzn – w żadnej jednostce różnica ta nie przekracza 1 p.p. a w Radomiu i województwie mazowieckim wynosi 0,1 p.p. W Warszawie liczniejszą grupę bezrobotnych stanowią mężczyźni. Strukturę zmiany wskaźnika w podziale na płeć przedstawiono w poniższej tabeli, analizując sytuację Gminy Miasta Radomia oraz jednostek porównawczych (Tabela 54).

Tabela 54. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym z uwzględnieniem płci w latach 2008-2023

Wyszczególnienie	2008	2014	2020	2023	Zmiana
Radom	12,20%	13,60%	9,30%	7,10%	-5,10 p.p.
mężczyźni	11,20%	13,70%	8,90%	7,10%	-4,10 p.p.
kobiety	13,30%	13,60%	9,70%	7,20%	-6,10 p.p.
Częstochowa	5,50%	8,50%	3,80%	2,80%	-2,70 p.p.
mężczyźni	5,00%	8,30%	3,40%	2,50%	-2,50 p.p.
kobiety	6,00%	8,80%	4,30%	3,20%	-2,80 p.p.
Sosnowiec	4,90%	7,10%	4,40%	3,60%	-1,30 p.p.
mężczyźni	4,20%	6,30%	4,10%	3,40%	-0,80 p.p.
kobiety	5,60%	7,80%	4,70%	3,80%	-1,80 p.p.
Elbląg	6,00%	8,50%	4,60%	3,80%	-2,20 p.p.
mężczyźni	5,10%	7,80%	3,90%	3,40%	-1,70 p.p.
kobiety	7,00%	9,20%	5,30%	4,20%	-2,80 p.p.
Powiat radomski	15,70%	15,40%	10,40%	8,30%	-7,40 p.p.
mężczyźni	14,20%	15,10%	9,70%	8,20%	-6,00 p.p.
kobiety	17,50%	15,80%	11,20%	8,50%	-9,00 p.p.
M. St. Warszawy	1,90%	4,60%	2,40%	1,60%	-0,30 p.p.
mężczyźni	1,80%	4,80%	2,40%	1,70%	-0,10 p.p.
kobiety	2,00%	4,50%	2,40%	1,50%	-0,50 p.p.
Województwo mazowieckie	5,40%	7,60%	4,60%	3,40%	-2,00 p.p.
mężczyźni	5,00%	7,60%	4,40%	3,40%	-1,60 p.p.
kobiety	5,80%	7,60%	4,90%	3,50%	-2,30 p.p.
Polska	6,00%	7,50%	4,60%	3,60%	-2,40 p.p.
mężczyźni	5,00%	6,90%	4,00%	3,20%	-1,80 p.p.
kobiety	7,00%	8,20%	5,30%	4%	-3,00 p.p.

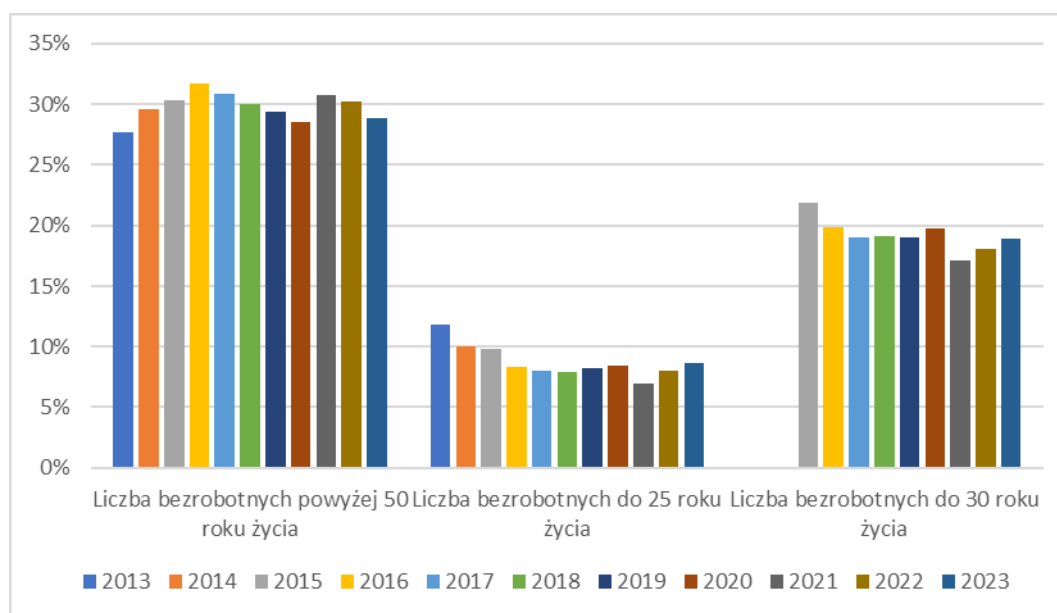
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Spośród analizowanych jednostek, najwyższe wartości wskaźnika opisującego udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym występują w powiecie radomskim oraz Radomiu. W okresie 2008 do 2023 udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym w Radomiu zmniejszył się o 5,1 p.p., a w powiecie o 7,4 p.p.

Tabela 55. Struktura osób bezrobotnych wg grup wieku w latach 2015-2023

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
do 25 roku życia	1 647	1 223	971	878	840	953	629	637	685
do 30 roku życia	3 688	2 925	2 304	2 124	1 950	2 229	1 559	1 447	1 495
powyżej 50 roku życia	5 114	4 657	3 741	3 344	3 015	3 220	2 800	2 420	2 276

Źródło: Opracowanie na podstawie analizy.monitorrozwoju.pl

Wykres 18. Struktura osób bezrobotnych wg grup wieku w latach 2013-2023

Źródło: Opracowanie na podstawie analizy.monitorrozwoju.pl

Zjawisko bezrobocia rozpatrywać można również w ujęciu poszczególnych grup wiekowych, w których problem ten najczęściej występuje (Tabela 55). Najliczniejszą grupę wiekową wśród osób bez pracy stanowią osoby od 31 do 49 roku życia – w roku 2008 stanowili oni 72,29% a w roku 2023 52,11%. Kolejną najliczniejszą grupą są osoby powyżej 50 roku życia – ta grupa wykazywała tendencję rosnącą i w analizowanym okresie utrzymywała się na poziomie +/- 30% wszystkich osób bezrobotnych. Udział najmłodszej grupy wiekowej, tj. do 25 roku życia na przestrzeni lat zmalał z 11,86% w 2013 roku do 8,86% do w 2023 r. Poszerzając grupę najmłodszych bezrobotnych o osoby do 30 roku życia, wartość wskaźnika spadła z 21,89% w roku 2015, do 18,95% w 2023.

Wskaźnikiem charakterystycznym dla analizowanego zjawiska jest stopa bezrobocia, tj. stosunek liczby osób bezrobotnych do liczby ludności aktywnej zawodowo (zasobu siły roboczej danej populacji). Stopa bezrobocia dla Gminy Miasta Radomia, zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego wskazują, że w roku 2020 wynosiła 12,6% i była wyższa niż w roku 2019 o 1,2 p.p. Sytuacja w roku 2023 jest lepsza i wartość wskaźnika wynosi 9,4%, czyli w porównaniu do poprzedniego badanego okresu jest niższa o 3,2 p.p (Tabela 56).

Tabela 56. Stopa bezrobocia w porównywanych jednostkach

Wyszczególnienie	2014	2019	2020	2023
Radom	21,60%	11,40%	12,60%	9,40%
Częstochowa	12,40%	3,20%	3,90%	3,10%
Sosnowiec	14,20%	5,80%	6,40%	5,60%
Elbląg	16,60%	7,00%	8,00%	6,30%
Warszawa	4,60%	4,6%	1,70%	1,30%
Powiat radomski	28,60%	16,40%	18,20%	16,30%
Województwo mazowieckie	10,30%	4,50%	5,00%	4,00%
Polska	12,00%	5,30%	6,10%	5,10%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powyższe zestawienie wskazuje, iż w grupie miast na prawach powiatu, Gmina Miasta Radomia wciąż charakteryzuje się najwyższą stopą bezrobocia, znacznie odbiegająca od wyników dla pozostałych tego typu jednostek (Tabela 56). Wartość wyższą prezentuje jedynie powiat radomski (16,3%). Tak znacząco wyższe wartości wskaźnika wskazują, że konieczne jest podejmowanie zintensyfikowanych działań na rzecz poprawy dostępności do możliwych form zatrudnienia i rozwoju zawodowego.

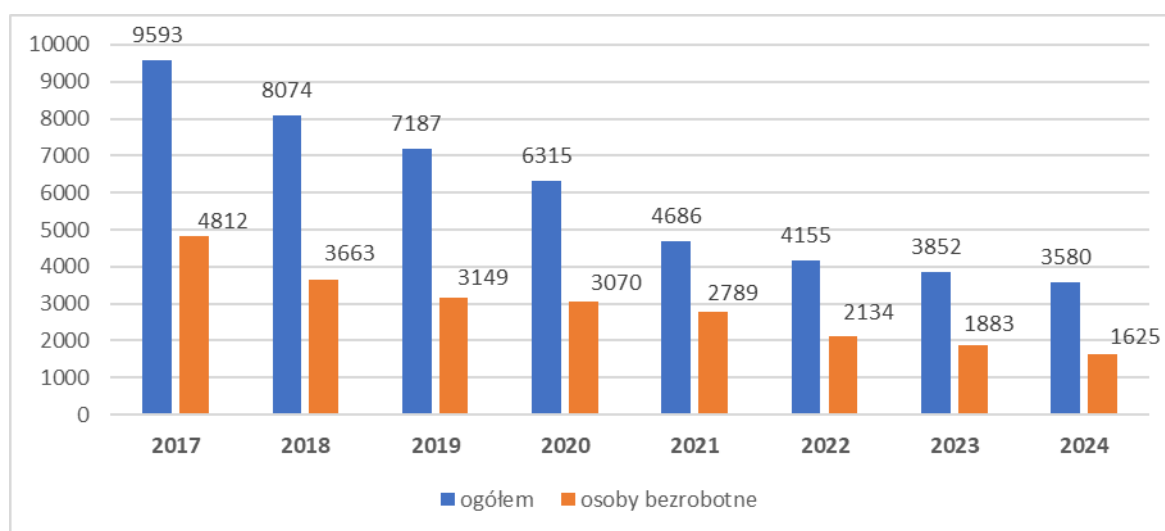
Na zjawisko bezrobocia warto również spojrzeć z perspektywy warunków życia osób pozostających bez pracy. W normalnych warunkach byt osób i rodzin zapewniany jest poprzez stałe i cykliczne wynagrodzenia, natomiast dla osób bezrobotnych – niepodjemujących zatrudnienia, taka forma nie występuje. Zgodnie z zdaniami Powiatowego Urzędu Pracy w Radomiu, tylko nieznaczna część bezrobotnych posiada prawo do zasiłku. Posiadanie takiego prawa regulowane jest przepisami prawa, które wskazują, że zasiłek przysługuje pod warunkiem zarejestrowania w urzędzie pracy oraz w przypadku, gdy w urzędzie pracy nie ma dla niego odpowiedniej propozycji pracy, stażu, przygotowania zawodowego, lub w okresie 18 miesięcy poprzedzających dzień zarejestrowania, łącznie przez okres co najmniej roku m.in.:

- był zatrudniony i osiągał wynagrodzenie w kwocie co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę, od którego była opłacana składka na Fundusz Pracy,
- świadczył usługi na podstawie umowy agencyjnej lub umowy zlecenia, jeżeli podstawę wymiaru składki na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy stanowiła kwota co najmniej minimalnego wynagrodzenia za pracę w przeliczeniu na okres pełnego miesiąca,
- opłacał składki na ubezpieczenia społeczne z tytułu prowadzonej działalności gospodarczej lub współpracy przy tej działalności, jeżeli podstawę wymiaru składek na ubezpieczenie społeczne i Fundusz Pracy stanowiła kwota wynosząca co najmniej minimalne wynagrodzenie.

W roku 2020 wśród osób bezrobotnych, zamieszkujących teren Radomia oraz zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy jedynie 1 894 posiadało prawo do zasiłku, stanowiąc tym samym 17,76% ogólnej liczby osób bezrobotnych. W roku 2023 było to 1430 osób, co stanowi 19%. Czyli stale powyżej 80 % bezrobotnych to osoby nieposiadające prawa do zasiłku. Wpływa to na obniżający się komfort życia sporej części mieszkańców Radomia. Warto zwrócić uwagę, że w 2023 roku aż 54% bezrobotnych ma status długotrwale bezrobotnych. Osoby te najczęściej są stałymi podopiecznymi pomocy społecznej. Dane Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Radomiu wskazują, że bezrobocie jest nadrzędnym powodem udzielania pomocy społecznej i wsparcia rodziny (Wykres 19).

Wykres 19. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej

Źródło: opracowanie własne

W każdym analizowanym roku, dla blisko połowy korzystających ze świadczeń powodem nadrzędnym było bezrobocie oraz wynikający z tego zjawiska brak samodzielności ekonomicznej.

Istotnym zagadnieniem w ujęciu bezrobocia i rynku pracy jest również funkcjonująca tzw. „szara strefa”, opisująca niezarejestrowaną działalność gospodarczą i wykonywanie pracy najemnej bez nawiązanego stosunku pracy, umowy zlecenia czy jakiegokolwiek innej podstawy wykonywania obowiązków związanych z pracą. Wśród głównych przyczyn podejmowania pracy nierejestrowanej pozostają m.in. niewystarczające dochody oraz możliwość utraty świadczeń społecznych po podjęciu pracy rejestrowanej.

Powiatowy Urząd Pracy w skali roku udostępnia wiele ofert pracy, jak również zapewnia możliwość skorzystania z dostępnych instrumentów rynku pracy osobom zarejestrowanym jako bezrobotne, jak również wspiera pracodawców. Wśród instrumentów stosowanych przez PUP są:

- staże zawodowe, z których w roku 2023 skorzystało 461 osób, w roku 2020 - 259 osób, w roku 2017 - 415 osób,
- podjęcie działalności gospodarczej, dla której wsparcie w 2023 roku udzielono 322 osobom, w 2020 roku - 301 osobom, zaś w roku 2017 – 436 osobom.,
- podjęcie pracy w ramach refundacji kosztów zatrudnienia bezrobotnego, z którego w roku 2023 skorzystało 248 osób, w roku 2020 - 216 osób a w roku 2017 – 419 osób,
- rozpoczęcie prac społecznie użytecznych zlecono w roku 2023 – 181 osobom, w roku 2020 – 231 osobom, a w roku 2017 – 311 osobom,
- podjęcie prac interwencyjnych w 2023 roku przez 63 osób, 47 osób w roku 2020, w roku 2017 – 82 osób,
- zatrudnienie bezrobotnych po 50 roku życia w 2023 roku – 35 osób, w roku 2020 - 36 osób, a w roku 2017 – 44 osób.

Z kolei przedsiębiorcy prowadzący działalność na terenie miasta Radomia zgłaszają do Powiatowego Urzędu Pracy wolne miejsca pracy. W roku 2020 zgłoszonych zostało 238 wakatów, co stanowi niemal dwukrotnie mniejszą liczbę aniżeli w roku 2017 (426 miejsc pracy). W latach następnych było to już: 5029 w 2021 roku, 5949 w 2022 roku oraz 6050 w roku 2023. Oznacza to, że radomski rynek pracy staje się tzw. rynkiem pracownika a nie pracodawcy²¹, choć pojawiają się analizy, wg których sytuacja przewagi jednej ze stron już nie występuje z uwagi głównie na demografię²². Warto zauważyć, że ze zgłoszonych do PUP Radom w 2023 roku wolnych miejsc pracy aż 80% zgłoszonych było przez przedsiębiorców prowadzący działalność na Radomia.

Zakres bezrobocia analizować można również z perspektywy posiadanych uprawnień, kompetencji i doświadczeń zawodowych, poprzez zestawienie ich z obecnymi trendami w zakresie istniejących realiów rynkowych, w tym z zawodami deficytowymi i nadwyżkowymi. Zgodnie z corocznie analizowanymi barometrami zawodów, w tym z barometrem zawodów na rok 2025, w Radomiu największe zapotrzebowanie dotyczy pracowników takich sektorów jak:

- budowlanego: betoniarzy i zbrojarzy, cieśli i stolarzy budowlanych, kierowników budowy,
- medycznego: lekarzy, pielęgniarek i położnych, psychologów i psychoterapeutów oraz pracowników socjalnych,
- oświatowego: nauczycieli praktycznej nauki zawodu, nauczycieli przedmiotów zawodowych, nauczycieli przedmiotów ogólnokształcących, nauczycieli szkół specjalnych i oddziałów integracyjnych,

²¹ <https://kwalifikacje.edu.pl/rynek-pracodawcy-na-czym-polega/>

²² <https://www.pulshr.pl/rekrutacja/nie-ma-juz-ryнку-pracodawcy-ani-pracownika-to-zjawisko-z-nami-pozostanie,111611.html?mp=promo>

<https://www.bankier.pl/wiadomosc/Wciaz-mamy-rynek-pracownika-czy-juz-pracodawcy-To-oni-teraz-rzadza-8890818.html>

- ochrony i bezpieczeństwa: pracowników służb mundurowych
- elektro-energetycznego: specjalistów elektroniki, automatyki i robotyki
- finansowo-prawnego: samodzielnych księgowych
- produkcyjno-przetwórczego: ślusarzy.

Nadwyżkę poszukujących pracy stanowią pracownicy administracyjni i biurowi. Jednak znaczna większość profesji zawodowych pozostaje w zestawieniu równowagi popytu i podaży. Co również istotne, tendencja taka utrzymuje się w okresie ostatnich analizowanych lat.

To co uwidacznia się pod względem analizy barometru zawodów wskazuje, że radomski rynek pracy gotowy jest na przyjęcie nowych pracowników, jednak kluczowe jest to, że zgodnie z kształtującymi się tendencjami rynku pracy oraz uwarunkowaniami właściwymi dla edukacji i późniejszego obierania ścieżki zawodowej, koniecznym pozostaje wskazanie, iż radomski rynek pracy ceni sobie specjalistów, pracowników posiadających kierunkowe wykształcenie, szczególnie w ramach przedstawionych zawodach deficytowych. Należy także zwrócić uwagę, iż profesje wskazane jako deficytowe są zawodami, dla których poziom wynagrodzeń znacznie przekracza stawkę najniższego wynagrodzenia, co wiąże się bezpośrednio ze znacznie wyższymi kosztami pracodawcy, a co za tym idzie konieczności poszukiwania nowego kapitału.

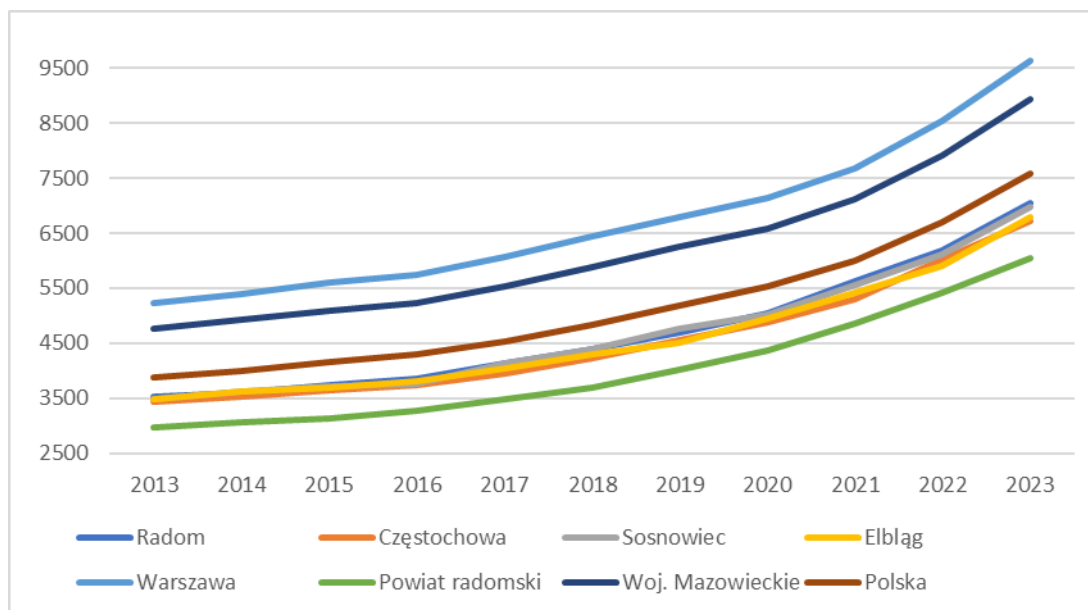
Obecne uwarunkowania rynku pracy mają swoje podłoże w ofercie edukacyjnej, szczególnie nawiązującej do szkolnictwa wyższego. Radomska oferta szkolnictwa wyższego obejmuje zarówno kształcenie profilowane humanistycznie, jak i technicznie. Z jednej strony widoczne jest zapotrzebowanie na kierunki humanistyczne, zaś z drugiej barometr zawodów wskazuje, iż na poziomie deficytowym klasyfikują się profesje techniczne, specjalistyczne, co powinno mieć wpływ na profilowanie oferty edukacyjnej.

Wynagrodzenia

Na koniec 2020 r. w Radomiu przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło 5 033,24 zł, a w roku 2023 było to 7 041,60 zł. Na przestrzeni lat 2008 – 2020 zauważalny był systematyczny wzrost, a po roku 2021 wzrost ten jest znaczący (Wykres 20). W tym okresie płace w mieście wzrosły o 2 214,84 zł, a więc odnotowano dynamikę wzrostu płac na poziomie 78,59%. Pomiędzy rokiem 2020 a 2023 wynagrodzenia wzrosły o 4 223,20 tj. o 83,91%, a w odniesieniu do roku 2008 wzrosło ono aż 149,84%.

Wykres 20. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Radomiu w latach 2013-2023

Źródło: opracowanie własne

Sytuacja Radomia pod względem wynagrodzeń na tle Częstochowy, Sosnowca oraz Elbląga kształtowała się korzystnie (Tabela 57). W każdym z wymienionych miast przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto zarówno w 2020 r. jak i w 2023 roku było niższe niż w Radomiu. Podobnie, niższy poziom płac odnotowano w powiecie radomskim – w tym przypadku w 2020 roku przeciętna pensja brutto w Radomiu była wyższa o 670,89 zł, a 2023 o blisko tysiąc złotych. Ponadto, dynamika wzrostu wynagrodzeń w Radomiu, w analizowanych latach, była wyższa niż w porównywanych miastach, z wyjątkiem Elbląga, jak również powiatu radomskiego. Analizując okres 2020-2023 najwyższa dynamika wzrostu wynagrodzeń była w powiecie radomskim (84,76%), Radomiu (83,91%) oraz Elblągu (83,41%).

Porównując Radom do stolicy, wypada on jednak zdecydowanie mniej korzystnie, w której w 2020 r. przeciętnie pracujący miesięcznie zarabiali 7 17,46 zł brutto, a więc o 2 114,22 zł więcej niż osoby zatrudnione na terenie Radomia. W 2023 roku różnica wynosiła już 2 584,14 zł. Osoby zatrudnione w Radomiu zarabiały również mniej niż w województwie mazowieckim, ale porównywalnie do zarobków w Polsce. W 2020 r. w województwie mazowieckim przeciętne wynagrodzenia brutto wynosiło

6 581,81 zł, a więc było o 1 548,57 zł wyższe niż w Radomiu. W roku 2023 różnica wynosiła 1 887.

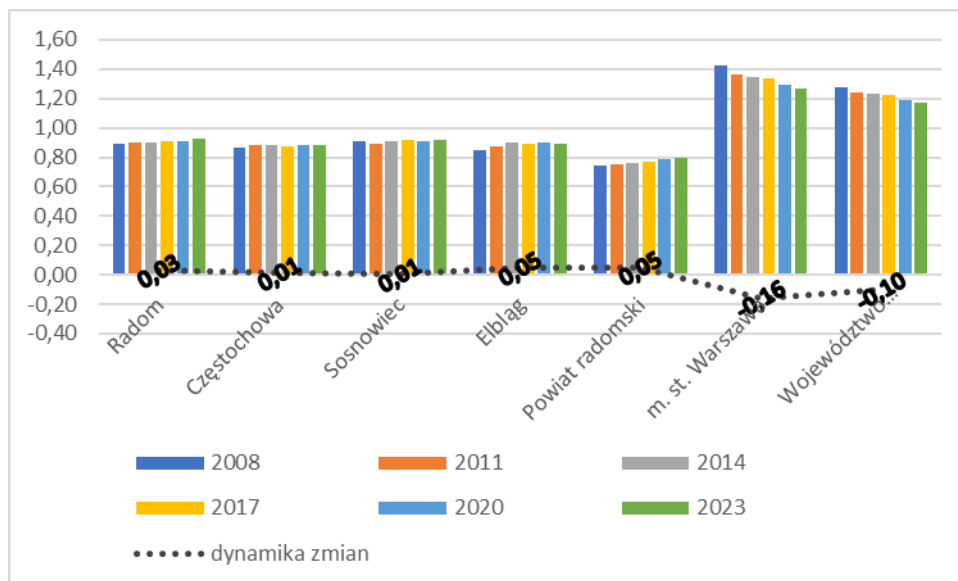
Tabela 57. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020	2023	Zmiana (zł)	Dynamika zmian (%) 2008-2023	Dynamika zmian (%) 2020-2023
Radom	2 818,40	3 258,68	3 598,94	4 123,36	5 033,24	7 041,60	4 223,20	149,84	83,91
Częstochowa	2 745,37	3 197,12	3 526,81	3 954,16	4 875,71	6 715,44	3 970,07	144,61	81,43
Sosnowiec	2 880,92	3 236,16	3 624,37	4 139,10	5 008,83	6 973,22	4 092,30	142,05	81,70
Elbląg	2 670,79	3 168,80	3 620,55	4 044,35	4 952,59	6 801,75	4 130,96	154,67	83,41
Powiat radomski	2 344,76	2 719,60	3 062,57	3 477,49	4 362,35	6 042,37	3 697,61	157,70	84,76
Warszawa	4 504,85	4 936,36	5 385,80	6 059,04	7 147,46	9 625,74	5 120,89	113,68	71,65
Województwo mazowieckie	4 036,26	4 504,66	4 927,34	5 523,65	6 581,81	8 928,60	4 892,34	121,21	74,33
Polska	3 158,48	3 625,21	4 003,99	4 527,89	5 523,32	7 595,30	4 436,82	140,47	80,33

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Natomiast warto podkreślić, że Radom charakteryzował się znacznie wyższą dynamiką wzrostu płac w porównaniu zarówno do stolicy, województwa mazowieckiego, jak i Polski. Zauważalne jest to w obydwu analizowanych okresach (Wykres 21).

Wykres 21. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Poziom płac jest bardzo istotną kwestią - wyraźnie pokazują to wyniki przeprowadzonej w 2020 roku ankiety mieszkańców. Aż 81% radomian w niej wskazało, że lepsze zarobki mogłyby ich skłonić do zmiany aktualnego miejsca pracy. Powód ten znacząco wyprzedził takie potencjalne przyczyny, jak dobra atmosfera pracy, czy możliwość rozwoju zawodowego. Podobnego zdania jest również młodzież, co zostało zbadane w ramach przeprowadzonej Ankiety młodzieży. Aż 77% respondentów planuje kierować się wysokością zarobków przy wyborze przyszłej pracy, a dopiero na drugim miejscu własnymi zainteresowaniami. Wnioski, które można z tego wyciągnąć, jasno wskazują na profil poszukiwanego inwestora w Radomia, który nie powinien oferować samej możliwości zatrudnienia, a w szczególności miejsca pracy właściwie wynagradzane. To dobrze opłacana praca może zatrzymać radomian w naszym mieście.

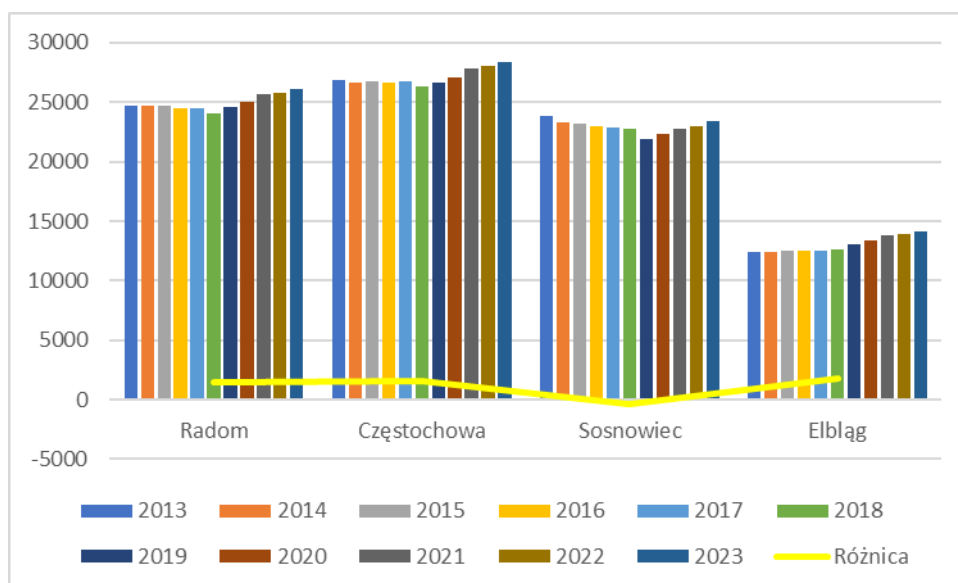
Rozwiązaniem wielu problemów radomskiego rynku pracy mogłoby być pozyskanie nowych inwestorów, którzy będą tworzyć miejsca pracy i zatrudniać specjalistów z naszego rynku za atrakcyjne na rynku wynagrodzenie. Aktualnie jest to utrudnione, gdyż większość terenów inwestycyjnych znajdujących się w zasobach gminy została już rozdysponowana. Dlatego za niezbędne należy uznać przeznaczanie nowych terenów pod inwestycje. Zwiększy to atrakcyjność Radomia dla firm, co docelowo przełoży się na korzyści dla całego regionu.

4.2. DZIAŁALNOŚĆ GOSPODARCZA I PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

W 2023 roku na obszarze Radomia liczba podmiotów gospodarczych wynosiła 26 152 (w 2020 roku było to 25 069, a w 2008 r. o 275 mniej). Wzrost liczby podmiotów w latach 2008-2020 był niewielki (Wykres 22). Od 2020 do 2023 przybyło natomiast 1083 podmioty, co w sumie daje zmianę o 5,48% w stosunku do 2008 roku.

Wykres 22. Podmioty gospodarki narodowej ogółem w latach 2008 – 2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jak widać na przedstawionym wykresie, liczba przedsiębiorstw w Radomiu w analizowanym okresie dynamicznie się zmieniała, jednak zawsze przekraczała 24 tys. podmiotów (Wykres 22). Widoczny jest także wzrost liczebności przedsiębiorstw w porównywanych jednostkach – najwyższy jest on w Częstochowie (Tabela 58). W Sosnowcu dynamika jest ujemna. Radom, pod względem liczebności podmiotów gospodarczych zarówno w 2020, jak i 2023 roku znajduje się na drugim miejscu wśród porównywanych miast, tuż za Częstochową i tym samym wyprzedza Sosnowiec oraz Elbląg. Ponadto Radom uzyskał zdecydowanie lepszy wynik niż porównywany powiat radomski, na którego terenie liczba podmiotów gospodarczych w 2020 roku wynosiła 12 775 podmiotów, a w 2023 14 155. Ze względu na zdecydowanie odmienny charakter Warszawy pod względem wielu uwarunkowań, nie może stanowić ona elementu porównania dla Radomia. Warto zauważyć, że aż 54,66% wszystkich podmiotów zarejestrowanych w województwie mazowieckim znajduje się w Warszawie. Podmioty gospodarcze działające w Radomiu w 2020 r. stanowiły 2,83% wszystkich podmiotów gospodarczych województwa mazowieckiego oraz 0,54% gospodarki kraju. W 2023 było to już 2,59% oraz 0,51% gospodarki kraju.

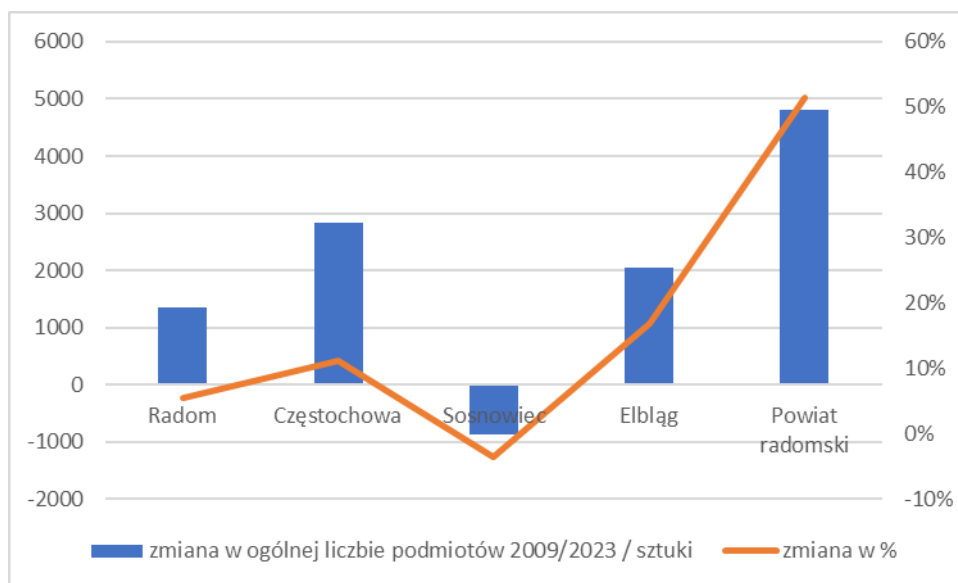
Tabela 58. Podmioty gospodarki narodowej w Radomiu i porównywanych podmiotach w latach 2008-2023.

Nazwa	ogółem			zmiana w liczbie podmiotów 2008/2023	
	2008	2020	2023	szt.	%
Radom	24 794	25 069	26 152	1 358	5,48%
Częstochowa	25 507	27 081	28 339	2 832	11,10%
Sosnowiec	24 253	22 294	23 394	-859	-3,54%
Elbląg	12 130	13 337	14 169	2 039	16,81%
Powiat radomski	9 349	12 775	14 155	4 806	51,41%
Warszawa	324 282	475 287	552 771	228 489	70,46%
Województwo mazowieckie	649 354	887 329	1 011 413	362 059	55,76%
Polska	3 757 093	4 663 378	5 150 034	1 392 941	37,07%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2008 – 2023 Radom charakteryzuje się najniższą dynamiką zmian (5,48%) wobec porównywanych jednostek (liczba przedsiębiorstw wzrosła o 1 358 podmiotów). W tym czasie w Częstochowie powstało najwięcej nowych przedsiębiorstw. Natomiast pod względem dynamiki zmian wśród omawianych miast dominował Elbląg – 16,81%, choć liczbowo przyrost podmiotów gospodarczych był mniejszy niż w Częstochowie (Wykres 23). Radom wypada również mniej korzystnie w porównaniu do powiatu radomskiego, w którym sektor przedsiębiorstw powiększył się w analizowanym okresie o 4 806 podmiotów, a dynamika zmian wynosiła 51,41%. Sytuacja Radomia oraz pozostałych jednostek jest jednak zdecydowanie korzystniejsza niż w Sosnowcu, gdzie w 2020 roku nastąpił znaczący spadek liczby przedsiębiorstw (o 8,08% w odniesieniu do 2008 roku), a późniejszy wzrost nie przekroczył wartości z roku 2008 i liczba przedsiębiorstw jest mniejsza o 859 (Wykres 23).

Wykres 23. Zmiana liczby podmiotów gospodarczych Radomia i innych jednostek w latach 2008 - 2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Radomia w 2020 r. było zarejestrowanych 350 podmiotów w sektorze publicznym oraz 24 479 w sektorze prywatnym (Tabela 59). W roku 2023 było o 5 mniej przedsiębiorstw sektora publicznego, ale o 759 więcej podmiotów sektora prywatnego. Analiza danych dotyczących liczby podmiotów gospodarczych zarówno sektora publicznego jak i sektora prywatnego wskazuje na zróżnicowaną sytuację związaną z prowadzeniem działalności gospodarczej, co nie jest zjawiskiem odosobnionym od sytuacji w województwie czy też w kraju – dominuje działalność sektora prywatnego, a sektor publiczny pozostaje w mniejszości (tabela 59).

Tabela 59. Podmioty gospodarcze w Radomiu wg sektorów własnościowych w latach 2008 - 2023

Wyszczególnienie		2008	2011	2014	2017	2020	2023
podmioty gospodarki narodowej ogółem		24 794	24 263	24 687	24 450	25 069	26 152
Sektor publiczny	Ogółem	406	386	388	378	350	345
	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego	270	263	263	251	230	224
	przedsiębiorstwa państwowe	3	1	1	1	0	0
	spółki handlowe	31	26	27	26	19	19
	spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	0	0	0	0	0	0
	państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego, gospodarstwa pomocnicze	3	-	-	-	-	-
	ogółem	24 388	23 877	24 294	23 977	24 479	25 393
Sektor prywatny	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	19 791	19 078	19 026	18 369	19 410	19 948
	spółki handlowe	1 508	1 631	1 907	2 189	1 793	2 064
	spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	232	249	284	318	201	196
	spółdzielnie	76	75	79	80	43	38
	fundacje	55	61	80	106	110	136
	stowarzyszenia i organizacje społeczne	376	432	478	539	505	573
	ogółem	24 388	23 877	24 294	23 977	24 479	25 393

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W gospodarce Radomia podobnie jak we wszystkich porównywanych podmiotach kluczową rolę odgrywa sektor prywatny – w każdym omawianym samorządzie udział przedsiębiorstw z sektora prywatnego stanowił więcej niż 90% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej – najwięcej, tj. powyżej 97% w Radomiu oraz w powiecie radomskim – 97,28%, a najmniej w Warszawie.

W sektorze publicznym po 2020 r. w Radomiu ze względu na formę prawną występowały tylko dwa typy podmiotów tj. państwowe i samorządowe jednostki budżetowe, które w 2023 r. stanowiły powyżej 64% wszystkich podmiotów w tym sektorze, oraz spółki handlowe. Natomiast w sektorze prywatnym według form własnościowych w każdym z analizowanych lat najliczniejszą grupę stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, których liczba w 2020 r. na terenie Radomia wyniosła 19 410, czyli 79,29% wszystkich podmiotów gospodarczych w sektorze prywatnym oraz 97,65% wszystkich podmiotów gospodarki narodowej w Radomiu. W 2023 roku struktura była podobna – 78,56% wszystkich podmiotów prywatnych oraz ponad 76% wszystkich podmiotów. Drugą najliczniejszą grupę podmiotów sektora prywatnego w Radomiu stanowiły spółki handlowe, a w dalszej kolejności stowarzyszenia i organizacje społeczne oraz co ważne spółki z udziałem kapitału zagranicznego. W wymienionych grupach podmiotów już w 2020 roku obserwowano korzystne zmiany tj. ich liczba wzrosła w porównaniu z rokiem 2008, odpowiednio o 18,90% (285 szt.) w odniesieniu do spółek handlowych, o 34,41%

(129 szt.) w grupie stowarzyszeń i organizacji społecznych. Również fundacje stanowią liczną grupę w sektorze prywatnym – w 2020 r. ich liczba wynosiła 110 szt., a ich liczebność wzrosła o 100% w stosunku do 2008 r. Analizując dane z 2023 roku wzrost ten jest znaczący – powstało kolejne 68 stowarzyszeń i 26 fundacji.

W latach 2008-2020 w Radomiu w grupie osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą odnotowano spadek o 381 podmiotów (ich liczba była najniższa w latach 2015 - 2018 i wynosiła poniżej 19 tys.). W 2019 r. liczba osób prowadzących działalność gospodarczą wzrosła do 19 410 i utrzymała się na tym samym poziomie w 2020 roku. W roku 2023 było ich już 19 948, czyli o 157 więcej niż w roku 2009.

Jak wynika z tabeli 58, w 2023 roku w analizowanych jednostkach nowo zarejestrowanych podmiotów gospodarczych było więcej niż w 2020 roku.

Tabela 60. Liczba podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach w latach 2009-2023

Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON	2009	2020	2023	zmiana 2009/2023	dynamika zmian	zmiana 2020/2023	dynamika zmian
Radom	2 414	1 627	1 752	-662	-27,42%	125	7,68%
Częstochowa	2 754	1 738	1 962	-792	-28,76%	224	12,89%
Sosnowiec	1 862	1 253	1 461	-401	-21,54%	208	16,60%
Elbląg	1 487	991	1 123	-364	-24,48%	132	13,32%
Powiat radomski	1 084	1 200	1 148	64	5,90%	-52	-4,33%
Warszawa	22 884	32 805	46 599	23 715	103,63%	13 794	42,05%
Województwo mazowieckie	51 916	61 837	80 723	28 807	55,49%	18 886	30,54%
Polska	349 656	329 090	385 170	35 514	10,16%	56 080	17,04%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie w Radomiu można mówić również o pozytywnym zjawisku zmniejszania się liczby podmiotów, które wyrejestrowały swoją działalność. W analizowanych 14 latach liczba wyrejestrowań ulegała pewnym wahaniom, co można zaobserwować również w większości pozostałych porównywanych podmiotów (Tabela 61).

Tabela 61. Liczba podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach w latach 2009-2023

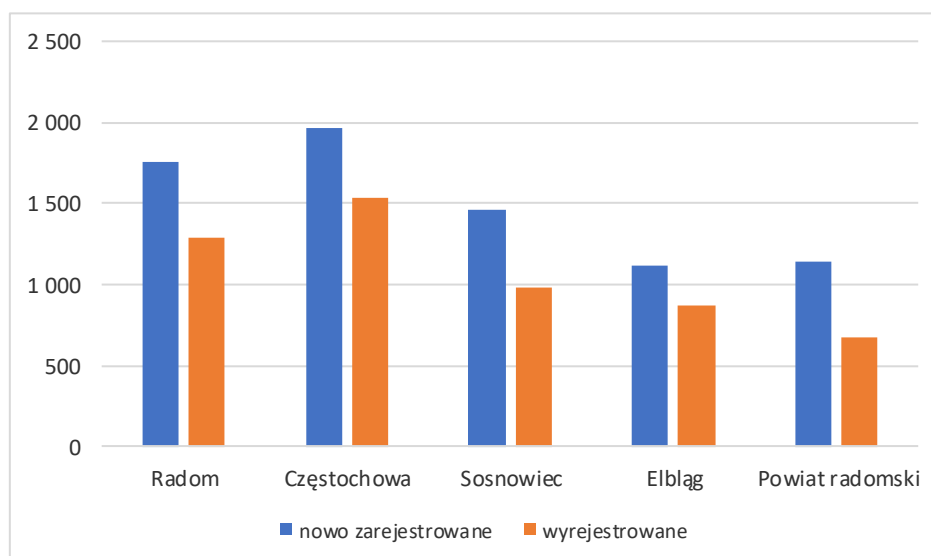
Podmioty wyrejestrowane	2009	2020	2023	zmiana	dynamika zmian
Radom	2 027	1 132	1295	-732	-36,11%
Częstochowa	2 362	1 158	1538	-1 067	-45,17%
Sosnowiec	2 522	794	977	-1 545	-61,26%
Elbląg	1 333	646	871	-462	-34,66%
Powiat radomski	1 142	601	678	-464	-40,63%
Warszawa	18 661	13 488	18765	104	0,56%
Województwo mazowieckie	53 670	29 052	38718	-14 952	-27,86%
Polska	357 530	170 140	224987	-132 543	-37,07%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2020 roku w każdej analizowanej jednostce można zauważyć znaczący spadek liczby podmiotów wyrejestrowanych wobec 2009 roku. Natomiast w 2023 roku podmiotów wyrejestrowanych jest więcej niż w 2020.

Relacja pomiędzy podmiotami nowo zarejestrowanymi oraz wyrejestrowanymi w Radomiu, mimo kilku wahań w ujęciu rocznym, charakteryzowała się nadwyżką podmiotów nowo zarejestrowanych. Przewaga nowych rejestracji nad wyrejestrowaniami działalności gospodarczej może być wynikiem m.in. dobrego klimatu do prowadzenia działalności gospodarczej na terenie miasta, który może być związany z systemem zachęt dla przedsiębiorców. Podobną sytuację można obserwować w pozostałych porównywanych podmiotach (Wykres 24).

Wykres 24. Relacja nowo zarejestrowanych podmiotów do wyrejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach w 2023 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Radom po utracie funkcji miasta przemysłowego, podobnie jak inne gminy zarówno w regionie jak i w Polsce, charakteryzuje się zróżnicowanym profilem prowadzonej

na jej terenie działalności gospodarczej, z przeważającą działalnością inną niż przemysł oraz rolnictwo. Analizując sytuację w miastach w latach 2009 - 2023 z punktu widzenia udziału poszczególnych rodzajów działalności gospodarczych prowadzonych na terenie Radomia można zauważyć, że kilka branż w sektorze prywatnym znacząco się wyróżnia – ich udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych jest bliski 10% lub więcej. Wśród branż dominujących można wymienić: podmioty z sekcji F (Budownictwo), G (Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle) oraz C (przetwórstwo przemysłowe) oraz M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna). Duże znaczenie mają również branże takie jak sekcja H (transport i gospodarka magazynowa), Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna) oraz S i T (pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby).

Strukturę prowadzonej działalności gospodarczej w sektorze prywatnym na terenie Radomia przedstawia podział podmiotów gospodarczych wg sekcji PKD (Tabela 62).

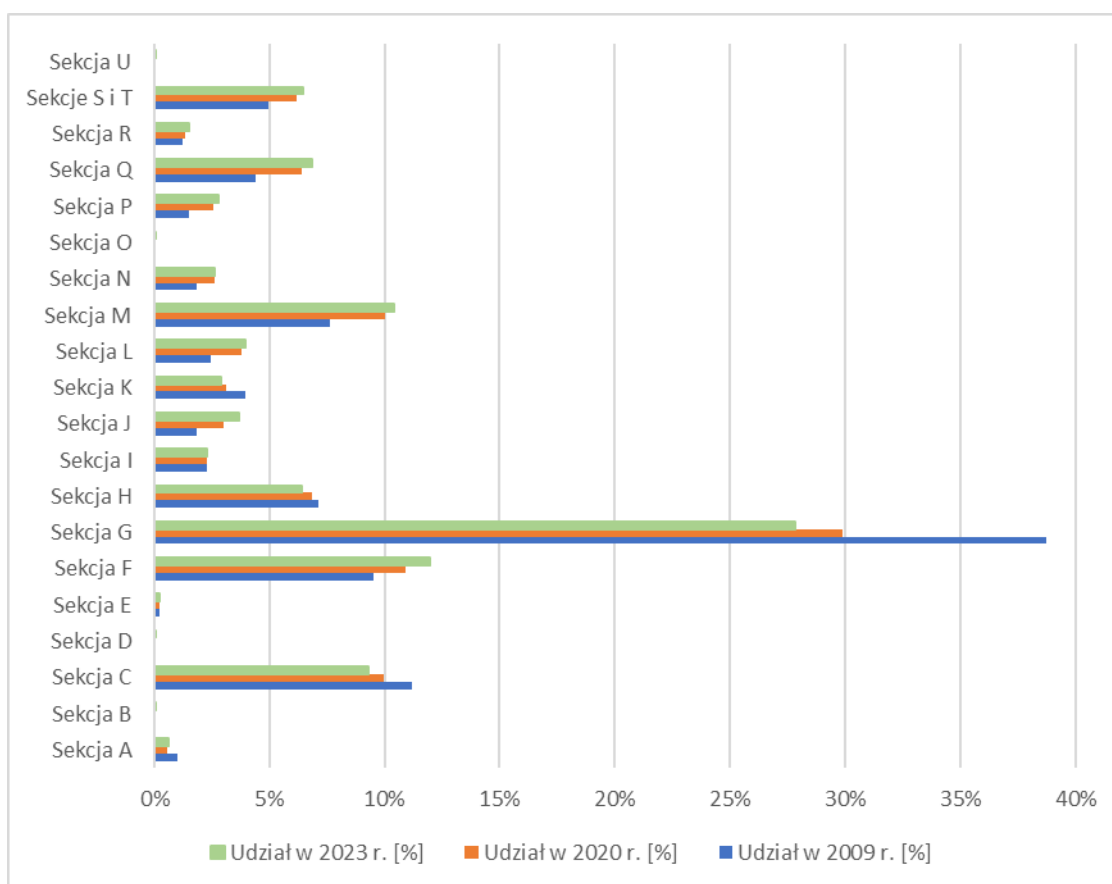
Tabela 62. Podmioty wg sekcji PKD 2007 w sektorze prywatnym w Radomiu w latach 2009 – 2023

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	Udział w 2023 r. (%)
ogółem	24 666	24 986	23 877	24 181	24 320	24 294	24 217	24 065	23 977	23 610	24 099	24 479	25 059	25 128	25393	
Sekcja A	253	275	255	225	195	139	137	142	141	143	141	142	144	148	152	0,58%
Sekcja B	13	14	14	16	15	18	18	18	17	18	16	15	16	15	13	0,06%
Sekcja C	2 755	2 827	2 693	2 676	2 666	2 622	2 603	2 572	2 560	2 425	2 456	2 442	2 441	2 399	2364	9,98%
Sekcja D	12	15	21	21	21	24	24	20	19	19	17	20	21	20	20	0,08%
Sekcja E	52	57	63	66	63	63	65	62	61	58	55	52	53	52	52	0,21%
Sekcja F	2 348	2 420	2 349	2 366	2 317	2 309	2 302	2 295	2 305	2 313	2 505	2 666	2 823	2 924	3038	10,89%
Sekcja G	9 556	9 333	8 613	8 548	8 517	8 408	8 229	8 031	7 812	7 442	7 358	7 318	7 347	7 183	7064	29,90%
Sekcja H	1 762	1 755	1 633	1 682	1 671	1 674	1 677	1 653	1 620	1 655	1 679	1 683	1 682	1 657	1625	6,88%
Sekcja I	568	573	563	569	562	569	564	552	542	554	572	564	585	580	582	2,30%
Sekcja J	454	504	511	518	568	584	610	628	627	662	691	733	805	882	933	2,99%
Sekcja K	974	965	922	916	922	878	849	817	796	779	774	768	748	724	733	3,14%
Sekcja L	601	636	663	698	731	766	792	824	841	851	889	925	977	994	1011	3,78%
Sekcja M	1 886	1 979	1 928	2 002	2 041	2 078	2 095	2 128	2 215	2 306	2 393	2 459	2 553	2 592	2642	10,05%
Sekcja N	448	461	447	469	508	514	533	543	561	577	605	643	648	638	662	2,63%
Sekcja O	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	0,01%
Sekcja P	376	412	438	575	618	620	640	644	622	623	615	628	658	676	710	2,57%
Sekcja Q	1 079	1 166	1 199	1 238	1 267	1 340	1 383	1 384	1 431	1 472	1 519	1 570	1 632	1 669	1740	6,41%
Sekcja R	299	307	292	288	300	311	309	311	321	298	323	333	347	359	377	1,36%
Sekcje S i T	1 228	1 284	1 270	1 304	1 334	1 373	1 382	1 437	1 482	1 410	1 485	1 513	1 568	1 596	1643	6,18%
Sekcja U	0	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2	2	1	0,01%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 25. Podmioty gospodarcze wg sekcji PKD 2007 w Radomiu w latach 2009,2020 oraz 2023r. r.

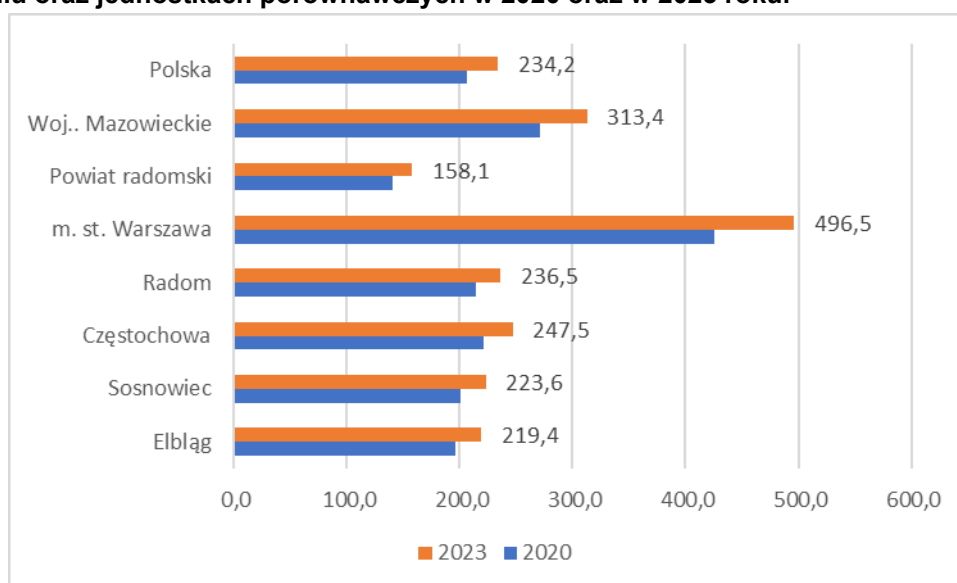

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mieszkańcy Radomia wykazują się znaczącą aktywnością gospodarczą, co znajduje swoje odzwierciedlenie we wskaźniku nasycenia przedsiębiorczością. Liczba podmiotów przypadających na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym wyniosła na koniec roku 2020 – 214,0 co stawiało Radom na drugiej pozycji wśród porównywanych miast tj. za Częstochową, dla której wartość wskaźnika wynosiła 219,1. Radom uzyskał również wynik korzystniejszy od wartości dla Polski – 204,8 oraz trochę niższy niż dla województwa mazowieckiego – 279,3. Ponadto sytuacja Radomia w odniesieniu do poziomu przedsiębiorczości mierzonego przedmiotowym wskaźnikiem w 2020 roku była zdecydowanie lepsza niż w powiecie radomskim, który osiągnął najniższą wartość spośród wszystkich porównywanych podmiotów – 137,0. W roku 2023 roku aktywność gospodarcza w analizowanych jednostkach przedstawiała się analogicznie jak w roku 2020 (Wykres 26).

Wykres 26. Podmioty gospodarcze przypadające na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w Radomiu oraz jednostkach porównawczych w 2020 oraz w 2023 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jednym z kryteriów oceny atrakcyjności inwestycyjnej i konkurencyjności danego obszaru jest obecność przedsiębiorstw z udziałem kapitału zagranicznego. Analizy dokonano poprzez porównanie liczby podmiotów gospodarczych z kapitałem zagranicznym wg formy własności tj. z punktu widzenia spółek handlowych.

W 2020 r. liczba podmiotów z kapitałem zagranicznym na terenie Radomia wynosiła 201, był to drugi najlepszy wynik wśród porównywanych miast oraz powiatu radomskiego, jednakże ich liczba zmniejszyła się o 31 w porównaniu do 2008 r., a w 2023 roku była mniejsza o kolejne 5 podmiotów. Najwięcej podmiotów z kapitałem zagranicznym zarówno w 2020, jak i w 2023 r. funkcjonowało w Częstochowie, również w tym mieście ich liczba zwiększyła się w największym stopniu.

Radom był zdecydowanie atrakcyjniejszy dla podmiotów z kapitałem zagranicznym niż pobliski powiat radomski, na terenie, którego tego typu przedsiębiorstw było najmniej i jednocześnie był to jedyny z porównywanych podmiotów, w którym liczba tych podmiotów drastycznie spadła w 2023 roku w porównaniu do roku 2020 (Tabela 63).

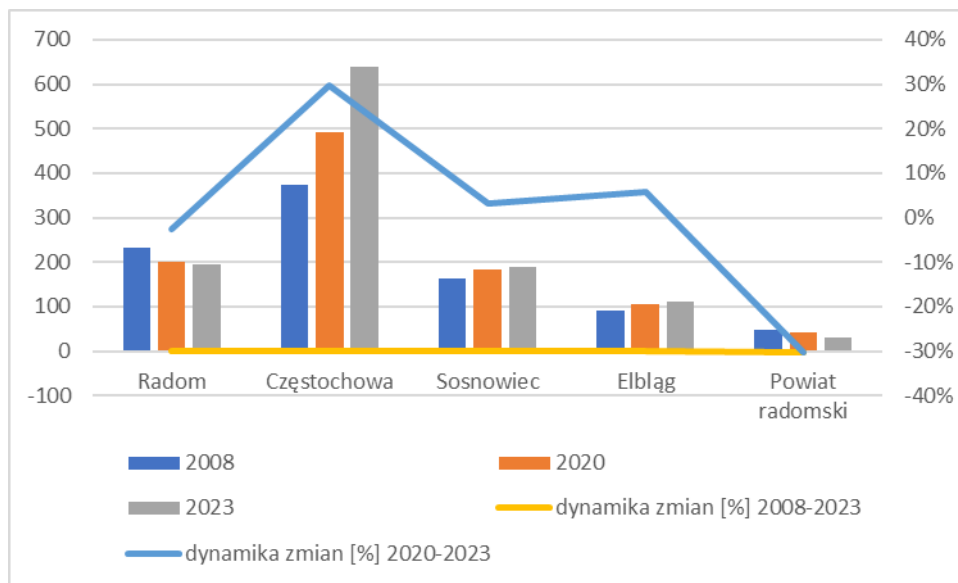

Tabela 63. Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w Radomiu oraz innych podmiotach w latach 2008-2023 – porównanie

Wyszczególnienie	2008	2020	2023	zmiana (szt.) 2008-2023	dynamika zmian (%) 2008-2023	zmiana (szt.) 2020-2023	dynamika zmian (%) 2020-2023
Radom	232	201	196	-36	-15,52%	-5	-2,49%
Częstochowa	374	493	639	265	70,86%	146	29,61%
Sosnowiec	164	183	189	25	15,24%	6	3,28%
Elbląg	92	106	112	20	21,74%	6	5,66%
Warszawa	19 072	28 236	33 743	14 671	76,92%	5 507	19,50%
Powiat radomski	48	43	30	-18	-37,50%	-13	-30,23%
Mazowieckie	23 502	34 417	40 354	16 852	71,70%	5 937	17,25%
Polska	63 741	78 645	88 209	24 468	38,39%	9 564	12,16%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 27. Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w Radomiu oraz porównywanych miastach i powiecie radomskim w 2008, 2020 oraz 2023 roku.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Charakter działalności gospodarczej poza liczebnością przedsiębiorstw oraz profilem prowadzonej przez nich działalności można zdefiniować również poprzez ocenę wielkości przedsiębiorstw działających na danym obszarze.

W poniższej tabeli przedstawiono strukturę podmiotów gospodarczych na terenie Radomia z punktu widzenia liczby osób zatrudnionych, wraz ze wskazaniem % udziału poszczególnych grup w analizowanych latach (Tabela 64).

Tabela 64. Struktura wielkości przedsiębiorstw na terenie Radomia w latach 2008-2023

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020	2023
ogółem	24 794	24 263	24 687	24 450	25 069	26 152
0 - 9	23 733	23 179	23 671	23 426	24 145	25 291
	95,72%	95,53%	95,88%	95,81%	96,31%	96,71%
10 - 49	853	869	805	805	727	667
	3,44%	3,58%	3,26%	3,29%	2,90%	2,55%
50 - 249	180	190	187	195	175	170
	0,73%	0,78%	0,76%	0,80%	0,70%	0,65%
250 i więcej	23	22	24	24	22	24
	0,09%	0,09%	0,10%	0,10%	0,09%	0,09%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie analizy.monitorrozwoju.pl

W Radomiu dominującą rolę odgrywa mikroprzedsiębiorczość tj. mikro i małe podmioty gospodarcze – głównie podmioty zatrudniające do 9 osób, co jest również związane z przeważającą liczbą jednoosobowych działalności gospodarczych (Tabela 65). W 2020 r. przedsiębiorstwa do 9 osób stanowiły 96,31%, a w 2023 96,71% wszystkich podmiotów gospodarczych funkcjonujących w Radomiu, podobnie było we wszystkich analizowanych latach. Przedsiębiorstwa małe (10—49) na terenie Radomia stanowią drugą kluczową grupę w strukturze podmiotów gospodarczych - po 2020 r. stanowiły one mniej niż 2,90% sektora gospodarki (w porównaniu do 2008 r. zauważalne jest zmniejszenie liczebności tej grupy). Z kolei wśród średniej wielkości przedsiębiorstw nie odnotowano dużych zmian – ich liczebność zmniejszyła się o 10 podmiotów i udział w ogólnej liczbie podmiotów wynosi 0,65%.

W Radomiu funkcjonują również przedsiębiorstwa duże – zatrudniające powyżej 250 pracowników, jednakże jest ich niewiele w porównaniu do pozostałych grup przedsiębiorstw – w 2020 r. było 23 takich podmiotów (0,09% wszystkich przedsiębiorstw). Należy zauważyć, że w tej grupie odnotowano wzrost – w 2024 roku były to 24 takie przedsiębiorstwa.

Opisana struktura radomskich przedsiębiorstw z przewagą firm z sektora MŚP jest naturalna dla samorządów nieposiadających charakteru przemysłowego. W takich przypadkach największe potrzeby w zakresie działalności gospodarczej związane są z handlem i usługami, które zaspokajane są właśnie przez mniejszych przedsiębiorców, w tym jednoosobowe działalności gospodarcze. Dominująca rola przedsiębiorstw MŚP w sektorze gospodarki Radomia zapewnia stabilizację finansową i mniejsze ryzyko wzrostu bezrobocia z powodu zamknięcia większego zakładu pracy (Tabela 65). Przedsiębiorstwa jednoosobowe bądź firmy o statusie małych lub średnich lepiej dostosowują się do zmian w otoczeniu zewnętrznym. Natomiast obecność dużych przedsiębiorstw można rozpatrywać zarówno jako

szansę, jak i jako zagrożenia. Z jednej strony mimo dotychczasowych niewielkich zmian w liczebności dużych przedsiębiorstw, każda likwidacja wiąże się z utratą ponad 250 lub więcej miejsc pracy, co stanowić może istotny problem dla radomskiego rynku. Z drugiej zaś strony obecność takich podmiotów w strukturze gospodarczej miasta stwarza szanse rozwoju społeczno – gospodarczego – zwiększenia wpływów do budżetu, zapewnienie zatrudnienia dla większej liczby mieszkańców.

Tabela 65. Podmioty gospodarcze według wielkości w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w 2023

Nazwa	0-9	10-49	50-249	250-999	1000 i więcej
Radom	96,71%	2,55%	0,65%	0,08%	0,02%
Częstochowa	95,45%	3,77%	0,68%	0,09%	0,02%
Sosnowiec	96,78%	2,55%	0,56%	0,09%	0,02%
Elbląg	96,77%	2,48%	0,65%	0,09%	0,01%
Warszawa	97,14%	2,22%	0,50%	0,10%	0,04%
Powiat radomski	96,91%	2,67%	0,38%	0,04%	0,00%
Województwo mazowieckie	97,09%	2,33%	0,48%	0,08%	0,03%
Polska	96,85%	2,54%	0,52%	0,07%	0,01%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jak wspomniano wcześniej zmiany w liczbie dużych przedsiębiorstw mają istotny wpływ na gospodarkę, a szczególnie zatrudnienie oraz wpływy do budżetu na danym obszarze. W tym aspekcie Radom odnotował niewielkie bądź porównywalne zmiany do omawianych jednostek – na terenie wszystkich analizowanych podmiotów liczba dużych przedsiębiorstw zmniejszyła się, Warto zauważyć, że w 2023 roku w Radomiu ubyło 2 przedsiębiorstwa z kategorii 250-999, lecz przybyło 1 zatrudniające 1000 i więcej osób (Tabela 66).

Tabela 66. Duże podmioty gospodarcze w Radomiu oraz innych jednostkach w latach 2008-2023 - porównanie zmian

Nazwa	250-999		1000 i więcej	
	Zmiana ilościowa (szt.)	Dynamika zmian (%)	Zmiana ilościowa (szt.)	Dynamika zmian (%)
Radom	-2	-9,09%	1	33,33%
Częstochowa	-12	32,43%	0	0,00%
Sosnowiec	1	4,76%	-2	-33,33%
Elbląg	-2	-13,33%	0	0,00%
Warszawa	-49	-8,09%	-3	-1,36%
Powiat radomski	0	0,00%	-1	-100,00%
Województwo mazowieckie	-77	-9,01%	-6	-2,30%
Polska	-448	-11,42%	-71	-8,72%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wskaźnikiem najlepiej obrazującym stan gospodarki jest m.in. wskaźnik nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach w przeliczeniu na 1 mieszkańca (Tabela 67). Wartość tego wskaźnika dla Radomia jest najwyższa spośród grupy porównawczej miast. Najwyższa wartość wskaźnika jest w Warszawie, gdzie na 1 mieszkańca przypada 25 517 zł nakładów inwestycyjnych w przedsiębiorstwach. Najgorszy wynik wśród porównywanych podmiotów w 2023 r. odnotowano w powiecie radomskim i jest on ponad 10 krotnie niższy niż w Warszawie.

Tabela 67. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw na 1 mieszkańca w Radomiu na tle innych podmiotów (zł)

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2019	2023	Zmiana (2023-2008)
Radom	2 518	2 068	2 197	2 028	3 181	5 385	2 867
Częstochowa	4 129	3 305	4 120	4 294	7 502	4 476	347
Sosnowiec	2 293	2 690	3 486	6 629	4 265	4 941	2 648
Elbląg	2 947	1 515	1 706	1 308	2 470	3 097	150
Powiat radomski	758	945	564	739	1 148	2 371	1 613
Warszawa	12 081	11 798	11 564	14 207	17 631	25 517	13 436
Województwo mazowieckie	6 014	5 629	6 291	7 271	8 522	13 734	7 720
Polska	3 518	3 392	3 905	4 141	5 207	7 476	3 958

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W zakresie rozwoju gospodarczego Radomia zauważalnym problemem rozwojowym miasta jest niewielka ilość wolnych terenów inwestycyjnych, gdyż większość zasobów gminy została już zagospodarowana. Pozyskiwanie nowych inwestorów jest więc utrudnione. Na terenie miasta występują jednak tereny mogące potencjalnie stanowić tereny inwestycyjne, jednak są to tereny należące do prywatnych właścicieli. Jednym ze sposobów zwiększenia dostępności terenów inwestycyjnych mogłaby być wnioskowana zmiana granic Gminy Miasta Radomia oraz stworzenie spójnego systemu informacji o potencjalnych obszarach pod inwestycje należących zarówno do miasta, jak i prywatnych właścicieli – swoisty spis informacji o działkach dostępny w formie e-usługi dla inwestorów oraz właścicieli terenów chcących udostępnić swój grunt. Ponadto, kolejnym z możliwych i planowanych rozwiązań mających poprawić atrakcyjność inwestycyjną miasta, jak również stanowić impuls do dalszego rozwoju gospodarczego ma być stworzenie kolejnych dzielnic przemysłowych, także w porozumieniu z sąsiadującymi gminami.

Jednym z rozwiązań dotyczących zachęcenia inwestorów do lokowania firm w Radomiu jest rozwój centrów usług dla biznesu. W Radomiu funkcjonuje obecnie kilkanaście przedsiębiorstw świadczących nowoczesne usługi biznesowe. Miasto zachęca do inwestowania inwestorów krajowych i zagranicznych, którzy mogą rozszerzyć tę listę. Ważnym działaniem w procesie kreowania marki Radomia jako miejsca przyjaznego usługom dla biznesu, jest profesjonalna, udana współpraca władz lokalnych z inwestorami, branżą nieruchomości komercyjnych, firmami rekrutacyjnymi, szkołami wyższymi oraz instytucjami otoczenia biznesu. Pozycja miasta na mapie nowoczesnych usług biznesowych może również wzrosnąć dzięki wprowadzaniu odpowiednich rozwiązań w zakresie zarządzania i rozwoju miasta, w tym w zakresie planowania przestrzennego oraz długofalowej polityce wsparcia szkolnictwa (z uwzględnieniem rozwijanego już wspólnie z radomskimi uczelniami systemu kształcenia dualnego). Radom powinien być w okresie najbliższych lat bardzo dobrze przygotowany do przyjęcia inwestorów z sektora nowoczesnych usług biznesowych w obszarze różnorodnych projektów outsourcingowych, usług wspólnych czy IT. Pozyskanie rozpoznawalnej w branży firmy może pomóc miastu i zachęcić kolejnych inwestorów. Ponadto bliskość Radomia do Warszawy i jego poprawiająca się dostępność komunikacyjna jest również czynnikiem istotnym w kontekście tzw. deglomeracji instytucji centralnych. Wszystkie te działania mogłyby się również przyczynić do wzmocnienia funkcji metropolitalnych Radomia i wzmocnienia jego roli w województwie.

Istotnym aspektem z punktów widzenia budowania konkurencyjności i atrakcyjności inwestycyjnej regionu, a którego wyraźny deficyt dostrzegany jest w Radomiu stanowi niewystarczająca liczba inkubatorów przedsiębiorczości, tj. podmiotów, których głównym celem jest wspieranie rozwoju przedsiębiorstw na każdym możliwym polu. Praktyczne ujęcie działalności inkubatorów przedsiębiorczości skierowane jest głównie na wykorzystywanie potencjału kadrowego w postaci młodych przedsiębiorców czy studentów, co dodatkowo wskazywałoby na

nawiązanie ścisłej współpracy sektora przedsiębiorczego z placówkami prowadzącymi szkolnictwo wyższe. Przyjęte do porównania jednostki miejskie dysponują w swojej ofercie współpracą inkubatorów przedsiębiorczości, co może stawiać je w lepszej sytuacji aniżeli miasto Radom. Istotnym dla Radomia będzie rozszerzenie możliwości inwestycyjnych i biznesowych podejmując kroki w kierunku utworzenia i rozwoju działalności inkubatorów przedsiębiorczości, które aktywnie wspierają start-upy, czyli młodych i zdolnych przedsiębiorców, rozpoczynających działalność gospodarczą, zapewniając wsparcie logistyczne, prawne a także lokalowe.

Pomimo takiego uwarunkowania, Radom podejmuje liczne działania oparte o zasadę współpracy i korelacji celowości działań z organizacjami pozarządowymi i organizacjami wsparcia biznesu, jednak to inkubatory przedsiębiorczości ujmowane są jako źródło przyszłości i budowania nowoczesnego i innowacyjnego biznesu.

Jednym z ważnych elementów rozwijania działalności gospodarczej jest funkcjonowanie specjalnych stref ekonomicznych. Na terenie miasta funkcjonuje Tarnobrzeska Specjalna Strefa Ekonomiczna EURO-PARK WISŁOSAN. Na obszarze radomskiej podstrefy TSSE działa wiele podmiotów gospodarczych. Udzielone zezwolenie na prowadzenie działalności w obrębie strefy uprawnia przedsiębiorcę do pomocy regionalnej z tytułu poniesionych nakładów inwestycyjnych.

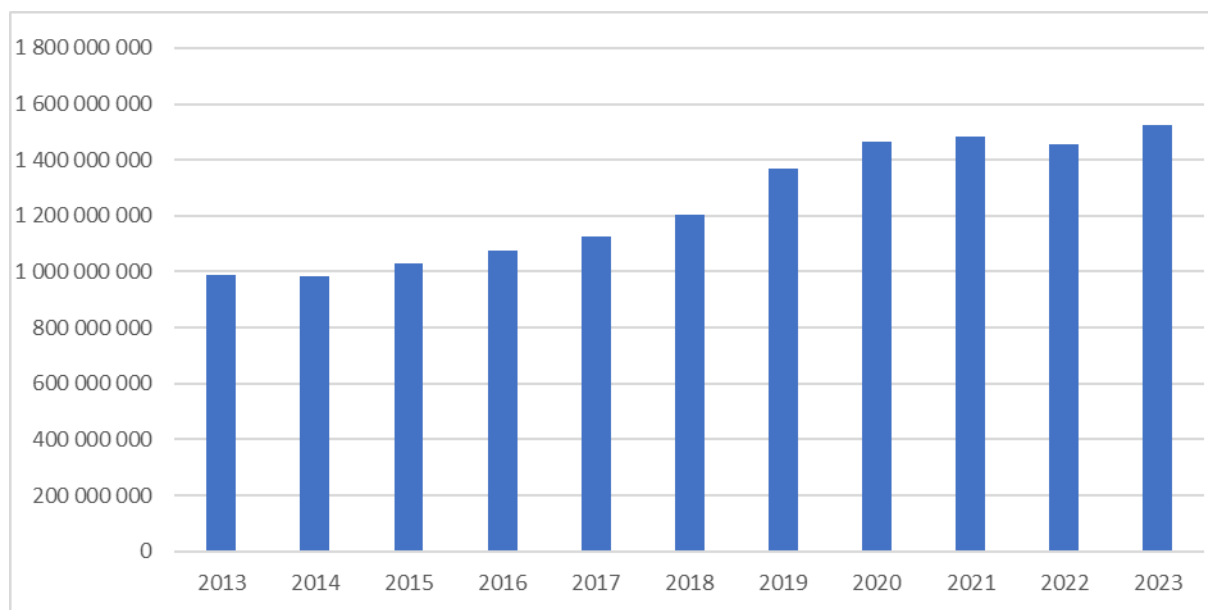
Radom może wykorzystać wiele przewag konkurencyjnych, by zachęcać inwestorów, w tym:

- bliskość Warszawy wraz z poprawiającą się dostępnością komunikacyjną tego miasta i rozbudowywanym lotniskiem w Radomiu,
- możliwość pozyskania kadry z doświadczeniem,
- szkolnictwo zawodowe otwarte na współpracę z przedsiębiorcami,
- arbitraż kosztowy: jeden z czynników stymulujących inwestycje branżowe związane z poszukiwaniem efektywności,
- skupienie w Radomiu firm zajmujących się usługami z obszaru kontaktu z klientem (SSC), outsourcingu, usług biznesowych (BPO) i centrów IT z możliwością zatrudnienia w tej branży kolejnych osób.

4.3. FINANSE SAMORZĄDOWE

Dochody ogółem Gminy Miasta Radomia w 2023 r. wynosiły 1 525 742 799,36 zł, co w porównaniu z rokiem 2008 stanowi wzrost o ponad 774 mln zł (Wykres 28).

Wykres 28. Dochody ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 68. Dochody ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2023 wraz z dynamiką zmian

2008	2011	2014	2017	2020	2023	Zmiana	Dynamika zmian
751 704 680,41	878 598 692,14	985 194 664,40	1 124 757 715,83	1 464 235 775,47	1 525 742 799,36	774 038 118,95	102,97%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle wszystkich analizowanych miast na prawach powiatu Radom posiada stosunkowo niskie dochody własne ogółem i udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa (Tabele 67 i 68).

Tabela 69. Analiza dochodów własnych na tle wybranych miast - 2020

Wyszczególnienie	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
dochody własne ogółem	603 927 744,53	751 568 928,39	652 862 124,71	331 564 436,59
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem	286 559 374,21	337 927 699,52	308 683 636,87	162 751 157,69
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	274 226 778,00	319 404 928,00	296 412 669,00	157 240 951,00
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych	12 332 596,21	18 522 771,52	12 270 967,87	5 510 206,69

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 70. Analiza dochodów własnych na tle wybranych miast 2023

Wyszczególnienie	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
dochody własne ogółem	714 083 042,46	860 674 271,74	717 731 225,62	434 705 120,78
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa razem	291 124 478,00	335 817 099,00	289 401 541,00	153 170 085,00
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób fizycznych	262 189 897,00	299 402 201,00	263 028 545,00	142 727 922,00
udziały w podatkach stanowiących dochody budżetu państwa podatek dochodowy od osób prawnych	28 934 581,00	36 414 898,00	26 372 996,00	10 442 163,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W każdej kategorii dochodów Radom wyprzedza Elbląg, który posiada jednak znacznie mniej mieszkańców niż pozostałe analizowane miasta, zatem i dochody ma proporcjonalnie mniejsze. Wszystkie pozostałe miasta mają dochody własne zauważalnie wyższe, w tym Częstochowa o prawie 150 mln zł.

Wydatki ogółem Gminy Miasta Radomia w 2020 r. wynosiły 1 541 648 529,53 zł, co w porównaniu z rokiem 2008 stanowi wzrost o ponad 764 mln zł (Tabela 71). W latach 2008-2020 wydatki rosły systematycznie - dynamika zmian wynosi 98,28%. W roku 2023 wydatki wyniosły 1 617 745 782,83 zł.

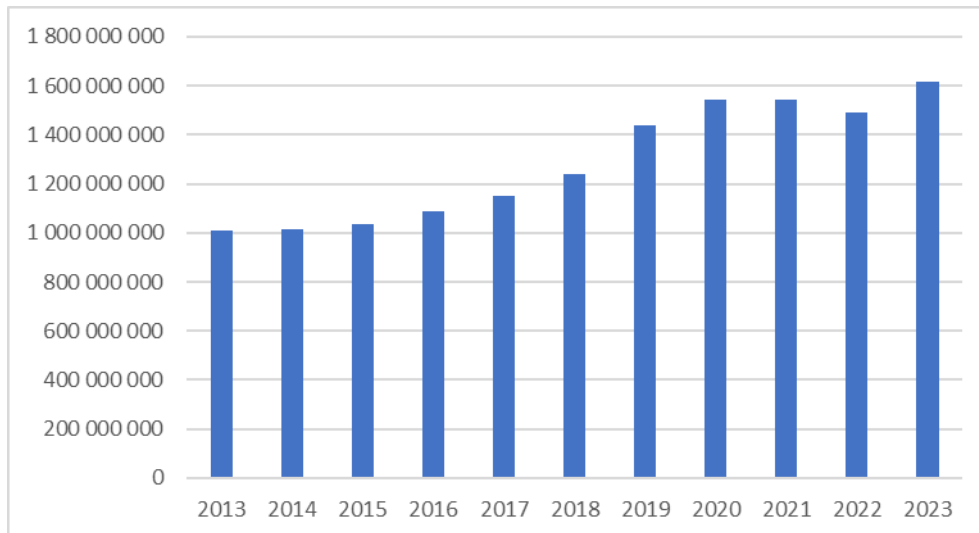

Tabela 71. Wydatki ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2023

2008	2011	2014	2017	2020	2023
777 499 039,17	863 581 326,44	1 013 393 860,40	1 152 480 461,80	1 541 648 529,53	1 617 745 782,83

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 29. Wydatki ogółem w Radomiu w latach 2008 -2023

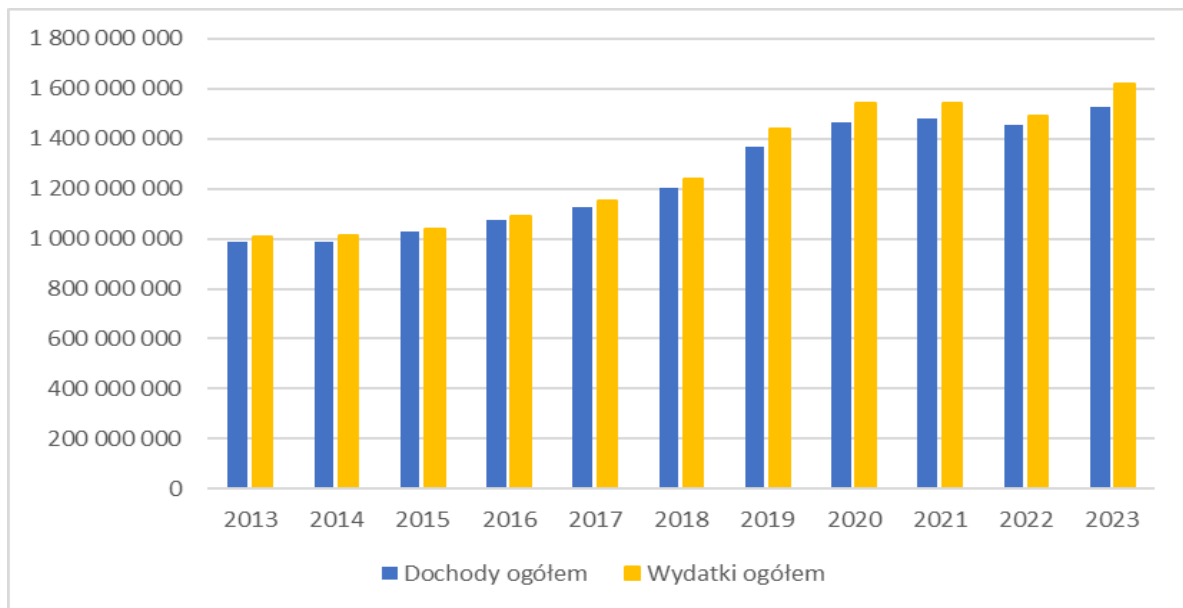

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównując dochody i wydatki Gminy Miasta Radomia na przestrzeni wszystkich analizowanych lat, przeważają wydatki na dochodami, z wyjątkiem 2011 r., gdzie budżet zamknięto z przewagą dochodów na poziomie 1,71% w stosunku do wydatków. W pozostałych latach dochody nie pokrywały wydatków – w latach 2021-2023 różnica ta przekraczała 5% (Wykres 30).

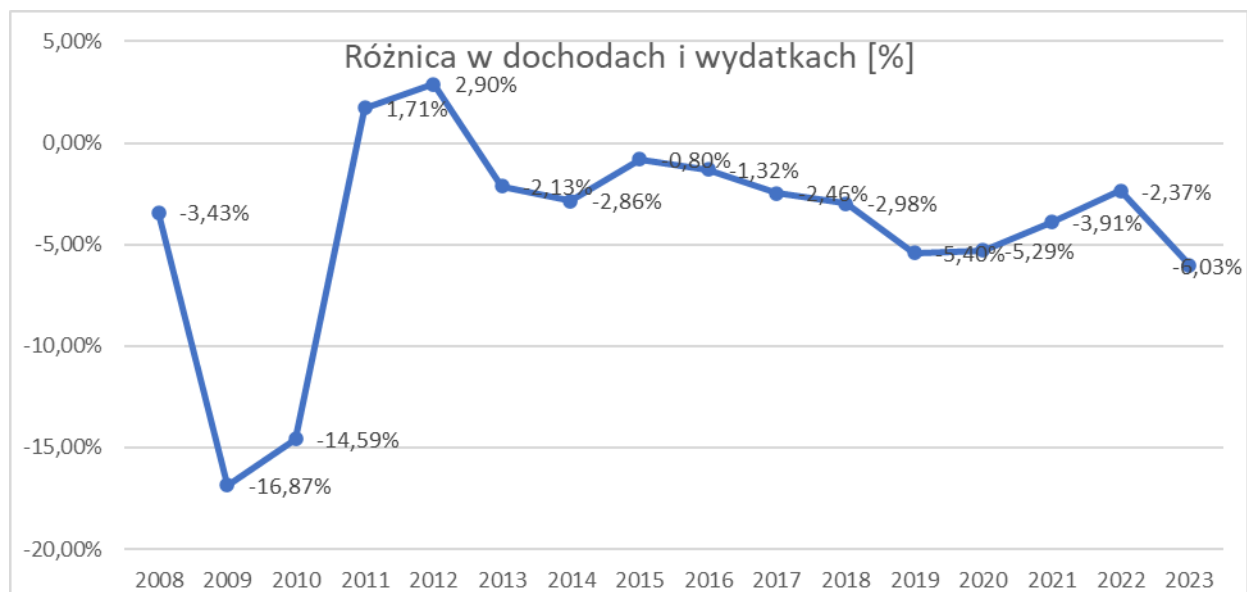

Wykres 30. Porównanie dochodów i wydatków Radomia w latach 2008 – 2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 31. Różnica w dochodach i wydatkach Radomia w latach 2008-2023 (%)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Warto zwrócić uwagę, że wysokości dotacji i subwencji po 2020 roku znacząco spadły – w 2023 roku wyniosły one w sumie 811 659 756,90 zł (Tabela 72).

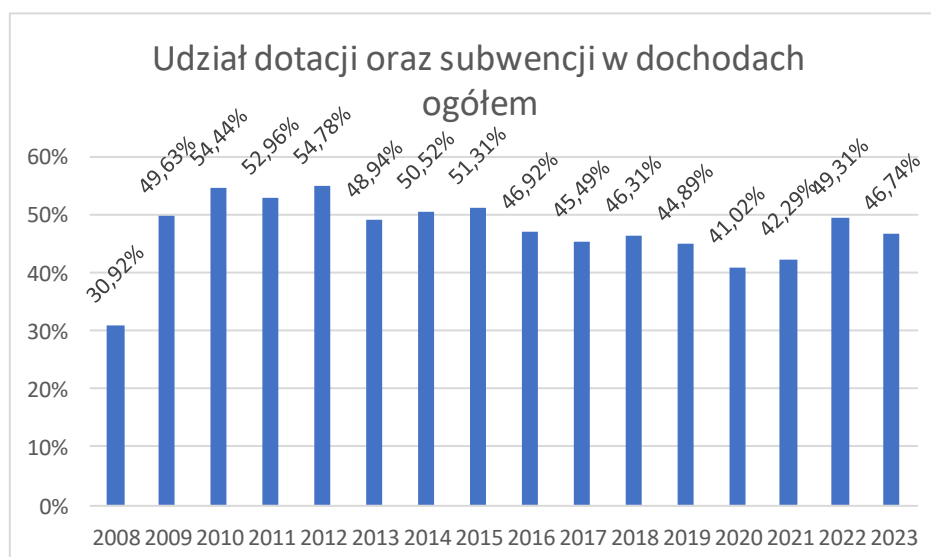

Tabela 72. Wysokość dotacji oraz subwencji w budżecie Gminy Miasta Radomia w latach 2008 – 2023

Wyszczególnienie	Subwencja ogólna	Dotacja	Razem
2008	232 419 030,00	-	232 419 030,00
2009	264 104 890,00	123 763 058,92	387 867 948,92
2010	278 253 828,00	164 340 061,51	442 593 889,51
2011	293 714 031,00	171 580 982,78	465 295 013,78
2012	328 503 385,00	159 982 817,11	488 486 202,11
2013	327 182 140,00	204 147 010,46	531 329 150,46
2014	310 818 036,00	207 817 604,09	518 635 640,09
2015	319 194 113,00	221 465 906,73	540 660 019,73
2016	316 604 368,00	261 144 951,76	577 749 319,76
2017	322 004 444,00	287 733 428,80	609 737 872,80
2018	346 377 476,00	313 806 321,23	660 183 797,23
2019	374 694 824,00	406 782 148,10	781 476 972,10
2020	399 716 099,00	460 591 931,94	860 308 030,94
2021	474 654 481,00	379 876 190,04	854 530 671,04
2022	449 452 149,00	338 750 356,14	788 202 505,14
2023	572 610 190,35	239 049 566,55	811 659 756,90

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 32. Udział dotacji oraz subwencji w dochodach ogółem Radomia w latach 2008 – 2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównanie dochodów i wydatków przeliczeniu na 1 mieszkańca

Jedną z metod porównywania dochodów Radomia z innymi miastami jest przeliczenie ich na jednego mieszkańca – co pozwoli uniknąć porównywania dochodów w niemiernodajnych wartościach bezwzględnych (Tabela 73).

Tabela 73. Dochody Radomia na 1 mieszkańca na tle innych podmiotów w latach 2008-2023

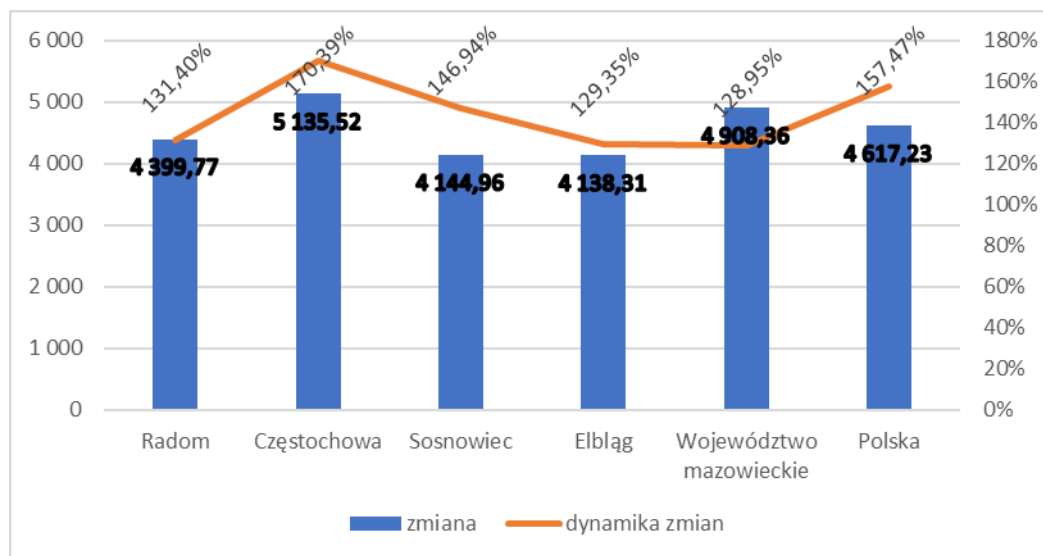
Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020	2023	zmiana	dynamika zmian
Radom	3 348,34	3 974,37	4 522,69	5 246,85	6 954,93	7 748,11	4 399,77	1,31
Częstochowa	3 014,06	3 891,56	4 555,20	5 325,35	6 756,78	8 149,58	5 135,52	1,70
Sosnowiec	2 820,85	2 955,52	3 684,70	4 541,81	6 324,86	6 965,81	4 144,96	1,47
Elbląg	3 199,29	3 890,32	4 218,72	4 975,58	6 112,78	7 337,6	4 138,31	1,29
Województwo mazowieckie	3 806,31	4 275,61	5 031,14	6 077,00	7 656,00	8 714,67	4 908,36	1,29
Polska	2 932,15	3 444,21	3 970,71	4 937,72	6 502,68	7 549,38	4 617,23	1,57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2020 roku dochody Radomia (6 954,93 zł w przeliczeniu na 1 mieszkańca) mieszczą się poniżej średniej dla województwa, są natomiast nieco wyższe niż dla Polski oraz innych analizowanych miast (Wykres 33).

W 2023 roku dochody w Radomiu były wyższe o 793,18 zł od tych z roku 2020 i ustępowały dochodom Częstochowy (8 149,58 zł) oraz województwa mazowieckiego (8 714,67 zł).

Wykres 33. Dochody na 1 mieszkańca w Radomiu oraz innych podmiotów – porównanie zmian w latach 2008 - 2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podobnie do poziomu dochodów kształtuje się poziom wydatków Radomia na tle innych jednostek (Tabela 74). W Częstochowie oraz województwie mazowieckim były one wyższe na 1 mieszkańca niż w Radomiu.

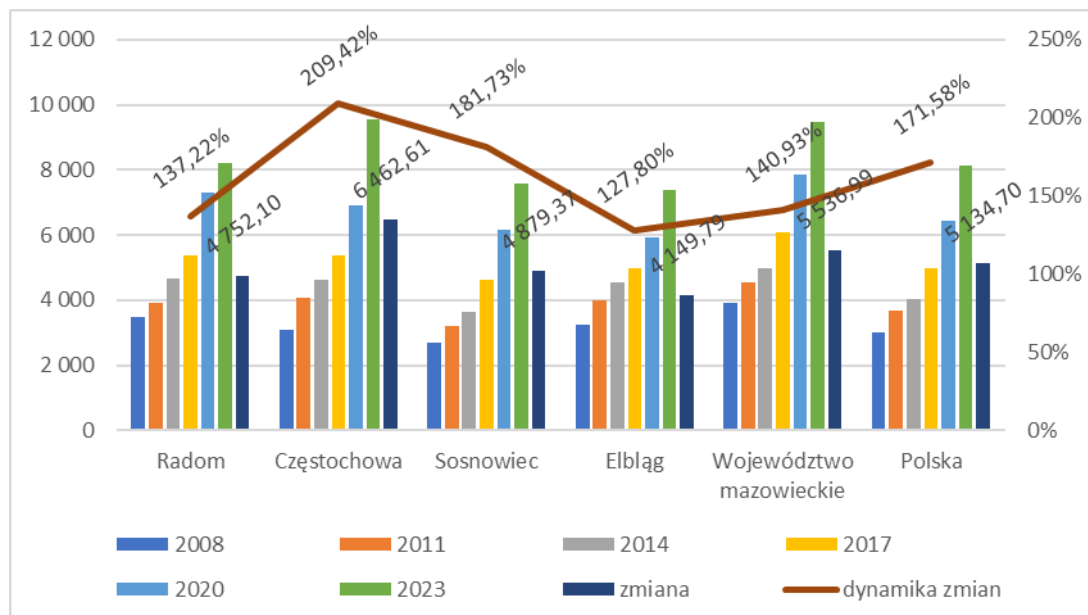
Tabela 74. Wydatki na 1 mieszkańca na tle analizowanych podmiotów w latach 2008-2023

Wyszczególnienie	2008	2011	2014	2017	2020	2023	zmiana	dynamika zmian
Radom	3 463,23	3 906,44	4 652,14	5 376,18	7 322,63	8215,33	4 752,10	137,22%
Częstochowa	3 086,02	4 062,81	4 614,12	5 380,25	6 918,09	9548,63	6 462,61	209,42%
Sosnowiec	2 684,90	3 191,71	3 649,09	4 619,87	6 156,28	7564,27	4 879,37	181,73%
Elbląg	3 247,03	4 008,17	4 538,75	4 988,91	5 933,00	7396,82	4 149,79	127,80%
Województwo mazowieckie	3 928,94	4 545,29	4 995,65	6 072,24	7 864,00	9465,93	5 536,99	140,93%
Polska	2 992,58	3 665,02	4 020,68	4 957,75	6 445,68	8127,28	5 134,70	171,58%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wydatki Radomia są wyższe od wydatków na 1 mieszkańca Sosnowca, Elbląga i średniej obliczanej dla wszystkich gmin w Polsce (Wykres 34). Dystans pomiędzy wydatkami Radomia i średniej dla kraju, również w analizowanym okresie nie był zbyt duży i znacząco się zmniejszył w roku 2023 – jest to 88 zł różnicy - w roku 2020 różnica była blisko 10 krotna.

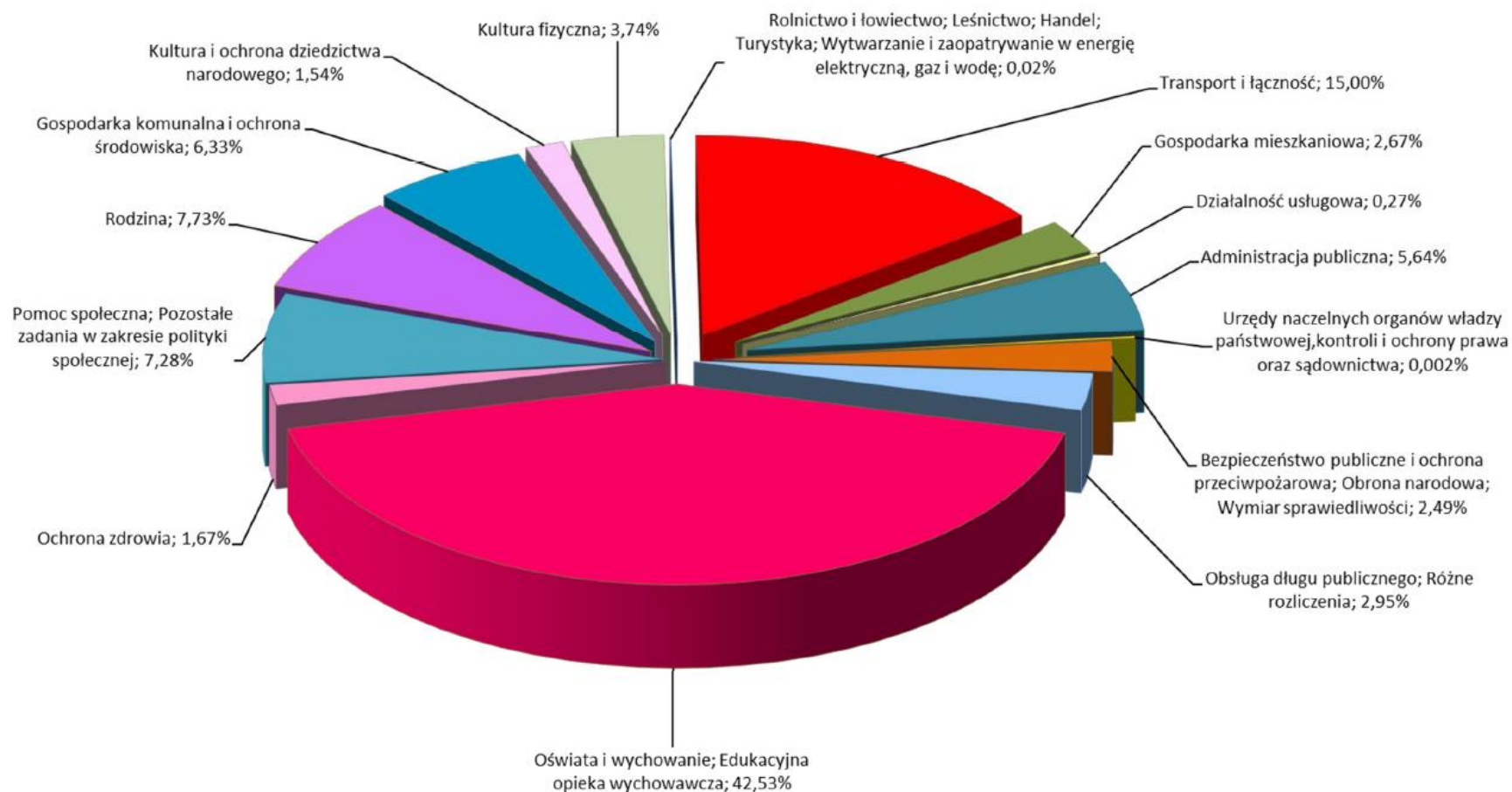
Wykres 34. Wydatki na 1 mieszkańca miasta na tle innych podmiotów - porównanie zmian w latach 2008 - 2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

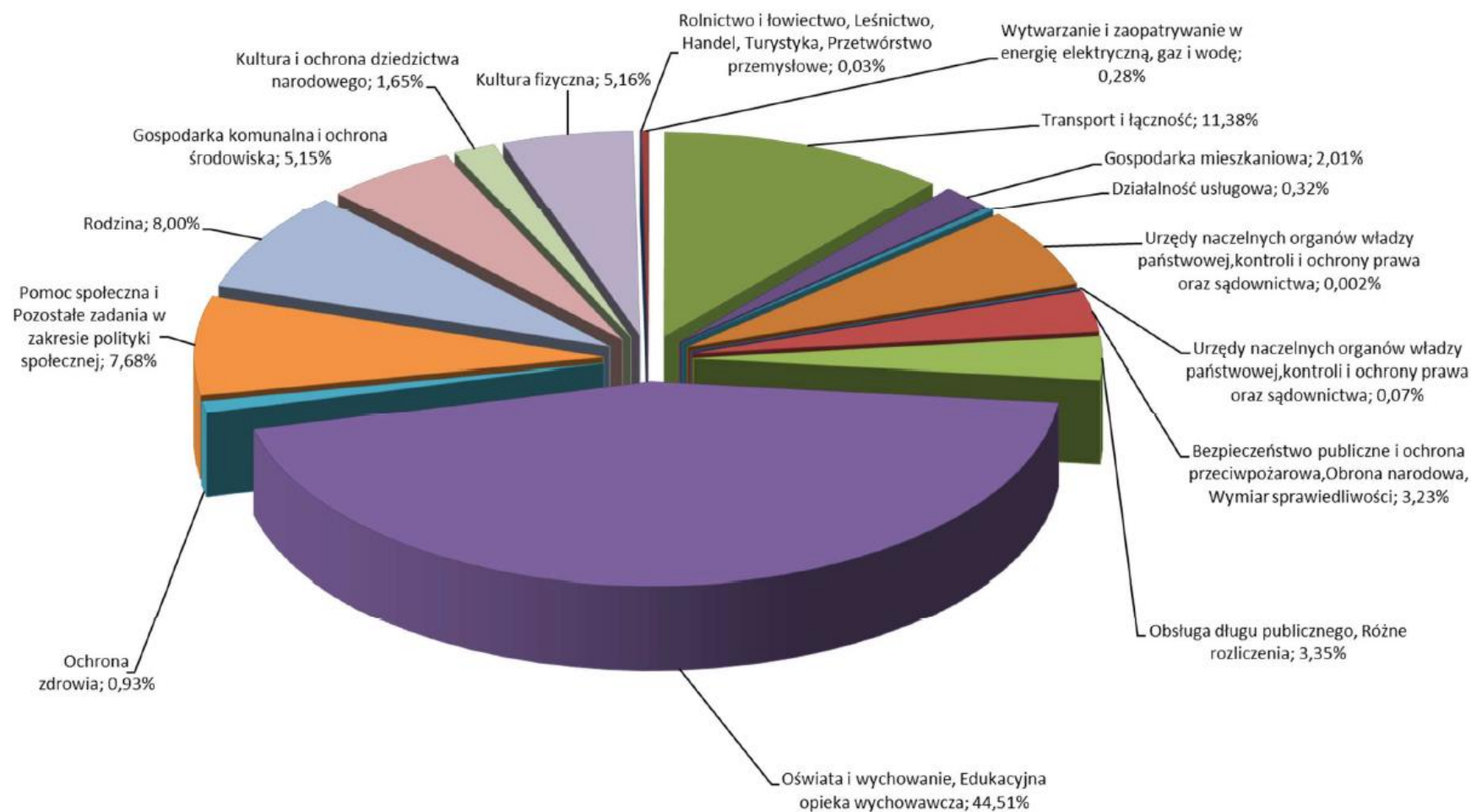
Strukturę wydatków Gminy Miasta Radomia w latach 2023-2024 roku wg klasyfikacji budżetowej obrazują wykresy 35 i 36.

Wykres 35. Struktura wydatków Gminy Miasta Radomia w 2024 roku wg. klasyfikacji budżetowej

Źródło: opracowanie Urzędu Miejskiego w Radomiu na podstawie: Sprawozdania rocznego z wykonania budżetu Gminy Miasta Radomia za 2024 roku, Prezydent Miasta Radomia, marzec 2025

Wykres 36. Struktura wydatków Gminy Miasta Radomia w 2023 roku wg. klasyfikacji budżetowej

Oświata jest jedną z najbardziej kosztownych pozycji na liście wydatków Gminy Miasta Radomia - Radom ponosi na nią największe nakłady (w 2020 - 34,76% wydatków budżetu; w 2023 aż 44,51%). Tak sytuacja jest jednak typowa również dla innych samorządów w Polsce (Tabela 75).

Tabela 75. Wydatki Radomia na edukację w 2020 i 2023 roku na tle wybranych miast

Rok	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
2020	490 467 743,44	481 559 294,05	339 314 873,68	230 998 626,04
2023	678 040 912,50	676 524 208,17	486 665 752,92	306 769 843,20

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jak wynika z danych, spośród badanych miast Radom poniósł w 2020 r. na edukację wydatki w kwocie ponad 490 mln zł, a w 2023 ponad 678 mln zł - a więc najwięcej spośród porównywanych miast.

Kondycja finansowa i możliwości finansowania edukacji w znaczący sposób przekładają się na jakość infrastruktury oraz poziom kształcenia w poszczególnych placówkach oświatowych. Wydatki przeznaczone na oświatę stanowią duże obciążenie dla każdej gminy. Coraz częściej spotyka się sytuację, gdzie subwencja oświatowa otrzymana z budżetu państwa jest niewystarczająca i część kosztów związanych z oświatą finansowana jest ze środków gminnych – taka sytuacja dotyczy również Radomia. Jak wspomniano wcześniej, w budżecie Gminy Miasta Radomia znaczący udział mają subwencja ogólna oraz dotacje, jest to również sytuacja dość charakterystyczna dla innych budżetów samorządowych. Wysoki poziom edukacji na terenie Radomia jest jednym z czynników budujących jego konkurencyjność, jednakże jednocześnie stanowiący wysoki obciążenie, gdyż różnica pomiędzy otrzymywaną subwencją oświatową a kosztami funkcjonowania systemu edukacji musi pokrywać miasto.

W latach 2008 - 2023 wydatki na oświatę i wychowanie znacząco przewyższały otrzymywaną subwencję ogólną, a dokładnie część oświatową subwencji ogólnej (Tabela 76).

Tabela 76. Udział części oświatowej w subwencji ogólnej (%)

Wyszczególnienie	2008	2020	2023
Subwencja ogólna łącznie	232 419 030,00	399 716 099,00	572 610 190,4
część oświatowa subwencji ogólnej	202 943 573,00	343 697 018,00	453 167 856
uzupełnienie subwencji ogólnej	5 769 748,00	2 174 753,00	58 084 504,35
część wyrównawcza subwencji ogólnej	10 377 643,00	33 709 508,00	38 150 673,00
część równoważąca subwencji ogólnej	13 328 066,00	20 134 820,00	23 207 157,00
Udział subwencji oświatowej w subwencji ogółem (%)	87,32%	85,99%	79,14%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanych latach zwiększył się poziom subwencji ogólnej i jednocześnie wysokość części oświatowej subwencji, jednakże z punktu widzenia udziału części oświatowej subwencji w subwencji ogólnej odnotowano zmniejszenie jej wartości.

Miasto Radom, pomimo wyższego niż w innych miastach bezrobocia i problemów, z którymi musi się zmagać, koncentruje swoją uwagę na młodym pokoleniu np.: poprzez realizację wielu projektów edukacyjnych z dofinansowaniem ze środków zewnętrznych. Inwestuje w doposażanie pracowni, dodatkowe zajęcia, sprzęt i pomoce naukowe. Planowane są dalsze działania, by system kształcenia był dostosowany do potrzeb gospodarki opartej na wiedzy – co oznacza konieczność stałego zwiększania poziomu edukacji już od najmłodszych lat. Ważny jest rozwój kreatywności, kompetencji i postaw przedsiębiorczych wśród młodych mieszkańców Radomia. Należy również zwracać uwagę, by kształcenie młodzieży, szczególnie kształcenie zawodowe, było sprofilowane pod potrzeby nowoczesnych przedsiębiorstw z innowacyjnych i przyszłościowych branż tak, aby ostatecznie odpowiadało obecnym i przyszłym potrzebom radomskiego rynku pracy. Dobrze wykwalifikowana kadra jest atutem przy pozyskiwaniu inwestorów, których obecność w mieście wpłynie na zmniejszenie bezrobocia pozwalając na znalezienie satysfakcjonującego zatrudnienia w Radomiu.

Nie należy jednak zapominać o konieczności ponoszenia tych wydatków jak najbardziej efektywnie. Z jednej strony na pewnych kwestiach nie można oszczędzać, z drugiej jednak poziom wydatków jest rzeczywiście jednym z najwyższych spośród badanych miast, również miast o podobnej liczbie mieszkańców, zatem i o zbliżonej liczbie uczniów (Częstochowa i Sosnowiec). Należy więc równolegle tworzyć możliwie najlepszą ofertę edukacyjną dla młodego pokolenia, ale w sposób jak najbardziej ekonomiczny, co wiązać się powinno z racjonalizacją wydatków na ten cel.

Również wysokie nakłady, kolejne pod względem udziału w budżecie miasta, dotyczą działu pomoc społeczna – stanowiły one 6,65 % ogółu wydatków (Tabela 77). Na tle innych miast Radom przeznacza wysokie, choć nie najwyższe, kwoty na ten obszar działalności samorządu. W 2023 roku wydatki te wzrosły o blisko 18 mln zł.

Tabela 77. Wydatki Radomia na pomoc społeczną na tle wybranych miast

Rok	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
2020	91 803 625,82	95 715 026,68	78 284 903,65	50 695 149,88
2023	109 770 110,35	126 992 896,69	96 520 134,51	66 602 001,40

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wysokość wydatków na pomoc społeczną trudno ocenić jednoznacznie. Wziąwszy pod uwagę wyższe niż w pozostałych ośrodkach bezrobocie rejestrowane, wydatki na pomoc społeczną stanowią naturalną odpowiedź na zapotrzebowanie społeczne. Jednakże, w przeciwieństwie do wydatków na edukację, które stanowią pewną

inwestycję w przyszłość, wydatki na pomoc społeczną są reakcją wyłącznie na bieżące problemy. Toteż ważną wydaje się optymalizacja wydatków na pomoc społeczną i taka koncentracja na najbardziej istotnych kwestiach, by ograniczyć zjawisko dziedziczenia ubóstwa. Należy więc stawiać na edukację, która powinna wpływać na świadomość ludzi, by woleli podjąć zatrudnienie, zrezygnować z bierności społeczno – zawodowej i życia ze świadczeń pomocy społecznej, bądź trwania w szarej strefie.

Odmienne natomiast kształtuje się struktura wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego (Tabela 78).

Tabela 78. Wydatki Radomia na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w 2023 roku na tle wybranych podmiotów

2023	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg
Wydatki na kulturę w zł	26 645 270,90	39 560 746,46	31 654 038,53	20 172 763,56
Udział wydatków na kulturę w wydatkach ogółem	1,65%	2%	2,22%	2,41%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W porównaniu do innych analizowanych miast, Radom ponosi najmniejsze wydatki na kulturę w przeliczeniu ich na udział w wydatkach ogółem. Fakt ponoszenia niskich nakładów na kulturę wymaga dogłębnej analizy i wyciągnięcia wniosków na przyszłość tak, by Radom systematycznie podnosił nakłady na kulturę, ale jednocześnie maksymalizował uzyskiwane efekty. Dziedzictwo kulturowe Radomia warto jest inwestowania zwłaszcza przy tak bogatym zapleczu historycznym miasta. Jednocześnie należy pamiętać o tym, że oferta kulturalna powinna być traktowana jako jeden z mierników jakości życia mieszkańców oraz postrzegania miasta na zewnątrz. Zwiększy to atrakcyjność Radomia, co przełoży się na lepszą opinię i zwiększenie liczby turystów.

Należy także zwrócić uwagę na poziom wydatków inwestycyjnych w budżecie miasta, co pokaże, jaka część środków jest inwestowana, a jaka służy wydatkom bieżącym (Tabela 79).

Tabela 79. Udział wydatków inwestycyjnych gmin i powiatów w wydatkach ogółem (%)

	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Województwo mazowieckie	Polska
2008	17	18,3	12,1	17,5	22,1	19,9
2009	24,6	17,1	18,6	19	21,4	21,7
2010	22	15,2	10,7	27,3	22,7	23,1
2011	11,6	21,4	12,1	17,3	18,5	21
2012	13,3	16,8	13,8	19	16,8	17,4
2013	14,9	13,2	5,8	22,7	15,6	16,2
2014	16,5	14,7	8,7	14,4	17,7	18
2015	15,7	15,1	14,9	8,3	14,3	16,6
2016	7	10,7	5,4	6,7	11,1	11
2017	7,3	10,2	13,2	9,3	13,9	13,7
2018	10	14,5	15,8	7,6	17,3	18,7
2019	14,5	11,7	10	9,2	14,5	16,2
2020	13	9,4	14,6	4,3	12,4	14,3
2023	5,4	22,6	12,5	6,1	19,4	21,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy zauważyć, że w przypadku większości analizowanych jednostek (poza Sosnowcem) wydatki inwestycyjne zmniejszyły się w 2020 roku w stosunku do roku poprzedzającego oraz do roku bazowego. W 2023 roku w Radomiu spadek ten był znaczący – udział wydatków inwestycyjnych jest najniższy w całym badanym okresie, w Sosnowcu także nastąpił spadek, lecz na mniejszą skalę.

Ciekawe wyniki daje porównanie z innymi analizowanymi jednostkami pod kątem pozyskanych środków z Unii Europejskiej w przeliczeniu na 1 mieszkańca (Tabela 80).

Tabela 80. Środki gmin i powiatów z UE na finansowanie programów i projektów w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)

Wyszczególnienie	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Województwo mazowieckie	Polska
2010	0	8,7	4,1	6,2	45,1	23,7
2011	2	4,9	7,5	4,4	36,5	13,8
2012	2,2	8,8	34,4	13,3	0,4	9,6
2013	4,6	8,6	12,6	7,9	2,6	7,6
2014	7,9	6,6	6,2	11,3	0,1	8,6
2015	9,3	5,6	4,5	12,8	0	10,8
2016	11,9	5,2	12,8	3,8	2,8	6,6
2017	10,3	7,1	11,3	5	15,8	14,4
2018	8,8	11,5	14,1	13,1	30,8	30,2
2019	15,7	18,1	8,5	11	19,2	25,7
2020	20,5	13,2	9,4	4,5	9,9	17,2
2021	7	3,2	4,3	3,9	0,9	10,5
2022	16,1	22,7	11,4	1,8	15	18
2023	17,3	19,1	12,1	2,6	6,7	21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na tle innych podmiotów Radom w 2023 roku wypadł zadowalająco (tuż za Częstochową). Oznacza to, że duża część inwestycji posiada dofinansowanie zewnętrzne, a samo pozyskiwanie funduszy jest na wysokim poziomie, pomimo niedostępnego dla Radomia do 2020 roku finansowania w ramach Programu Operacyjnego Polska Wschodnia (dostępnego spośród porównywanych miast dla Elbląga).

Podsumowując, relacja dochodów i wydatków budżetu Gminy Miasta Radomia wskazuje na przewagę wydatków nad dochodami, co nie jest korzystne, gdyż nie wypracowuje się nadwyżki finansowej. Taka sytuacja utrzymywała się na przestrzeni ostatnich lat. Ponadto, w Gminie obserwowany był niski poziom dochodów własnych w dochodach ogółem, jak również wysoki udział dotacji i subwencji. Struktura wydatków budżetowych wskazuje, że Radom dominującą część środków wydawał na zadania związane z edukacją i wychowaniem, rodziną oraz transportem i łącznością. Również wydatki związane z pomocą społeczną stanowiły istotną kategorię budżetową. Jak wspomniano powyżej, w znaczący sposób budżet Gminy obciążały wydatki w zakresie edukacji, które pokrywane są zarówno z części oświatowej subwencji ogólnej, jak również ze środków własnych. Przekazywana subwencja oświatowa była jednak niewystarczająca by pokryć wydatki w tym zakresie, co powodowało, że miasto musiało braki pokryć ze środków własnych, co w konsekwencji prowadziło do ograniczenia rozwoju innych obszarów. Wskazane elementy wpływają na możliwości inwestycyjne miasta, które w dużej mierze musiało

skupiać się na realizowaniu działań bieżących, a dopiero w miarę możliwości przeznaczać środki na działalność rozwojową.

Sfera gospodarcza - podsumowanie

- Dominującą rolę odgrywają usługi oraz handel, mniejszy udział ma przemysł i budownictwo. Duża część zatrudnienia skupia się w handlu, usługach i administracji publicznej
- Przedsiębiorczość w regionie opiera się głównie na mikro i małych firmach; sektor dużych przedsiębiorstw jest ograniczony.
- Gospodarka jest zróżnicowana, ale z niewielką liczbą silnych specjalizacji branżowych.
- Wskaźnik bezrobocia jest relatywnie niski, lecz wciąż obserwuje się grupy defaworyzowane mające trudności z zatrudnieniem (osoby młode, 50+, długotrwale bezrobotni).
- Problemem jest niedobór pracowników w niektórych branżach technicznych i specjalistycznych.
- Istnieje potencjał dla rozwoju nowych technologii i usług innowacyjnych, ale wymaga to wsparcia infrastrukturalnego i kapitałowego.
- Część terenów inwestycyjnych jest dostępna, jednak ich uzbrojenie i przygotowanie wymaga nakładów.

Sfera gospodarcza - Wyzwania

- Potrzeba zwiększenia konkurencyjności gospodarki poprzez innowacje i szkolenia.
- Wspieranie przedsiębiorczości, zwłaszcza sektora MŚP, poprzez doradztwo, szkolenia i ułatwienia administracyjne.
- Promowanie terenów inwestycyjnych i ich uzbrajanie.
- Rozwój infrastruktury transportowej i teleinformatycznej.
- Zacieśnianie współpracy z uczelniami i ośrodkami badawczo-rozwojowymi.

5. ŚRODOWISKO

5.1. LASY

W 2020 roku na terenie Radomia powierzchnia lasów zajmowała 765,62 ha, a w 2023 roku 763,16 ha co stanowiło 6,83% powierzchni całego miasta (Tabela 81). Radom wypada zatem zdecydowanie słabiej w odniesieniu do innych porównywanych jednostek, w tym m.in. do powiatu radomskiego, gdzie lasy obejmowały 26,64% ogółu powierzchni powiatu. Obszar lasów zmniejszył się również na poziomie województwa mazowieckiego oraz Polski. W Częstochowie, Elblągu oraz Warszawie powierzchnia lasów wzrosła, w Warszawie był to wzrost o prawie 1 p.p.

Tabela 81. Udział powierzchni lasów w powierzchni ogółem w Radomiu oraz porównywanych samorządach w 2023 roku

	Powierzchnia ogółem	Powierzchnia lasów	Udział w powierzchni ogółem (%)	Zmiana 2020-2023 (p.p.)
Radom	11 180	763,16	6,83%	-0,02
Częstochowa	15 971	658,1	4,12%	0,15
Sosnowiec	9 106	1 444,42	15,84%	-0,23
Elbląg	7 982	2 215,06	27,75%	1,18
Warszawa	51 724	7 747,82	14,98%	0,93
Powiat radomski	152 978	40 759,71	26,64%	-0,22
Województwo mazowieckie	3 555 847	831 364,93	23,38%	-0,05
Polska	31 270 525	9 283 774,68	29,57%	-0,04

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mimo niskiego, w porównaniu do innych omawianych jednostek, poziomu lesistości Radomia, zauważalne jest pozytywne zjawisko zwiększania się powierzchni lasów na przestrzeni analizowanych lat – w porównaniu z 2008 roku powierzchnia lasów zwiększyła się o około 35 ha (Tabela 82).

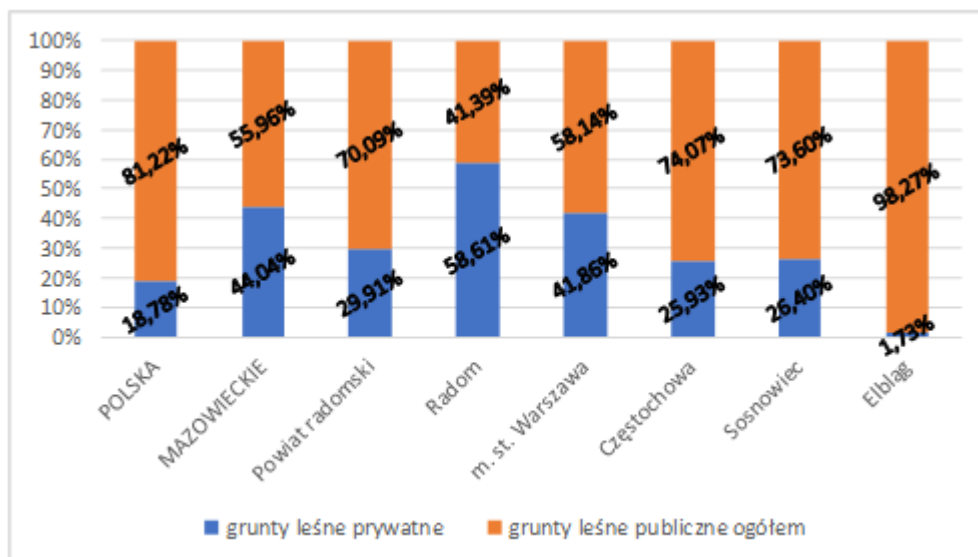
Tabela 82. Powierzchnia lasów w Radomiu oraz porównywanych jednostkach

	2008	2011	2014	2017	2020	2023	Zmiana (ha)
Radom	728,5	781,6	767,17	767,61	765,62	763,16	34,66
Częstochowa	552,1	648,8	646,47	648,28	633,82	658,10	106,00
Sosnowiec	1 530,3	1 481,7	1 439,57	1 436,80	1 463,23	1 444,42	-85,88
Elbląg	2 116,1	2 141,4	2 148,15	2 148,84	2 121,20	2 215,06	98,96
Warszawa	7 966,7	7 016,1	7 122,53	7 193,30	7 266,98	7 747,82	-218,88
Powiat radomski	37 601,8	40 723,4	40 946,57	41 076,67	41 085,33	40 759,71	3 157,91
Województwo mazowieckie	797 120,6	810 216,3	821 882,1	829 670,2	833 293,7	831 364,9	34 244,33
Polska	9 066 362,5	9 143 313,9	9 197 879	9 242 439,2	9 260 266,6	9 283 774,7	217 412,18

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z punktu widzenia struktury własności lasów, wśród prawie wszystkich porównywanych podmiotów dominuje własność publiczna. W tym zakresie dominuje Elbląg, gdzie lasy publiczne stanowiły w 2023 roku 98,13% całkowitej powierzchni lasów. W Radomiu natomiast 60,66% powierzchni lasów ogółem stanowiły własność prywatną (Wykres 37).

Wykres 37. Struktura własności lasów w powierzchni lasów ogółem na terenie Radomia i porównywanych jednostek w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Nadleśnictwa Radom przeważają siedliska lasów mieszanych z dominacją sosny²³. W Radomiu funkcjonuje utworzony w 1994 roku Leśny Kompleks Promocyjny „Puszcza Kozienicka” z utworzoną przez Nadleśnictwo Radom ścieżką edukacyjną. Jest to miejsce bardzo chętnie odwiedzane przez mieszkańców Gminy Miasta Radomia w celu wypoczynku i rekreacji.

5.2. TERENY ZIELENI

Na terenie Radomia występują tereny zieleni, które pełnią różne funkcje i mają różną rangę. Niektóre tereny mające znaczenie ogólnomiejskie, inne lokalne. Do terenów zieleni można zaliczyć m.in. parki spacerowo – wypoczynkowe, zieleńce oraz tereny zieleni osiedlowej (Tabela 83).

Tabela 83. Powierzchnia terenów zieleni w Radomiu w 2008, 2019 i 2023 roku

Wyszczególnienie	Powierzchnia (ha)			Zmiana (ha)	Zmiana (%)
	2008	2019	2023		
parki spacerowo - wypoczynkowe	68,9	66,07	98,32	29,42	42,70%
zieleńce	180,4	169,94	187,44	7,04	3,90%
tereny zieleni osiedlowej	200,8	210,71	248,08	47,28	23,55%
Razem	450,1	446,72	533,84	83,74	18,60%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zgodnie z danymi GUS, w 2019 roku na terenie Radomia znajdowały się parki spacerowo-wypoczynkowe o sumie powierzchni 66,07 ha. Natomiast liczba zieleńców wynosiła 90 szt., a ich powierzchnia 169,94 ha. Z kolei tereny zieleni osiedlowej to 210,71 ha. Łącznie zatem powierzchnia tego typu terenów zajmowała 446,72 ha. W latach 2019-2023 nastąpił wzrost powierzchni tych terenów w sumie o 83,74 ha.

Radom dysponuje znacznie większą powierzchnią terenów zieleni niż powiat radomski, jak również miasto Elbląg (Tabela 84).

²³ Źródło: Program ochrony środowiska dla miasta Radomia na lata 2021-2026 z perspektywą do roku 2030

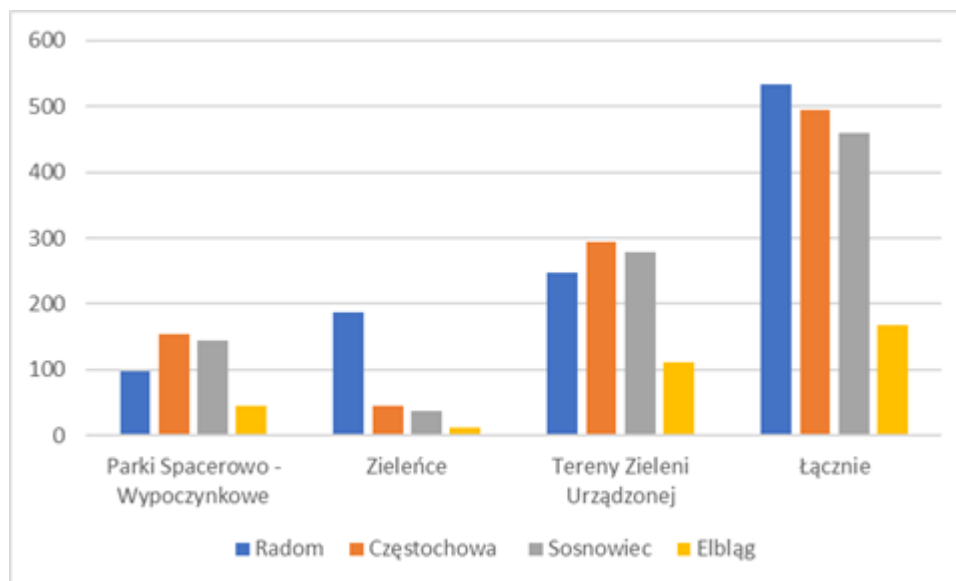
Tabela 84. Tereny zieleni w porównywanych jednostkach w 2023 roku (ha)

Wyszczególnienie	Parki spacerowo - wypoczynkowe	Zieleńce	Tereny zieleni osiedlowej	Łącznie
Radom	98,32	187,44	248,08	533,84
Częstochowa	154,78	45,43	293,75	493,96
Sosnowiec	143,56	38,08	278,4	460,04
Elbląg	45,18	12,06	111,04	168,28
Warszawa	931,06	252,83	2 081,26	3 265,15
Powiat radomski	49,00	15,5	45,27	109,77
Województwo mazowieckie	2 272,26	932,62	3 886,22	7 091,10
Polska	25 392,70	12 859,35	25 878,10	64 130,15

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2019 roku Radom dysponował podobną powierzchnią terenów zieleni jak Częstochowa oraz Sosnowiec. Jednak przyrost w latach 2019-2023 sprawił, że Radom posiadał najwięcej terenów zieleni z porównywanych miast (Wykres 38).

Wykres 38. Tereny zieleni w porównywanych miastach w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Miejska* Pracownia Urbanistyczna w Radomiu dokonała analizy terenów zieleni pod względem dostępności i podzieliła te tereny na tereny rekreacyjne o znaczeniu lokalnym oraz o znaczeniu ogólnomiejskim. Zgodnie z przyjętym podziałem zdelimitowane tereny rekreacyjne o znaczeniu ogólnomiejskim zajmują powierzchnię 96 ha. Są to głównie parki miejskie, skwery i zieleń osiedlowa. Natomiast tereny zieleni o znaczeniu lokalnym wyznaczono na powierzchni 12 ha – są to skwery

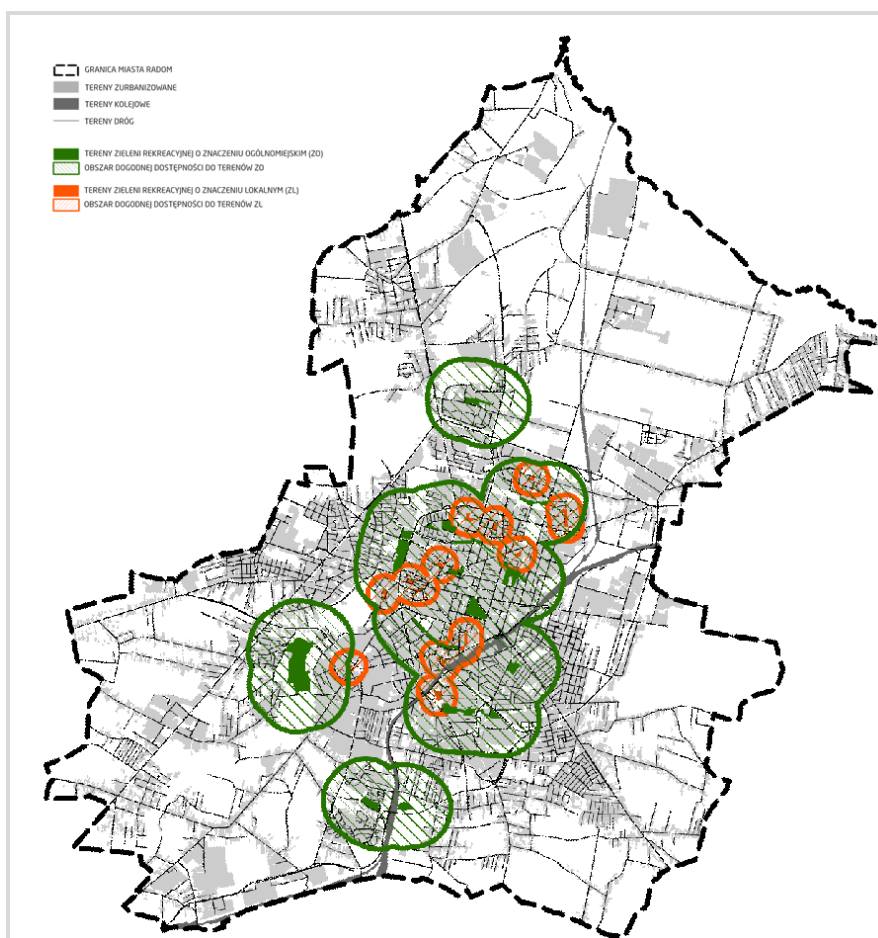

i zieleni osiedlowa” Warto podkreślić, że tereny zieleni są rozmieszczone nierównomiernie i skupiają się głównie w strefie śródmiejskiej.

Wokół terenów rekreacyjnych o znaczeniu ogólnomiejskim, jak i lokalnym wyznaczono obszary miejskie o dogodnej dostępności. Są to:

- obszary w odległości 237 m od terenów rekreacyjnych o znaczeniu lokalnym,
- obszary w odległości 635 m od terenów rekreacyjnych o znaczeniu ogólnomiejskim (obszary w zasięgu dojazdu w czasie 10 min. do tych terenów: $4,8\text{km/h} \times 10\text{min} / 1,26 = \text{odległość } 635\text{m}$) (Mapa 8).

Mapa 8. Dostępność do terenów zieleni w Radomiu

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Radom 2024

Z przeprowadzonych przez MPU analiz wynika, że brakuje terenów rekreacyjnych w obrębie obszarów zurbanizowanych poza śródmiejskich, między innymi na osiedlach Wacyn, Kozia Góra, Wólka Klwatecka, Dzierzków, Idalin, Długojów.

Problemem albo słabą stroną terenów zieleni w Radomiu jest ich stosunkowo niewielka powierzchnia (pojedynczych obiektów) i duże rozdrobnienie.

5.3. MIEJSKI SYSTEM PRZYRODNICZY (MSP) RADOMIA

W mieście występują różne obszarowe formy zieleni urządzonej m.in. parki, zieleńce, zieleń osiedlowa. Pełnią one ważną funkcję rekreacyjną dla mieszkańców, jednocześnie będąc ostoją wysokiej bioróżnorodności. Część z nich chroniona jest na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Spośród 10 parków miejskich, trzy wpisane są do rejestru zabytków: Park „Stary Ogród”, Park im. Tadeusza Kościuszki i Park „Leśniczówka”, podlegając ochronie na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Fragment parku Planty od ul. Traugutta do ul. Kościuszki znajduje się w strefie ochrony konserwatorskiej.

W Radomiu Rodzinne ogródki działkowe zajmują 159,77 ha i rozmieszczone są wokół strefy śródmiejskiej. Stanowią tereny rekreacyjno-wypoczynkowe, służące podniesieniu standardów ekologicznych otoczenia. Rodzinne ogródki działkowe wraz z terenami zieleni tworzą tereny aktywne przyrodniczo dla obszarów zurbanizowanych (Mapa 9).

KORYTARZE EKOLOGICZNE

Zidentyfikowane w obrębie Radomia korytarze ekologiczne mają znaczenie lokalne (poza doliną Pacynki), jednak są niezwykle ważne dla zachowania zasobów przyrodniczych miasta. Najważniejszym stanowiącym niejako kręgosłup systemu przyrodniczego miasta jest korytarz ekologiczny doliny rzeki Mlecznej wraz z dopływającą do niej Kosówką. Poprzez znajdującą się na północnym wschodzie dolinę Pacynki (korytarz ekologiczny o znaczeniu regionalnym) oraz kompleksem lasu Pacynka łączy się z obszarem o znaczeniu krajowym tj. z Puszcą Kozienicką. Od sprawnego funkcjonowania tych dolin uzależnione jest utrzymanie wysokich walorów przyrodniczych i krajobrazowych Radomia. Z obszarów węzłowych o znaczeniu międzynarodowym i krajowym następuje bowiem zasilanie biologiczne całego obszaru Radomia.

Korytarze ekologiczne w mieście umożliwiają migrację roślin, zwierząt i grzybów, zapewniają warunki przewietrzania. Mogą one podlegać ochronie m.in. poprzez uwzględnianie ich w planowaniu przestrzennym.

ZIELEŃ W PASACH DROGOWYCH

Dobrze zaprojektowana i utrzymana zieleń pasów drogowych powinna stanowić izolację przed zanieczyszczeniami komunikacyjnymi oraz hałasem. W jej skład wchodzi nasadzenia alejowe (jednogatunkowe), pasy zieleni wysokiej, różnogatunkowej, żywopłoty formowane, grupy krzewów, rośliny okrywowe (głównie tzw. różanki), nasadzenia bylinowe, trawniki, kwietniki sezonowe oraz łąki kwietne.

Ważnym elementem zieleni ulicznej stały się w ostatnich latach „zielone przystanki”, stanowiące przykład błękitno-zielonej infrastruktury. To rozwiązanie techniczne pełni nie tylko funkcje oczyszczania powietrza, czy małej retencji (zmniejszenie spływu

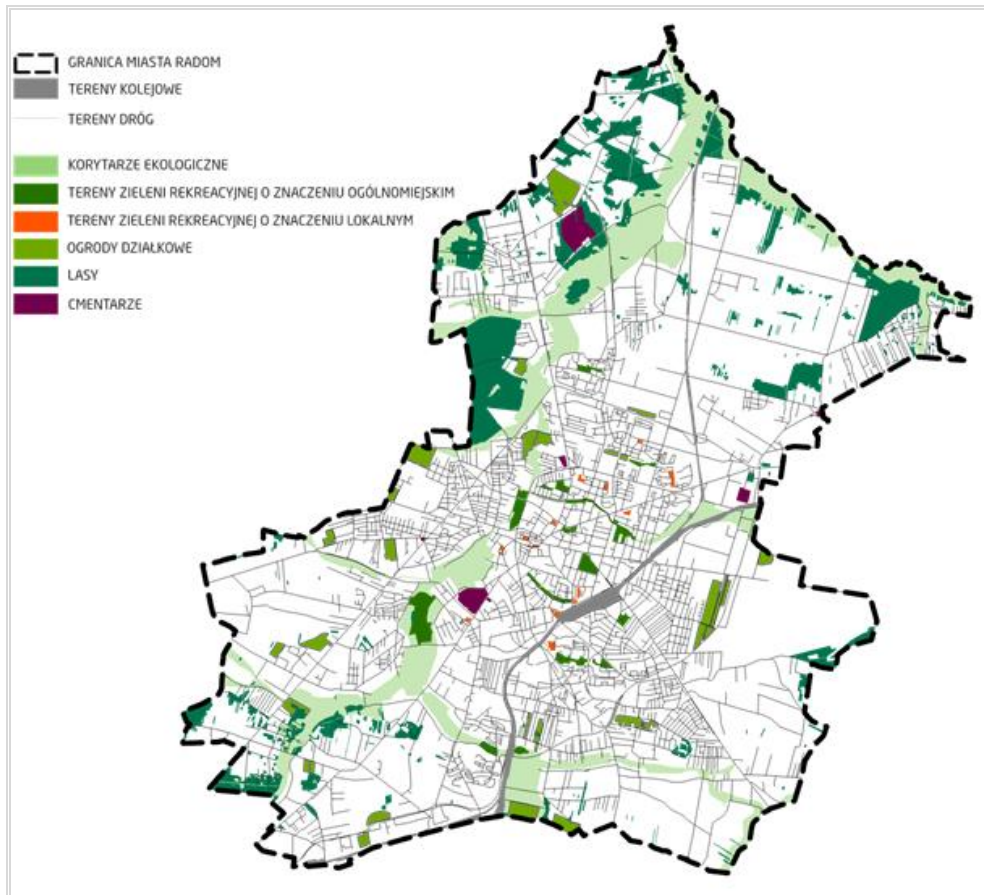
wód opadowych), ale przede wszystkim poprawia komfort korzystających z przystanków komunikacji miejskiej poprzez obniżenie temperatury odczuwalnej, zwiększenie wilgotności powietrza, zacienianie miejsc oczekiwania pasażerów. Zielone przystanki mają również charakter demonstracyjno – edukacyjny, mają promować racjonalną gospodarkę wodami opadowymi. Takie rozwiązania dotychczas zastosowano przy ul. Struga (dwa przystanki) oraz przy ul. Limanowskiego.

Zieleń w pasach drogowych zajmuje w Radomiu w sumie 201,23 ha (w tym: pasy drogowe 198,57 ha, ronda 2,66 ha). Mimo systematycznie prowadzonej pielęgnacji drzew, ich stan nie jest zadowalający. Dodatkowo przy wielu ulicach drzewa posadzono w sposób chaotyczny, nieprzemyślany, a dobór gatunkowy nie został dostosowany do warunków przestrzennych i siedliskowych oraz obowiązujących przepisów prawa (np. niezachowana skrajnia pasa drogowego). Problemem, który ma ogromny wpływ na stan zdrowotny i techniczny drzew przy drogach, jest intensywne uzbrojenie terenu, infrastruktura naziemna wchodząca w konflikt z koronami drzew, systemami korzeniowymi, liczne uszkodzenia mechaniczne (roboty drogowe, instalacyjne), a także ograniczony dostęp do wody, bardzo wysoka temperatura przy gruncie, zanieczyszczenia komunikacyjne, nadmierne zagęszczenie gruntu. W przypadku trawników na ich jakość (efektywność przyrodniczą) i wygląd największy wpływ mają także długotrwałe susze i ekstremalne temperatury, błoto pośniegowe, zła pielęgnacja (zbyt niskie koszenie, zbyt rzadkie koszenie, ograniczone środki finansowe na konserwację: poziome wałowanie, wertykulację, aerację czy nawożenie).

Dlatego rekomendowanym, bardziej ekonomicznym rozwiązaniem jest zastosowanie roślin zadarniających oraz okrywowych, które w pierwszych dwóch – trzech latach wymagają szczególnej pielęgnacji (głównie odchwaszczania, podlewania w razie potrzeby), natomiast koszty utrzymania w następnych latach znacznie maleją.

Mapa 9. Istniejący system przyrodniczy Radomia

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Radom 2024

5.4. FORMY OCHRONY PRZYRODY

Powierzchnia obszarów prawnie chronionych na terenie Radomia w 2020 roku wynosiła 378,96 ha, co stanowiło 2,26% ogólnej powierzchni miasta. Pod względem zajętości powierzchni przez obszary chronione Radom osiągał jeden z najniższych wyników spośród porównywanych miast – mniejszym udziałem tych terenów w ogólnej powierzchni miasta dysponowały Częstochowa (0,55%) oraz Sosnowiec (0,42%). Nadal największy procentowy udział obszarów chronionych w powierzchni ogólnej ma Elbląg – aż 55,93% (Tabela 85). Na terenie Radomia powierzchnia obszarów chronionych ustanowionych na podstawie ustawy o ochronie przyrody jest w porównaniu z innymi miastami stosunkowo niewielka, jednak zidentyfikowano (i w znacznym stopniu zinwentaryzowano) wiele cennych przyrodniczo obszarów, które są predystynowane do objęcia ich ochroną prawną w formie np.: zespołów przyrodniczo-krajobrazowych, użytków ekologicznych czy obszarów chronionego krajobrazu.

Tabela 85. Obszary chronione Radomia na tle porównywanych jednostek w 2023 roku

Nazwa	Powierzchnia obszarów chronionych (ha)	Procentowy udział obszarów chronionych w powierzchni ogólnej (%)
Radom	252,86	2,26%
Częstochowa	88,00	0,55%
Sosnowiec	37,96	0,42%
Elbląg	4 464,34	55,93%
Warszawa	12 179,07	23,55%
Powiat radomski	33 156,69	21,67%
Województwo mazowieckie	1 055 118,35	29,67%
Polska	10 106 401,24	32,32%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W sąsiedztwie Radomia zlokalizowane są wielkoobszarowe formy ochrony przyrody. Na północnym-wschodzie występują dwa obszary Natura 2000 - Ostoja Kozienicka i Puszcza Kozienicka oraz Kozienicki Park Krajobrazowy, zaś na południowym wschodzie Obszar Chronionego Krajobrazu Łża – Makowiec. W granicach obszaru Radomia znajdują się jedynie fragmenty wymienionych wyżej obszarów Natura 2000, a także Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki”, użytek ekologiczny Bagno oraz 29 pomników przyrody.

Obszary Natura 2000

Obszar specjalnej ochrony ptaków Ostoja Kozienicka (kod obszaru PLB140013) obejmuje znaczą część Puszczy Kozienickiej, znajdującej się w widłach pradolin Wisły, Radomki i Zagożdżonki. Powierzchnia obszaru wynosi 68 301 ha, z czego 126 ha znajduje się na obszarze miasta, a dokładniej w jego północno-wschodniej części. W Ostoi Kozienickiej występuje co najmniej 29 gatunków ptaków umieszczonych w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Wysoką liczebność osiągają takie gatunki ptaków jak: bocian biały, bąk i rybitwa czarna.

Fragment terenu o powierzchni 0,8 ha zlokalizowany przy ul. Hermanowicz znajduje się w Puszczy Kozienickiej (kod obszaru PLH140035). Na tym fragmencie w granicach miasta występuje las – bór mieszany świeży. W Puszczy występują cenne siedliska przyrodnicze, gatunki chronione i zagrożone wymarciem w skali kraju i Europy.

Dla obu obszarów Natura 2000 zostały ustanowione w 2014 roku plany zadań ochronnych.

Obszar Chronionego Krajobrazu

Obszar Chronionego Krajobrazu Dolina Kosówki, ustanowiony w 2009 roku, zlokalizowany jest w południowo-zachodniej części miasta i obejmuje fragment rzeki Kosówki wraz jej doliną oraz tereny do niej przyległe, głównie od strony południowo-wschodniej. Obszar Chronionego Krajobrazu obejmuje powierzchnię 246 ha, w tym tereny chronione ze względu na wyróżniający się krajobraz o zróżnicowanych ekosystemach, wartościowych ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z turystyką i wypoczynkiem.

Obszar podzielony jest na dwie strefy krajobrazowe:

- Strefa A - tereny objęte różnymi formami ochrony przyrody, tereny ekosystemów leśnych oraz tereny rolniczej przestrzeni produkcyjnej i tereny dolin wybranych cieków wodnych;
- Strefa B - tereny zabudowane oraz pozostałe tereny nie zakwalifikowane do strefy A.

Dla obu stref ustanowiono działania w zakresie czynnej ochrony i zakazy, a dodatkowo dla strefy B - nakazy. W strefie A ustanowiono m.in. zakaz lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegowej rzek, z wyjątkiem urządzeń wodnych oraz obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybnej.

Użytek ekologiczny

Użytek ekologiczny Bagno, który powstał w 1996 roku, zlokalizowany jest w północno-wschodniej części miasta. Obejmuje część torfowiska o łącznej powierzchni 6,86 ha. Na obszarze zakazano m.in. przekształcania oraz zmiany sposobu użytkowania ziemi.

Pomniki przyrody

Na terenie Radomia znajduje się 29 pomników przyrody w postaci okazałych drzew (Tabela 86). Trzy pomniki występują w postaci grupy drzew pod nazwą: Starodrzew Nowego Ogrodu w Radomiu, Antoni, Starodrzew Starego Ogrodu oraz jeden pomnik w postaci alei: Aleja nad Sadkówką.

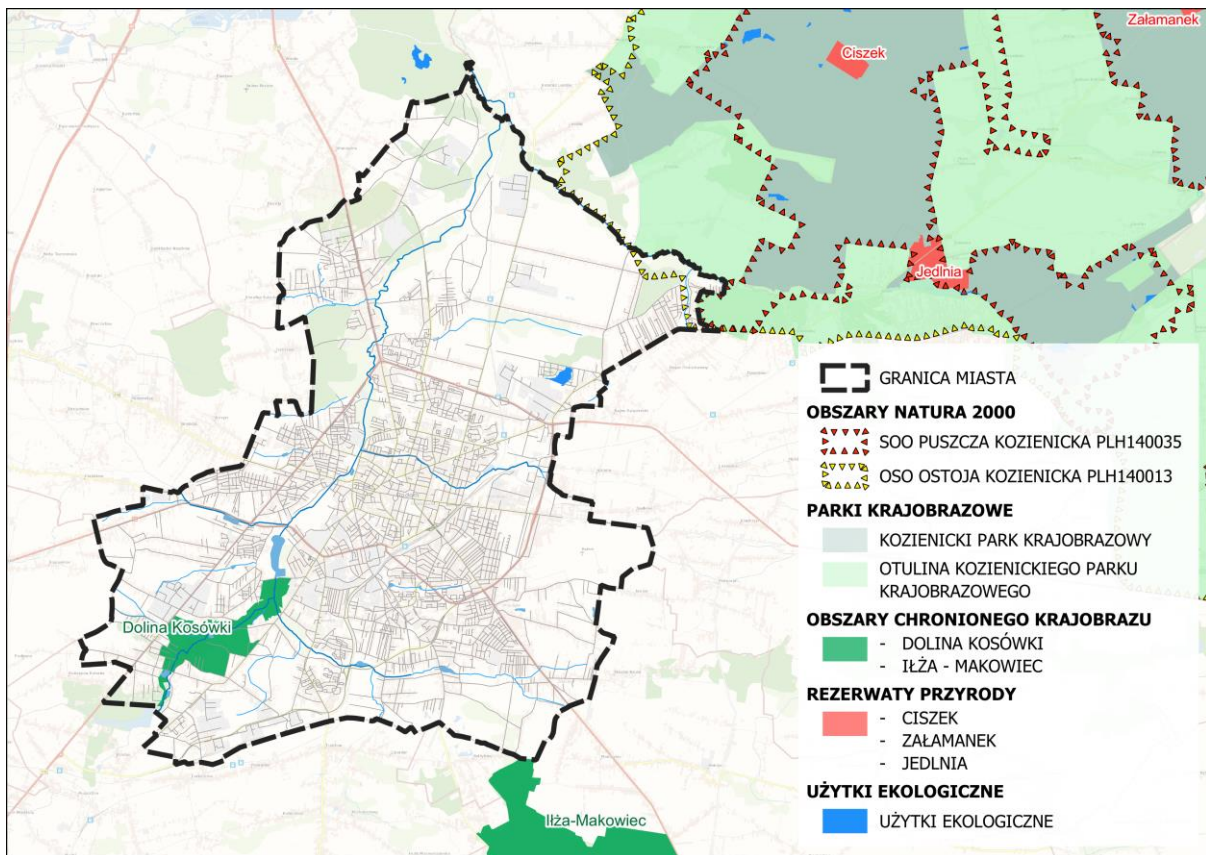
Tabela 86. Pomniki przyrody na obszarze Radomia

Nr pomnika	Nazwa gatunkowa	Obwód (cm)	Lokalizacja
01	modrzew polski	270	ul. Słowackiego 166, działka nr 107/16
02	modrzew polski	230	ul. Słowackiego 166, działka nr 107/16
03	dąb szypułkowy	245	ul. Malczewskiego, skwer przed Resursą Obywatelską, działka nr 132/3
04	dąb szypułkowy	390	Las Kapturski, działka nr 1/38
05	dąb szypułkowy	530	przy zespole pałacowo-parkowym na Wośnikach, działka nr 131/9
06	dąb szypułkowy	280	na granicy działek nr 67/1 i 150, przy ul. Nadrzecznej,
07	dąb szypułkowy	330	Liceum ogólnokształcące, ul. Traugutta 52a, działka nr 56/3
08	jesion wyniosły	264	zespół pałacowo-parkowy na Wośnikach, działka nr 130/2
09	jesion wyniosły	261	
10	dąb szypułkowy	468	
11	jesion wyniosły	361	
12	jesion wyniosły	316	
13	lipa drobnolistna	321	
14	olcha czarna	326	
15	jesion wyniosły	244	
16	lipa drobnolistna	274	
17	grab pospolity	189	
18	grab pospolity	240	
19	grab pospolity	226	
20	klon srebrzysty	273	Park Planty, działka nr 5
21	klon srebrzysty	241,5	
22	grupa 22 drzew – jesion wyniosły, dąb czerwony, lipa drobnolistna, klon pospolity, dąb szypułkowy, grab pospolity, robinia akacjowa, klon jawor, korkowiec amurski	156-552	Park im. Tadeusza Kościuszki, działka nr 24/4
23	grupa 2 drzew – buk pospolity	261, 321	ul. 25 Czerwca 66, działka nr 95/5
24	grupa 9 drzew - wiąz szypułkowy, wierzba biała, klon jawor, wierzba krucha	195-390	Park Stary Ogród, działki nr 137/2, 1, 3/1
25	aleja 13 drzew – wiąz szypułkowy, jesion wyniosły	116-327	wzdłuż Potoku Północnego, pomiędzy ul. Struga i ul. 25 Czerwca
26	wiąz szypułkowy	372	ul. 25 Czerwca 83, na granicy działek nr 83/3 i 83/12
27	korkowiec amurski	258	przy kościele Świętej Trójcy, działka nr 134
28	dąb szypułkowy	208	ul. Wałowa, działka nr 66/6
29	dąb szypułkowy	345	Las Kapturski, działka nr 1/21

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Radom 2024.

Mapa 10. Rozmieszczenie form ochrony przyrody względem obszaru Gminy Miasta Radomia.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GDOŚ.

Podsumowując, Radom charakteryzuje się stosunkowo niskim wskaźnikiem objęcia obszaru gminnego formami ochrony przyrody w stosunku do porównywanych jednostek. Zasoby przyrodnicze, w tym również obecność rozległych form obszarowych wpływa na atrakcyjność jednostek administracyjnych, co wskazuje, że w takim ujęciu Radom charakteryzuje się stosunkowo niską atrakcyjnością.

5.5. ZASOBY GEOLOGICZNE-GLEBOWE

Budowa geologiczna

Według regionalnego podziału geologicznego Polski, Radom zlokalizowany jest na pograniczu dwóch jednostek geologicznych: otoczenia mezozoicznego Gór Świętokrzyskich (część południowa) i niecki brzeżnej (część północna). Strefy uskokowe dzielą nieckę na mniejsze części, wśród których znajduje się w niecka lubelska, na której położony jest Radom.

Otoczenie mezozoiczne Gór Świętokrzyskich zbudowane jest z utworów górnokredowych zapadających się w kierunku północno-wschodnim, na których bezpośrednio występują utwory czwartorzędowe. Skały górnokredowe reprezentowane są przez gezy, opoki, margle, wapienie i piaskowce, lokalnie przewarstwione mułkami, glinami i iłami. Na obszarze Radomia zalegają na zróżnicowanej głębokości, przeważnie na około 30 m p.p.t. W dolinie Kosówki i krasu powierzchniowego w rejonie Jeżowej Woli zaznaczają się niewielkie wychodnie skał kredowych w postaci wietrzeli rumoszy.

W niecce lubelskiej, na utworach górnokredowych, występują utwory trzeciorzędowe, zapadające się z południowego-zachodu na północny-wschód. Linia kontaktu tych warstw skalnych przebiega wzdłuż krawędzi wysoczyzny morenowej i równiny erozyjno-denudacyjnej, na linii Przytyk, Dąbrówka Podłęzna, Gołębiów, Rajec, Siczki. Osady trzeciorzędowe tworzą oligoceńskie piaski kwarcowe i glaukonitowe, a także mioceńskie i plioceńskie ily. Zalegają na zróżnicowanej głębokości od 7,5 do 28 m p.p.t. W rejonie zalewu na Borkach osady trzeciorzędowe znajdują się przy powierzchni terenu, co jest wynikiem ścięcia tych skał przez przesuwanie się łądolód.

Na obszarze Radomia serię czwartorzędową tworzą osady plejstocieńskie i holocieńskie, dzielące się na dwie zasadnicze części. Wysoczyzna morenowa zbudowana jest głównie z gliny zwałowej. Obszar równiny erozyjno-akumulacyjnej tworzony jest przez piaski i żwiry wodnolodowcowe, pod którymi zalega glina zwałowa. Na powierzchni równiny występują piaski eoliczne budujące wydmy. Osady holocieńskie związane są z dolinami rzecznyymi i zagłębieniami bezodpływowymi. Powstały w wyniku akumulacji rzecznej i bagiennej. Tworzą grunty organiczne zbudowane z pyłów, namułów, murszy i piasków o różnej granulacji. W dolinach rzecznych występują torfy i namuły torfiaste. Tworzą one torfowiska niskie o miąższości do około 2 m.

Złoża kopalin

Miasto Radom jest zasobne w bazę surowcową do budownictwa i drogownictwa. Na obszarze miasta znajduje się 6 udokumentowanych złóż kopalin, z czego 2 są eksploatowane (Tabela 86). Złoża zlokalizowane są na jego obrzeżach – osiedlach Malczew i Wincentów. Eksploatacja dotyczy kruszywa naturalnego (piasku budowlanego) i piasku kwarcowego do produkcji cegły wapienno-piaskowej.

Kategoria rozpoznanych złóż to C1. Do najzasobniejszych złóż należą Lesiów-Wincentów i Lesiów-Wincentów II. Część złóż została skreślona z bilansu zasobów w związku z zaniechaniem eksploatacji. Większość występujących złóż należy do konfliktowych. Zagrożeniami dla środowiska związanymi z wydobywaniem kopalin są deformacje powierzchni terenu.

Tabela 87. Udokumentowane złoża kopalin na obszarze Radomia

Nazwa złóż	Powierzchnia (ha)	Kopalina główna	Stan zagospodarowania złóż	Zasoby w tys. ton		Wydobycie w tys. ton
				geologiczne bilansowe	przemysłowe	
Godów II	0,970	piaski i żwiry	złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo	148	–	–
Malczew	3,013	piaski i żwiry	złożo, z którego wydobyte zostało zaniechane	258	–	–
Malczew 2	1,883	piaski i żwiry	złożo eksploatowane	96	–	21
Malczów-Zenonów (część na obszarze Radomia)	37,240 (pow. na obszarze Radomia - 0,107)	piaski i żwiry	złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo	5 094	–	–
Lesiów-Wincentów	5,880	piaski kwarcowe d/p cegły wapienno-piaskowej	złożo zagospodarowane, eksploatowane okresowo	351,56	351,56	–
Lesiów-Wincentów II	9,440	piaski kwarcowe d/p cegły wapienno-piaskowej	złożo o zasobach rozpoznanych szczegółowo	367,27	–	–

Źródło: Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2024 r., PIG-PIB. Centralna Baza Danych Geologicznych - baza MIDAS, PIG-PIB/

Na obszarze Radomia oprócz udokumentowanych złóż kopalin wskazano obszary prognostyczne i perspektywiczne. Obszar prognostyczny o powierzchni 55,4 ha (część poza miastem), który został zweryfikowany, wskazano na osiedlach Kierzków i Halinów. Zasoby obszaru wynoszą 3 400 tys. ton czwartorzędowego piasku. Obszar o negatywnych wynikach rozpoznania wskazano na osiedlu Kierzków (powierzchnia 19,9 ha – część poza miastem). Miąższości stwierdzonych kopalin (piasek i żwir) są niebilansowe. Lokalizacja tych złóż jest w konflikcie z istniejącym zagospodarowaniem. Radom znajduje się w obszarze perspektywnym występowania wód leczniczych chlorkowych, głównie typu Cl-Na, często jodkowych, termalnych.

Tereny i obszary górnicze

Na obszarze Radomia aktualnie ustanowione są 2 tereny i obszary górnicze. Ich łączna powierzchnia wynosi odpowiednio 132 259 m² i 130 219 m² (Tabela 88).

Tabela 88. Tereny i obszary górnicze na obszarze Radomia

Nazwa terenu / obszaru górniczego	Nazwa złoża	Organ wydający koncesję	Data upływu ważności koncesji	Powierzchnia w m ²	
				terenu górniczego	obszaru górniczego
Lesiów-Wincentów /II	Lesiów-Wincentów	Marszałek Województwa Mazowieckiego	31.12.2033 r.	111 389	111 389
Malczew 2	Malczew 2	Prezydent Miasta Radomia	30.06.2042 r.	20 870	18 830

Źródło: Centralna Baza Danych Geologicznych - baza MIDAS, PIG-PIB/

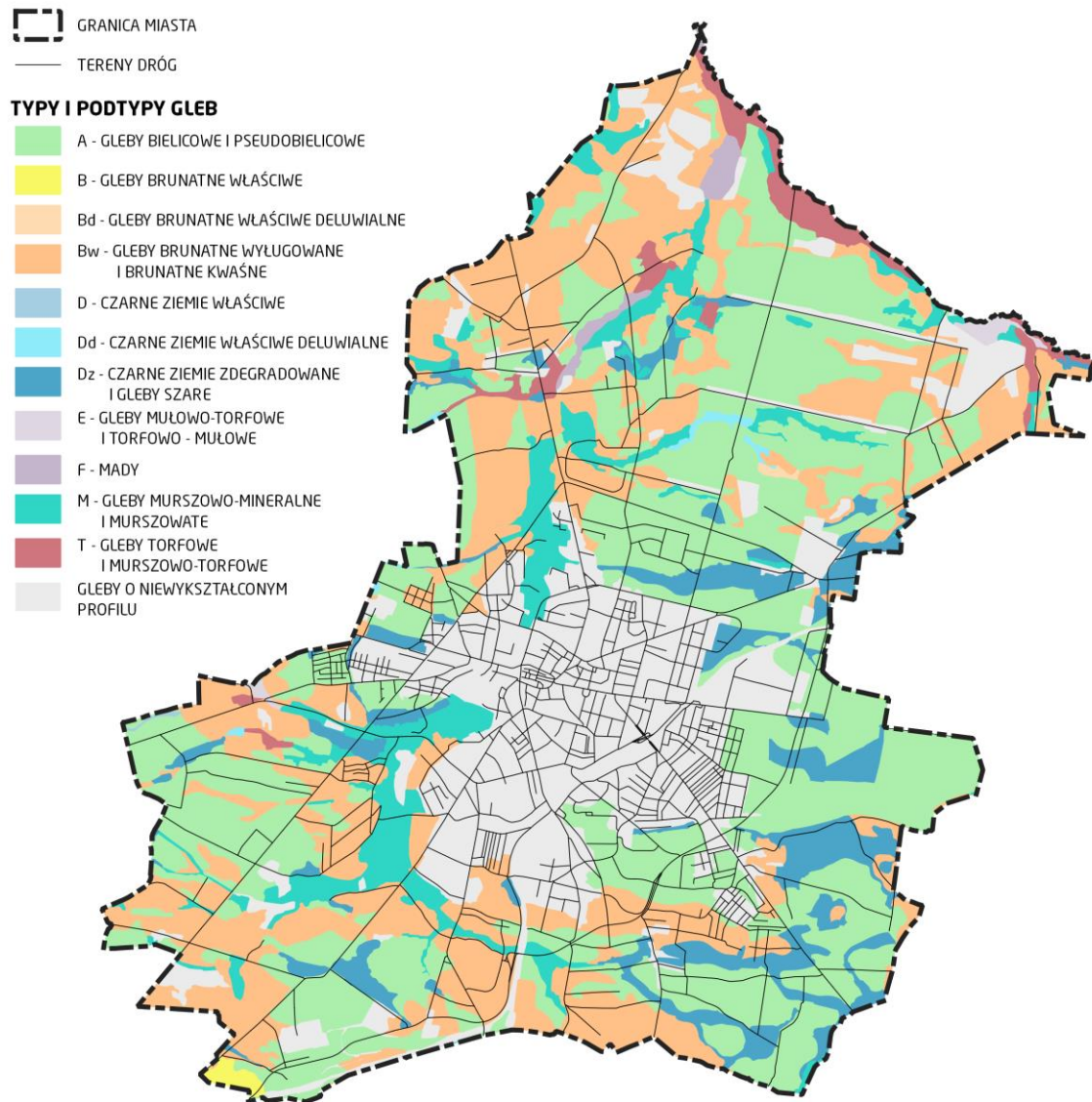
Pokrywa glebowa

Pokrywę glebową obszaru niezurbanizowanego tworzą głównie gleby bielicowe i pseudobielicowe (35,08 %), w mniejszym stopniu gleby brunatne (26,04%). Wśród gleb brunatnych można odnaleźć podtypy: właściwe, właściwe deluwialne oraz wylugowane i brunatne kwaśne. Gleby bielicowe i brunatne występują na obszarach wysoczyznowych i równinie erozyjno-denudacyjnej. Pozostałą część tworzą gleby hydrogeniczne (8,78%) (m.in. mułowo-torfowe, torfowe, murszowe), gleby czarnoziemne (7,44%) oraz napływowe (0,51%) (mady).

Obszar zurbanizowany o zdegradowanej pokrywie glebowej zajmuje 22,15 % powierzchni Radomia. Na tym obszarze występują gleby o niewykształconym profilu (Rycina 1).

Rycina 1. Typy i podtypy gleb obszaru Radomia

Źródło: opracowanie własne na podstawie mapy glebowo-rolniczej/

Rzeźba terenu

Współczesna rzeźba obszaru Radomia została ukształtowana w wyniku akumulacji lodowca i wód lodowcowych, denudacji peryglacialnej, erozji i akumulacji rzek i wiatru. Tworzy krajobraz staroglacjalny, przeobrażony przez procesy peryglacialne. W efekcie rzeźba jest łagodna i mało urozmaicona, gdyż przeważają formy utworzone w wyniku procesów akumulacyjnych i denudacyjnych. Obszar Radomia znajduje się w strefie recesji zlodowacenia środkowopolskiego, w czasie której uformowały się zasadnicze zręby rzeźby, tworzącej dzisiejszą powierzchnię. Warunki geomorfologiczne są zróżnicowane na dwie części.

W południowej i centralnej części Radomia występuje zdenudowana wysoczyzna polodowcowa o wysokości 170-220 m n.p.m., która urozmaicona jest pagórkami moren czołowych pochodzących z glaciostadiału Radomia. W rejonie

Jeżowej Woli w ukształtowaniu powierzchni ziemi odznaczają się formy krasowe - zapadliska i leje.

W północnej części Radomia wysoczyzna morenowa przechodzi w płaską równinę erozyjno-denudacyjną przemodelowaną przez procesy eoliczne. W morfologii widoczne są wydmy śródlądowe i zagłębienia deflacyjne. W obrębie równiny występują najniższe wysokości - 130-150 m n.p.m.

Wysoczyzna polodowcowa i równina erozyjno-denudacyjna rozcięte są dolinami stałych i okresowych cieków. Główny system tworzony jest przez dolinę rzeki Mleczej, do której uchodzą mniejsze doliny m.in.: Kosówki, Potoku Północnego, Pacynki, Potoku Południowego, Cerekwianki, Strumienia Brzustowskiego, Potoku Janiszewskiego, Strumienia Godowskiego i Potoku Gołębiowskiego. System dolinny dzieli wysoczyznę polodowcową na szereg mniejszych płatów, w obrębie których położone są poszczególne osiedla Radomia.

Urozmaicenie rzeźby terenu ma odzwierciedlenie w podziale fizyczno-geograficznym. Wysoczyzna polodowcowa została zakwalifikowana do Wzniesień Południowomazowieckich – mezoregionu Równina Radomska. Równina erozyjno-denudacyjna została zakwalifikowana do Niziny Środkowomazowieckiej – mezoregionu Równina Kozienicka.

5.6. ZASOBY WODNE²⁴

Obszar Radomia znajduje się w dorzeczu Wisły. Sieć hydrograficzna Radomia tworzona jest przez rzekę Mleczną i jej dopływy, sztuczne zbiorniki wodne i bagna.

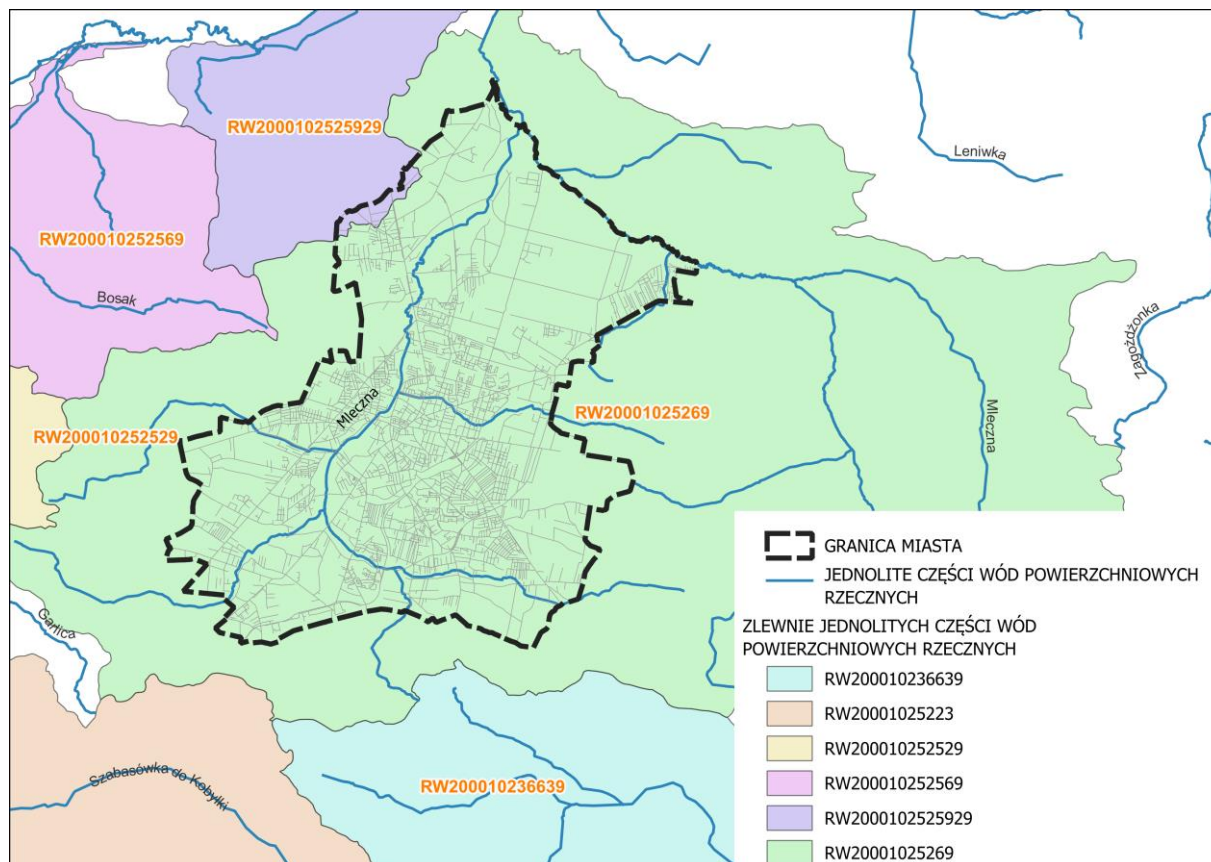
Rzeka Mleczna, stanowiąca główną oś hydrograficzną, przepływa przez miasto z południowego-wschodu na północ. Mleczna uchodzi do Radomki – tworzy zlewnię trzeciego rzędu. Bierze początek pod Malczewem, zaś jako ciek zanikający pod Makowem Nowym. Od źródeł całkowita długość rzeki wynosi 27,8 km, zaś od Malczewa 21,8 km. Średnia szerokość cieku wynosi 4-5 m, zaś głębokość od 0,1 do 2,5 m. Na obszarze Radomia koryto tej rzeki nie ma charakteru naturalnego, jest częściowo uregulowane. Do rzeki Mleczej uchodzą Pacynka, Potok Północny, Kosówka i Cerekiwanka. Na obszarze Radomia płyną także stałe lub okresowe cieki ujęte w rowy. Są to: Mnich, Potok Janiszewski, Strumień Brzustowski, Ciek od Klwatki Szlacheckiej, Ciek Wacyński, Strumień Halinowski, Ciek od Potkanowa, Strumień Godowski i Potok Południowy.

Na Mapie Podziału Hydrograficznego Polski rzeki oraz cieki ujęte w rowy posiadają odrębne nazewnictwo. W wykazie tym na obszarze Radomia zidentyfikowano następujące cieki naturalne: Mleczna, Dopływ spod Mazowszan, Potok Południowy, Strumień Halinowski, Potok Północny, Dopływ z Wólki Klwateckiej oraz Dopływ z Rajca Szlacheckiego.

W Radomiu znajduje się jedna jednolita część wód powierzchniowych: Mleczna (RW20001025269). Zlewnia obejmuje większość obszaru miasta. Jednostka ma umiarkowany potencjał ekologiczny i zły stan wód. Na jakość wód wpływ mają m.in. wysokie zawartości azotu oraz wysoka wartość wskaźnika BZT5. Jednolita część wód jest zagrożona nieosiągnięciem celów środowiskowych tj. dobrego potencjału ekologicznego i zapewnienia drożności cieku dla migracji ichtiofauny o ile jest monitorowany wskaźnik diadromiczny D oraz dobrego stanu chemicznego. Fragment północno-zachodni miasta znajduje się w zlewni jednolitej części wód powierzchniowych - Radomka Młyńska (RW2000102525929).

²⁴ Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radom, 2024.

Rycina 2. Jednolite części wód powierzchniowych rzecznych na obszarze Radomia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PGW Wody Polskie

Wody stojące reprezentowane są głównie przez zalew Borki, Staw Malczewski, zbiorniki na Godowie oraz stawy rybne. Zalew Borki, wykorzystywany do celów rekreacyjnych i wypoczynkowych, ma powierzchnię ok. 12,2 ha (łącznie za stawami kolmatacyjnymi 14,8 ha). Staw Malczewski ma powierzchnię około 2 ha. Na kompleks na Godowie składają się dwa zbiorniki o łącznej powierzchni 1,3 ha. Ponadto na obszarze Radomia zlokalizowane są mniejsze zbiorniki wybudowane w dolinach rzecznych, często stanowiące element terenów zabudowanych. Na północy i południu zbiorniki wodne powstały także na wyrobiskach poeksploatacyjnych. Na Wośnikach i Kosowie zlokalizowane są stawy rybne, należące do dawnego folwarku.

W ramach projektu Life zrealizowane zostały przedsięwzięcia zwiększające retencję zbiornikową (polder zalewowy na rzece Cerekiwance, pogłębienie dna zalewu Borki), jak i korytów (remeandryzacja rzeki Mlecznej przy bulwarach). Na Potoku Północnym wybudowano wielofunkcyjny zbiornik z systemem sedymantasyjno-biofiltracyjnym. W zakresie rozwiązań dotyczących retencji wód opadowych i roztopowych wykonano oczka wodne, niecki chłonne i ogrody deszczowe.

W dolinach rzecznych występują bagna fluwiogeniczne. Zasilane są wodami wezbraniowymi, a także spływem powierzchniowym ze stoków wysoczyzn a przy

niskich stanach wody w ciekach - wodami gruntowymi. Retencja tego typu występuje w dolinie Pacynki, Kosówki i dolnym odcinku rzeki Mlecznej.

Wody podziemne

Obszar Radomia położony jest w północno-zachodniej części regionu IX lubelsko-podlaskiego. Na tle głównych zbiorników wód podziemnych w Polsce znajduje się w całości w zasięgu górnokredowego Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 405 Niecka Radomska. Zbiornik ten jest udokumentowany. Jego szacowane zasoby dyspozycyjne to 387 780 m³/d.

Na obszarze Radomia występują trzy poziomy wodonośne. Poziom czwartorzędowy tworzą zawodnione piaski i żwiry dolin rzecznych, powierzchniowe i śródglinowe utwory wodnolodowcowe. Zwierciadło wykazuje związek hydrauliczny z wodami powierzchniowymi i występuje na głębokości 1-5 m. Poziom czwartorzędowy zasilany jest przez bezpośrednią infiltrację opadów atmosferycznych lub z przesączania przez warstwy trudno przepuszczalne wykształcone w postaci glin i ilów.

Poziom paleogeńsko-neogeński występuje w obniżeniach podłoża mezozoicznego niecki brzeżnej. Tworzą go zawodnione piaski drobne i pylaste oligocenu i miocenu. Poziom paleogeńsko-neogeński jest połączony hydrologicznie z poziomem czwartorzędowym i górnokredowym. Woda znajduje się pod ciśnieniem hydrostatycznym, dlatego też wydajność jest bardzo mała.

Poziom górnokredowy to podstawowy zbiornik wód podziemnych dla obszaru Radomia. Poziom ten jest częściowo izolowany przez warstwy gliny zwałowej. Wody poziomu górnokredowego mają charakter szczelinowo-porowy. Zalegają w marglach, wapieniach, opokach, gezach i piaskowcach. Największe zawodnienie występuje w strefie do 150 m. Wydajność potencjalna typowej studni wierconej wynosi przeważnie 30-120 m³/h. Na obszarze Radomia poziom ten jest intensywnie eksploatowany przez ujęcia komunalne i przemysłowe, a także przez studnie prywatnych użytkowników. Wskutek poboru wody utworzył się regionalny lej depresji.

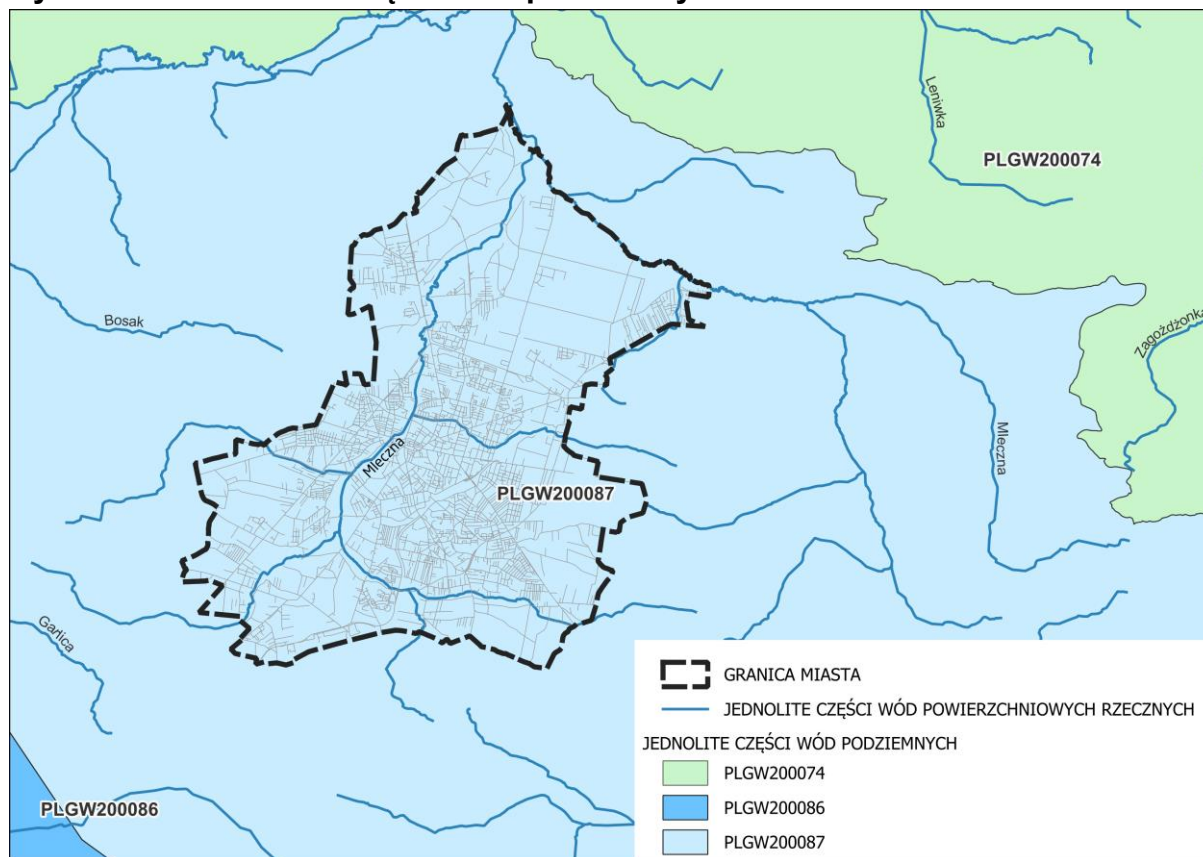
Na obszarze Radomia występują dwa rodzaje zwierciadła wód podziemnych. Strefa swobodnego zwierciadła obejmuje tereny zbudowane z utworów łatwo przepuszczalnych tj. dolinę rzeki Mlecznej wraz z dopływami oraz fragmenty wysoczyzn zbudowanych z utworów wodnolodowcowych. W dolinach rzecznych zwierciadło występuje przeważnie na głębokości od 0 do 3,0 m p.p.t. Na terasach akumulacyjnych rzek zwierciadło oscyluje na głębokości 2-3 m p.p.t., zaś w obrębie wysoczyzn głębiej niż 3 m p.p.t. Strefa o zwierciadle napiętym występuje na obszarach wysoczyznowych w piaszczystych przewarstwieniach śródglinowych. Główny poziom wód gruntowych zalega tutaj głębiej niż 3 m p.p.t. Na obszarze Radomia nie wykazuje ciągłości.

Obszar Radomia w całości znajduje się w jednolitej części wód podziemnych nr 87 (GW200087), której stan ilościowy i chemiczny określony jest jako dobry a stan

ogólny – dobry. Osiągnięcie celów środowiskowych jest niezagrażone. Jakość wody pitnej jest dobra (II klasa).

Rycina 3. Jednolite części wód podziemnych na obszarze Radomia

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PGW Wody Polskie

Obszary chronione na podstawie przepisów prawa wodnego

W planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły przyjętym w 2022 wyróżnia się:

- obszary przeznaczone do ochrony siedlisk lub gatunków, o których mowa w przepisach ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 roku o ochronie przyrody, dla których utrzymanie lub poprawa stanu wód jest ważnym czynnikiem w ich ochronie: OSO PLB140013 Ostoja Kozienicka, SOO PLH140035 Puszcza Kozienicka, Obszar Chronionego Krajobrazu „Dolina Kosówki”, użytek ekologiczny „Bagno”,
- jednolite części wód podziemnych przeznaczonych do poboru wody na potrzeby zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi: JCWPd nr 87,
- obszary wrażliwe na eutrofizację wywołaną zanieczyszczeniami pochodzącymi ze źródeł komunalnych rozumianą jako wzbogacanie wód biogenami, w szczególności związkami azotu lub fosforu, powodującymi przyspieszony

wzrost glonów oraz wyższych form życia roślinnego, w wyniku którego następują niepożądane zakłócenia biologicznych stosunków w środowisku wodnym oraz pogorszenie jakości tych wód – obszar Radomia.

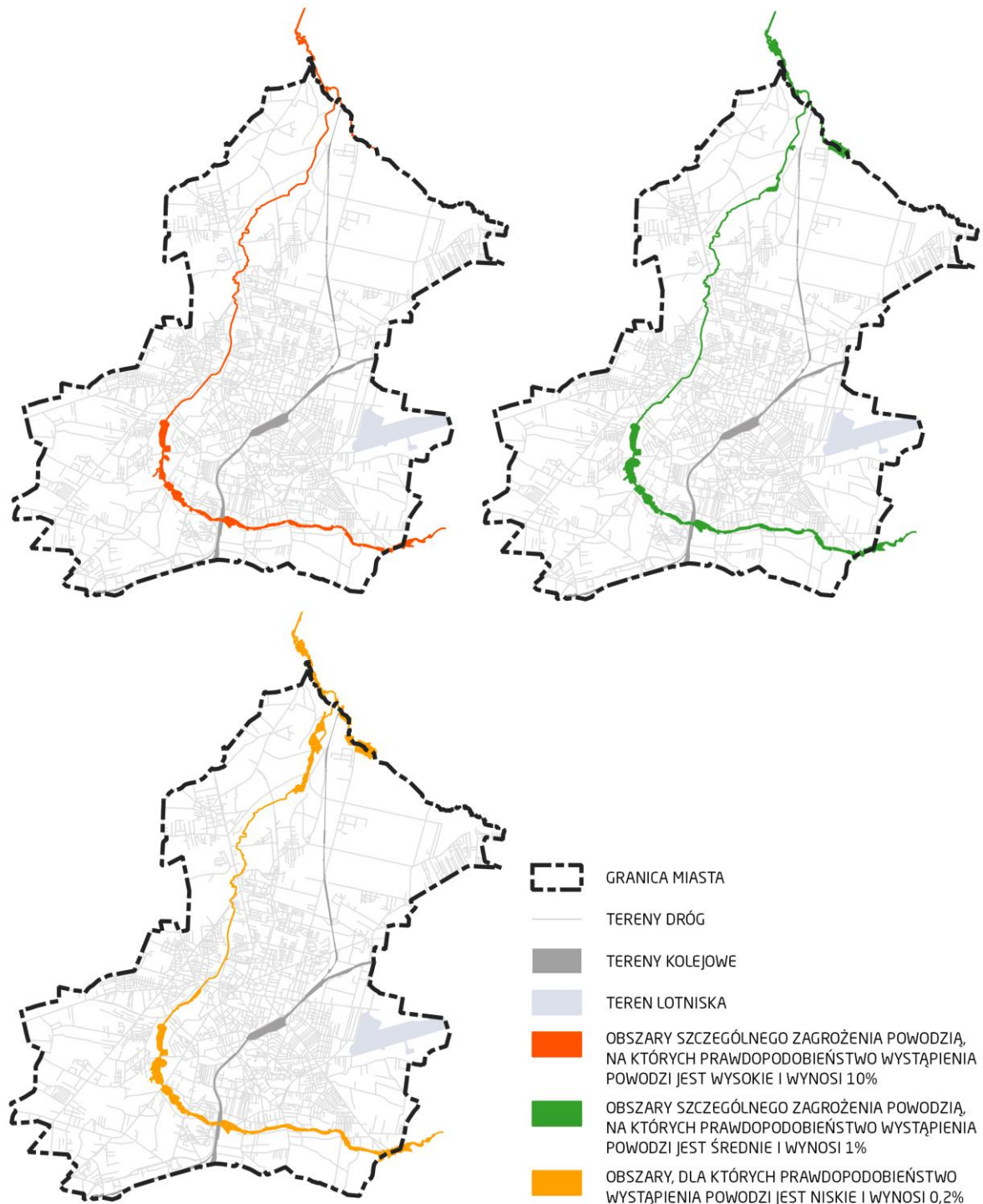
5.7 ZAGROŻENIA POWODZIOWE ²⁵

Obszar Radomia znajduje się w zlewni rzeki Radomki, w której występują powodzie rzeczne, opadowe związane głównie z naturalnymi wezbraniem. W mieście występują powodzie gwałtowane oraz miejscowe podtopienia terenu, związane z burzami i opadami o małym zasięgu. Ponadto często występują wezbrania roztopowe. Zagrożenie powodziowe ma charakter lokalny. Największe ryzyko powodziowe kumuluje się w przewężeniach dolin rzecznych na terenach silnie zurbanizowanych. Związane jest to ze zmniejszającą się zdolnością retencyjną, wynikającą z zabudowy i utwardzeń tych terenów oraz regulacji koryt rzek. Na obszarze Radomia dochodzi również do tzw. powodzi miejskich. W trakcie deszczy nawalnych, z powierzchni nieprzepuszczalnych następuje szybki spływ wód opadowych powodując niewydolność kanalizacji deszczowej, podtapiając studzienki kanalizacyjne i ulice. W związku ze zmianami klimatu zjawiska takie występują coraz częściej.

Obszary szczególnego zagrożenia powodzią występują od rzeki Mlecznej i fragmentów rzek Pacynki i Kosówki. Obszar o prawdopodobieństwie 10% obejmuje strefę korytową, zbiorniki wodne, ujścia dopływów, podmokłe obniżenia oraz nisko położone terasy zalewowe dolin. Nieco większe tereny obejmują obszary o prawdopodobieństwie 1%, gdyż z takim prawdopodobieństwem woda powodziowa występuje także na wyżej położonych częściach terasy zalewowej. Ponadto w mieście występują obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi 0,2%. Obejmują koryta rzek wraz z fragmentami terenów dolinnych. Głębokość wód powodziowych 0,2%, 1% i 10% jest zróżnicowana i wynosi do 2 m. W dużej mierze zależy to lokalnych warunków hipsometrycznych.

²⁵ Źródło: Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radom, 2024.

Rycina 4. Obszary zagrożenia powodzią

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych PGW Wody Polskie

Na mapach ryzyka powodziowego wskazano, że na obszarze Radomia wodami powodziowymi o prawdopodobieństwie 0,2%, 1% i 10% zagrożone są: tereny zabudowy mieszkaniowej, rekreacyjno-wypoczynkowe, przemysłowe, komunikacyjne, lasy, grunty orne i uprawy trwałe, użytki zielone oraz o kategorii określonej jako tereny pozostałe. Pojedyncze tereny zabudowy mieszkaniowej na

tego typu zagrożenie występują w dolinie rzeki Mleczej na odcinku od ul. Limanowskiego do granic miasta, przy ul. Okulickiego i Ofiar Firleja. Ponadto na wody powodziowe narażone są tereny przemysłowe zlokalizowane przy ul. Słowackiego i Okulickiego oraz tereny komunikacyjne – ul. Czarnieckiego, Szarych Szeregów, Wenera, Okulickiego, Maratońska, Wierzbicka, Sycyńska, obwodnica południowa, Słowackiego, linia kolejowa na osiedlu Południe, parking przy ul. Słowackiego. Pozostałe tereny zagrożone wodami powodziowymi obejmują tereny dolinne, niezurbanizowane. Należy tutaj wskazać, że w grupie terenów rekreacyjno-wypoczynkowych zagrożonych zalaniem znajduje się skwer Domagały, Stary Ogród i Park Południe. Zagrożenie powodziowe obejmuje obiekty cenne kulturowo (wpisane ze rejestru zabytków – Stary Ogród, zespół urbanistyczno-architektoniczny z IX–XX w.), ujęcia wody oraz strefę ochronną ujęcia wód podziemnych Radom-Malczew.

Na obszarze Radomia nie występują zabezpieczenia w postaci wałów przeciwpowodziowych. Regulację przepływów na rzece Mleczej zapewniają zbiorniki retencyjne, które oprócz funkcji rekreacyjnej, działają przeciwpowodziowo (Zalew Borki, Staw Malczewski, zbiorniki na Godowie), a także wykonane w ramach projektu LIFE: polder zalewowy na rzece Cerekwianie oraz zbiornik z systemem sedimentacyjno-biofiltracyjnym na Potoku Północnym.

W Planie zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszaru dorzecza Wisły (rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 18 października 2022 r.) określono trzy cele główne: zahamowanie wzrostu ryzyka powodziowego, obniżenie istniejącego ryzyka powodziowego oraz poprawa systemu zarządzania ryzykiem powodziowym. Celom głównym przypisano cele szczegółowe i działania wraz z ich priorytetyzacją. W zakresie zagospodarowania przestrzennego jako cele szczegółowe do realizacji wskazano między innymi potrzebę zapewnienia warunków ograniczających i redukujących możliwość występowania powodzi oraz zapewnienia racjonalnego gospodarowania OZP. Działania powinny prowadzić w szczególności do:

- ochrony lub zwiększania retencji zlewniowej na gruntach leśnych, wodno-błotnych, zadrzewionych i zakrzewionych,
- ochrony lub zwiększania retencji zlewniowej na gruntach rolnych,
- ochrony lub zwiększania retencji zlewniowej na gruntach zurbanizowanych,
- ochrony lub zwiększenia retencji dolin rzecznych,
- opracowania dokumentów i przygotowania podstaw do realizacji działania pozwalającego na uściślenie szczegółowych warunków kształtowania zagospodarowania przestrzennego dolin rzecznych lub terenów zalewowych, w szczególności obszarów szczególnego zagrożenia powodzią (art. 165 ust. 1 pkt 1 ustawy – Prawo wodne),
- opracowania dokumentów i przygotowania podstaw do realizacji działania pozwalającego na wykupy gruntów i budynków w obszarze dolin rzecznych lub terenów zalewowych, w szczególności obszarów szczególnego zagrożenia powodzią.

W regionie wodnym Środkowej Wisły działania te mają wysoki priorytet w realizacji.

5.8. POWIETRZE

Jakość Powietrza

Głównymi źródłami zanieczyszczeń powietrza na obszarze Radomia są sektor komunalno-bytowy i transport, w mniejszym stopniu działalność przemysłowa. Na stan jakości powietrza negatywnie wpływa ogrzewanie indywidualne domów mieszkalnych i budynków usługowych, ruch pojazdów samochodowych oraz produkcja energii i procesy technologiczne.

Największy wpływ na stan jakości powietrza ma niska emisja związana z niepełnym spalaniem węgla kamiennego i drewna w kotłach bezklasowych oraz klasy 3 i 4. Źródłem emisji zanieczyszczeń jest również spalanie odpadów z gospodarstw domowych. Przemysł i ciepłownictwo, pomimo stosowania paliw stałych jako źródła energii, emituje znacznie mniej zanieczyszczeń. Wynika to ze stosowania paliw lepszej jakości i ich pełnego spalania, jak również stosowania urządzeń odpylających.

Sumarycznie emisja ze spalania węgla kamiennego i spalania drewna (czyli bardzo powszechnego biopaliwa) jest znacznie wyższa z indywidualnego ogrzewania niż emisja ze spalania tych paliw w energetyce przemysłowej (pełne spalanie, urządzenia ochrony atmosfery – odpylanie, stosowanie paliw lepszej jakości) lub przy ogrzewaniu indywidualnym wykorzystującym jako paliwo gaz/olej opałowy. W energetyce (ciepłownie, elektrociepłownie), poprzez praktycznie pełne spalanie węgla, jak również biomasy, w bardzo wysokich temperaturach oraz odpylanie spalin, emisja pyłu oraz benzo(a)pirenu jest bardzo mała, co powoduje, iż ciepło z sieci ciepłowniczej uważane jest za najbardziej ekologiczne, na równi z energią cieplną pozyskiwaną z OZE.

Zanieczyszczenia związane z pozyskaniem energii to na obszarze Radomia głównie pył zawieszony PM₁₀, PM_{2,5} i benzo(a)piren. Transport drogowy stanowi źródło emisji pierwotnej i wtórnej pyłu zawieszonego PM₁₀, węglowodorów, tlenków węgla, metali ciężkich, tlenków azotu i tlenków siarki i przyczynia się do degradacji środowiska naturalnego oraz negatywnie oddziałuje na zdrowie ludzi. Szacuje się, że odpowiada za nieco ponad 10% emisji zanieczyszczeń do powietrza. Transport stanowi źródło emisji tlenków azotu, tlenków węgla, węglowodorów aromatycznych oraz metali ciężkich.

W 2019 roku w strefie miasto Radom nie został dotrzymany poziom celu długoterminowego dla ozonu, poziom dopuszczalny dla pyłu PM_{2,5} oraz poziom docelowy benzo(a)pirenu. Pod względem stężeń pozostałych zanieczyszczeń, strefa ta została zakwalifikowana do klasy A. Uchwałą nr 115/20 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 8 września 2020 roku został przyjęty „Program ochrony powietrza dla stref w województwie mazowieckim”, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu. Dla strefy miasto Radom wskazano w nim przekroczenia:

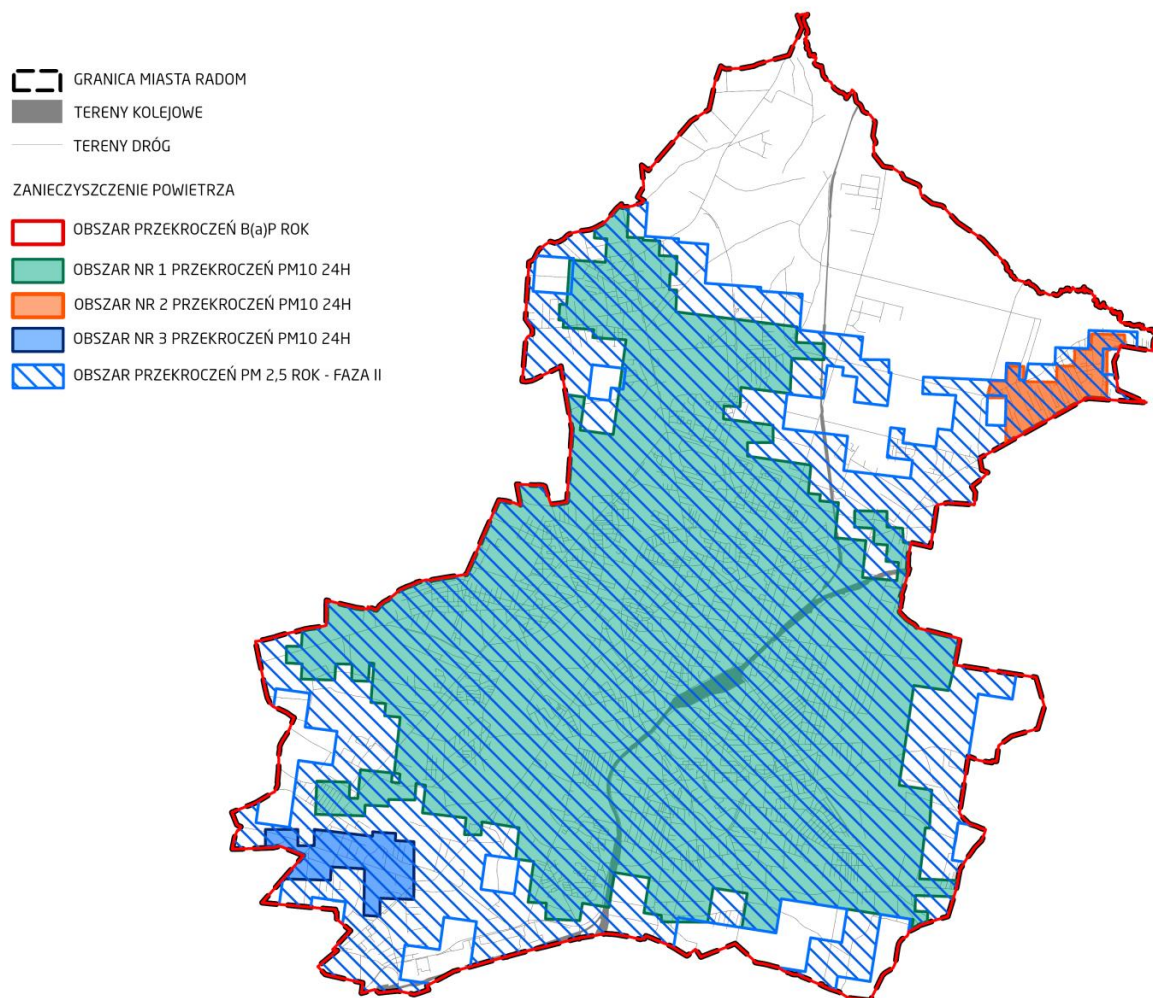

- średniodobowego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM₁₀,
- średniorocznego poziomu dopuszczalnego pyłu zawieszonego PM_{2,5},
- średniorocznego poziomu docelowego benzo(a)pirenu,

oraz niedotrzymanie pułapu stężenia ekspozycji.

Na podstawie ww. Programu Miejska Pracownia Urbanistyczna opracowała mapę obrazującą obszary zanieczyszczenia powietrza na terenie miasta Radomia (Rycina 5).

Rycina 5. Rozkład zanieczyszczeń powietrza – PM_{2,5}, PM₁₀ i B(a)P

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Programu ochrony powietrza dla stref w województwie mazowieckim, w których zostały przekroczone poziomy dopuszczalne i docelowe substancji w powietrzu/

W programie ochrony powietrza wskazano działania naprawcze mające na celu osiągnięcie poziomów zanieczyszczeń powietrza pyłami PM₁₀, PM_{2,5} i benzo(a)pirenem nie przekraczających poziomów dopuszczalnych i docelowych. Skupiają się one na ograniczaniu emisji (m.in. wymianie/likwidacji źródeł ciepła),

zwiększaniu powierzchni zieleni, edukacji ekologicznej, kontrolach przestrzegania uchwały antysmogowej i zakazu spalania odpadów, ograniczeniu wtórnej emisji pyłu (m.in. poprzez czyszczenie ulic na mokro). W pierwszym rządzie należy dążyć do likwidacji ogrzewania na paliwa stałe. Na obszarach, gdzie nie ma możliwości podłączenia do sieci ciepłowniczej lub gazowej, może być dopuszczona wymiana na kotły na paliwa stałe spełniające wymagania ekologiczne.

W strefie miasto Radom program ochrony powietrza zakłada zwiększanie powierzchni zieleni, aby ograniczyć emisję napływową na gminy sąsiednie. Działanie będzie polegało na tworzeniu zielonej infrastruktury, zieleni miejskiej oraz wzbogacaniu terenów zieleni. Ponadto zakłada się zwiększanie i odzyskiwanie powierzchni biologicznie czynnych.

W 2017 roku Sejmik Województwa Mazowieckiego powziął tzw. uchwałę antysmogową, która wprowadza zakaz stosowania w instalacjach dostarczających lub wytwarzających ciepło następujących paliw:

- mułów i flotokoncentratów węglowych oraz mieszanek produkowanych z ich wykorzystaniem,
- węgla brunatnego oraz paliw stałych produkowanych z wykorzystaniem tego węgla,
- węgla kamiennego w postaci sypkiej o uziarnieniu 0-3 mm,
- paliw zawierających biomasę o wilgotności w stanie roboczym powyżej 20%.

Ocena jakości powietrza

Oceny jakości powietrza na analizowanym obszarze dokonano w oparciu o „Raport wojewódzki za rok 2023. Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim” (Warszawa 2024), który corocznie opracowuje Główny Inspektorat Ochrony Środowiska, Departament Monitoringu Środowiska.

Ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim dokonywana jest w oparciu o podział na 4 strefy: aglomerację warszawską (kod PL1401), miasto Płock (kod PL1402), miasto Radom (kod PL1403) i strefę mazowiecką (kod PL0404).

Wyniki oceny dla poszczególnych stref ze względu na ochronę zdrowia wskazują na dobrą jakość - przyznano im oceny na poziomie klasy A (tzn. nie przekraczający poziomu docelowego), z pewnymi wyjątkami. Zgodnie z poniższymi wynikami strefa „miasto Radom” uzyskała kwalifikację do klasy „A” (Tabela 89). Ponadto, we wszystkich strefach (aglomeracja warszawska, miasto Płock, miasto Radom, strefa mazowiecka) został przekroczony poziom celu długoterminowego dla ozonu ze względu na ochronę zdrowia ludzi, strefy uzyskały klasę D2.

Poniżej przedstawiono zestawienie wyników oceny dla wszystkich zanieczyszczeń uwzględnianych w ocenie rocznej dokonywanej pod kątem ochrony zdrowia ludzi.

Tabela 89. Klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie za 2023 rok dokonanej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia ludzi - klasyfikacja podstawowa (klasy: A, C oraz A1, C1 dla pyłu zawieszonego PM_{2,5}) (źródło: GIOŚ)

Kod strefy	Nazwa strefy	SO ₂	NO ₂	C ₆ H ₆	CO	O ₃ (1)	PM ₁₀	Pb	As	Cd	Ni	B(a)P	PM _{2,5} (2)
PL1401	aglomeracja warszawska	A	C	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A1
PL1402	miasto Płock	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A1
PL1403	miasto Radom	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A1
PL1404	strefa mazowiecka	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A	A1

1) Dla ozonu – poziom celu długoterminowego, strefy uzyskały klasę D2,

2) Dla pyłu zawieszonego PM_{2,5} – poziom dopuszczalny I faza, wszystkie strefy uzyskały klasę A.

Źródło: Roczna ocena jakości powietrza w województwie mazowieckim, Warszawa 2024

Szczegółowe informacje na temat obszarów przekroczeń dopuszczalnych norm zanieczyszczeń zawarte są w załączniku nr 1 do Raportu wojewódzkiego „Zestawienie sytuacji przekroczeń w województwie w 2023 roku”, zgodnie z którym:

Zanieczyszczenie: ozon (O₃), Typ normy: poziom celu długoterminowego

- o czas uśrednienia (parametr): Śr. 8-godz.;
- o nazwa obszaru przekroczenia: Miasto Radom z wyłączeniem części 3 dzielnic;
- o Obszary przekroczeń objęły niemal całe miasto Radom, z wyłączeniem wybranych fragmentów wzdłuż zachodniej części miasta;
- o Powierzchnia obszaru przekroczenia (km²): 95,7
- o Liczba mieszkańców obszaru przekroczenia: 183 838
- o główna przyczyna przekroczenia: Warunki meteorologiczne sprzyjające formowaniu się ozonu;
- o pozostałe przyczyny przekroczenia: Napływ zanieczyszczeń spoza granic strefy.

W uzupełnieniu do działań na szczeblu wojewódzkim Gmina Miasta Radomia stara się realizować zadania przyczyniające się do poprawy jakości powietrza i ograniczenia emisji zanieczyszczeń i presji działalności człowieka na stan środowiska. W tym celu realizowane są różne działania m.in. w zakresie termomodernizacji budynków, zwiększania udziału odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym Miasta, modernizacji źródeł ciepła systemowego pod kątem dostosowania do wymogów Dyrektywy 2010/75/EU w sprawie emisji przemysłowych (IED) i wynikających z tej Dyrektywy konkluzji BAT oraz działania mające na celu zmianę struktury paliw w tych źródłach. Stopniowe odchodzenie od

węgla poprzez zastąpienie tego paliwa miksem energetycznym paliw zero- i niskoemisyjnych w ciepłe systemowym winien efektywnie wpłynąć na ograniczenie emisji w obszarach Miasta, w których zwiększy się udział obiektów przyłączonych do sieci ciepłowniczej. Ważne jest również prowadzenie działań edukacyjno-informacyjnych itp.

Istnieje duże zapotrzebowanie na kontynuowanie tego typu działań, co przełoży się na wyższą jakość życia mieszkańców Radomia, jak również poprawę stanu środowiska naturalnego.

Tak jak wspomniano wcześniej podejmowanie działań i różnych inicjatyw na rzecz ochrony powietrza i tym samym również klimatu jest obecnie jednym z bardzo istotnych zarówno na szczeblu lokalnym, ponadlokalnym, jak i krajowym oraz unijnym. Podejmowane działania przyjmują różne formy, w tym działań inwestycyjnych, na które wydatki zaliczane są do wydatków budżetowych w kategorii „Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu” (Tabela 90).

Tabela 90. Wydatki budżetowe na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu - porównanie

Wyszczególnienie	wydatki w rozdziale 90005 - Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu (zł)			
	2008	2020	2023	2008-2023 łącznie
Radom	0	137 860,00	46 336,49	7 247 128,46
Częstochowa	0	233 799,64	226 204,38	3 781 403,57
Sosnowiec	0	2 474 590,95	4 073 879,50	62 433 886,46
Elbląg	0	0	109 832,58	733 827,58
Powiat radomski	0	485 188,17	4 645 404,15	10 531 478,56
Warszawa	2 440,00	1 256 801,65	2 165 641,76	12 544 112,14
Województwo mazowieckie	2 376 269,08	135 871 362,94	127 698 297,07	878 841 318,65
Polska	67 254 090,06	983 191 020,30	1 743 333 750,84	10 187 388 530,62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2023 roku najwięcej na ten cel wydał Sosnowiec, który przeznaczył ponad 4 mln złotych. W analizowanych latach Radom praktycznie w każdym roku dokonywał wydatków na rzecz ochrony powietrza i klimatu. Wysokość poniesionych wydatków od 2008 roku do 2023 roku sytuuje Radom na dość dobrej pozycji, niemniej poziom wydatków na 1 mieszkańca Radomia w każdym roku był zdecydowanie niższy niż na 1 mieszkańca województwa mazowieckiego oraz Polski. W 2023 roku wskaźnik ten dla Radomia był najniższy w porównywanej grupie i kształtował się na poziomie 0,24 zł, a dla województwa wynosił 3,7 zł oraz dla Polski 16,53 zł. Najwyższy wskaźnik (21,65 zł) dotyczył Sosnowca (Tabela 91)

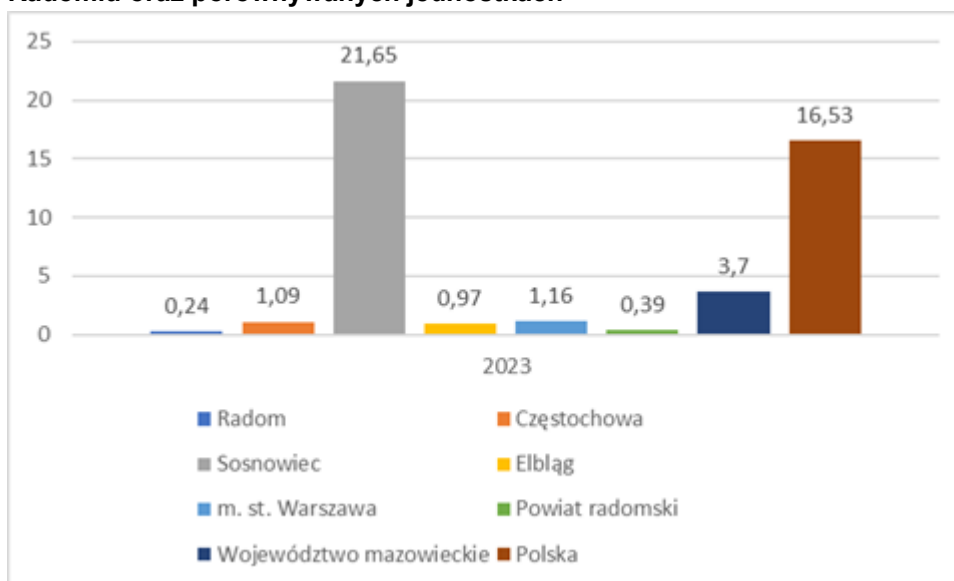

Tabela 91. Wydatki budżetowe w rozdziale 90005 Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu (zł) na 1 mieszkańca w latach 2008-2023

	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Warszawa	Powiat radomski	Województwo mazowieckie	Polska
2008	0	0	0	0	0	0	0,46	1,76
2009	0	0	0	0	0,07	0	0,07	1,05
2010	0,1	0	0,01	0	0,18	0	0,3	1,38
2011	0,08	0	1,27	0	0,06	0	0,6	2,13
2012	0,02	0	0,74	0	0,2	0	0,41	1,96
2013	0,02	0	1,62	0	0,29	0	2,52	2,65
2014	5,11	0	1,77	0	0,32	0	3,52	6,58
2015	14,15	0	4,2	0	0,37	0,85	7,2	14,59
2016	0	0	2,96	0	0,44	0,39	2	7,77
2017	6,88	0,14	8,52	1,22	0,48	0,01	10,24	13,84
2018	3,68	0	84,11	1,59	0,66	0,25	22,4	35,33
2019	0	14,57	11,98	2,38	0,3	0,1	21,67	33,86
2020	0,68	1,08	12,64	0	0,68	0	1,07	15,21
2021	2,24	0,01	46,53	0	0,57	0	1,37	19,85
2022	0,64	0,3	121	0	1,16	0,85	1,94	21,46
2023	0,24	1,09	21,65	0,97	1,16	0,39	3,7	16,53

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 39. Wydatki na 1 mieszkańca w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu w 2023 w Radomiu oraz porównywanych jednostkach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dotychczasowe działania na rzecz ochrony środowiska

Gmina Miasta Radomia od wielu lat prowadzi aktywną działalność na rzecz ochrony środowiska. Wśród podejmowanych inicjatyw w tym zakresie można wymienić m.in.:

- Udzielanie dotacji celowych na dofinansowanie wymiany systemów ogrzewania węglowego na ekologiczne źródła ciepła w ramach realizacji „Programu obniżania niskiej emisji dla m. Radomia”.
- Opracowanie „Planu gospodarki niskoemisyjnej dla miasta Radomia”,
- Opracowanie mapy akustycznej miasta oraz „Programu ochrony środowiska przed hałasem dla miasta Radomia” i zmniejszenie o 30% zakładanej liczby mieszkańców narażonych na hałas ponadnormatywny,
- Ochrona terenów o szczególnym znaczeniu i walorach przyrodniczych poprzez rozpoczęcie tworzenia sieci obszarów chronionych,
- Rewitalizacja parków miejskich (z czego 5 z dofinansowaniem zewnętrznym),
- Usuwanie wyrobów zawierających azbest,
- Realizacja programu kompleksowego systemu gospodarki odpadami:
 - zakończono inwestycję „Modernizacja i rozbudowa części mechanicznej instalacji MBP w Zakładzie Utylizacji Odpadów Komunalnych w Radomiu”,
 - zakończono budowę hali i linii do produkcji paliwa alternatywnego RDF,
 - rozpoczęto przygotowania do rozbudowy składowiska odpadów,
- Modernizacja i budowa sieci wodociągowej, kanalizacji sanitarnej i deszczowej z elementami retencji wód opadowych oraz modernizacja komunalnej oczyszczalni ścieków,

- Zakupienie w ramach działań Stowarzyszenia ROF stacji do badania poziomu zanieczyszczenia powietrza, który można kontrolować przy pomocy aplikacji na smartphone,
- Wprowadzenie nowych zasad segregacji odpadów i działania na rzecz zwiększenia recyklingu do poziomu do 60 % w roku 2030.

Gmina aktywnie pozyskuje środki zewnętrzne wspierające działania na rzecz ochrony środowiska ramach poprawy infrastruktury zielonej Gmina *zrealizowała projekt współfinansowany ze środków unijnych pn.: „Poprawa jakości środowiska miejskiego w Radomiu poprzez rozwój terenów zieleni w dzielnicach Obozisko i Michałów”* na łącznej powierzchni 8,21 ha. W ramach przedsięwzięcia na osiedlu Michałów powstał nowy teren zielony o powierzchni 3,74 ha. Jest to nowe i jedyne tego typu miejsce w dzielnicy, a możliwość korzystania z tego terenu przez mieszkańców przełoży się na wzrost jakości życia.

Zakończono również prowadzoną od 2015 roku realizację projektu „Adaptacja do zmian klimatu poprzez zrównoważoną gospodarkę wodną w przestrzeni miejskiej Radomia”. Jest to jedyny tego typu w Polsce i jeden z dwóch w Europie projektów docenionych i dofinansowanych przez Komisję Europejską w ramach programu „LIFE” i Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska w Warszawie jako podmiot współfinansujący. We współpracy z naukowcami z Uniwersytetu Łódzkiego zmodernizowano zalew Borki, przebudowano stawy kolmatacyjne i infrastrukturę hydrotechniczną. Przywrócono też naturalny bieg rzeki Mlecznej w miejscu przyszłego Parku Kulturowego, wybudowano poldery zalewowe na rzece Cerekwiance i zbiornik przeciwpowodziowy na Potoku Północnym z sekwencyjnym systemem sedimentacyjno-biofiltracyjnym.

W ramach projektu LIFE wybudowano też około 20 mniejszych zbiorników i niecek chłonnych, których zadaniem jest gromadzenie wód opadowych w pobliżu miejsc zagrożonych lokalnymi podtopieniami. W ich okolicach znajdują się mikrosiedliska m.in. płazów, ważek i ptaków. Projekt ten poprzez dbałość o środowisko naturalne, w tym szczególnie o zasoby wody wpisuje się w potrzeby związane ze zrównoważonym rozwojem miasta. W ramach tego projektu zostały również ustawione 2 „zielone wiaty przystankowe” (wyposażone w zielen na dachu oraz pnącza na tylnej ścianie wiaty).

Kontynuując projekt LIFE Wodociągi Miejskie w Radomiu rozpoczęły szereg nowych zadań inwestycyjnych:

- Budowa układu wodnego stawów i rowów retencyjnych na terenie powstającego osiedla mieszkaniowego IDEA przy ulicy Listopadowej. Układ ten zabezpieczać będzie położone niżej dzielnice miasta przed podtopieniami. Będzie też elementem przyszłego parku miejskiego.
- Budowa dwóch zbiorników retencyjnych przy ulicy Bieszczadzkiej/Banacha i Jastrzębskiego/ Rumiankowej wraz z odwodnieniem ulicy Sołtykowskiej. Zbiorniki zlokalizowane będą w górnym biegu rzeki Mlecznej. Ich zadaniem będzie ochrona osiedli mieszkaniowych Idalin i Malczew.

Z uwagi na najważniejsze problemy, które wymagają pilnego rozwiązania w najbliższych latach koniecznym wydaje się kontynuowanie działań związanych z redukcją emisji zanieczyszczeń, zmniejszaniem hałasu oraz wzrostem świadomości dotyczącej ochrony środowiska.

5.9. KLIMAT

Warunki klimatyczne

Obszar Radomia zlokalizowany jest w łódzko-wieluńskim regionie klimatycznym, charakteryzującym się przewagą wpływów kontynentalnych. Warunki klimatyczne są zmodyfikowane przez warunki lokalne tj. ukształtowanie terenu, sieć rzeczną, głębokość zalegania wód gruntowych, szatę roślinną oraz charakter i rodzaj pokrycia terenu.

Klimat Radomia charakteryzuje się następującymi cechami:

- średnia temperatura powietrza: 8-9°C,
- temperatura maksymalna: 27-28°C, minimalna: -10-11°C,
- suma opadów: 550-600 mm,
- usłonecznienie: 1700-1750 h.

Najchłodniejszym miesiącem jest styczeń, zaś najcieplejszym lipiec. Okres wegetacyjny trwa 210-220 dni.

Wiatry wieją przeważnie z kierunku zachodniego, na który przypada około 40% ogółu. Duży udział mają także wiatry z sektora południowego i wschodniego. Na ciszę atmosferyczną przypada 15,5% dni w skali roku. Średnia prędkość wiatru w roku to 3,2 m/s.

Klimat obszaru Radomia zmodyfikowany jest na obszarach dolinnych, gdzie występuje inwersja temperatury oraz podwyższona wilgotność powietrza. W miesiącach jesienno-zimowych występują mgły, które mają najczęściej charakter radiacyjny. Tworzą się w dolinie rzeki Mlecznej i jej dopływów, a także w wilgotnych zagłębieniach terenowych.

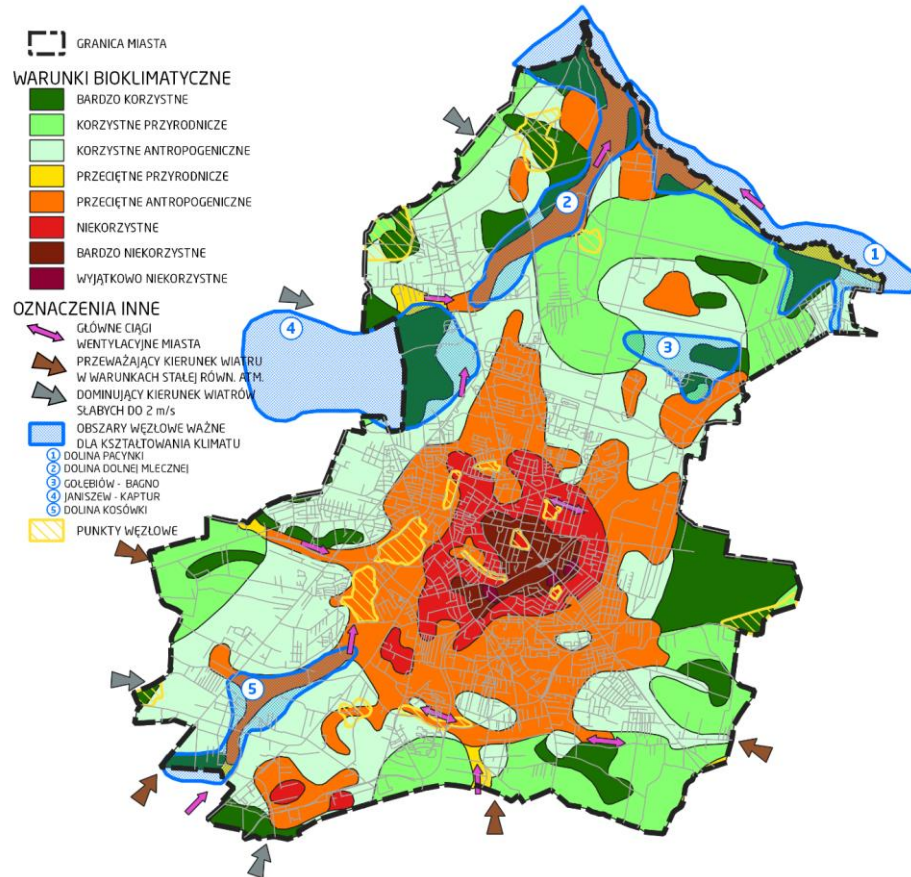
Wpływ pokrycia terenu na klimat lokalny szczególnie odczuwalny jest na terenach leśnych i zurbanizowanych. Na terenach leśnych występuje podwyższona wilgotność powietrza, co ma wpływ na zmniejszenie amplitud temperatury powietrza. Lasy poprawiają także czystość powietrza atmosferycznego. Zwarta zabudowa powoduje wzrost szorstkości podłoża, a co za tym idzie osłabienie prędkości wiatru dochodzące nawet do 14%. Na terenach zurbanizowanych osłabienie prędkości wiatru wpływa ujemnie na stan zanieczyszczenia powietrza i komfort klimatyczny.

Warunki bioklimatyczne obszaru Radomia są zróżnicowane - występują topoklimaty antropogeniczne, jak i przyrodnicze. Strefa śródmiejska Radomia cechuje się topoklimatem antropogenicznym niekorzystnym, bardzo niekorzystnym

i wyjątkowo niekorzystnym. W miarę oddalania się od centrum miasta występują coraz korzystniejsze warunki klimatu odczuwalnego (Rycina 6).

Rycina 6. Warunki bioklimatyczne obszaru Radomia

Źródło: opracowanie własne na podstawie Uwarunkowań bioklimatycznych w modelu przyrodniczym przestrzennej struktury miasta Radomia, 1993 roku

Zmiany klimatu

Do negatywnych zjawisk wywołanych zmianami klimatu zaliczamy: występowanie fal gorąca i upalnych dni, wyspy ciepła, zwiększenie intensywności i czasu trwania opadów powodujących występowanie miejskich powodzi oraz zanieczyszczenia powietrza. Z zanieczyszczeniami powietrza związane jest występowanie smogu kwaśnego (zimowego). Sektorami najbardziej wrażliwymi na zmiany klimatu są: zdrowie publiczne, gospodarka przestrzenna, gospodarka wodna i transport.

Obok zanieczyszczenia powietrza problematyczną kwestią pozostaje również występowanie wysp ciepła, jest to jeden z elementów wpływających również na klimat Radomia. Wyspa ciepła (miejaska wyspa ciepła) związana jest z pojawiającymi się falami upałów tj. występowaniem wyższej temperatury powietrza w mieście niż w porównaniu z terenami otaczającymi miasto. Wyspa ciepła powstaje w związku z występowaniem w mieście struktury funkcjonalno-przestrzennej – nagromadzenia powierzchni sztucznych, mniejszego udziału terenów zieleni czy osłabionym przewietrzaniem. Różne materiały pochłaniają więcej promieni słonecznych niż ich odbijają, a potem oddają energię, zwiększając temperaturę otoczenia. Dodatkowo do podniesienia temperatury powietrza w mieście dokłada się aktywność człowieka.

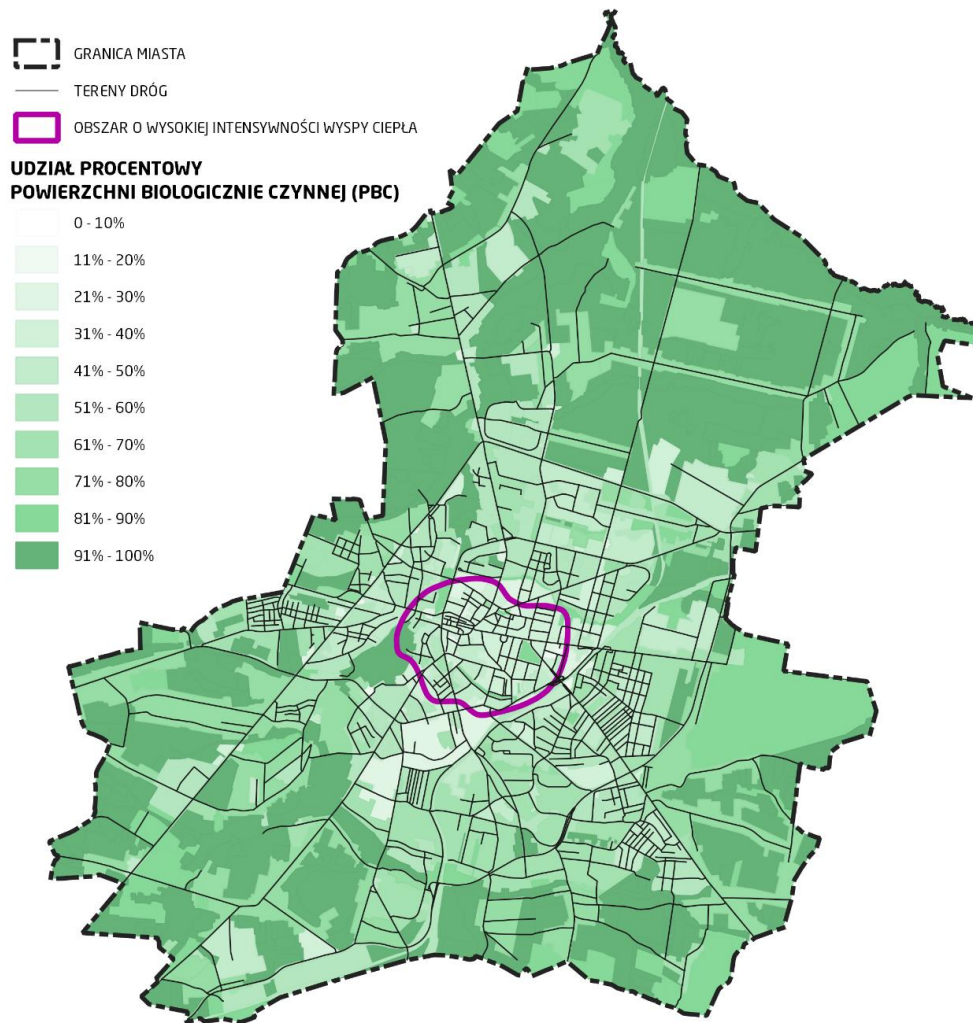
Na terenie Radomia występują obszary tworzenia się miejskiej wyspy ciepła, jednakże podejmowane są działania mające na celu likwidację takiego zjawiska. Władze samorządowe w obowiązującym Planie adaptacji do zmian klimatu miasta Radomia do 2030 roku wyznaczyły jako cel strategiczny 3. *Łagodzenie zagrożeń dla zdrowia wynikających z fal upałów i miejskiej wyspy ciepła*. Zachodzące zmiany klimatu i częstsze fale upałów stanowią zatem realne zagrożenie dla klimatu jak również zdrowia ludzkiego, w związku z czym niezbędne jest kontynuowanie podejmowania inicjatyw zwiększających powierzchnię biologicznie czynną, jak również rozwijania infrastruktury przyczyniającej się do ograniczania tego typu zjawisk.

Zakład Usług Komunalnych w Radomiu oraz Miejski Zarząd Dróg i Komunikacji prowadzą działania związane z likwidacją wysp ciepła. W 2020 na wniosek mieszkańców na ulicy Kusocińskiego utworzono zieleniec, w latach następnych kolejne elementy zieleni pojawiły się m.in. na ulicach Żeromskiego oraz Kilińskiego.

Natężenie wyspy ciepła jest zależne od czynników fizjograficznych oraz rodzaju zagospodarowania. W Radomiu zjawisko najbardziej odczuwalne jest latem w zasięgu zabudowy śródmiejskiej, gdzie występuje najwyższa intensywność zabudowy. Teren ten cechuje się niskim udziałem powierzchni biologicznie czynnej, a wysokim powierzchni asfaltowo-betonowej. W miarę przesuwania się na obrzeża miasta natężenie wyspy ciepła obniża się (Rycina 7).

Rycina 7. Obszar o wysokiej intensywności wyspy ciepła obszaru Radomia na tle powierzchni biologicznie czynnej

Źródło: opracowanie własne

Ze zmianami klimatu, oprócz powodzi, związane jest zjawisko suszy, charakteryzujące się długotrwałym brakiem opadów atmosferycznych. Susza przejawia się obniżeniem poziomu wód gruntowych i powierzchniowych, co szczególnie widoczne jest w strefie silnie zurbanizowanej obszaru Radomia, gdzie występuje szybki spływ wód z powierzchni nieprzepuszczalnych, niedostateczna retencja wód opadowych i roztopowych oraz nawodnienie terenów zieleni. Na tym obszarze występuje zjawisko posuszu zieleni (drzew, krzewów). W Planie przeciwdziałania skutkom suszy wskazano, iż obszar Radomia charakteryzuje się w zakresie występowania:

- suszy atmosferycznej i hydrologicznej (zagrożeniem umiarkowanym),
- suszy rolniczej (przeważającym zagrożeniem silnym i ekstremalnym),
- suszy hydrogeologicznej (zagrożeniem słabym i umiarkowanym).

W planie wskazano cele szczegółowe:

- skuteczne zarządzanie zasobami wodnymi dla zwiększenia dyspozycyjnych zasobów wodnych na obszarach dorzeczy,

- zwiększanie retencji na obszarach dorzeczy,
- edukacja i zarządzanie ryzykiem suszy,
- formalizacja i zaplanowanie finansowania działań służących przeciwdziałaniu skutkom suszy,

przy czym nie wskazano na obszarze Radomia zadań inwestycyjnych wspierających przeciwdziałanie skutkom suszy. Natomiast wskazano działania do wdrożenia w poszczególnych zlewniach JCWP:

- zwiększenie ilości i czasu retencji wód na gruntach rolnych (priorytet wysoki),
- realizacja przedsięwzięć zmierzających do zwiększania lub odtwarzania naturalnej retencji (priorytet wysoki),
- analiza możliwości zwiększenia retencji w zlewniach z zastosowaniem naturalnej i sztucznej retencji (priorytet wysoki),
- budowa lub przebudowa ujęć wód podziemnych do poboru na cele nawodnień rolniczych oraz budowa lub przebudowa wodooszczędnych systemów nawadniania wykorzystujących zasoby wód podziemnych (priorytet średni),
- przeprowadzenie weryfikacji zasad gospodarowania wodą w zbiornikach retencyjnych (priorytet średni).

Analiza powyższych danych wskazuje, że w Radomiu kwestia ochrony powietrza i klimatu odgrywa ważną rolę, jednak ze względu na postępujące zmiany klimatu, jak również przyjęte założenia różnych polityk i strategii krajowych oraz unijnych czy międzynarodowych wymaga kontynuacji dotychczasowych działań oraz podejmowania nowych inicjatyw. Należy dążyć, w miarę możliwości budżetowych, do podejmowania inwestycji realnie przekładających się na zmniejszanie emisji zanieczyszczeń i ochronę środowiska, szczególnie powietrza i klimatu, co jest również zgodne z politykami i kierunkami działań definiowanymi w skali ponadlokalnej, krajowej czy Unii Europejskiej.

5.10. GOSPODARKA ODPADAMI

System gospodarki odpadami na terenie Radomia opiera się o ustawę z dnia 13.09.1996 roku o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz akty prawa miejscowego wydane na jej podstawie. Odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości zamieszkałych realizowany był przez Gminę Miasta Radomia na podstawie umów zawartych z przedsiębiorcami wyłonionymi w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego.

W 2024 roku uprawnionych do świadczenia usług w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości było 12 podmiotów wpisanych do Rejestru Działalności Regulowanej prowadzonego przez Prezydenta Miasta Radomia.

W Radomiu odbiór i zagospodarowanie odpadów komunalnych odbywał się wyłącznie od właścicieli nieruchomości zamieszkałych. Odbiór odpadów od nieruchomości niezamieszkałych odbywał się na podstawie indywidualnych umów, zawieranych z przedsiębiorcami świadczącymi tego typu usługi.

W celu zorganizowania odbierania odpadów komunalnych od właścicieli dokonano podziału obszaru Gminy Miasta Radomia na 5 sektorów wywozowych. Dokonując podziału wzięto pod uwagę liczbę mieszkańców, gęstość zaludnienia na danym terenie oraz obszar możliwy do obsługi przez jednego przedsiębiorcę

Na terenie Gminy Miasta Radomia określono selektywne zbieranie i odbieranie następujących odpadów komunalnych:

- papieru obejmującego odpady z papieru i tektury,
- szkła, w tym opakowań ze szkła,
- metali, w tym opakowań z metali,
- tworzyw sztucznych, w tym opakowań z tworzyw sztucznych,
- opakowań wielomateriałowych;
- bioodpadów,
- popiołu z palenisk domowych,
- mebli i innych odpadów wielkogabarytowych,
- odpadów niebezpiecznych,
- przeterminowanych leków i chemikaliów,
- odpadów powstających w gospodarstwach domowych w wyniku przyjmowania produktów leczniczych w formie iniekcji i prowadzenia monitoringu poziomu substancji we krwi, niekwalifikujących się do odpadów medycznych,
- zużytych baterii i akumulatorów,
- zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego,
- zużytych opon rowerowych, motorowerowych, z wózków, motocykli oraz pojazdów o dopuszczalnej masie całkowitej do 3,5 tony, które nie są wykorzystywane do prowadzenia działalności gospodarczej,
- odpadów budowlanych i rozbiórkowych.

Selektywne zbieranie odpadów prowadzono:

- 1) na terenie nieruchomości, w miejscach gromadzenia odpadów poprzez umieszczanie:
 - a) papieru obejmującego odpady z papieru i tektury w pojemnikach lub workach koloru niebieskiego,
 - b) szkła obejmującego opakowania ze szkła w pojemnikach lub workach koloru zielonego,
 - c) metali, tworzyw sztucznych, opakowań wielomateriałowych obejmujących opakowania z metali, tworzyw sztucznych i wielomateriałowe gromadzonych łącznie w pojemnikach lub workach koloru żółtego,
 - d) bioodpadów w pojemnikach lub workach koloru brązowego lub ich kompostowanie,
 - e) popiołu z palenisk domowych w pojemnikach koloru czarnego,
 - f) mebli i innych odpadów wielkogabarytowych w pojemnikach lub luzem;
- 2) poprzez dostarczanie selektywnie zebranych odpadów do punktów selektywnego zbierania odpadów (PSZOK) zlokalizowanego przy ul. Witosa 96, aptek i innych wyznaczonych miejsc, w których przyjmowane są poszczególne frakcje odpadów.

Jednocześnie określono, że wymóg selektywnego zbierania odpadów komunalnych uznaje się za spełniony, gdy:

- 1) odpady gromadzone są w dedykowanych dla poszczególnych frakcji odpadów pojemnikach/workach i nie zawierają innych odpadów niż te, dla których został przeznaczony pojemnik/worek,
- 2) niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne, stanowiące pozostałości z prowadzonej selektywnej zbiórki nie zawierają odpadów, które podlegają selektywnemu zbieraniu,
- 3) łączna liczba nieprawidłowości w zakresie spełniania wymogów selektywnego zbierania odpadów, o których mowa w pkt 1 – 2 na nieruchomości, nie jest większa niż 1 w danym miesiącu kalendarzowym.

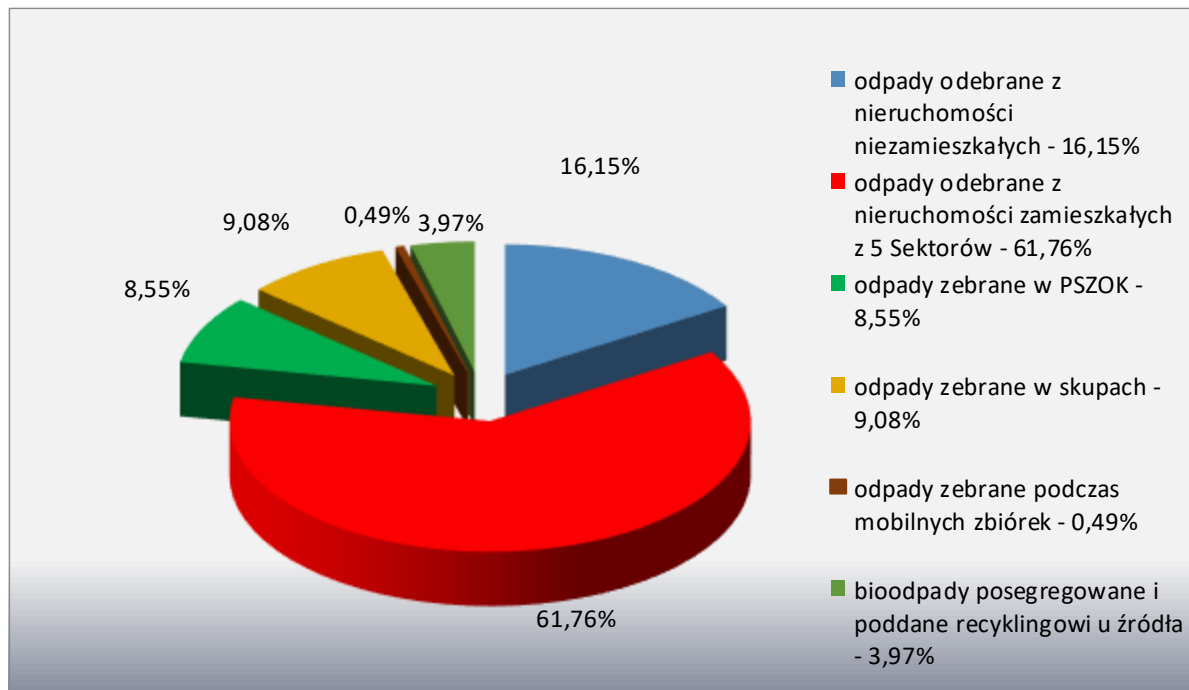
W celu umożliwienia mieszkańcom prawidłowego pozbywania się wybranych frakcji odpadów, Gmina we współpracy z uprawnionymi podmiotami zajmującymi się ich zbieraniem i przetwarzaniem, zorganizowała w 2024 roku dziewięć mobilnych zbiórek.

W 2024 roku na terenie Gminy Miasta Radomia wytworzono łącznie 91 439,5479 Mg odpadów komunalnych w tym:

1. 14 763,1570 Mg odpadów odebrano z nieruchomości niezamieszkałych,
2. 76 676,3909 Mg odpadów zebrano i odebrano z nieruchomości zamieszkałych w tym:
 - 56 475,3590 Mg odpadów odebrano z nieruchomości w 5 Sektorach,
 - 7 822,6385 Mg odpadów zebrano w PSZOK,
 - 8 304,3035 Mg odpadów zebrały podmioty zbierające odpady – punkty skupu,
 - 446,8790 Mg odpadów zebrano selektywnie podczas mobilnych zbiórek,
 - 3 627,2109 Mg bioodpadów zebrano selektywnie u „źródła” i zagospodarowano poprzez kompostowanie w przydomowych kompostownikach (Wykres 40).

Wykres 40. Odpady komunalne wytworzone na terenie Gminy Miasta Radomia w 2024 roku

Źródło: „Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia” za 2024,

Tabela 92. Ilość odpadów komunalnych odebrana z terenu Gminy Miasta Radomia z nieruchomości zamieszkałych (z 5 Sektorów) i niezamieszkałych w latach 2013-2024 (Mg)

	Nieruchomości zamieszkałe (Sektory)	Nieruchomości niezamieszkałe	Ogółem
2013	19 056,501	44 578,711	63 635,212
2014	49 773,200	18 440,000	68 213,200
2015	51 055,958	17 854,200	68 910,158
2016	55 525,859	17 640,753	73 166,612
2017	55 390,492	16 768,846	72 159,338
2018	57 941,057	16 295,651	74 236,708
2019	56 651,1660	16 222,4650	72 873,6310
2020	60 233,1950	14 716,4270	74 949,6220
2021	59 963,6720	13 424,4570	73 388,1290
2022	56 166,1420	13 404,1614	69 570,3034
2023	54 065,8060	13 892,0474	67 957,8534
2024	56 475,3590	14 763,1570	71 238,5160

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Analizy stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia” za 2024,

Radom na tle innych miast na prawach powiatu objętych analizą w 2024 roku znajdował się na drugim miejscu pod względem ilości wytworzonych odpadów komunalnych (Tabela 93).

Tabela 93. Masa odpadów wytwarzanych na terenie jednostek porównawczych w 2024 roku (Mg)

Wyszczególnienie	Radom	Sosnowiec	Częstochowa	Elbląg
Masa wytworzonych odpadów	91 439,5479	85 789,7977	104 482,7800	50 978,8926

Źródło: Opracowanie Wydziału Gospodarowania Odpadami Komunalnymi na podstawie analiz i sprawozdań stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Radomia, Częstochowy, Sosnowca oraz Elbląga.

Aktualne przepisy prawa nakładają na samorządy obowiązek osiągnięcia 60% poziomu przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych do 2030 roku. Pomimo rosnącego udziału odpadów zbieranych w sposób selektywny w ostatnich latach nie udało się osiągnąć zakładanych przepisami prawa wskaźników.

Poniżej przedstawiono dane dotyczące spełniania wymogów w obszarze obowiązujących poziomów przez radomski system gospodarowania odpadami.

Tabela 94. Poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła (%)

Wyszczególnienie	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Wymagany do osiągnięcia poziom	10	12	14	16	18	20	30	40	50
Poziom osiągnięty przez Gminę	15,75	19,17	24,9	25,14	21,07	25,49	27,84	24,32	27,45

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia za 2020 r. z korektą.

Gmina Miasta Radomia w latach 2012 – 2017 osiągała wymagane poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła. Natomiast w latach 2018 - 2020 sytuacja uległa niekorzystnej zmianie – wymagane poziomy nie zostały uzyskane (Tabela 94).

Po zmianie przepisów prawa w zakresie wysokości i sposobu obliczania tego wskaźnika, Gmina w latach 2020-2021 osiągnęła wymagane wielkości recyklingu i przygotowania do ponownego użycia odpadów komunalnych, a nawet je przekroczyła o kilka punktów procentowych. W kolejnych latach wymagany poziom nie został osiągnięty. Przepisy prawa wartości tego wskaźnika do poziomu 60% w roku 2030.

Od 2021 roku zgodnie z art. 3b ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach gminy zobowiązane są osiągać wskazane poziomy przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych. Poziomy, jakie osiągnęła Gmina Miasta Radomia w latach 2021-2024 zostały przedstawione w kolejnej tabeli.

Tabela 95. Poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych latach 2021-2024 (%)

Wyszczególnienie	2021	2022	2023	2024
Wymagany do osiągnięcia poziom	20	25	35	45
Poziom osiągnięty przez Gminę	26,32	28,64	33,41	33,59

Źródło: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia za lata 2021-2024

Inaczej niż w przypadku wcześniej wymienionego papieru, metali, tworzyw sztucznych oraz szkła, kształtuje się sytuacja w odniesieniu do odpadów budowlanych i rozbiórkowych, tj. w każdym z analizowanych lat Radom uzyskiwał poziomy recyklingu i przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami na znacząco wyższym poziomie niż zostało to wskazane w przepisach.

Równie korzystne wyniki odnotowywano w Radomiu w latach 2012-2024 w zakresie odpadów ulegających biodegradacji (Tabela 96).

Tabela 96. Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania w stosunku do masy tych odpadów wytworzonych w 1995 roku (%)

Lata	Dopuszczalny poziom masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji	Poziom osiągnięty przez Gminę
2012	75	24,37
16.07.2013	50	34,02
2014	50	31,7
2015	50	0
2016	45	0
2017	45	30,16
2018	40	19,76
2019	40	14,72
16.07.2020	35	13,72
2021	35	11,58
2022	35	12,38
2023	35	12
2024	35	11,43

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Analiza stanu gospodarki odpadami komunalnymi dla Gminy Miasta Radomia – za lata: 2021 - 2024

Na terenie miasta Radomia podejmowane są różne inicjatywy mające na celu podnoszenie świadomości mieszkańców w zakresie gospodarki odpadami, a szczególnie mające przyczynić się do wzrostu selektywnej zbiórki odpadów, są to inicjatywy zwłaszcza o charakterze informacyjnym. W 2024 roku w tym obszarze realizowano m.in. konkurs dla uczniów radomskich placówek oświatowych, wydarzenia cykliczne (Piknik z okazji Dnia Ochrony Środowiska), zbiórki makulatury oraz zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego, zajęcia edukacyjne w placówkach oświatowych z zakresu selektywnej zbiórki, kolportaż ulotek informacyjnych dla mieszkańców, prowadzenie infolinii dla mieszkańców w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi, uruchomiono stronę internetową/fanpage „Segreguj Śmieci”, utworzono dwa stanowiska edukacyjne informujące o sposobie selektywnego zbierania odpadów, W 2024 roku Radom przystąpił do kolejnej - III edycji Programu „Polska Stolica Recyklingu”, którego główną ideą jest edukacja ekologiczna, koncentrująca się wokół recyklingu elektrycznego śmieci. Miasto od stycznia 2024 roku prowadzi również akcję oddawania, wymiany, sprzedaży przez mieszkańców używanych artykułów nadających się jeszcze do użytku (ubrania, zabawki, książki, płyty itp.). W comiesięcznym wydarzeniu społeczno-edukacyjnym, któremu towarzyszą eko-warsztaty, wzięło udział dotychczas około 500 osób.

W celu wywiązania się przez Gminę z nałożonych na nią obowiązków i w celu poprawy utrzymującego się niedoboru w zakresie poziomów recyklingu należy poszukiwać w odpadach innych frakcji, które po wysegregowaniu będzie można poddać recyklingowi materiałowemu np. bioodpady kuchenne czy zużyte oleje spożywcze.

W związku z brakiem osiągania wymaganych poziomów recyklingu i przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami, jak również konieczności dalszej ochrony środowiska, niezbędne jest kontynuowanie działań mających na celu propagowanie selektywnej zbiórki oraz większej świadomości społecznej w obszarze gospodarowania odpadami, jak również podejmowania działań inwestycyjnych rozwijających infrastrukturę do segregacji odpadów.

Na terenie województwa mazowieckiego obowiązuje „Plan gospodarki odpadami dla województwa mazowieckiego 2030”. Plan ten został przyjęty przez Sejmik Województwa Mazowieckiego 25 lutego 2025 roku. W dokumencie tym zaznaczono, że składowisko odpadów zlokalizowane w Radomiu na ul. Wincentego Witosa 98 wypełni się do 2026 roku, dlatego też konieczne jest podjęcie działań dla zapewnienia funkcjonowania takiego obiektu w kolejnych latach.

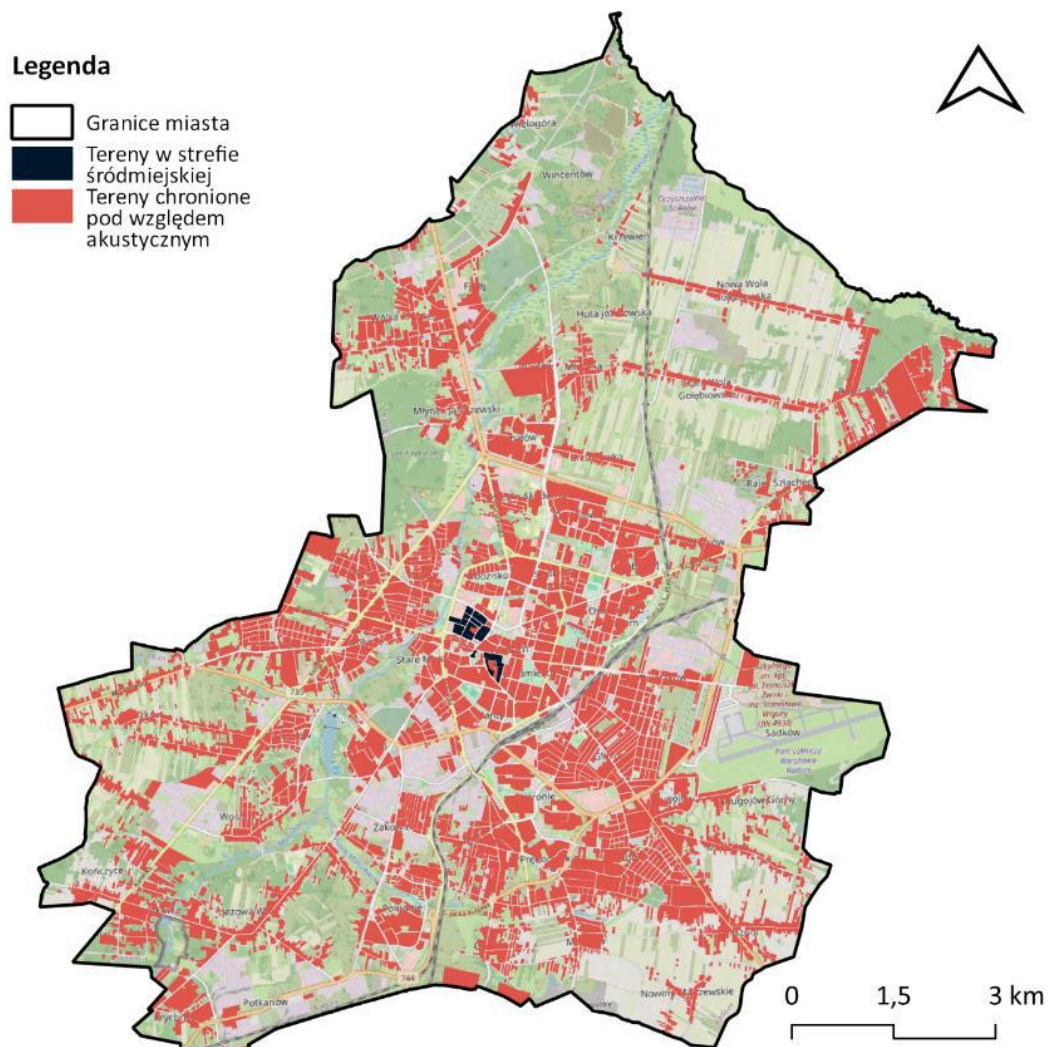
5.11. OCHRONA PRZED HAŁASEM

Na terenie Radomia występują zagrożenia akustyczne w środowisku, które zidentyfikowano na etapie sporządzania Mapy akustycznej. Źródłami hałasu zidentyfikowanymi na terenie Radomia są: transport drogowy, kolejowy, transport lotniczy oraz działalność zakładów przemysłowych.

Na terenie miasta występują przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu drogowego i kolejowego.

Na dzień sporządzania strategicznej mapy hałasu dla Radomia (30 czerwca 2022 r.) na terenie miasta obowiązywało 79 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które wyznaczały tereny chronione akustycznie (Rycina 8). Powierzchnia terenów chronionych akustycznie zajmowała obszar 28,5 km², co stanowiło 25,45% powierzchni całego miasta.

Rycina 8. Tereny podlegające ochronie akustycznej na terenie miasta Radomia ujęte w SMH Radom 2022 oraz POH Mazovia

Źródło: PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA PRZED HAŁASEM DLA OBSZARU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO, Załącznik nr 1 do uchwały nr 49/24 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 16 lipca 2024 r., str. 250

Źródłem hałasu drogowego są drogi krajowe i wojewódzkie, składające się na węzeł drogowy, przechodzące przez centrum miasta:

- Droga krajowa nr 9 (Radom – Ostrowiec Świętokrzyski – Rzeszów - Barwinek);
- Droga krajowa nr 12 (Piotrków Trybunalski – Radom – Lublin – Dorohusk);
- Droga wojewódzka nr 735 (Radom – Szydłowiec);
- Droga wojewódzka nr 737 (Radom – Kozienice);
- Droga wojewódzka nr 740 (Radom – Potworów);
- Droga wojewódzka nr 744 (Radom – Starachowice).
- Do najbardziej newralgicznych obszarów zaliczane są w pierwszej kolejności ulice:
- Tworzące przebieg drogi wojewódzkiej nr 735 (stara droga krajowa nr 7) na przykład ul. Warszawska, ul. Czarneckiego, ul. Kielecka;
- Tworzące przebieg drogi krajowej nr 12, na przykład ul. 1905 Roku, al. Grzeczmarowski, ul. Maratońska, ul. Dowkonta, al. Wojska Polskiego;
- Tworzące drogi wjazdowe do miasta, na przykład ul. Zielona i ul. Wernera (wjazd z kierunku Janiszewa), ul. Limanowskiego.

Istotne znaczenie komunikacyjne pełnią również ul. Beliny-Prażmowskiego, ul. Chrobrego, ul. Pallotyńska, ul. 25 Czerwca, ul. Jana Pawła II, ul. Kuronia i wiele innych. Wszystkie wymienione ulice zidentyfikowane są jako najistotniejsze źródła hałasu ze względu na najwyższe natężenie ruchu samochodowego i pełnią ważną rolę w kształtowaniu warunków akustycznych miasta.

Źródłem hałasu szynowego są przebiegające przez miasto trzy linie kolejowe. Linie te zarządzane są przez PKP Polskie Linie Kolejowe S.A (Rycina 9). Sumaryczna długość analizowanych odcinków linii kolejowych wynosi 24,58 km.

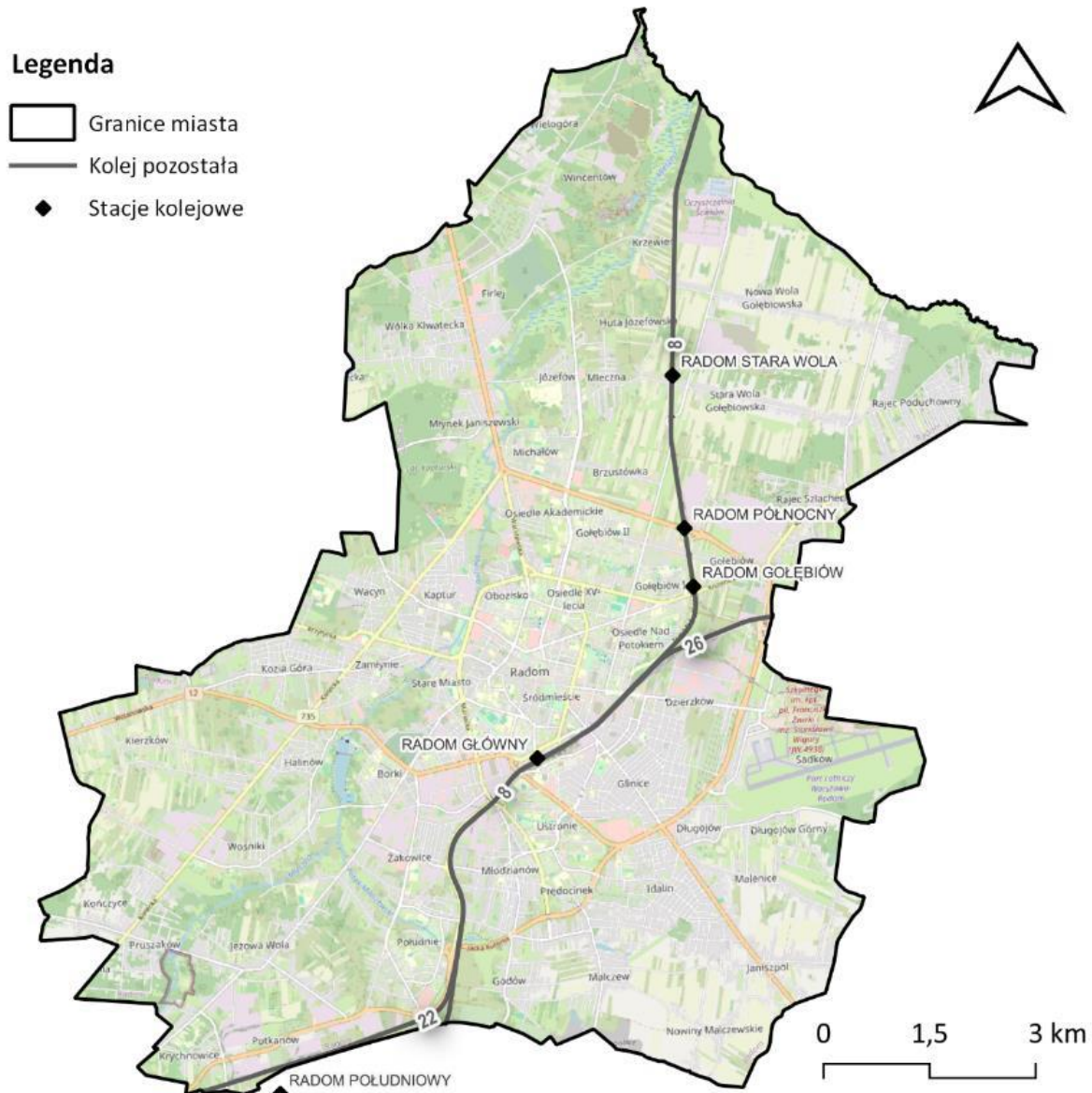
5.12. POWAŻNE AWARIE

Na obszarze Radomia potencjalne zagrożenie poważną awarią wynika z lokalizacji zakładów przemysłowych, a także transportu materiałów niebezpiecznych. W mieście nie ma zakładów o zwiększonym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej. Na osiedlu Potkanów, w sąsiedztwie linii kolejowej, zlokalizowany jest zakład o dużym ryzyku wystąpienia poważnej awarii przemysłowej – baza i rozlewnia gazu płynnego Marian Janiszek i Wspólnicy MAR-ROM Spółka z o.o. Zakład ten został sklasyfikowany do tej kategorii ze względu na ilość magazynowanego gazu. W raporcie o bezpieczeństwie zakładu wskazano zasięg oddziaływania nadciśnienia powstałego na skutek wybuchu chmury gazowej w dwóch/trzech wartościach progowych (kPa) – 269 m dla parametru granicznego wynoszącego 4 kPa. W planowaniu przestrzennym należy zachować bezpieczne odległości lokalizowanych obiektów i obszarów wymienionych w ustawie Prawo ochrony środowiska od tego zakładu.

Transport materiałów niebezpiecznych odbywa się głównie po drogach krajowych oraz liniach kolejowych przebiegających przez obszar miasta (Rycina 9). Najczęściej przewożone są chlor, paliwa płynne i gazowe, amunicja, materiały wybuchowe i pirotechniczne.

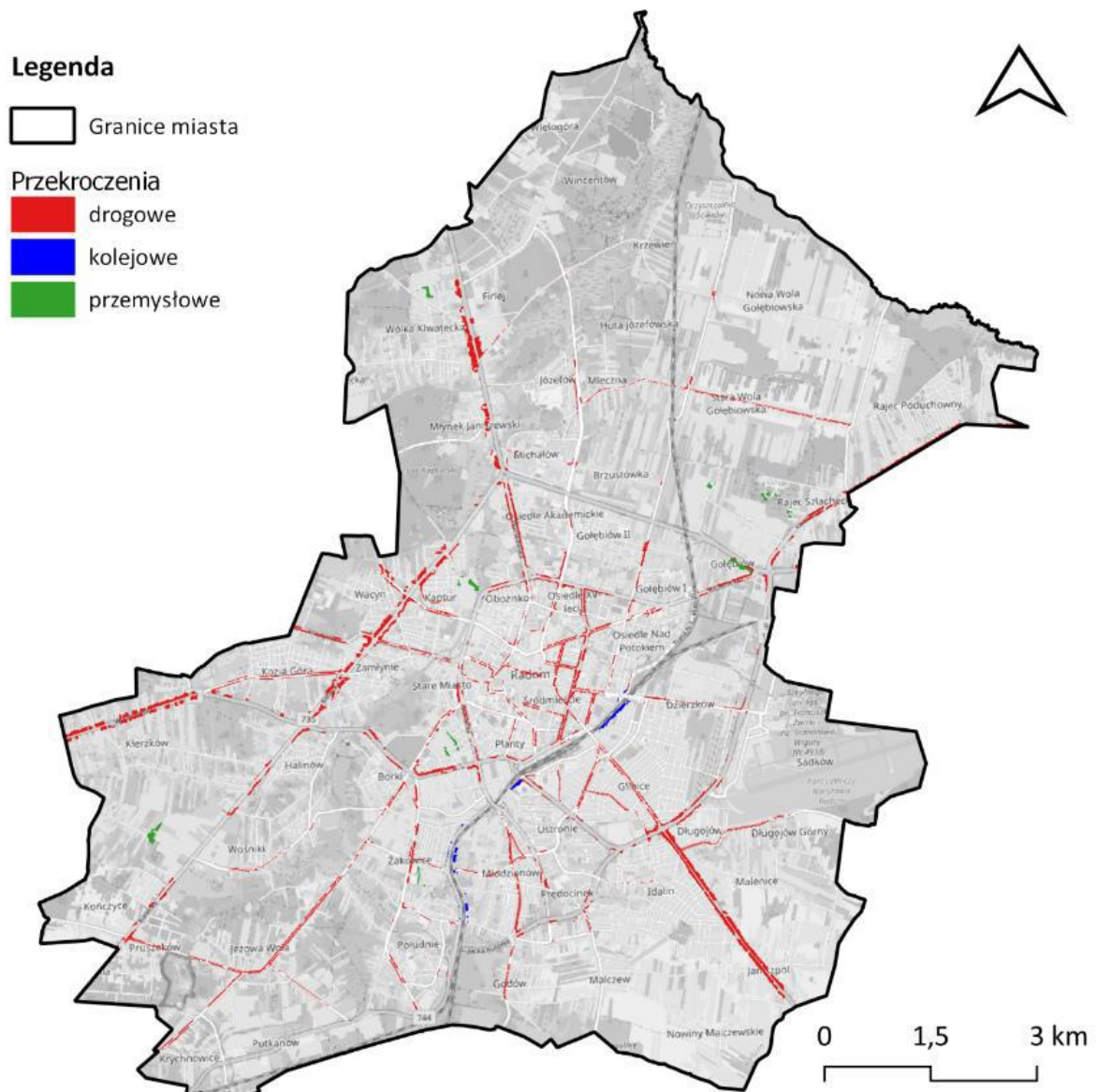
Rycina 9. Sieć kolejowa na terenie miasta Radomia ujęta w SMH Radom 2022 oraz POH Mazovia,

Źródło: PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA PRZED HAŁASEM DLA OBSZARU WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO, Załącznik nr 1 do uchwały nr 49/24 Sejmiku Województwa Mazowieckiego z dnia 16 lipca 2024 r., str.252

Lokalizację obszarów, na których twierdzono występowanie przekroczeń dopuszczalnych poziomów hałasu przedstawiono na poniższym rysunku

Rycina 10. Lokalizacja obszarów, na których w ramach SMH Radom 2022, stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu

*Źródło: PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA PRZED HAŁASEM DLA OBSZARU
WOJEWÓDZTWA MAZOWIECKIEGO, Załącznik nr 1 do uchwały nr 49/24 Sejmiku Województwa
Mazowieckiego z dnia 16 lipca 2024 r., str.254.*

Sfera klimatyczno-środowiskowa - podsumowanie

- Głównymi źródłami zanieczyszczeń są niska emisja z gospodarstw domowych oraz transport drogowy.
- Wody powierzchniowe i podziemne wymagają ochrony przed zanieczyszczeniami komunalnymi i przemysłowymi.
- Występuje ryzyko suszy i lokalnych podtopień związanych ze zmianami klimatu i intensywnymi opadami.
- Konieczność adaptacji infrastruktury miejskiej do zjawisk ekstremalnych (np. ulew, fale upałów).
- Istnieje duży potencjał dla rozwoju terenów zielonych i korytarzy ekologicznych w mieście.
- Należy wzmacniać ochronę istniejących obszarów cennych przyrodniczo oraz zwiększać udział zieleni w przestrzeni publicznej.
- System selektywnej zbiórki odpadów funkcjonuje, ale wymaga dalszej poprawy efektywności i edukacji mieszkańców.
- Problemem jest m.in. ilość odpadów zmieszanych oraz niska świadomość ekologiczna części społeczeństwa.

Sfera klimatyczno-środowiskowa - Wyzwania

- Potrzeba modernizacji źródeł ciepła oraz promowania odnawialnych źródeł energii.
- Wzmacnianie transportu niskoemisyjnego i rowerowego.
- Dalsza rozbudowa i utrzymanie zielonej infrastruktury.
- Edukacja ekologiczna skierowana do różnych grup wiekowych.

6. SFERA PRZESTRZENNA

6.1. UWARUNKOWANIA WYNIKAJĄCE Z POŁOŻENIA GEOGRAFICZNEGO

Położenie

Radom to miasto położone w centralno-wschodniej Polsce, w południowej części województwa mazowieckiego. To główny ośrodek regionu między Wisłą, Pilicą i Górami Świętokrzyskimi. Jest największym ośrodkiem miejskim na trasie łączącej dwie historyczne stolice państwa: Kraków i Warszawę (Mapa 11, 12).

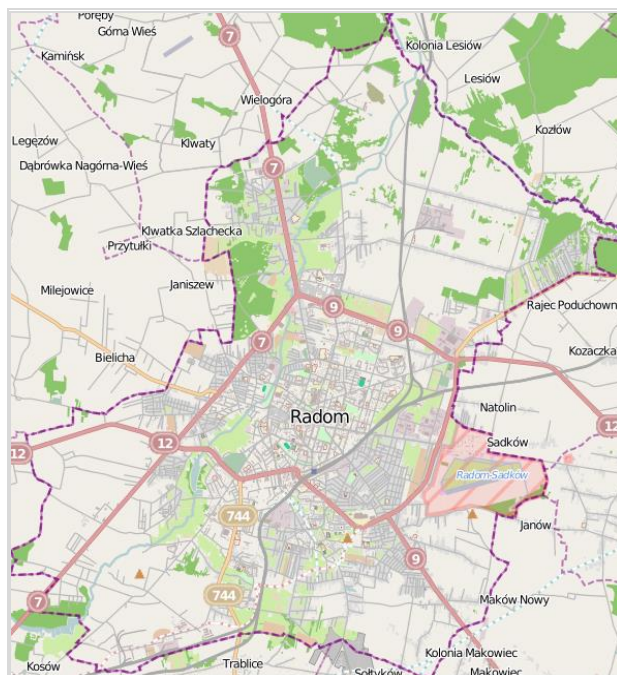
Województwo mazowieckie, do którego terytorialnie należy Radom, jest największe w kraju w ujęciu ludnościowym i powierzchniowym. Odległość w linii prostej z Radomia do najdalszego północnego krańca województwa wynosi ponad 230 km. Z drugiej strony granica województwa świętokrzyskiego – za Wierzbicą – przebiega w odległości zaledwie 22 km od radomskiego placu Konstytucji i tylko 15 km od południowej granicy gminy miejskiej Radom. Radom bowiem włączono do województwa mazowieckiego z dość niewielkim przyległym okręgiem, tworzącym charakterystyczny cypel.

Mapa 11. Lokalizacja Radomia na tle województwa mazowieckiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie pl.wikipedia.org

Mapa 12. Mapa lokalizacyjna Radomia

Źródło: <http://www.google.pl>

Radom jest ważnym ośrodkiem administracyjnym, edukacyjnym oraz kulturalnym. Miasto pełni dla podregionu rolę głównego węzła komunikacyjnego szlaków o znaczeniu krajowym: Warszawa – Radom – Kraków – granica państwa, Warszawa – Radom – Rzeszów – granica państwa, Wrocław – Łódź – Radom – Lublin – granica państwa.

Ważnym czynnikiem rozwoju Radomia jest położenie na przecięciu ważnych szlaków komunikacyjnych. W skali kraju są to ciągi łączące najważniejsze ośrodki osadnicze:

- ciąg południkowy N-SSW: Warszawa-Radom-Kielce-Kraków,
- ciąg równoleżnikowy WNW-SES: Łódź-Radom-Lublin,
- dodatkowym ciągiem południkowym jest: N-SSE: Warszawa-Radom-Rzeszów-Koszyce (Słowacja).

Sam Radom położony jest w terenie o typie rzeźby określanym jako równina falista. Barrierami geograficznymi potencjalnie ograniczającymi regionalną dostępność Radomia są większe rzeki, kompleksy leśne i wyniosłości terenowe. Na południu i zachodzie naturalnymi ograniczeniami regionu Radomia są wyżynne wzniesienia tzw. mezozoicznego obrzeżenia Gór Świętokrzyskich, zajęte przez rozległe kompleksy leśne. W pobliżu Radomia występują naturalne złoża surowców: ruda żelaza, wapień, piaskowiec i glina ceramiczna, co wpłynęło na charakter przemysłowy regionu, jak i samego miasta.

Wielkość miasta

Radom ma powierzchnię około 111,8 km², co plasuje go jako 2 największe, po Częstochowie miasto wśród porównywanych jednostek. Jednak miarodajnym ujęciem jest również rozpatrywanie ośrodka miejskiego jako centrum obszaru

funkcjonalnego rozciągającego się również poza granicami gminy miejskiej. To obszar w promieniu codziennych, swobodnych kontaktów z miastem centralnym, stanowiący faktyczny organizm miejski w wymiarze społeczno-gospodarczym. Dla miast wielkości Radomia promień taki szacuje się na około 20 km.

Otoczenie ponadregionalne

Najbliższe (według odległości w linii prostej) od Radomia porównywalne bądź większe ośrodki to: Kielce na południowym zachodzie (70 km), Lublin na wschodzie i Warszawa na północy (po ok. 100 km) oraz Łódź na zachodzie (120 km). Nieco dalej leżą znaczące ośrodki na południowym zachodzie: Częstochowa (160 km), Kraków (170 km) i konurbacja śląsko-dąbrowska (Sosnowiec – 190 km). W podobnej odległości leżą na południowym wschodzie Rzeszów (160 km), a na północnym wschodzie białoruski Brześć (190 km). Jednocześnie najbliższa od Radomia granica państwa to fragment w rejonie styku granic Białorusi i Ukrainy – w odległości 170 km na wschód od Radomia. Cały bieg granicy z Ukrainą na długich odcinkach wypada w odległości ok. 200 km od Radomia. Niewiele dalej na południu przebiega granica ze Słowacją.

Strategiczny wymiar dla położenia Radomia ma fakt, iż w promieniu 200 km leżą cztery największe polskie ośrodki miejskie: Warszawa, Kraków, Łódź i konurbacja śląsko-dąbrowska; ponadto największe miasto Polski Wschodniej – Lublin. Stosunkowa bliskość większych ośrodków jest szansą, ale i zagrożeniem. Jednocześnie należy zauważyć, iż pod tym względem Radom nie wyróżnia wśród porównywalnych miast.

6.2. ZARZĄDZANIE GOSPODARKĄ PRZESTRZENNĄ I PODSTAWOWE OPRACOWANIA POLITYKI PRZESTRZENNEJ

Polityka przestrzenna Radomia kształtowana jest przez studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego przyjęte Uchwałą nr V/64/2024 w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Radom. Trwają prace nad sporządzeniem Planu Ogólnego dla miasta Radomia - Rada Miejska w Radomiu 29 stycznia 2024 roku przyjęła Uchwałę NR CVIII/1042/2024 w sprawie przystąpienia do sporządzenia planu ogólnego miasta Radom. Ponadto obecnie na obszarze Radomia obowiązuje blisko 90 miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (dalej: mpzp).

Jak wynika z Tabeli 95, Radom wśród porównanych podmiotów jest jednym z wiodących samorządów, w których zmiana wielkości powierzchni objętej mpzp była najwyższa – o 180,08% w porównaniu z rokiem 2009, co stawia Radom na drugim miejscu tuż za Częstochową – 614,76%, tym samym tempo przyrostu było w Radomiu bardzo wysokie w porównaniu z innymi omawianymi samorządami - wyższe nawet niż w skali województwa (20,02%) czy kraju (26,76%).

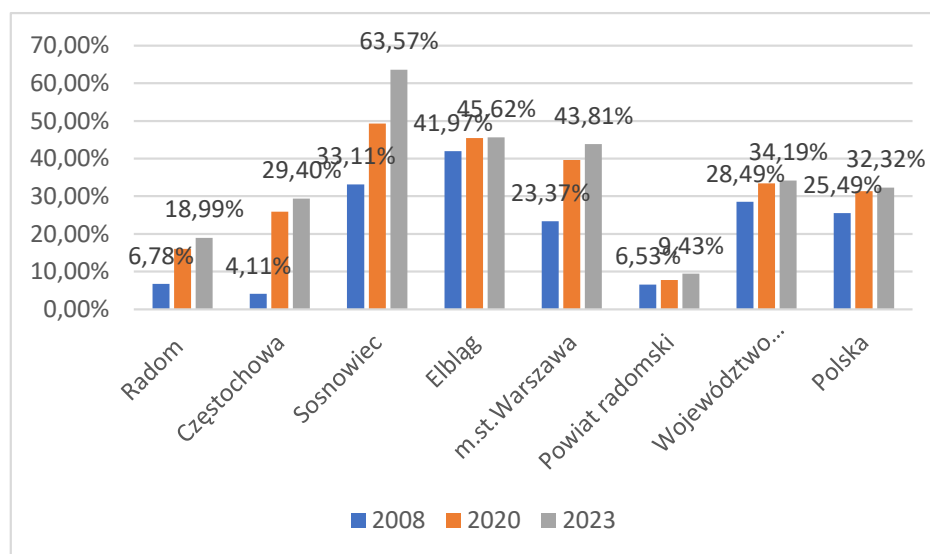
Tabela 97. Powierzchnia Radomia oraz porównywanych jednostek objęta obowiązującymi planami miejscowymi ogółem (ha) w latach 2009-2023

Wyszczególnienie	2009	2020	2023	zmiana (ha)	zmiana (%)
Radom	758	1 794	2 123	1 365	180,08%
Częstochowa	657	4 138	4 696	4 039	614,76%
Sosnowiec	3 015	4 486	5 789	2 774	92,01%
Elbląg	3 350	3 631	3 641	291	8,69%
Warszawa	12 089	20 469	22 660	10 571	87,44%
Powiat radomski	9 993	11 818	14 432	4 439	44,42%
Województwo mazowieckie	1 013 087	1 188 613	1 215 899	202 812	20,02%
Polska	8 003 374	9 834 550	10 145 252	2 141 878	26,76%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na poniższym wykresie (Wykres 41) przedstawiono w ujęciu % udział powierzchni Radomia i pozostałych samorządów objętych miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego (w ogólnej powierzchni). W 2020 roku 16% w powierzchni ogółem miasta było objęte obowiązującymi mpzp, w roku 2023 było to już 18,99%. W porównaniu do innych analizowanych jednostek Radom znajduje się w lepszej sytuacji tylko w stosunku do powiatu radomskiego – 9,43%, który posiada znacząco większą powierzchnię i dużo gruntów rolnych.

Wykres 41. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w latach 2008-2023 (%)

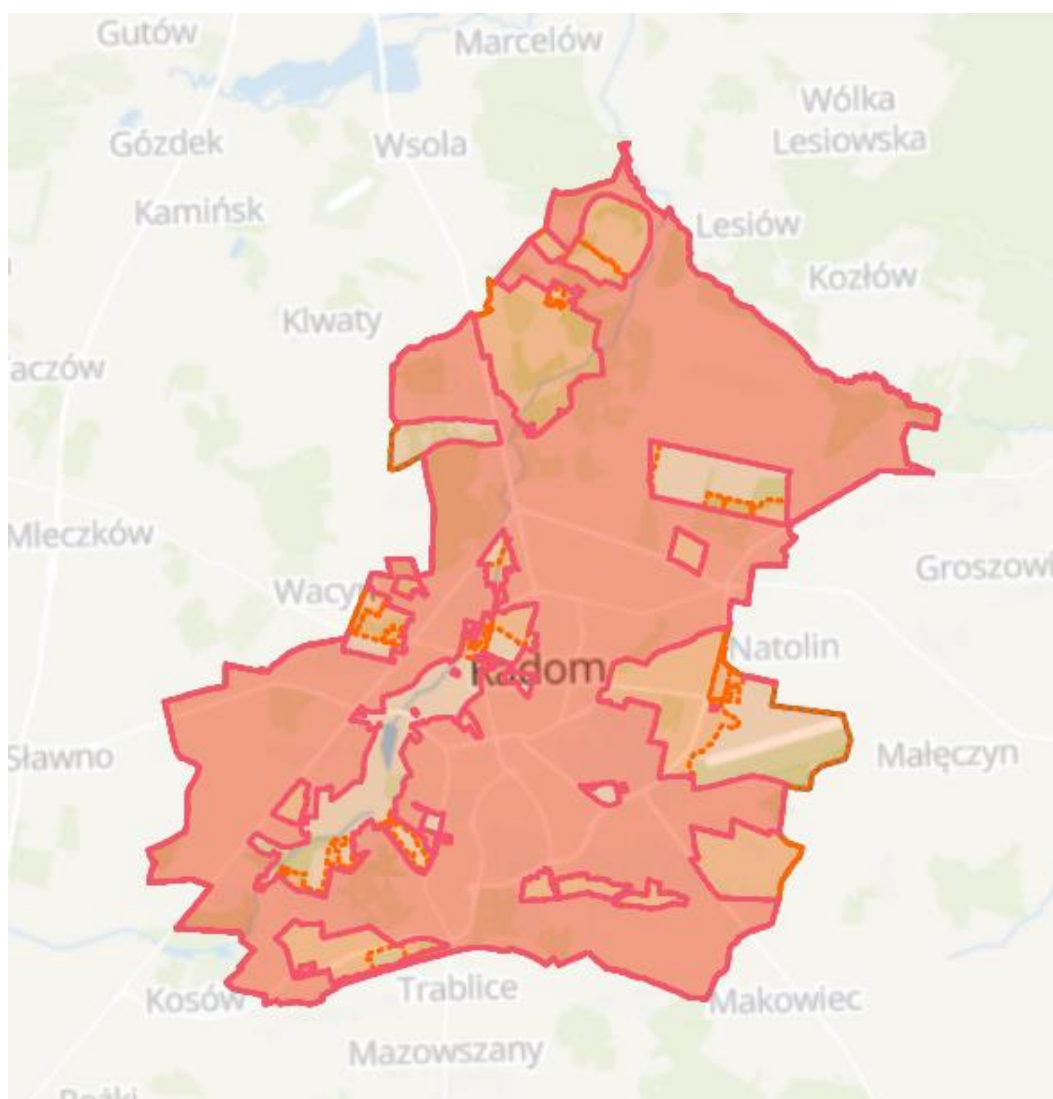

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy zatem dążyć do opracowywania i uchwalania kolejnych planów miejscowych dla miasta Radomia, bo sprzyja to uporządkowywaniu zabudowy i tworzeniu terenów o spójnym charakterze i przeznaczeniu, co zwiększa jakość życia w mieście i podnosi jego atrakcyjność inwestycyjną. Radom kontynuuje proces tworzenia nowych mpzp, co obrazuje poniższa mapa, na której przedstawiono obszary, dla których miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego znajdują się w opracowaniu – obszary te zaznaczono kolorem pomarańczowym. Łącznie trwają prace nad 35 mpzp (Mapa 13) oraz planem ogólnym.

Mapa 13. Obszary, dla których przystąpiono do opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (stan na 06.2025)

Źródło: Miejska Pracownia Urbanistyczna w Radomiu

6.3. DECYZJE O USTALENIU CELU PUBLICZNEGO I O WARUNKACH ZABUDOWY

W roku 2020 w Radomiu wydano 179 decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego oraz 451 decyzji o warunkach zabudowy. W okresie 2009 – 2020 liczba decyzji celu publicznego wahała się w granicach od 102 decyzji w roku 2013 do 230 w roku 2015, natomiast decyzje o warunkach zabudowy od 424 w 2015 roku do 860 w 2009 roku. Po roku 2021 znacząco spadła liczba wydawanych decyzji o lokalizacji celu publicznego, jednak wzrosła ilość wydawanych decyzji o warunkach zabudowy. Wyjątek stanowi 2024 rok, w którym nastąpił wzrost w obu kategoriach (Tabela 98).

Tabela 98. Decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o warunkach zabudowy wydane w Radomiu w latach 2009 - 2023

Rok	Decyzje o lokalizacji celu publicznego	Decyzje o warunkach zabudowy
2009	200	860
2010	133	699
2011	131	604
2012	144	553
2013	102	505
2014	108	506
2015	230	424
2016	156	455
2017	162	459
2018	156	520
2019	209	488
2020	179	451
2021	169	541
2022	91	515
2023	88	413
2024*	109	445

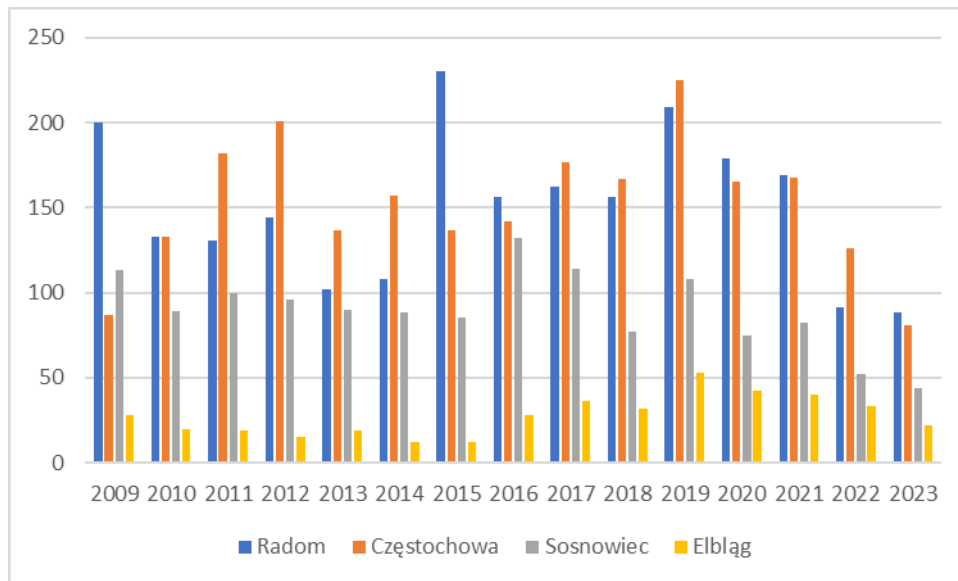
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS oraz *danych Wydziału Architektury UM.

Poniżej zaprezentowano porównanie liczby wydanych decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego w Radomiu oraz porównywanych miastach (wykres 42). Dane na wykresie wskazują, że w każdym z analizowanych lat największą liczbę takich decyzji wydawano w Radomiu oraz w Częstochowie. Na terenie Radomia największa liczba decyzji została wydana w 2009 roku, 2015 roku oraz w 2019 roku. Liczba decyzji wydawanych w Radomiu była jednak zdecydowanie niższa niż na terenie powiatu radomskiego, czy też m. st. Warszawy. Najmniejszą liczbą wydanych decyzji w każdym roku charakteryzował się Elbląg.

W porównywanych jednostkach po roku 2019 nastąpił znaczny spadek wydawanych decyzji o lokalizacji celu publicznego, jednak wg danych otrzymanych z Wydziału Architektury Urzędu Miejskiego w roku 2024 w Radomiu zaobserwowano wzrost liczby wydawanych decyzji o 23% w stosunku do roku 2023 (Wykres 42).

Wykres 42. Decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego wydane w Radomiu oraz wybranych miastach w latach 2009 – 2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W ogólnej liczbie decyzji o warunkach zabudowy decyzje wydane na budynki w zabudowie mieszkaniowej jednorodzinnej stanowiły w 2020 roku 70,51%, a w 2023 roku 62,71% a zabudowa wielorodzinna w 2020 - 3,99%, a 2023 roku już 5,83%. W latach 2019-2023 zauważalny był wzrost decyzji w zakresie zabudowy wielorodzinnej, jednakże w każdym z analizowanych lat dominowały decyzje dotyczące zabudowy jednorodzinnej, co świadczy o intensywnym rozwoju tej formy budownictwa na obszarze Radomia na obszarach nie objętych mpzp (Tabela 99).

Tabela 99. Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy w podziale na zabudowę wielorodzinną i jednorodzinna w latach 2009 - 2023

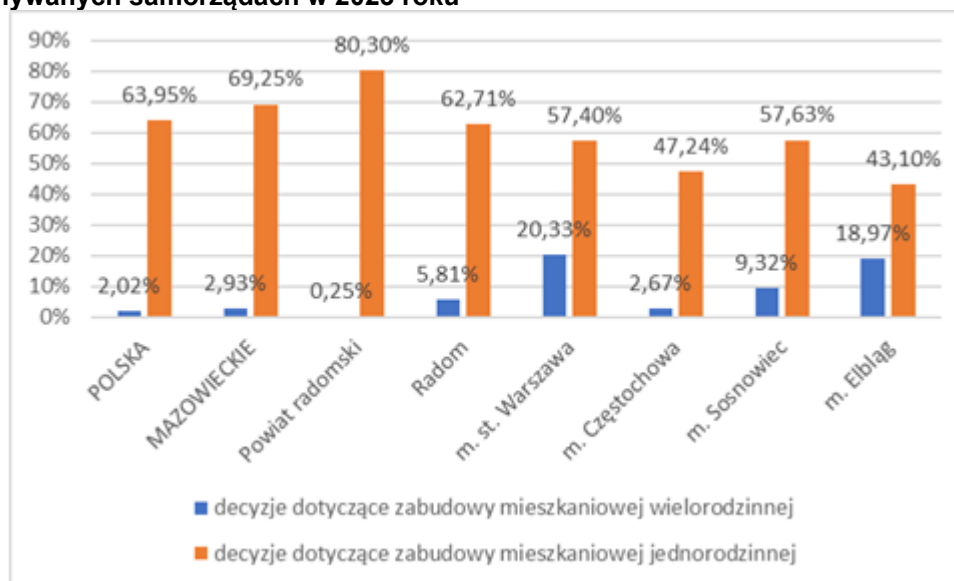
Rok	Zabudowa wielorodzinna	Zabudowa jednorodzinna
2009	4	516
2010	8	454
2011	8	538
2012	5	288
2013	2	274
2014	9	265
2015	9	245
2016	8	278
2017	3	307
2018	6	402
2019	14	339
2020	18	318
2021	22	394
2022	31	379
2023	24	259

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Natomiast liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy dla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej w Radomiu była w roku 2020 dużo niższa niż w porównywalnym okresie w województwie mazowieckim, w którym stanowiły one 2,93% ogółu decyzji, w powiecie radomskim stanowiły one 0,12%, w Warszawie 12,78%, w Częstochowie 2,18%, w Sosnowcu 6,67% oraz w Elblągu 9,26% (Wykres 43). W roku 2023 decyzje te stanowiły 5,81%. W Radomiu w 2023 roku wydano 36 decyzji o warunkach zabudowy usługowej oraz 94 decyzji dla innej zabudowy (Tabela 100).

Wykres 43. Udział % decyzji dotyczących zabudowy wielorodzinnej i jednorodzinnej w porównywanych samorządach w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

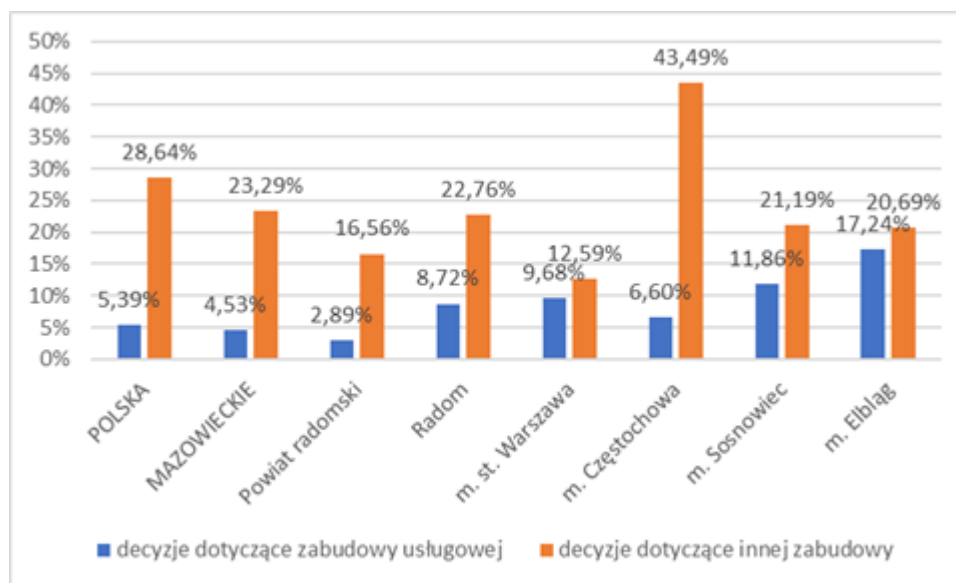
Tabela 100. Liczba wydanych w Radomiu decyzji o warunkach zabudowy w podziale na zabudowę usługową oraz inną zabudowę w latach 2009 - 2023

Rok	Zabudowa usługowa	Zabudowa inna
2009	137	203
2010	96	141
2011	35	23
2012	51	209
2013	81	148
2014	54	178
2015	86	84
2016	85	84
2017	77	72
2018	32	80
2019	58	77
2020	50	65
2021	46	79
2022	79	26
2023	36	94

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 44. Udział % decyzji dotyczących zabudowy usługowej oraz zabudowy innej w porównywanych samorządach w 2023 roku

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na wygląd i funkcjonowanie miasta oddziałują np.: utrata przemysłowego statusu, co zmieniło oblicze dzielnic, w których ulokowane były zakłady. Jednocześnie miasto rozrasta się, pojawiają się nowe osiedla mieszkaniowe i przemysłowe. Brak koordynacji działań spowodował, że miasto na niektórych obszarach rozwija się w sposób nieharmonijny, co wymaga poprawy w ramach wieloletnich działań.

W Radomiu, tak jak i w innych miastach Polski, mamy do czynienia z suburbanizacją. Ludność przesiedla się na obrzeża miasta i do gmin sąsiednich. Rozlewająca się zabudowa miejska jest chaotyczna i słabo wyposażona w infrastrukturę techniczną i społeczną. Drogi lokalne na obrzeżach mają przebieg przez sąsiadujące gminy, co utrudnia bądź uniemożliwia ich modernizację na całym odcinku. Dlatego często brak jest tam utwardzonych ulic, kanalizacji, szkół czy urządzonej zieleni i obszarów rekreacji. Rozpraszanie zabudowy mieszkaniowej na rozległych terenach powoduje zwiększenie zapotrzebowania na infrastrukturę, co wpływa negatywnie na finanse miasta. Ze względu na konieczność codziennych dojazdów mieszkańców przedmieść do pracy, miasto jest dodatkowo obciążone wzmożonym ruchem samochodowym oraz koniecznością zapewnienia komunikacji zbiorowej.

Radom nie posiada spójnej polityki dotyczącej lokalizowania handlu i usług. Centra handlowe, obiekty usługowe i administracyjne rozproszone są po całym mieście. Na terenach poprzemysłowych i wzdłuż ulic wylotowych z miasta powstały substandardowe strefy usługowo-handlowe. Jednocześnie wewnątrz osiedli oraz w centrum miasta jest coraz mniej drobnego handlu, który zastępują sklepy wielkopowierzchniowe usytuowane na osiedlach, a także w centrum miasta. Wszystkie te zjawiska generują zbędny ruch samochodowy i obniżają rangę śródmieścia jako miejsca skupiającego życie miejskie.

Rozpraszanie funkcji generujących skupiska ludzi oraz ruch pieszy obniżyło znaczenie centrum miasta jako głównego miejsca handlu i pracy. Funkcje centrum stopniowo ograniczają się do gastronomii i rozrywki oraz przestrzeni publicznych, z których mieszkańcy korzystają sezonowo. Śródmieście stało się mniej atrakcyjne w stosunku do centrów handlowych. Wyprowadzanie się ludności, relokacja miejsc pracy i handlu wzmacnia problem niedoinwestowania centrum miasta, które od lat boryka się z licznymi lukami zabudowy, jej złym stanem technicznym czy znacznym odsetkiem pustostanów. Szczególne nasilenie tych problemów występuje w zachodniej części centrum (zwłaszcza Miasto Kazimierzowskie). Występowanie takich obszarów obciąża wizerunek miasta i obniża jakość życia radomian.

W starych dzielnicach (np. Kaptur, Glinice) mamy do czynienia z bezpośrednim sąsiedztwem zabudowy powstałej w różnym czasie, a więc w odmiennych stylach, o różnych funkcjach. Zabudowa mieszkaniowa miesza się tam z uciążliwymi usługami, występują znaczne braki infrastruktury technicznej (brak utwardzonych ulic, kanalizacji). Dzielnice te są pozbawione zorganizowanych przestrzeni publicznych, a ogrzewanie budynków paliwem stałym często niskiej jakości, powoduje znaczne zanieczyszczenie powietrza. Na obrzeżach śródmieścia (np. Stare Miasto, osiedle Mariackie, Glinice) spotkać można starą, zaniedbaną, drewnianą zabudowę.

Dokonująca się rozbudowa radomskiego lotniska stanowi szansę rozwojową nie tylko pod względem gospodarczym, ale również urbanistycznym. W najbliższym czasie można się spodziewać ruchu inwestycyjnego związanego z lokowaniem się hoteli i centrów logistycznych, a w dalszej kolejności biurów i obiektów usługowych, których powstawanie będzie stymulowało dobrze prosperujące lotnisko. Ten ruch inwestycyjny stanowi wielki potencjał, lecz jednocześnie zagrożenie dla ładu przestrzennego, podobnie jak nieodłączne od funkcji lotniska oddziaływanie akustyczne. Nieskoordynowane działania inwestorów prywatnych i państwowych oraz Radomia i gmin podmiejskich mogą zaprzepaścić jedyną w swoim rodzaju szansę wykreowania nowej struktury urbanistycznej w korytarzu łączącym lotnisko ze śródmieściem, spowodować dalszą degradację samego śródmieścia oraz zintensyfikować konflikty środowiskowe z funkcją mieszkaniową.

Radom posiada małą liczbę przestrzeni publicznych w dzielnicach zabudowy jednorodzinnej, natomiast w powojennych dzielnicach zabudowy wielorodzinnej są one niewłaściwie zagospodarowane. Niestety, pomimo podejmowanego w ostatnich latach znacznego wysiłku inwestycyjnego, z problemem tym mamy również do czynienia w przypadku centralnych przestrzeni publicznych. Niektóre główne ulice i place, naturalnie predestynowane do pełnienia funkcji przestrzeni publicznych, wciąż mają niewykorzystany potencjał w tym zakresie (np. Rynek). Dodatkowym problemem jest brak dogodnego powiązania istniejących przestrzeni publicznych (np. parków), tak aby tworzyły spójną sieć.

Wielowiekowy, spontaniczny rozwój osadnictwa w rejonie Radomia spowodował degradację przyrody na terenie i wokół miasta. Wskutek tego radomianie mają do

dyspozycji małą liczbę podmiejskich terenów rekreacyjnych, dodatkowo słabo dostępnych zrównoważonymi środkami transportu – pieszym i rowerowym. Problem ten wzmacnia dalsze pochłanianie terenów otwartych na cele budowlane. Wyzwaniem jest stworzenie spójnej sieci miejskich i podmiejskich terenów otwartych, zapewniających realizację funkcji środowiskowych, przyrodniczych i rekreacyjnych, w tym wymianę powietrza w mieście.

Krajobraz kulturowy stanowi zasób miasta, mogący stanowić jego przewagę konkurencyjną w zakresie atrakcyjności mieszkaniowej i turystycznej. Śródmieście Radomia posiada piękny krajobraz urbanistyczny, mający wysoki, lecz słabo wykorzystywany potencjał budowania wizerunku historycznego i atrakcyjnego turystycznie miasta. Wysokie walory historycznej zabudowy obniża niestety degradacja zabytkowych budynków, niski poziom estetyczny szyldów i chaos reklamowy. Wykorzystania wymagają przyrodnicze i kulturowe walory Piotrówki oraz doliny rzeki Mlecznej.

6.4. INFRASTRUKTURA DROGOWA I DOSTĘPNOŚĆ KOMUNIKACYJNA

Władze Gminy Miasta Radomia od lat dokłada starań, by przemieszczanie się po mieście było ułatwione i komfortowe. Dobrze przemyślana infrastruktura transportowa jest jedną z odpowiedzi na problemy z przestrzenią miejską. Choć nadal jest wiele do zrobienia w tej kwestii, stan dróg w Radomiu – przy dużym współudziale środków unijnych – stale się poprawia. Wskaźniki wskazują na progres w tym zakresie (Tabela 101).

Tabela 101. Długość dróg w Radomiu w okresie 2007-2023

	2007	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
długość dróg gminnych w km	190,94	213,96	213,96	213,96	222,44	222,44	224,05	223,7	224,4	224,1
długość dróg powiatowych w km	100,59	111,49	115,01	115,01	119,91	120,61	120,61	121,5	121,5	121,8

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Miejskiego Zarządu Dróg i Komunikacji w Radomiu

Długość dróg gminnych na terenie Radomia na przestrzeni lat 2007-2020 zwiększyła się o 33,11 km, tj. o 17,34%. Natomiast drogi powiatowe zostały rozbudowane o 20,2 km, czyli o prawie 20%. Zauważalne jest, że w okresie 2020- 2023 wartości te prawie się nie zmieniły.

Sieć drogowa – Uwarunkowania zewnętrzne

Radom jest węzłem następujących dróg krajowych i wojewódzkich (Tabela 102).

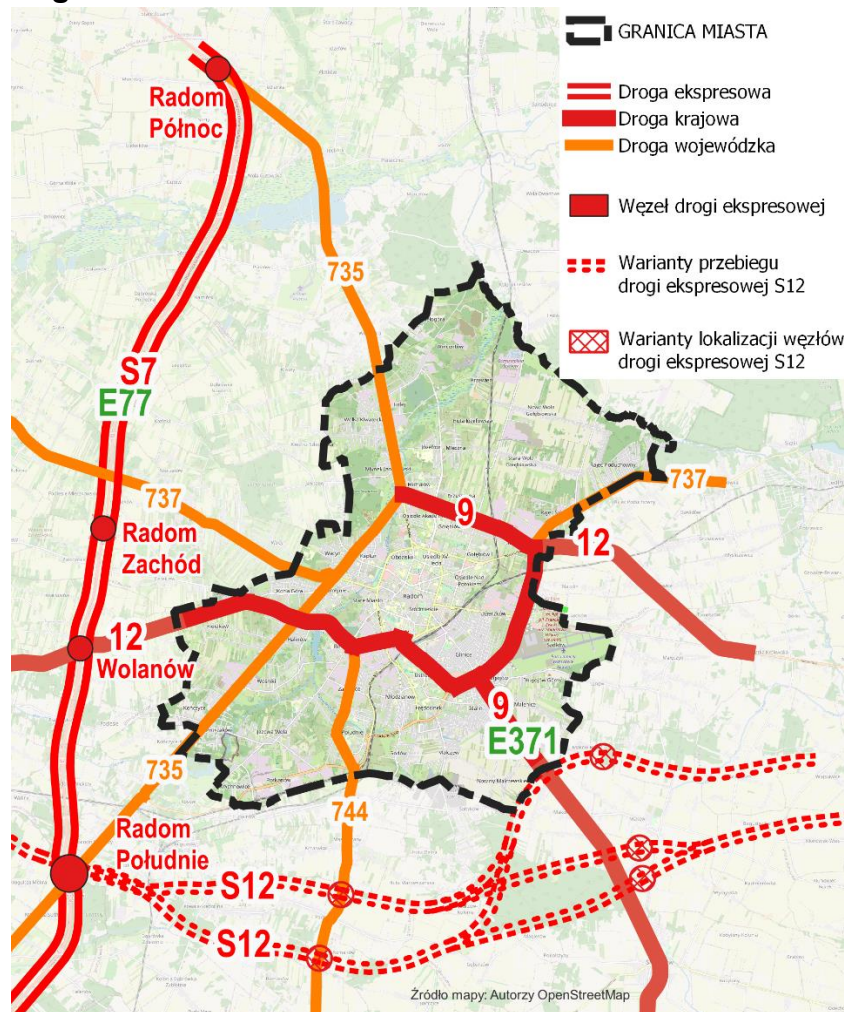
Tabela 102. Wykaz dróg krajowych i wojewódzkich w obszarze radomskiego węzła drogowego

Nr drogi	Kategoria drogi	Przebieg drogi	Przebieg drogi na terenie Radomia
7	Droga krajowa klasy S	szlak międzynarodowy E77: Pskov – Kaliningrad – Gdańsk – Warszawa – Radom – Kraków – Trstena – Budapeszt	Przebieg poza granicami Radomia
9*	Droga krajowa klasy GP	szlak międzynarodowy E371: Radom – Ostrowiec Św. - Rzeszów – Svidnik – Presov	Rondo NSZ - ul. Żółkiewskiego - Al. Wojska Polskiego - ul. Słowackiego - granica miasta
12	Droga krajowa klasy GP	granica państwa – Łęknica – Leszno – Kalisz – Piotrków Tryb. – Radom – Lublin – Chełm – Dorohusk – granica państwa	granica miasta – ul. Wolanowska - ul. NSZZ Solidarność - ul. Maratońska - ul. 1905 Roku - ul. Dowkontta - al. Grzeczmarowski - Al. Wojska Polskiego - ul. Zwolińskiego - granica miasta
735	Droga wojewódzka klasy G	S7 (węzeł Radom Północ) – Radom – Szydłowiec	granica miasta – ul. Warszawska – ul. Czarnieckiego – ul. Kielecka - granica miasta
737	Droga wojewódzka klasy G	Radom – Jedlnia – Kozienice	Rondo ks. J. Popiełuszki – ul. Kozienicka – granica miasta
740	Droga wojewódzka klasy G	Radom – Przytyk – Potworów	ul. Malczewskiej - ul. Przytycka - granica miasta
744	Droga wojewódzka klasy G	Radom – Wierzbica – Starachowice	ul. Łukasika - ul. Wierzbicka - granica miasta

* Miasto Radom czyni starania, aby droga krajowa nr 9 rozpoczęła się w węźle trasy S7 Radom Północ, wówczas przebiegałaby ona przez miasto także ulicą Warszawską na odcinku od granicy miasta do ronda NSZ.

Rycina 11. Przebieg dróg krajowych i wojewódzkich w obrębie radomskiego węzła drogowego

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Radom 2024

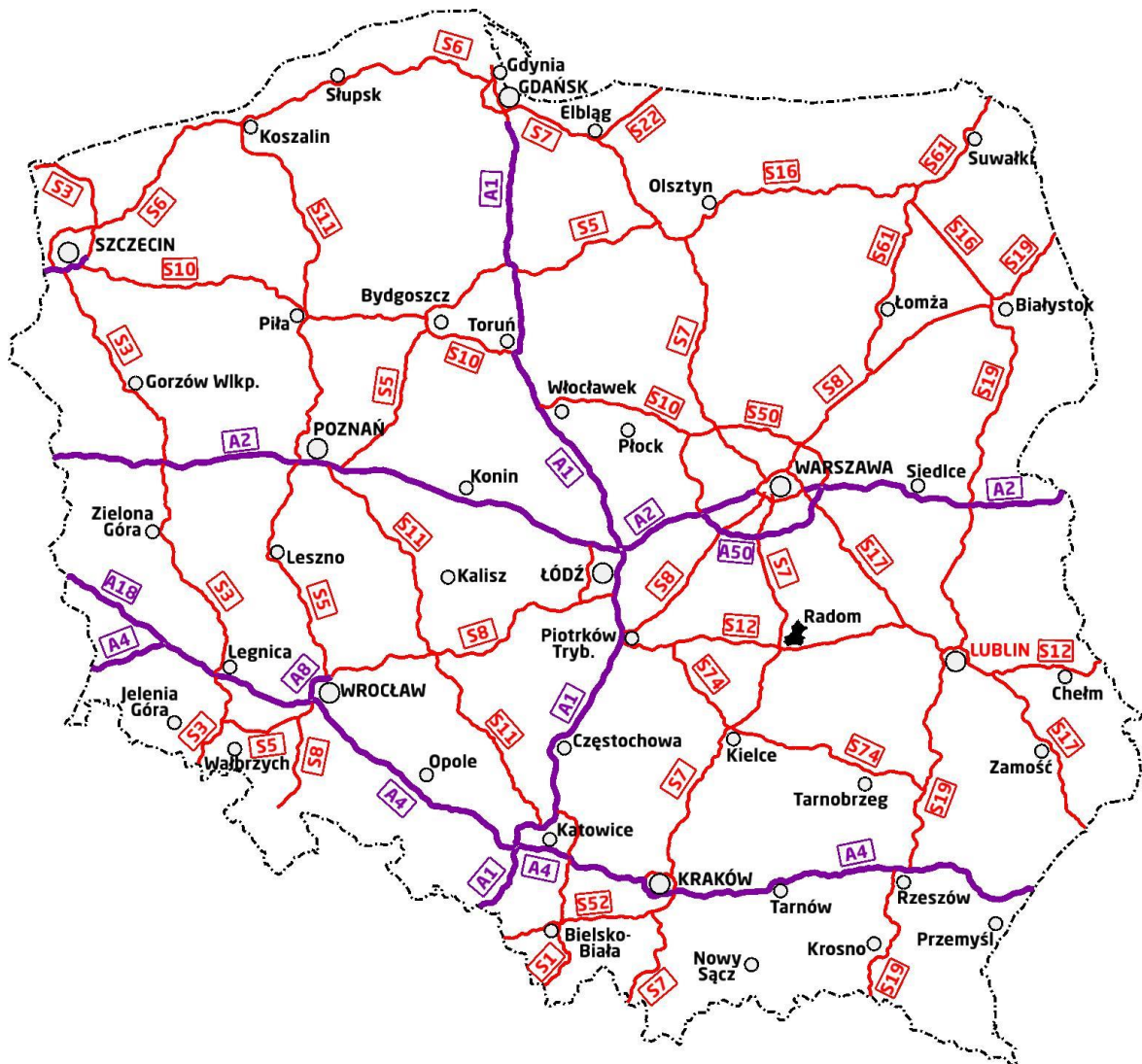
Zgodnie z rozporządzeniem Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) Nr 1315/2013 z dnia 11 grudnia 2013 roku w sprawie unijnych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej i uchylające decyzję nr 661/2010/UE (Dz.U. L 348 z 20.12.2013, str. 1—128), przez Radom przebiegają ciągi transeuropejskich drogowych korytarzy transportowych sieci kompleksowej:

- Warszawa – Radom – Kielce – Kraków (DK7),
- Piotrków Tryb. – Radom – Lublin – Dorohusk (DK12).

Docelowo obydwie z wymienionych korytarzy drogowych mają mieć klasę drogi ekspresowej (Rycina 12). Obecnie w rejonie Radomia taką klasę posiada DK nr 7 (S7). W roku 2019 w ramach sporządzania Studium Techniczno-Ekonomiczno-Środowiskowego budowy drogi ekspresowej S12 na terenie województwa mazowieckiego, nadzorowanego przez Generalną Dyрекcję Dróg Krajowych i Autostrad Oddział w Warszawie, opracowane zostały trzy warianty przebiegu przyszłej trasy w rejonie Radomia wraz z wariantami lokalizacji węzłów.

Rycina 12. Docelowa sieć autostrad i dróg ekspresowych w Polsce

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Radom 2024

Warto zwrócić uwagę, że przez Radom przebiegają trzy drogi krajowe, które w mieście się krzyżują. Do tych dróg należy: DK7 Żukowo – Chyżne, DK9 Radom – Rzeszów i DK12 Łęknica – Dorohusk. Drogi te w ostatnim czasie przeszły modernizację, która poprawiła przepustowość ulic w centrum Radomia i zwiększyła jego atrakcyjność. Modernizacja DK12 (Aleja Wojska Polskiego) w Radomiu i powiększenie ronda ks. Jerzego Popiełuszki, łączącego DK12 z DK9 (ul. Stanisława Żółkiewskiego) wpływa znacząco na funkcjonowanie Portu Lotniczego Warszawa - Radom im. Bohaterów Radomskiego Czerwca 1976 roku. Drogi krajowe nr 9 oraz 12 przebiegające przez Radom należą do transeuropejskiej sieci transportowej TEN-T. Ponadto planowany jest nowy wariant przebiegu drogi ekspresowej S12 z Radomia do Puław.

Długość dróg publicznych gminnych oraz długość dróg gminnych i powiatowych na 10 tys. mieszkańców stawia Radom na trzecim miejscu spośród wybranych

analizowanych miast, na równi z Elblągiem (Tabela 103). Należy jednak zwrócić uwagę, że wśród analizowanych jednostek Radom charakteryzuje się najwyższą dynamiką zmian w tym obszarze, tj. nastąpił wzrost o 49,50% w stosunku do roku 2008 roku W zestawieniu ze spadkiem liczby ludności świadczy to m.in. o wysokiej dynamice dekoncentracji i rozpraszania zainwestowania miasta w badanym okresie. Zjawisko to należy uznać za niekorzystne z punktu widzenia ekologii i ekonomii miejskiej. Do podobnych wniosków prowadzi porównanie przyrostu gęstości sieci dróg o nawierzchni twardej, które wskazuje, że w Radomiu jest on mniejszy jedynie od zmian jakie zaszły w powiecie radomskim oraz województwie mazowieckim.

Tabela 103. Długość dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej na 10 tys. mieszkańców w Radomiu oraz porównywanych podmiotach w latach 2008-2023

	Radom	Częstochowa	Sosnowiec	Elbląg	Powiat radomski	Powiat Warszawa	Województwo mazowieckie	Polska
2008	10,1	16,6	15,2	11,6	69,5	10,4	49,3	56,2
2009	10,1	15,9	15,2	11,6	75,8	10,6	52,9	58
2010	10,1	16,3	14,3	11,9	76,6	11,1	53,8	58,9
2011	11,9	16,5	14,4	12,1	79,5	11	55,3	60,5
2012	12,2	16,6	14,6	12,4	80,3	11,2	55,8	60,5
2013	12,3	16,9	14,9	12,4	81,8	11,1	56,3	61,3
2014	12,4	17,1	15,1	12,5	84,7	11,4	57,2	62,3
2015	13	17,5	15,3	13,7	86,9	11,4	58,1	63,1
2016	13,5	17,8	15,5	13,7	86,6	11,3	59	64
2017	13,6	18	15,7	13,8	90,9	11,4	60,5	65,4
2018	14,7	18,4	15,9	14,8	91,7	11,4	61,5	66,6
2019	14,9	18,7	16	15	92,1	11,5	62,2	67,3
2020	15,1	19,1	16,2	15,1	95,7	12,2	63,6	69,2
2021	15,9	19,9	16,7	15,7	97,4	11,8	63,8	70,3
2022	16,1	20,2	16,9	15,9	99,3	11,9	64,7	71,1
2023	16,5	23,4	17,1	16	101	12	66,1	72
Zmiana 2008/2023	63,37%	40,96%	12,50%	37,93%	45,32%	15,38%	34,08%	28,11%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W zakresie jakości dróg istotną rolę odgrywa również ich nawierzchnia. W latach 2008 – 2023 długość dróg gminnych i powiatowych na 100 km² wzrosła o 80 km

(Tabela 104). Zatem wartość analizowanego wskaźnika jest znacząco wyższa od pozostałych omawianych podmiotów, w tym również powiatu radomskiego, Warszawy oraz województwa mazowieckiego.

Tabela 104. Drogi gminne i powiatowe na 100 km² według typu nawierzchni

Wyszczególnienie	drogi gminne i powiatowe o twardej nawierzchni na 100 km ²				drogi gminne i powiatowe o gruntowej nawierzchni na 100 km ²			
	2008	2020	2023	zmiana	2008	2020	2023	zmiana
Radom	201,9	282,2	287,95	42,62%	60	25,8	20,89	-65,18%
Częstochowa	249,5	260,8	301,81	20,97%	94,7	110,4	92,06	-2,79%
Sosnowiec	368,5	352,1	352,31	-4,39%	14,6	18,4	18,46	26,44%
Elbląg	183	223,9	225,62	23,29%	24,3	17,3	17,26	-28,97%
Powiat Warszawa	343,8	423,3	432,07	25,67%	83,6	31,8	17,33	-79,27%
Powiat radomski	66,5	95,2	99,87	50,18%	37,2	20,4	109,43	194,17%
Województwo mazowieckie	72,2	97	102,42	41,86%	52,7	43,8	25,18	-52,22%
Polska	68,5	84,7	86,31	26,00%	39	37,3	34,53	-11,46%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu zmniejsza się długość dróg o nawierzchni gruntowej, co znacząco wpływa na jakość poruszania się. W 2020 roku drogi gruntowe liczyły 25,8 km i w porównaniu do roku 2008 ich długość zmniejszyła się o ponad 50%. Do 2023 roku ubyło kolejne 5 km. Szczególne znaczenie dla dużej liczby mieszkańców ma realizacja Radomskiego Programu Drogowego. Od 2015 roku prowadzone są prace związane z utwardzeniem dróg dojazdowych w mieście. Do 2025 roku objęto nim 160 ulic²⁶, co bardzo ułatwiło codzienne funkcjonowanie osób mieszkających w ich sąsiedztwie. Prowadzone są dalsze inwestycje w tym zakresie, w 2025 roku 90 ulic kwalifikowało się do utwardzenia.

Porównując Radom z innymi jednostkami w zakresie nawierzchni dróg, zajął on drugie miejsce wśród wszystkich porównywanych podmiotów, tuż za Warszawą. Natomiast w powiecie radomskim dróg gruntowych przybywa. Zaprezentowane dane wskazują na ciągłe inwestowanie władz Radomia w infrastrukturę drogową, jednakże w celu zapewnienia odpowiedniego standardu poruszania się po radomskich drogach, wciąż wiele dróg wymaga interwencji.

W 2025 roku zakończyła się przebudowy wiaduktu w ul. Żeromskiego w Radomiu nad torami PKP wraz z infrastrukturą towarzyszącą oraz do ukończenia jest planowany trzeci etap trasy N-S od ul. Żeromskiego do ul. Andersa.

²⁶ Dane własne Miejskiego Zarządu Dróg i Komunikacji w Radomiu <http://www.rpd.mzdik.pl/wykaz-drog-gruntowych.html>

Należy jednak podkreślić, że nie tylko sama długość dróg i ich nawierzchnia decyduje o jakości przemieszczania się po mieście, ale kluczowe znaczenie ma sama organizacja ruchu i właściwie przemyślana sieć dróg.

Zgodnie z przyjętymi w 2020 roku celami w kolejnych latach polityka miasta koncentrowała się na tym, by wszelkie inwestycje drogowe przekładały się na ich jakość i możliwość takiej organizacji ruchu, by nadać prymat transportowi publicznemu i zmniejszyć korki.

Odpowiedzią na tę potrzebę byłoby stworzenie wysokiej jakości korytarzy transportowych łączących ze sobą poszczególne dzielnice Radomia, w tym część z nich z pominięciem śródmieścia. W ramach korytarzy tworzone byłyby pętle autobusowe, węzły przesiadkowe, parkingi P&R i B&R, buspasy, co pozwoli na znaczne przyspieszenie publicznego transportu zbiorowego w Radomiu. Sprawi to, że komunikacja miejska stanie się znacznie bardziej konkurencyjna w stosunku do poruszania się po mieście samochodem prywatnym.

Dlatego też w ramach działań Miejskiego Zarządu Dróg i Komunikacji realizowany będzie projekt Rozwój Infrastruktury Mobilności Miejskiej na Terenie Obszaru Funkcjonalnego Radomia - Etap I –którego zakres obejmuje:

- infrastrukturę przystankową, w ramach której planowane są działania dotyczące rozbudowy Systemu Dynamicznej Informacji Pasażerskiej, montażu biletomatów, koszy do segregacji odpadów, montażu wiat przystankowych, w tym z zielonymi ścianami, przebudowy zatok peronowych, zatok i peronów przystankowych wraz z dostosowaniem infrastruktury dla osób z ograniczoną możliwością poruszania się osób z niepełnosprawnościami;
- przebudowę pętli autobusowych Pruszków, Woźniki, Zamłynie oraz budowę punktów socjalnych;
- budowę węzłów przesiadkowych Południe oraz Gołębiów;
- opracowanie aplikacji do Radomskiej Karty Miejskiej w telefonie;
- zakup autobusów zeroemisyjnych;
- budowę parkingów rowerowych;
- budowę i przebudowę chodników i dróg rowerowych;
- budowę kładki dla pieszych nad ulicą Sandomierską;
- opracowanie koncepcji i budowę systemu ITS jako elementu digitalizacji systemu mobilności w mieście.

Założenia projektu powinny być zrealizowane do końca 2029 roku.

W mieście zauważalna jest także potrzeba związana z koniecznością zwiększenia ilości inteligentnych rozwiązań w zakresie komunikacji miejskiej, poprzez wprowadzenie inteligentnych systemów transportowych.

Okolo 20% podróży po Radomiu odbywa się przy pomocy ruchu pieszego²⁷, dlatego na wzór Radomskiego Programu Drogowego uruchomiono program budowy i remontów chodników, gdyż ich jakość w niektórych miejscach może zniechęcać do poruszania się po mieście pieszo.

W ostatnich latach wdrożono kartę miejską, która początkowo zastępowała jedynie bilet autobusowy i zwiększała wygodę osób mających prawo do ulgi (nie trzeba okazywać dokumentów do niej uprawniających).

Udanym przedsięwzięciem jest również stopniowo rozwijany System Dynamicznej Informacji Pasażerskiej w Radomiu. Oba te działania stanowią udogodnienie dla mieszkańców i stają się załącznikiem inteligentnego systemu zarządzania transportem planowanego do wdrożenia w kolejnych latach.

Publiczna komunikacja miejska

W 2022 roku przyjęto Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Gminy Miasta Radomia na lata 2022-2030

Publiczna komunikacja miejska w Radomiu opiera się o 30 funkcjonujących linii autobusowych (w tym 3 linie nocne). Do obsługi linii zaangażowanych jest 180 autobusów, z których:

- 42 szt. wyposażone są w proekologiczny napęd CNG,
- 25 szt. w bezemisyjny napęd elektryczny
- pozostałe pojazdy wyposażone są w napęd z silników Diesla.

Łączna liczba pojazdów nisko lub zeroemisyjnych wynosi 67 szt. i stanowi ponad 37% ogółu eksploatowanego taboru co stawia Radom w czołówce polskich miast pod tym względem.

Wszystkie eksploatowane autobusy są pojazdami niskopodłogowymi, co ma szczególne znaczenie dla osób z dysfunkcją ruchu. Autobusy są wyposażone w szereg udogodnień dla pasażerów, w tym m.in. system głosowych i wizualnych zapowiedzi przystanków – System Dynamicznej Informacji Pasażerskiej oraz urządzenia Systemu Karty Miejskiej – biletu elektronicznego. Znaczna część autobusów jest wyposażona w klimatyzację i monitoring przestrzeni pasażerskiej. W 24 autobusach istnieje możliwość wniesienia opłaty za przejazd przy użyciu karty płatniczej – zakup biletu w kasowniku wyposażonym w terminal płatniczy. Usługa ta będzie sukcesywnie rozwijana przy zakupach nowych pojazdów. W kolejnych latach planowana jest dalsza odnowa taboru, której celem nadrzędnym jest poprawa jakości usług przewozowych z uwzględnieniem aspektu proekologicznego, z jednoczesnym wykorzystaniem nowych technologii, w tym technologii napędu niskoemisyjnego oraz zeroemisyjnego - elektrycznego i wodorowego.

Długość sieci komunikacyjnej radomskiej komunikacji miejskiej wynosi 194 km, a długość linii 363 km. Parametry te będą sukcesywnie rozwijane wraz z rozwojem miasta i sieci drogowej przystosowanej do ruchu autobusów. Na terenie miasta

²⁷ Na podstawie wyników badania ankietowego przeprowadzonego na potrzeby opracowania Strategii ROF

zlokalizowane są 574 przystanki autobusowe, przy czym ok. 250 jest wyposażonych w wiaty przystankowe, z czego 45 szt. posiada oświetlenie wnętrza wiaty, co poprawia komfort oczekiwania na autobus w porze nocnej. Na terenie miasta są eksploatowane również 3 "zielone przystanki", tj. wyposażone w zielen na dachu oraz na tylnej ścianie wiaty. W najbliższych latach planowany jest zakup i unowocześnianie wiat przystankowych wyposażonych w oświetlenie przy zastosowaniu paneli fotowoltaicznych.

Dodatkowo 68 przystanków jest wyposażone w elektroniczne tablice Systemu Dynamicznej Informacji Pasażerskiej, prezentujące rozkład jazdy autobusów w trybie on-line. Informacje te dostępne są również w Internecie na interaktywnej mapie miasta Radomia oraz w aplikacji na urządzenia mobilne MyBus. Planowany jest dalszy rozwój systemu.

W najbliższych latach planowana jest rozbudowa kolejowej infrastruktury przystankowej, w ramach której powstaną przystanki: Radom Nowa Wola Gołębiowska, Radom Północny, Radom Gołębiów, Radom Wschodni i Radom Południowy. Utworzenie przystanków pociągnie za sobą konieczność ich integracji z siecią komunikacji zbiorowej, wpłynie na poprawę dostępności do usług przewozowych świadczonych przez kolej. W sąsiedztwie tych przystanków planowane jest utworzenie parkingów P+R. Po zakończeniu inwestycji przystanki kolejowe staną się węzłami przesiadkowymi integrującymi komunikację zbiorową kolejową - regionalną i miejską - lokalną oraz indywidualną.

Długość bus-pasów, które uprzywilejowują transport publiczny wynosi w Radomiu tylko 1,2 km. Ten parametr powinien być rozwijany w przyszłości, najlepiej w połączeniu z wprowadzeniem inteligentnego systemu sterowania ruchem drogowym przy zastosowaniu priorytetów dla komunikacji zbiorowej. Wprowadzenie obszarowego systemu sterowania ruchem ułatwi wyznaczenie kanałów wysokiej jakości obsługi komunikacyjnej na głównych ciągach komunikacyjnych z priorytetem dla komunikacji zbiorowej.

W/w działania wielopłaszczyznowe przyczynią się do zwiększenia mobilności mieszkańców, poprawią standard obsługi mieszkańców i zachęcą do korzystania w większym zakresie z komunikacji zbiorowej.

Współpraca z gminami ościennymi w zakresie komunikacji zbiorowej

Gmina Miasta Radomia współpracuje z gminami ościennymi w zakresie obsługi gmin sąsiednich przez radomską komunikację miejską. Realizowane jest szereg porozumień międzygminnych w zakresie wspólnej realizacji komunikacji miejskiej. Porozumienia zawarte są z gminami: Jedlnia-Letnisko, Jastrzębia, Gózd, Kowala, Skaryszew, Zakrzew. Na mocy zawartych porozumień międzygminnych na terenie gmin obowiązują wszystkie zasady taryfowo-porządkowe jak na terenie miasta Radomia. Dalszy rozwój komunikacji o charakterze międzygminnym jest możliwy, jednak jest uzależniony od możliwości finansowych gmin, na terenie których będą realizowane przewozy.

Oprócz radomskiej komunikacji zbiorowej obsługującej sąsiednie gminy, dociera do nich również komunikacja realizowana przez przewoźników komercyjnych na

zasadach ustalanych indywidualnie przez każdego z nich. Na terenie Radomia udostępnionych przewoźnikom prywatnym jest 125 przystanków. Firmy konstruują rozkłady jazdy na terenie Radomia w oparciu o sieć udostępnionych przystanków. Poza granicami Radomia uzgadniają możliwość korzystania z przystanków z zarządcami przystanków. Zakres przewozów jest uzależniony od opłacalności przewozów w danej relacji przewozowej.

W 2023 roku przyjęto Plan Zrównoważonej Mobilności Miejskiej dla Gmin Obszaru Funkcjonalnego Radomia 2030+ który stanowi podstawę dalszych działań w kierunku zapewnienia jak najlepszej komunikacji pasażerskiej dla mieszkańców Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Ścieżki rowerowe

Długość ścieżek rowerowych na terenie Gminy Miasta Radomia w 2023 roku wynosiła 113,9 km i w porównaniu z rokiem bazowym 2011 odnotowano znaczący wzrost w tym zakresie, tj. o 386,75%²⁸ (Tabela 105). Uzyskany wynik jest efektem licznych działań inwestycyjnych na przestrzeni analizowanych lat w tego typu infrastrukturę. W roku 2025 zostaną oddane kolejne km ścieżek, związane m.in. z Trasą N-S.

²⁸ W 2020 r. długość ścieżek rowerowych wynosiła 81,4 km, a w 2023 prawie 91,1 km - wg MZDiK

Tabela 105. Długość ścieżek rowerowych w Radomiu i porównywanych jednostkach w latach 2011 – 2023

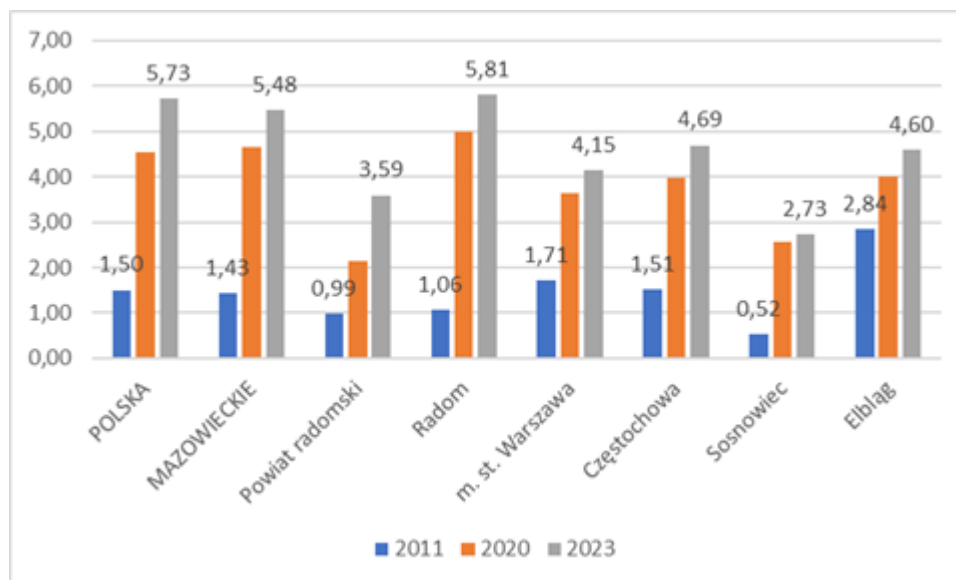
	ścieżki rowerowe (drogi dla rowerów) ogółem												
	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
Radom	23,4	36,2	35,6	35,6	41,2	47,5	51,9	61,2	67,3	101,2	112	113,9	113,9
Częstochowa	35,7	35,7	44,8	51,0	65,0	67,1	69,0	75,7	78,2	85,0	85,4	85,9	96,7
Sosnowiec	11,3	11,3	11,3	11,3	20,0	20,5	23,1	45,0	45,0	50,0	50	50,5	51,1
Elbląg	35,3	35,9	36,1	38,0	40,9	41,9	44,1	44,1	44,4	46,2	49	50,4	52
Warszawa	291,8	318,3	359,6	412,5	457,2	496,2	537,7	590,0	644,7	676,1	708,8	735,6	773,4
Powiat radomski	14,8	15,4	2,6	5,4	7,0	10,0	9,0	9,1	29,5	32,5	43,4	46,4	54,3
Województwo mazowieckie	755,8	875,4	912,6	1 108,3	1 279,1	1 408,4	1 561,1	1 995,6	2 342,1	2 565,8	2 709,80	2 830,80	3 021,2
Polska	5 782,8	6 955,3	7 726,0	9 347,5	10 797,2	11 258,4	12 138,2	13 904,7	15 538,7	17 254,6	18 425,1	19 813,5	21 577,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porównując Radom z innymi jednostkami należy stwierdzić, że pod względem procentowego przyrostu długości ścieżek rowerowych, jest on na 1 miejscu (Wykres 45). Natomiast w powiecie radomskim w latach 2020-2023 przybyło ponad 20 km ścieżek rowerowych. Najmniej ścieżek rowerowych zostało wybudowanych w Elblągu – wzrost od 2011 roku na poziomie 47,31%.

Wykres 45. Ścieżki rowerowe (w km) na 10 tys. ludności w latach 2011, 2020 oraz 2023.

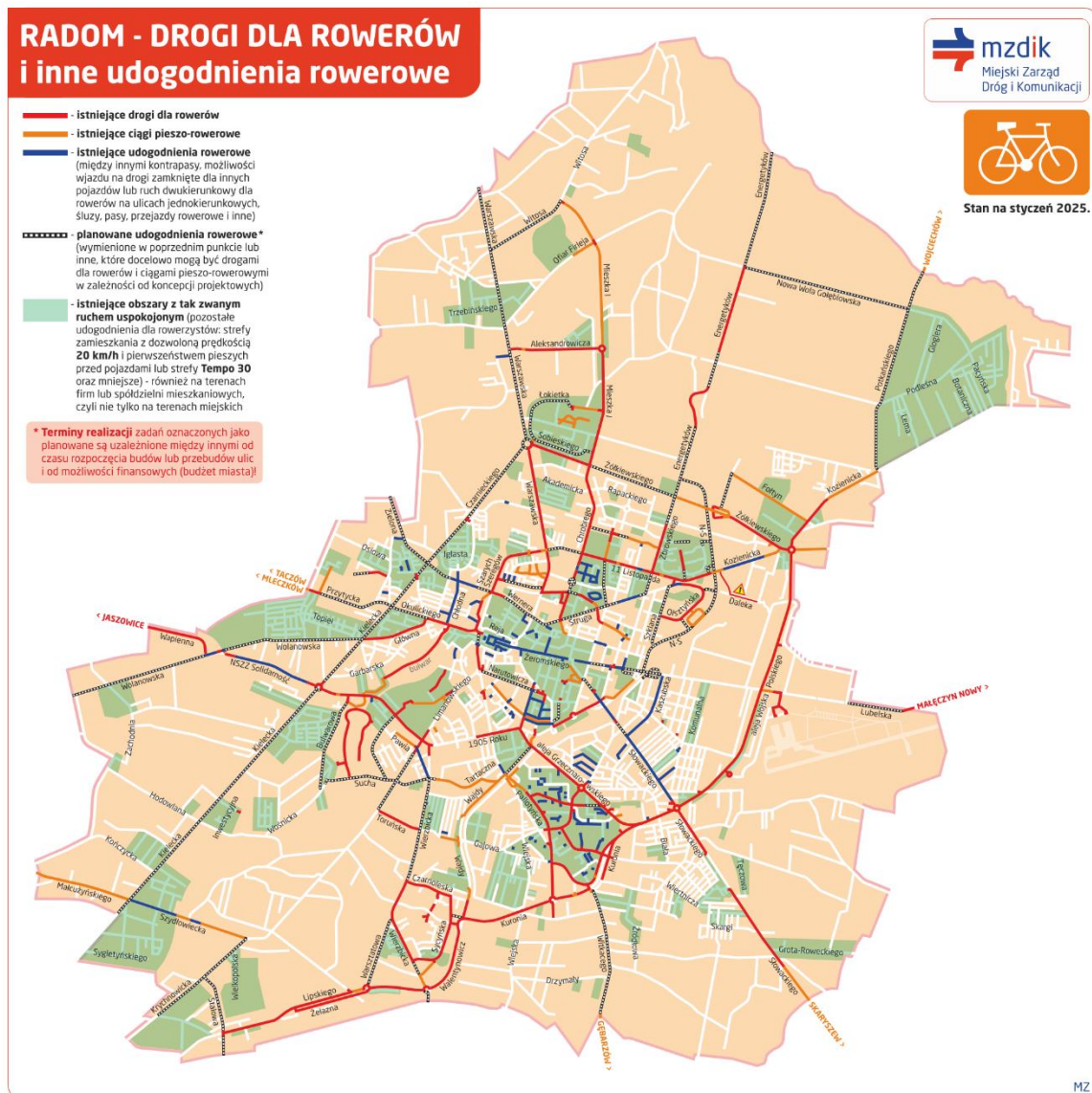
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Długość sieci ścieżek rowerowych na 10 tys. mieszkańców w Radomiu na tle porównywanych jednostek w 2020 roku kształtowała się na poziomie 5,81 km. Radom w 2023 roku na tle innych omawianych jednostek uzyskał najwyższy wynik (Wykres 45).

Na poniższej mapie zaprezentowano przebieg dróg dla rowerów oraz ciągów pieszo – rowerowych na terenie Radomia (Mapa 14).

Mapa 14. Drogi dla rowerów oraz ciągi pieszo – rowerowe na terenie Radomia

<https://www.mzdik.pl/drogi/zarzadzanie-drogami/drogi-dla-rowerow>

Ponadto ważna jest również kontynuacja współpracy Radomia z sąsiednimi jednostkami w zakresie budowy dróg dla rowerów, co zapewni spójność sieci rowerowej. Współpraca ta, między innymi w zakresie tworzenia sieci ścieżek rowerowych, rozpoczęła się w 2016 roku wraz z utworzeniem Stowarzyszenia „Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego” (ROF). Należy do niego 15 jednostek samorządu terytorialnego (Gmina Miasta Radomia i 14 innych gmin i miast z subregionu radomskiego oraz powiat radomski). Zgodnie ze statutem celem Stowarzyszenia jest m.in. wspieranie zrównoważonego rozwoju i zwiększenia konkurencyjności ROF w skali interregionalnej, w tym: wzmocnienia zdolności instytucjonalnych, przyspieszenia rozwoju społeczno-gospodarczego, poprawy funkcjonalności oraz stanu środowiska przyrodniczego ROF. W ramach opracowanej *Strategii Ponadlokalnej Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego* planowany jest

rozwój współpracy w ramach ROF w różnych dziedzinach, co pozwoli na szersze widzenie problemów i wspólne dążenie do ich rozwiązywania.

Warto podkreślić, że prowadzone są kolejne prace na rzecz rozwoju sieci dróg rowerowych. W kolejnych latach ważne jest więc dalsze rozbudowywanie ścieżek rowerowych w celu tworzenia ich sieci pozwalającej na sprawne przemieszczanie się po wszystkich dzielnicach miasta.

Zachodzące w Radomiu procesy przestrzenne generują potrzeby przemieszczania się po mieście. Obserwowany w ostatnich latach dynamiczny rozwój transportu drogowego odbija się negatywnie zarówno na swobodzie przemieszczania się, jak i jakości życia w mieście. Codziennie do miasta wjeżdżają tysiące samochodów, których ograniczona przestrzeń śródmiejska nie jest i nigdy nie będzie w stanie pomieścić. Niewystarczająca przepustowość obwodnic w stosunku do głównych ulic śródmiejskich powoduje, że te w godzinach szczytu są zakorkowane. Potencjał zrównoważonych środków transportu - pieszego, rowerowego i zbiorowego – w obsłudze śródmieścia i dzielnic mieszkaniowych jest niedostatecznie wykorzystany na skutek braku faktycznej preferencji dla nich w rozwiązaniach infrastrukturalnych i organizacji ruchu. Bariery rozwojowymi miasta w tym zakresie są: brak komunikacji zbiorowej wysokiej przepustowości, słaba dostępność centrum oraz wymagająca dopracowania sieć linii autobusowych. Niewykorzystany potencjał tkwi w ruchu pieszym i rowerowym. Niska jakość chodników, zajmowanie ich przez samochody oraz dyskryminacja pieszych w organizacji ruchu zniechęcają do poruszania się pieszo po mieście. Rozwiązania wymaga problem dzikiego i niezgodnego z prawem parkowania samochodów oraz bariery komunikacyjne i architektoniczne dla niepełnosprawnych i osób z wózkami. Zdominowanie ruchu miejskiego przez transport samochodowy powoduje zanieczyszczenie miasta hałasem i spalinami, co wraz z zagrożeniem bezpieczeństwa znacznie obniża jakość życia w mieście, zwłaszcza na obszarach śródmiejskich.

6.5. SYSTEM CIEPŁOWNICZY

Na terenie Gminy Miasta Radomia zadaniami miasta w zakresie produkcji i przesyłu ciepła zajmuje się Radomskie Przedsiębiorstwo Energetyki Ciepłej „RADPEC” Spółka Akcyjna, będąca firmą o 59-letniej tradycji. Większościowym akcjonariuszem spółki jest Gmina Miasta Radomia.

System ciepłowniczy zarządzany przez spółkę obejmuje miejską sieć ciepłowniczą, której właścicielem jest RADPEC, jak i źródła ciepła. Przedsiębiorstwo prowadzi działalność koncesjonowaną na podstawie koncesji na wytwarzanie energii cieplnej oraz koncesji na dystrybucję i przesyłanie.

Źródłami ciepła produkującymi ciepło na potrzeby systemu ciepłowniczego są:

- Ciepłownia „Południe”, gdzie zainstalowano sześć kotłów WR-25 na węgiel kamienny – miał IIA o wydajności nominalnej 169,5 MW,

- Ciepłownia „Północ”, gdzie zainstalowano cztery WR-25 na węgiel kamienny – miał IIA wydajności nominalnej 116,3 MW.

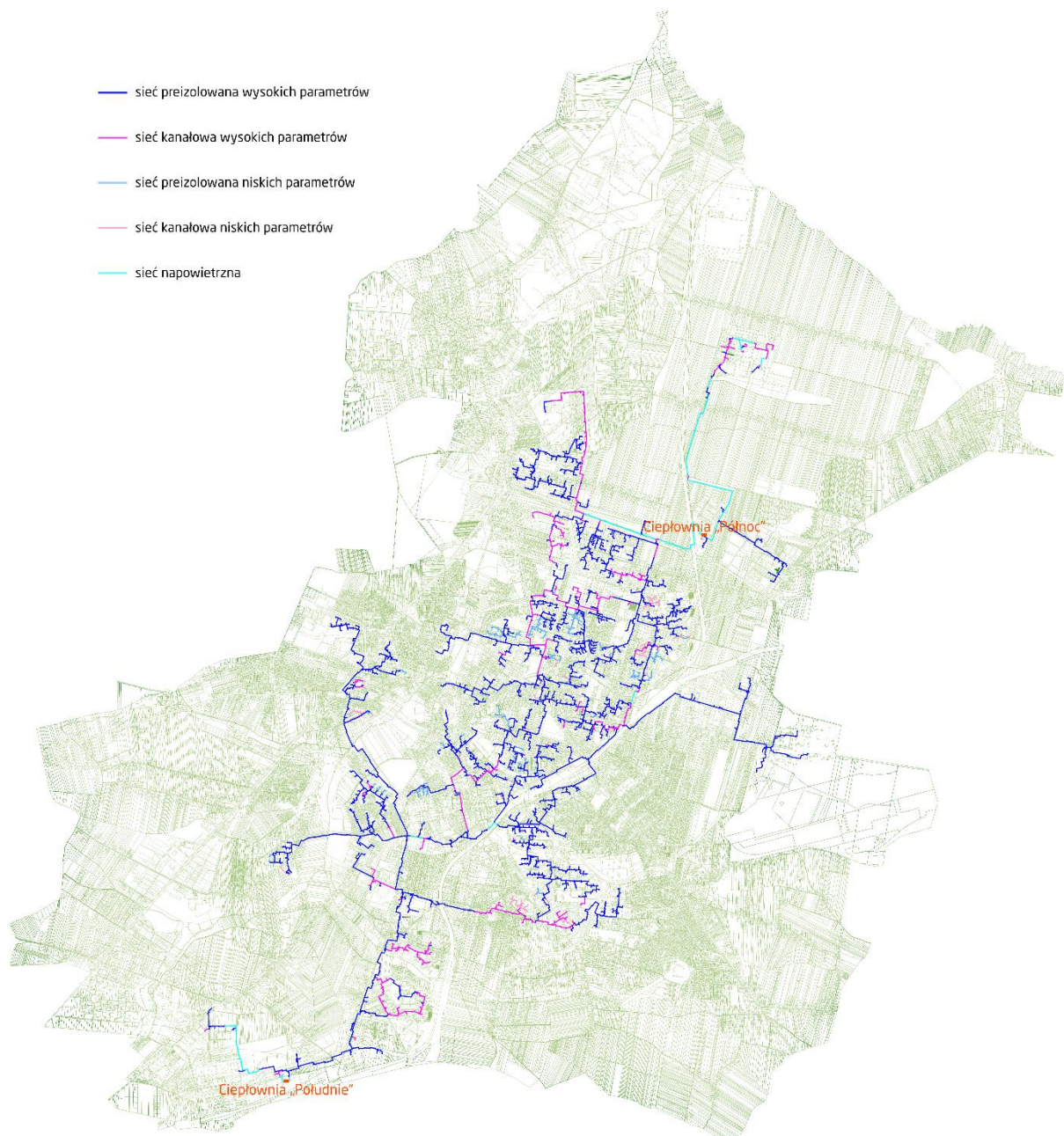
Miejska sieć ciepłownicza Radomia obejmuje długość wysokoparametrowych i niskoparametrowych sieci ciepłowniczych „RADPEC” S.A. i wynosi (stan na dzień 31.12.2024 r.) 183,5 km, z czego sieci preizolowane stanowią 74,6%. Z sieci ciepło dostarczane jest do 1163 węzłów cieplnych. 633 spośród nich to węzły będące własnością „RADPEC” S.A. 306 węzłów pracuje pod nadzorem telemetrii i dzięki temu możliwe jest monitorowanie parametrów dostarczanego do nich ciepła a także zdalne sterowanie pracą urządzeń zainstalowanych w tych węzłach ⁽¹⁾.

Tabela 106. Długość zmodernizowanej sieci cieplnej w latach 2021 - 2024 (mb)

Rok	2021	2022	2023	2024
Rozbudowa (nowe)	1 794,9	1 525,9	951,3	2 415,1
Modernizacja	198,0	24,5	117,0	676,0
Razem	1 992,9	1 550,4	1 068,3	3 091,1

Mapa 15. Sieć ciepłownicza na terenie Radomia

Źródło: <https://www.radpec.com.pl/o-firmie/sieci-cieplownicze.html>

Odbiorcami ciepła systemowego w Radomiu są gospodarstwa domowe, handel i usługi, przemysł, podmioty użyteczności publicznej oraz inne kategorie odbiorców.

Produkcja energii cieplnej w źródłach ciepła będących własnością RADPEC związana jest z emitowaniem zanieczyszczeń do powietrza, a więc również pogarszaniem jego jakości. Spółka dokłada jednak wszelkich starań by prowadzić swoją działalność w sposób najbardziej ekologiczny i coraz bardziej przyjazny środowisku. W 2004 r. „RADPEC” uzyskał certyfikat Zintegrowanego Systemu Zarządzania: „Jakość, Bezpieczeństwo i Higiena Pracy, Środowisko” przyznany mu przez Polskie Centrum Badań i Certyfikacji S.A. Certyfikat ten świadczy o tym, że

firma spełnia wymagania międzynarodowych norm ISO 9001, ISO 14001 i krajowej normy PN-ISO 45001. W 2025 r. firma przeszła pomyślnie audyt odnowienia i otrzymała certyfikat ISO na kolejne lata.

Zamierzenia Spółki skupiają się na poszerzeniu działalności o produkcję i sprzedaż energii elektrycznej, uzyskanie statusu efektywnego systemu ciepłowniczego, budowę trwałych i pozytywnych relacji z interesariuszami, osiągnięcie pozycji lidera w branży. W celu ich urzeczywistnienia Spółka realizuje różne inwestycje mające na celu ograniczanie negatywnego wpływ systemu ciepłowniczego i prowadzonej przez siebie działalności. W ostatnich latach zrealizowano kilka projektów także z udziałem środków zewnętrznych, m.in. projekty z zakresu ograniczania strat ciepła poprzez wymianę sieci ciepłowniczej itp.

W ramach realizacji projektu pod nazwą „Dostosowanie źródeł ciepła do wymagań Konkluzji BAT w RADPEC S.A.” dotyczącego redukcji zanieczyszczeń wprowadzonych do atmosfery w emitowanych spalinach, zostały wykonane i uruchomione w 2022 r. nowe instalacje oczyszczania spalin (IOS) na obu źródłach ciepła tj. Ciepłowni „Północ” oraz Ciepłowni „Południe”. Pozwoliło to na radykalne zmniejszenie zanieczyszczeń kwaśnych i tlenków azotu w spalinach oraz zwiększenie wydajności instalacji odpylania. Dzięki temu ciepłownie spełniają wymogi prawne wynikające z Dyrektywy IED i Konkluzji BAT. Dotyczą one wartości emisyjnych, które zostały określone w pozwoleniach zintegrowanych dla obu ciepłowni.

W związku z postępującymi zmianami klimatu, czego konsekwencją są również różnego rodzaju zmiany przepisów w zakresie ochrony środowiska, w tym nowych obostrzeń i ograniczeń nakładanych również na sektor ciepłowniczy, konieczne jest kontynuowanie działań w zakresie transformacji ciepłownictwa w kierunku obniżania negatywnego wpływu na środowisko, a więc produkcji i dostarczania ciepła odbiorcom w sposób ekologiczny. Działania spółki powinny zatem koncentrować się na stosowaniu nowoczesnych rozwiązań w ciepłownictwie, jak również dostosowaniu działalności Spółki do wymogów Dyrektywy 2010/75/EU w sprawie emisji przemysłowych (IED) i wynikających z tej Dyrektywy konkluzji BAT, dalszym eliminowaniu strat ciepła na przesyle, prowadzeniu sukcesywnych prac remontowych związanych z doszczelnieniem sieci, izolacją termiczną oraz wymianą wydzielonych odcinków sieci na nowe wykonane w technologii preizolowanej, zwiększaniu wykorzystania w swojej działalności paliw bardziej ekologicznych niż węgiel itp.

6.6. ZASOBY MIESZKANIOWE

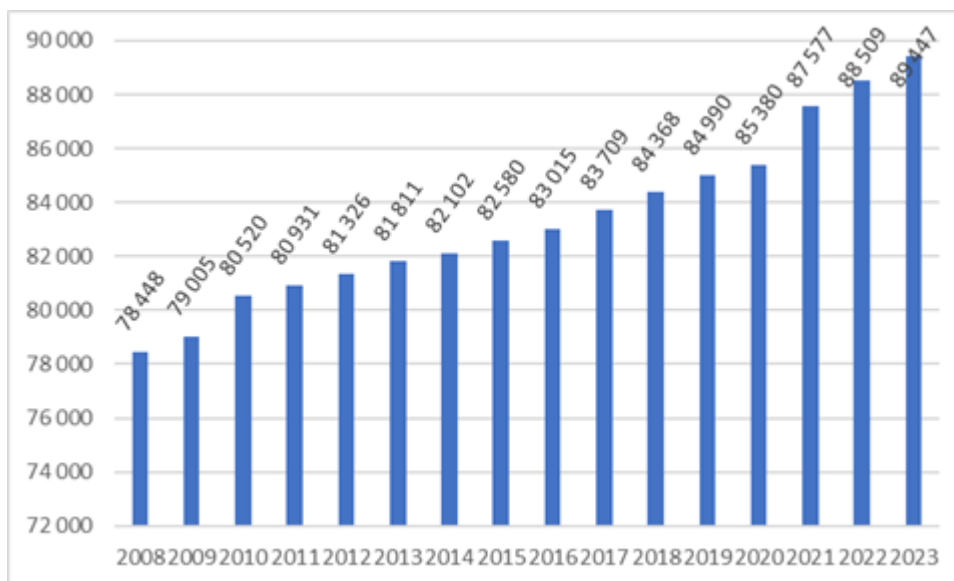
Na koniec 2020 roku w Radomiu było 85 380 mieszkań, przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania wyniosła 61,6 m², natomiast przeciętnie na 1 osobę przypadało 25,1 m² powierzchni użytkowej mieszkania. W 2023 roku mieszkań było 89 447, a przeciętna powierzchnia wzrosła do 64,05 m². W latach 2008 – 2020 liczba mieszkań w mieście regularnie wzrastała - o 6 932, tj. o 8,84%. W latach 2021-2023 przybyło 1870 mieszkań. Ponadto, sukcesywnie zwiększała się także przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania oraz przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę. Adekwatnie do liczby mieszkań rosła również liczba izb w mieszkaniu (Tabela 107).

Tabela 107. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu w latach 2008 - 2023

Wyszczególnienie	ogółem		powierzchnia użytkowa mieszkań m ²
	mieszkania	izby	
2008	78 448	263 034	4 616 503
2009	79 005	265 411	4 672 196
2010	80 520	271 603	4 806 999
2011	80 931	273 480	4 851 534
2012	81 326	275 159	4 892 402
2013	81 811	277 221	4 938 017
2014	82 102	278 593	4 971 852
2015	82 580	280 489	5 018 119
2016	83 015	282 285	5 062 575
2017	83 709	284 715	5 118 741
2018	84 368	287 070	5 172 054
2019	84 990	289 137	5 220 582
2020	85 380	290 774	5 259 770
2021	87 577	301 327	5 506 699
2022	88 509	304 256	5 572 018
2023	89 447	307 246	5 639 242

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 46. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wzrost liczby mieszkań jest trendem utrzymującym się zarówno w kraju, jak i województwie mazowieckim. Systematycznie rosnące ceny mieszkań nie zahamowały popytu na mieszkania. Okres 2010-2020 to 11% wzrost liczby mieszkań w Polsce i 17% w województwie mazowieckim. Po 2020 roku trend ten jest jeszcze bardziej widoczny (Tabela 108).

Tabela 108. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w latach 2008-2023

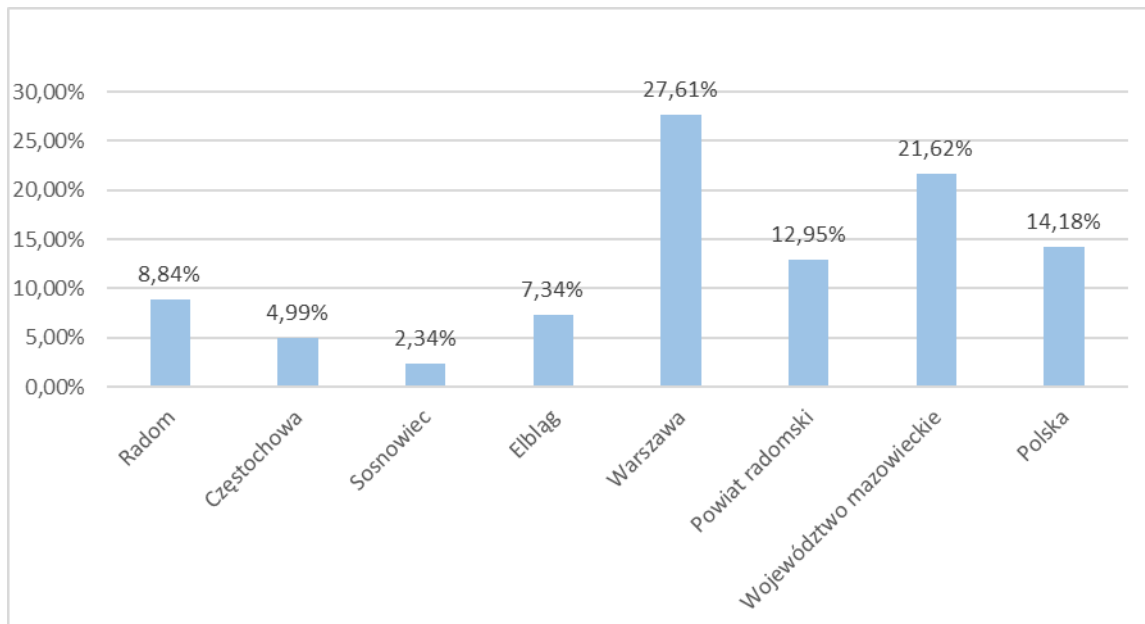
Wyszczególnienie	Mieszkania (szt.)				Izby (szt.)				powierzchnia użytkowa mieszkań (m2)			
	2008	2020	2023	zmiana	2008	2020	2023	zmiana	2008	2020	2023	zmiana
Radom	78 448	85 380	89 447	10 999	263 034	290 774	307 246	44 212	4 616 503	5 259 770	5 639 242	1 022 739
Częstochowa	95 975	100 763	102 419	6 444	315 946	338 431	346 358	30 412	5 784 800	6 344 703	6 602 199	817 399
Sosnowiec	91 028	93 158	94 919	3 891	292 444	303 393	308 808	16 364	4 935 864	5 186 301	5 333 667	397 803
Elbląg	44 657	47 934	49 550	4 893	154 798	166 221	169 152	14 354	2 566 413	2 805 869	2 908 407	341 994
Warszawa	799 661	1 020 433	1 077 508	277 847	2 503 336	3 196 637	3 305 118	801 782	45 906 295	60 159 226	63 392 308	17 486 013
Powiat radomski	42 135	47 592	49 107	6 972	155 023	187 899	204 595	49 572	3 241 035	4 049 878	4 377 808	1 136 773
Województwo mazowieckie	1 963 621	2 388 163	2 523 931	560 310	6 911 817	8 631 240	9 196 813	2 284 996	134 366 165	173 343 233	186 870 792	52 504 627
Polska	13 150 294	15 015 333	15 779 243	2 628 949	48 703 136	57 357 792	60 481 692	11 778 556	923 411 289	1 118 813 208	1 190 667 916	267 256 627

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Radom wśród porównywanych miast (Częstochowa, Sosnowiec oraz Elbląg) jest na pierwszym miejscu pod względem zarówno przyrostu liczby mieszkań, liczby izb, jak również powierzchni użytkowej mieszkań (wykres 47).

Wykres 47. Przyrost liczby mieszkań (%) w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w latach 2008-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Radomiu wraz ze wzrostem liczby mieszkań poprawiły się wskaźniki mieszkaniowe w tym przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania jak i przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania wzrosła w okresie 2008 – 2023 roku o 4,2 m², a przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę o 8,2 m² (Tabela 109).

Tabela 109. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu w latach 2008-2023 – wskaźniki

Rok	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania	przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę	mieszkania na 1000 mieszkańców	przeciętna liczba izb w mieszkaniu	przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie	przeciętna liczba osób na 1 izbę
2008	58,8	20,6	349,9	3,35	2,86	0,85
2009	59,1	20,9	353,7	3,36	2,83	0,84
2010	59,7	21,7	363,3	3,37	2,75	0,82
2011	59,9	22	366,9	3,38	2,73	0,81
2012	60,2	22,3	370,2	3,38	2,7	0,8
2013	60,4	22,6	374,5	3,39	2,67	0,79
2014	60,6	22,9	378	3,39	2,65	0,78
2015	60,8	23,2	382	3,4	2,62	0,77
2016	61	23,5	386,1	3,4	2,59	0,76
2017	61,1	23,9	390,1	3,4	2,56	0,75
2018	61,3	24,3	396	3,4	2,52	0,74
2019	61,4	24,7	402,1	3,4	2,49	0,73
2020	61,6	25,1	407,9	3,41	2,45	0,72
2021	62,9	27,5	438,1	3,44	2,28	0,66
2022	63	28,2	447,4	3,44	2,24	0,65
2023	63	28,8	456,4	3,43	2,19	0,64

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W związku z nieustającymi zmianami w zasobie mieszkaniowym każdej z analizowanych jednostek zauważalne są również zmiany we wskaźnikach dotyczących tego zasobu. Na tle wybranych miast wskaźnik przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkania w Radomiu jest większy od wskaźnika odnotowanego dla Sosnowca i Elbląga, a mniejszy niż dla Częstochowy. Ponadto przeciętna powierzchnia mieszkania w Radomiu jest o 1,4 m² większa niż w Warszawie. W odniesieniu do wskaźnika „mieszkania na 1000 mieszkańców” Radom zajmuje przedostatnią pozycję wśród analizowanych miast. Jedynie w Elblągu i powiecie radomskim wskaźnik ten jest niższy.

Na terenie Radomia widoczne jest duże zapotrzebowanie na tereny infrastruktury mieszkaniowej i tereny jej towarzyszące. Rozwój infrastruktury pod kątem zabudowy mieszkaniowej pozytywnie wpłynie na wartość tego wskaźnika. Należy także zauważyć, że we wszystkich omawianych podmiotach, w tym w Radomiu, zmianie uległy wartości wskaźników dotyczących przeciętnej liczby osób na 1 mieszkanie

oraz na 1 izbę – w przypadku każdego z samorządów wartość tego wskaźnika zmniejszyła się (Tabela 110).

Tabela 110. Porównanie wskaźników dotyczących zasobu mieszkaniowego w Radomiu i wybranych jednostkach w latach 2008-2023

Nazwa	przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²)			przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę (m ²)			mieszkania na 1000 mieszkańców		
	2008	2020	2023	2008	2020	2023	2008	2020	2023
Radom	58,8	61,6	63	20,6	25,1	28,8	349,9	407,9	456,4
Częstochowa	60,3	63	64,5	24	29,2	32,1	398,9	463,2	497,3
Sosnowiec	54,2	55,7	56,2	22,3	26,2	28,5	411,4	471,5	507,3
Elbląg	57,5	58,5	58,7	20,3	23,7	25,8	353,2	404,2	438,8
Powiat radomski	76,9	85,1	89,1	22,1	26,6	28,9	287,6	312,7	324,5
Warszawa	57,4	59	58,8	26,8	33,5	34,1	467,7	568,8	578,8
Województwo mazowieckie	68,4	72,6	74	25,8	32	33,9	377,3	440,2	458
Polska	70,2	74,5	75,5	24,2	29,2	31,6	344,8	392,4	419,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

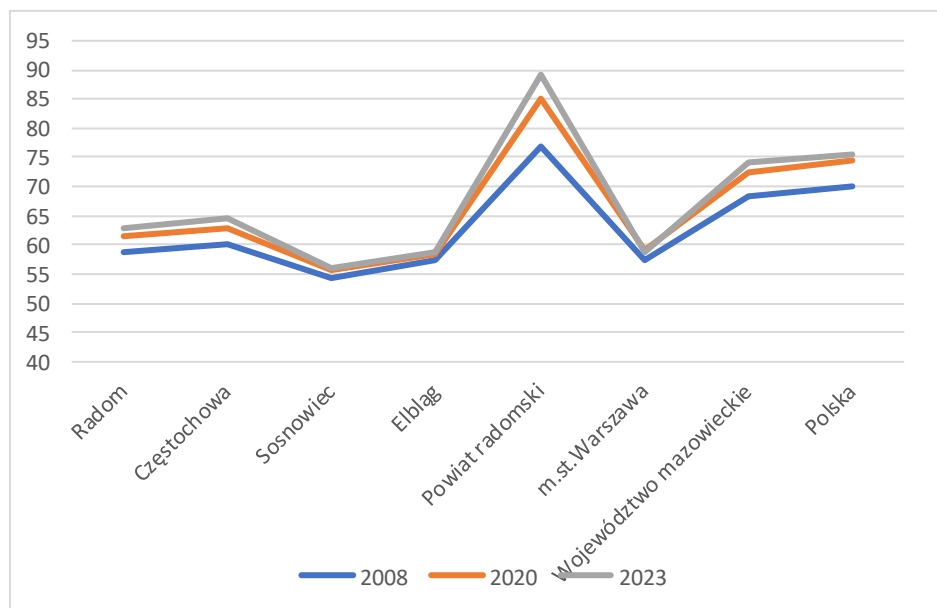
Tabela 111. Porównanie wskaźników dotyczących zasobu mieszkaniowego w Radomiu i wybranych jednostkach w latach 2008-2023

Nazwa	przeciętna liczba izb w 1 mieszkaniu			przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie			przeciętna liczba osób na 1 izbę		
	2008	2020	2023	2008	2020	2023	2008	2020	2023
Radom	3,35	3,41	3,43	2,86	2,45	2,19	0,85	0,72	0,64
Częstochowa	3,29	3,36	3,38	2,51	2,16	2,01	0,76	0,64	0,59
Sosnowiec	3,21	3,26	3,25	2,43	2,12	1,97	0,76	0,65	0,61
Elbląg	3,47	3,47	3,41	2,83	2,47	2,28	0,82	0,71	0,67
Powiat radomski	3,68	3,95	4,17	3,48	3,2	3,08	0,94	0,81	0,74
Warszawa	3,13	3,13	3,07	2,14	1,76	1,73	0,68	0,56	0,56
Województwo mazowieckie	3,52	3,61	3,64	2,65	2,27	2,18	0,75	0,63	0,6
Polska	3,7	3,82	3,83	2,9	2,55	2,39	0,78	0,68(1)	0,62

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 48. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m²) w latach 2008-2023

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Jakość i standard mieszkań można ocenić na podstawie ich dostępności do podstawowej infrastruktury technicznej, takiej jak np. wodociąg czy sieć kanalizacyjna oraz gaz sieciowy. Standardy obsługi infrastrukturalnej i wyposażenia zasobów mieszkalnych z roku na rok są coraz lepsze. W Radomiu po 2019 roku nie mniej niż 98,6% mieszkań posiadało podłączenie do sieci wodociągowej a 87,1% centralne ogrzewanie. W 2019 roku 94,8% mieszkań posiadało łazienkę, w 2023 roku - 86,1% (Tabela 112).

Tabela 112. Standard wyposażenia mieszkań w Radomiu w instalacje techniczno-sanitarne w latach 2008-2023

Rok	Wodociąg	Ustęp Splukiwany	Łazienka	CO	Gaz sieciowy
2008	76 794	74 286	71 429	66 258	65 906
2009	77 352	74 852	72 008	66 858	66 053
2010	79 352	78 433	76 002	69 297	66 499
2011	79 763	78 850	76 420	69 716	66 640
2012	80 159	79 249	76 826	70 128	66 743
2013	80 644	79 734	77 321	70 642	66 903
2014	80 935	80 025	77 613	70 934	67 010
2015	81 418	80 510	78 103	71 455	67 208
2016	81 853	80 952	78 545	71 957	67 384
2017	82 550	81 649	79 254	72 678	67 580
2018	83 209	82 310	79 922	73 365	67 353
2019	83 835	82 940	80 560	74 018	67 564
2020	85 443	84 895	83 464	75 102	70 581
2021	86 353	85 806	84 376	76 019	70 834
2022	87 285	86 739	85 312	76 959	71 000
2023	88223	87677	86251	77910	71740

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mieszkania znajdujące się na obszarze Radomia są wyposażone w podstawową infrastrukturę techniczno-sanitarną, jak również w gaz sieciowy. Liczba mieszkań wyposażonych w centralne ogrzewanie wynosiła w 2019 roku 87,1% (Tabela 113).

Tabela 113. Udział mieszkań w Radomiu wyposażonych w instalacje w latach 2008-2023 (%)

Rok	Wodociąg	Łazienka	Centralne ogrzewanie
2008	97,9	91,1	84,5
2009	97,9	91,1	84,6
2010	98,5	94,4	86,1
2011	98,6	94,4	86,1
2012	98,6	94,5	86,2
2013	98,6	94,5	86,3
2014	98,6	94,5	86,4
2015	98,6	94,6	86,5
2016	98,6	94,6	86,7
2017	98,6	94,7	86,8
2018	98,6	94,7	87,0
2019	98,6	94,8	87,1
2020	98,63	96,3	86,7
2021	98,64	96,34	86,8
2022	98,59	96,39	87
2023	98,6	96,43	87,1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Standardy wyposażenia zasobów mieszkalnych w Radomiu w infrastrukturę techniczno-sanitarną są wyższe niż wskaźniki uzyskane w kraju i w województwie - odpowiednio wodociąg o 0,8p.p. i 1,3 p.p., łazienka o 2,6 p.p. i 2,5 p.p., centralne ogrzewanie o 1,1 p.p.% dla kraju, natomiast dla województwa wskaźnik jest wyższy o 1,4 p.p (Tabela 112).

Tabela 114. Udział mieszkań wyposażonych w instalacje w 2023 roku (%)

Wyszczególnienie	Wodociąg	Ustęp splukiwany	Łazienka	Centralne ogrzewanie	Gaz sieciowy
Radom	98,6	98	96,4	87,1	80,2
Częstochowa	99	98,1	97,4	86,6	77
Sosnowiec	99,4	97,8	96,8	85,9	74
Elbląg	99,4	98,8	97,6	89,2	83,9
Powiat radomski	95,7	90,6	87,7	78	38,3
Warszawa	98,7	98,5	98,1	96,4	69,7
Województwo mazowieckie	97,3	95,1	93,9	88,5	59,5
Polska	97,8	95,2	93,8	86	59

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mieszkania będące w zasobie gminy miasta Radomia stanowią niewielki udział w liczbie mieszkań ogółem (Tabela 113). Udział mieszkań komunalnych zarówno pod kątem ich liczby i powierzchni użytkowej zmalał względem 2009 roku. Zwiększył się również udział mieszkań niezamieszkałych w zasobie gminy – w 2023 roku było ich 394.

Tabela 115. Mieszkania w zasobie Gminy Miasta Radomia

Wyszczególnienie	2009	2013	2015	2016	2018	2023
liczba mieszkań w zasobie gminy	5 155	4 247	4 041	3 995	3 858	3751
powierzchnia użytkowa mieszkań w zasobie gminy (m2)	201 256	156 184	151 827	150 487	144 589	141 962
średnia powierzchnia użytkowa mieszkania w zasobie gminy (m2)	39,0	36,8	37,6	37,7	37,5	37,80
udział liczby mieszkań komunalnych w liczbie mieszkań ogółem (%)	6,5	5,2	4,9	4,8	4,6	4,2
udział pow. użytkowej mieszkań komunalnych w pow. użytkowej mieszkań ogółem (%)	4,3	3,2	3,0	3,0	2,8	2,5
liczba mieszkań niezamieszkałych w zasobie gminy	50	166	112	87	91	394
udział mieszkań niezamieszkałych w liczbie mieszkań komunalnych (%)	1,0	3,9	2,8	2,2	2,4	10,51%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2023 roku liczba budynków mieszkalnych w mieście wynosiła 22 841, co stawia Radom na drugim miejscu wśród analizowanych miast, tuż za Częstochową. Natomiast analizując tempo przyrostu budynków mieszkalnych w latach 2008 - 2023 to miasto dominuje wśród analizowanych jednostek, lecz osiąga wynik gorszy od powiatu radomskiego, m. st. Warszawy czy też województwa (Tabela 116).

Tabela 116. Budynki mieszkalne na terenie Radomia oraz porównywanych jednostek

Wyszczególnienie	2008	2020	2023	Zmiana (szt.)	Tempo zmian (%)
Radom	19 428	21 991	22 841	3 413	17,57%
Częstochowa	22 821	24 971	25 884	3 063	13,42%
Sosnowiec	11 672	12 670	13 303	1 631	13,97%
Elbląg	6 304	6 942	7 247	943	14,96%
Powiat radomski	34 053	39 150	41 295	7 242	21,27%
Warszawa	82 207	96 760	102 137	19 930	24,24%
Województwo mazowieckie	820 124	950 579	997 788	177 664	21,66%
Polska	5 751 174	6 636 883	6 950 954	1 199 780	20,86%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie Radomia rozwija się budownictwo mieszkaniowe, o czym świadczy przyrost liczby mieszkań oraz budynków mieszkalnych. Z analizy wybranych wskaźników wynika, że w 2020 roku oddano 2,1 mieszkania na 1000 ludności Radomia, a więc o 0,5 mieszkania mniej niż w roku 2008. Po 2020 roku, zgodnie z omawianą tendencją, wartości te przekraczają 5 mieszkań na 1000 ludności (Tabela 117).

Tabela 117. Budownictwo mieszkaniowe - wskaźniki dla Radomia w latach 2008 - 2023

Rok	mieszkania na 1000 ludności (szt.)	powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytkowania na 1000 ludności (m ²)
2008	2,6	274,0
2009	2,8	288,1
2010	5,3	389,8
2011	2,1	228,4
2012	2,1	219,7*
2013	2,6	244,4
2014	1,6	185,7
2015	2,5	245,4
2016	2,3	232,6
2017	3,5	287,0
2018	3,4	272,7
2019	3,3	255,3
2020	2,1	216,5
2021	5,36	437,22
2022	5,04	369,94
2023	5,1	379,48

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Sytuacja Radomia na tle porównywanych samorządów w 2020 roku wypadła niekorzystnie, gdyż na jego terenie oddano najmniej mieszkań do użytkowania na 1000 ludności (Tabela 116). Ponadto w porównaniu z rokiem 2008 w Radomiu odnotowano spadek wartości tego wskaźnika, podobnie jak w Częstochowie. Jednak w 2023 roku wśród porównywanych miast jedynie Częstochowa odnotowała wyższą wartość wskaźnika (5,9).

Tabela 118. Budownictwo mieszkaniowe - wskaźniki dla jednostek porównywanych w latach 2008 - 2020

Nazwa	Mieszkania oddane do użytkowania na 1000 ludności			Zmiana
	2008	2020	2023	
Radom	2,6	2,1	5,1	2,5
Częstochowa	3,0	2,7	5,9	2,9
Sosnowiec	1,0	2,2	3,9	2,9
Elbląg	2,7	5,1	5	2,3
Powiat radomski	3,5	4,2	4,6	1,1
Warszawa	11,2	13,1	8,6	-2,6
Województwo mazowieckie	7,3	8,6	7,9	0,6
Polska	4,3	5,8	5,9	1,6

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Przestrzenne rozmieszczenie zabudowy mieszkaniowej²⁹

Jednym z podstawowych procesów kształtujących strukturę przestrzenną miasta jest rozmieszczenie i rozwój zabudowy mieszkaniowej. Rozwój przestrzenny miasta - nowe inwestycje mieszkaniowe i ich rozlokowanie ma wpływ na rozmieszczenie ludności w mieście. Budynki mieszkalne w gminie to historyczna zabudowa XIX-wieczna zlokalizowana w śródmieściu, osiedla mieszkaniowe z budynkami wielorodzinnymi Osiedle XV-Lecia, Ustronie, Południe, Gołębiów, Michałów czy Osiedle Nad Potokiem oraz dzielnice z zabudową jednorodzinną Dzierzków, Glinice, Idalin, Pruszków. Zabudowa jednorodzinna zlokalizowana jest na obrzeżach miasta. W ostatnim czasie obserwowana jest w mieście dekoncentracja zabudowy wielorodzinnej oraz proces dogęszczania zabudowy śródmiejskiej. Zagospodarowanie ubytków miejskich o wysokim potencjale inwestycyjnym polega na wypełnianiu niewielkich luk w zwartych pierzejach ulicznych w formie zabudowy plombowej oraz na uzupełnieniu większych pustych przestrzeni (np. przy ul. Tybla i w rejonie Leśniczówki przy ul. Młynarskiej). Procesy te sprawiają, że udział powierzchni użytkowej funkcji mieszkaniowej w strefie śródmiejskiej jest stosunkowo

²⁹ Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Radom 2024.

wysoki w skali całego miasta. Jednakowoż, odsetek powierzchni współczesnej zabudowy wielorodzinnej tj. powstałej po roku 2010 w strukturze zabudowy o wysokości 4-12 kondygnacji jest symboliczny i wynosi 6,7%. Nowe inwestycje mieszkaniowe są związane z przestrzennym rozwojem miasta i ekspansją terenów zurbanizowanych na nowe obszary. Nowo powstająca zabudowa mieszkaniowa, wypełniając istniejące luki w przestrzeni miasta, przede wszystkim w jego peryferyjnych dzielnicach, powoduje spadek udziału zasobów położonych w centrum przy jednoczesnym wzroście na peryferiach.

Analiza rozmieszczenia budynków mieszkaniowych w mieście została wykonana w podziale na liczbę kondygnacji, odnosząc się do przyjętego w studium obowiązującym podziału na jednostki urbanistyczne.

Najwyższe budynki mieszkaniowe w Radomiu to budynki 12- i 11-kondygnacyjne. Budynków 12-kondygnacyjnych jest łącznie 12, zlokalizowane one są w jednostkach urbanistycznych Gołębiów I (8 budynków) i Zamłynie (4 budynki). Łączna liczba budynków 11-kondygnacyjnych to 125. Najwięcej budynków tej wysokości (po 10 i więcej) zlokalizowanych jest w jednostkach Ustronie, Michałów, Osiedle Nad Potokiem, Centrum i Borki.

Budynki jedno, dwu i trzy kondygnacyjne stanowią w mieście 95,2% wszystkich budynków mieszkaniowych, pozostałe 4,8% to budynki czterokondygnacyjne i wyższe (Tabela 119).

Tabela 119. Liczba budynków mieszkalnych wg kondygnacji w jednostkach urbanistycznych

Nr jednostki	Jednostka urbanistyczna	Liczba budynków mieszkalnych wg kondygnacji											
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
19	Gołębiów I	17	33	26	13	21	x	x	2	1	x	x	8
14	Zamłynie	219	245	54	7	24	1	x	x	1	x	2	4
25	Ustronie	8	2	x	x	39	x	x	1	2	x	22	x
50	Michałów	9	5	1	5	36	x	x	1	1	1	11	x
8	Czachówek	25	49	38	5	6	x	x	1	x	x	10	x
18	Gołębiów II	15	42	5	55	44	7	2	7	x	x	8	x
7	Os. Nad Potokiem	34	139	25	24	62	x	1	3	1	x	13	x
3	Centrum	22	101	104	22	22	3	x	x	x	x	11	x
12	Borki	173	89	68	6	21	x	x	x	x	x	13	x
6	Os. XV Lecia	17	146	6	16	69	x	x	x	x	6	7	x
36	Południe I	97	57	9	4	27	1	x	x	x	x	5	x
37	Południe II	41	53	44	6	58	x	x	x	x	x	4	x
26	Prędocinek	68	39	1	3	49	x	x	x	x	x	3	x
17	Akademickie	170	89	45	x	4	x	x	x	x	x	5	x
4	Centrum Północ	38	76	29	11	7	3	1	x	x	x	2	

10	Planty Zach.	149	127	23	13	35	1	x	x	1	x	2	x
2	Centrum Południe	40	127	141	73	17	x	x	x	x	x	2	x
24	Glinice Zach.	498	462	186	6	7	x	x	x	x	x	5	x
9	Planty Wsch	6	15	16	35	16	1	7	x	x	x	x	x
62	Józefów	104	156	10	8	3	1	x	x	x	x	x	x
29	Idalin	898	936	509	20	5	1	x	x	x	x	x	x
45	Wośniki	232	363	23	4	14	x	x	x	x	x	x	x
39	Potkanów	43	8	3	x	1	x	x	x	x	x	x	x
40	Krychnowice	83	79	6	x	2	x	x	x	x	x	x	x
38	Jeżowa Wola Wschód	235	188	26	1	5	x	x	x	x	x	x	x
52	Gołębiów Przemysłowy	37	71	2	1	1	x	x	x	x	x	x	x
11	1905 Roku	71	38	5	0	1	x	x	x	x	x	x	x
1	Stare Miasto	118	126	23	x	2	x	x	x	x	x	x	x
22	Dzierzków Południowy	225	34328	2	x	x	x	x	x	x	x	x	x
27	Młodzianów	521	393	43	3	1	x	x	x	x	x	x	x
56	Elektrociepłownia	2	6	3	4	x	x	x	x	x	x	x	x
5	Obozisko	114	38	1	16	x	x	x	x	x	x	x	x
33	Sadków	69	35	23	6	x	x	x	x	x	x	x	x
47	Kozia Góra	590	405	191	11	x	x	x	x	x	x	x	x
48	Wacyn	274	475	83	5	x	x	x	x	x	x	x	x
41	Jeżowa Wola Zach.	193	154	28	2	x	x	x	x	x	x	x	x
30	Malczew Janiszpol	170	216	21	2	x	x	x	x	x	x	x	x
23	Glinice Wsch.	707	363	186	6	x	x	x	x	x	x	x	x
63	Wólka Klwatecka	345	367	37	3	x	x	x	x	x	x	x	x
15	Kaptur	689	488	103	5	x	x	x	x	x	x	x	x
32	Malenice	261	328	55	2	x	x	x	x	x	x	x	x
34	Żakowice I	245	101	26	1	x	x	x	x	x	x	x	x
46	Kierzków	322	314	25	1	x	x	x	x	x	x	x	x
35	Żakowice II	74	58	12	x	x	x	x	x	x	x	x	x
31	Długojów	238	225	38	x	x	x	x	x	x	x	x	x
49	Młynek Janiszewski	91	83	12	x	x	x	x	x	x	x	x	x
58	Mleczna	90	75	9	x	x	x	x	x	x	x	x	x
53	Rajec Szlachecki	45	85	7	x	x	x	x	x	x	x	x	x
54	Stara Wola Gołębiowska	104	101	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x
51	Brzustówka	107	121	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x
55	Rajec Poduchowny	426	468	33	x	x	x	x	x	x	x	x	x

42	Pruszków	152	129	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x
21	Dzierzków Północny	49	103	5	x	x	x	x	x	x	x	x	x
20	Gołębiowska	93	103	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
57	Nowa Wola Gołębiowska	82	100	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
28	Godów	292	368	12	x	x	x	x	x	x	x	x	x
61	Filrej	181	105	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
43	Kończyce	140	105	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
16	Koniówka	84	82	2	x	x	x	x	x	x	x	x	x
44	Wośniki Zach.	69	49	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x
13	Halinów	105	494	4	x	x	x	x	x	x	x	x	x
60	Wincentów	127	63	1	x	x	x	x	x	x	x	x	x
59	Krzewień	18	10	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Tabela 120. Dane wskaźnikowe dotyczące zabudowy w jednostkach urbanistycznych

Nr jednostki	Jednostka urbanistyczna	Wskaźniki					
		Liczba budynków mieszkalnych ogółem	Średnia liczba kondygnacji	Których budynków w jest najwięcej (kondygn.)	Jaki budynek najwyższy (kondygn.)	Liczba budynków najwyższych	Udział budynków najwyższych (%)
19	Gołębiów I	121	3,6	2	12	8	6,6
14	Zamłynie	557	2,0	2	12	4	0,7
25	Ustronie	74	6,4	5	11	22	29,7
50	Michałów	70	5,3	5	11	11	15,7
8	Czachówek	134	3,0	2	11	10	7,5
18	Gołębiów II	185	4,1	4	11	8	4,3
7	Os. Nad Potokiem	302	3,2	2	11	13	4,3
3	Centrum	285	3,1	3	11	11	3,9
12	Borki	370	2,2	1	11	13	3,5
6	Os. XV Lecia	267	3,3	2	11	7	2,6
36	Południe I	200	2,3	1	11	5	2,5
37	Południe II	206	3,1	5	11	4	1,9
26	Prędocinek	163	2,7	1	11	3	1,8
17	Akademickie	313	1,8	1	11	5	1,6

4	Centrum Północ	167	2,4	2	11	2	1,2
10	Planty Zach.	351	2,1	1	11	2	0,6
2	Centrum Południe	400	2,8	3	11	2	0,5
24	Glinice Zach.	1164	1,8	1	11	5	0,4
9	Planty Wsch	96	3,7	4	7	7	7,3
62	Józefów	282	1,8	2	6	1	0,4
29	Idalin	2369	1,9	2	6	1	0,0
45	Wośniki	636	1,8	2	5	14	2,2
39	Potkanów	55	1,3	1	5	1	1,8
40	Krychnowice	170	1,6	1	5	2	1,2
38	Jeżowa Wola Wsch.	455	1,6	1	5	5	1,1
52	Gołębiów Przemysłowy	112	1,7	2	5	1	0,9
11	1905 Roku	115	1,5	1	5	1	0,9
1	Stare Miasto	269	1,7	2	5	2	0,7
22	Dzierzków Południowy	967	2,2	3	5	2	0,2
27	Młodzianów	961	1,5	1	5	1	0,1
56	Elektrociepłownia	15	2,6	2	4	4	26,7
5	Obozisko	169	1,5	1	4	16	9,5
33	Sadków	133	1,7	1	4	6	4,5
47	Kozia Góra	1197	1,7	1	4	11	0,9
48	Wacyn	837	1,8	2	4	5	0,6
41	Jeżowa Wola Zach.	377	1,6	1	4	2	0,5
30	Malczew Janiszpol	409	1,6	2	4	2	0,5
23	Glinice Wsch.	1262	1,6	1	4	6	0,5
63	Wólka Klwatecka	752	1,6	2	4	3	0,4
15	Kaptur	1285	1,6	1	4	5	0,4
32	Malenice	646	1,7	2	4	2	0,3
34	Żakowice I	373	1,4	1	4	1	0,3
46	Kierzków	662	1,6	1	4	1	0,2
35	Żakowice II	144	1,6	1	3	12	8,3

31	Długojów	501	1,6	1	3	38	7,6
49	Młynek Janiszewski	186	1,6	1	3	12	6,5
58	Mleczna	174	1,5	1	3	9	5,2
53	Rajec Szlachecki	137	1,7	2	3	7	5,1
54	Stara Wola Gołębiowska	215	1,6	1	3	10	4,7
51	Brzustówka	238	1,6	2	3	10	4,2
55	Rajec Poduchowny	927	1,6	2	3	33	3,6
42	Pruszków	291	1,5	1	3	10	3,4
21	Dzierzków Północny	99	1,5	1	3	3	3,0
20	Gołębiowska	201	1,6	2	3	5	2,5
57	Nowa Wola Gołębiowska	186	1,6	2	3	4	2,2
28	Godów	672	1,6	2	3	12	1,8
61	Filrej	290	1,4	1	3	4	1,4
43	Kończyce	227	1,4	1	3	3	1,3
16	Koniówka	168	1,5	1	3	2	1,2
44	Wośniki Zach.	119	1,4	1	3	1	0,8
13	Halinów	603	1,8	2	3	4	0,7
60	Wincentów	191	1,3	1	3	1	0,5
59	Krzewień	28	1,4	1	2	10	35,7

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Tabela 121. Liczba budynków mieszkalnych wg grup wysokości w jednostkach urbanistycznych

Nr jednostki	Jednostka urbanistyczna	Liczba budynków wg grup wysokości			Udział budynków w jednostce		
		wysokie (W)	średnio-wysokie (SW)	niskie (N)	W	SW	N
19	Gołębiów I	8	24	89	6,6%	19,8%	73,6%
14	Zamłynie	6	26	525	1,1%	4,7%	94,3%
25	Ustronie	22	42	10	29,7%	56,8%	13,5%
50	Michałów	12	38	20	17,1%	54,3%	28,6%
8	Czachówek	10	7	117	7,5%	5,2%	87,3%
18	Gołębiów II	8	60	117	4,3%	32,4%	63,2%
7	Os. Nad Potokiem	13	67	222	4,3%	22,2%	73,5%
3	Centrum	11	25	249	3,9%	8,8%	87,4%
12	Borki	13	21	336	3,5%	5,7%	90,8%
6	Os. Xv-Lecia	13	69	185	4,9%	25,8%	69,3%
36	Południe I	5	28	167	2,5%	14,0%	83,5%
37	Południe II	4	58	144	1,9%	28,2%	69,9%
26	Prędocinek	3	49	111	1,8%	30,1%	68,1%
17	Akademickie	5	4	304	1,6%	1,3%	97,1%
4	Centrum Północ	2	11	154	1,2%	6,6%	92,2%
10	Planty Zach.	2	37	312	0,6%	10,5%	88,9%
2	Centrum Południe	2	17	381	0,5%	4,3%	95,3%
24	Glinice Zach.	5	7	1152	0,4%	0,6%	99,0%
9	Planty Wsch.	0	24	72	0,0%	25,0%	75,0%
62	Józefów	0	4	278	0,0%	1,4%	98,6%
29	Idalin	0	6	2363	0,0%	0,3%	99,7%
45	Wośniki	0	14	622	0,0%	2,2%	97,8%
39	Potkanów	0	1	54	0,0%	1,8%	98,2%
40	Krychnowice	0	2	168	0,0%	1,2%	98,8%
38	Jeżowa Wola Wsch.	0	5	450	0,0%	1,1%	98,9%
52	Gołębiów Przemysłowy	0	1	111	0,0%	0,9%	99,1%
11	1905 Roku	0	1	114	0,0%	0,9%	99,1%
1	Stare Miasto	0	2	267	0,0%	0,7%	99,3%
22	Dzierzków Południowy	0	2	965	0,0%	0,2%	99,8%
27	Młodzianów	0	1	960	0,0%	0,1%	99,9%

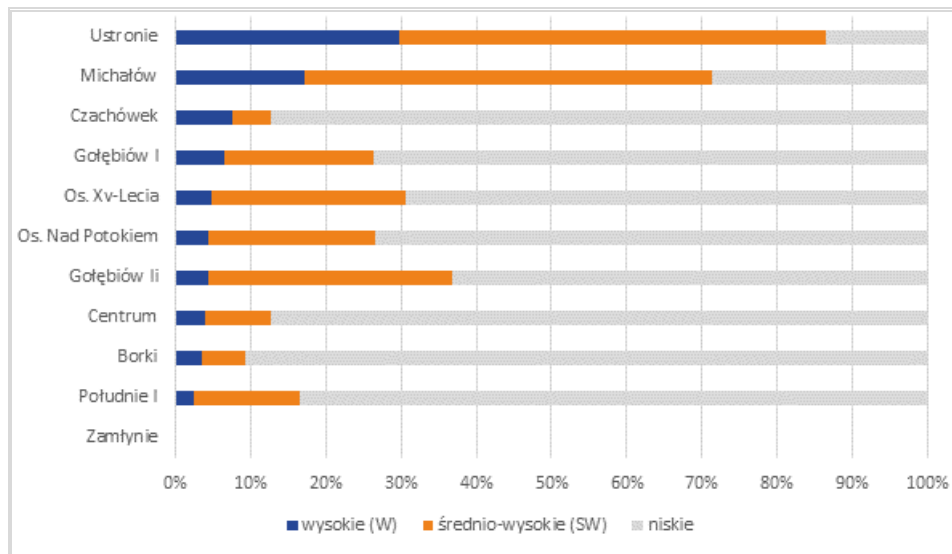

56	Elektrociepłownia	0	0	15	0,0%	0,0%	100,0%
5	Obozisko	0	0	169	0,0%	0,0%	100,0%
33	Sadków	0	0	133	0,0%	0,0%	100,0%
47	Kozia Góra	0	0	1197	0,0%	0,0%	100,0%
48	Wacyn	0	0	837	0,0%	0,0%	100,0%
41	Jeżowa Wola Zach.	0	0	377	0,0%	0,0%	100,0%
30	Malczew Janiszpol	0	0	409	0,0%	0,0%	100,0%
23	Glinice Wsch.	0	0	1262	0,0%	0,0%	100,0%
63	Wólka Klwatecka	0	0	752	0,0%	0,0%	100,0%
15	Kaptur	0	0	1285	0,0%	0,0%	100,0%
32	Malenice	0	0	646	0,0%	0,0%	100,0%
34	Żakowice I	0	0	373	0,0%	0,0%	100,0%
46	Kierzków	0	0	662	0,0%	0,0%	100,0%
35	Żakowice II	0	0	144	0,0%	0,0%	100,0%
31	Długojów	0	0	501	0,0%	0,0%	100,0%
49	Młynek Janiszewski	0	0	186	0,0%	0,0%	100,0%
58	Mleczna	0	0	174	0,0%	0,0%	100,0%
53	Rajec Szlachecki	0	0	137	0,0%	0,0%	100,0%
54	Stara Wola Gołębiowska	0	0	215	0,0%	0,0%	100,0%
51	Brzustówka	0	0	238	0,0%	0,0%	100,0%
55	Rajec Poduchowny	0	0	927	0,0%	0,0%	100,0%
42	Pruszków	0	0	291	0,0%	0,0%	100,0%
21	Dzierzków Południowy	0	0	99	0,0%	0,0%	100,0%
20	Gołębiowska	0	0	201	0,0%	0,0%	100,0%
57	Nowa Wola Gołębiowska	0	0	186	0,0%	0,0%	100,0%
28	Godów	0	0	672	0,0%	0,0%	100,0%
61	Firlej	0	0	290	0,0%	0,0%	100,0%
43	Kończyce	0	0	227	0,0%	0,0%	100,0%
16	Koniówka	0	0	168	0,0%	0,0%	100,0%
44	Wośniki Zach.	0	0	119	0,0%	0,0%	100,0%
13	Halinów	0	0	603	0,0%	0,0%	100,0%
60	Wincentów	0	0	191	0,0%	0,0%	100,0%
59	Krzewień	0	0	28	0,0%	0,0%	100,0%

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

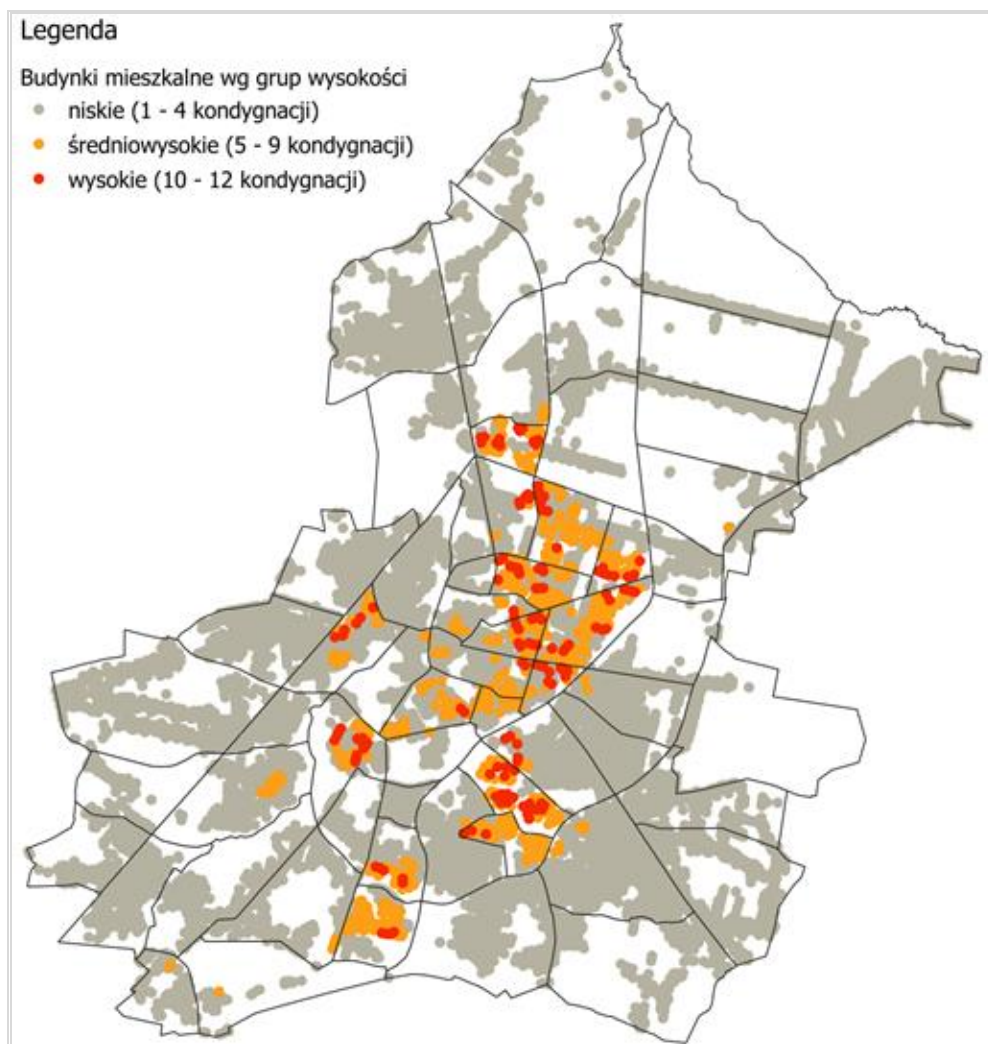

Wykres 49. Udział budynków mieszkalnych poszczególnych grup wysokości w wybranych jednostkach urbanistycznych

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Mapa 16. Klasyfikacja budynków mieszkalnych wg grup wysokości

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Tabela 122. Liczba mieszkańców w zabudowie wielo- i jednorodzinnej Radomiu w 2019 roku.

Wyszczególnienie	Liczba mieszkańców	Procent mieszkańców
mieszkańcy zabudowy jednorodzinnej	68 892	34,4%
mieszkańcy zabudowy wielorodzinnej	131 371	65,6%
mieszkańcy razem	200 263	100,0%

Źródło: Opracowanie Miejskiej Pracowni Urbanistycznej w Radomiu

Diagnoza przestrzenna miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia

We współczesnych czasach rozpatrywanie miasta w granicach administracyjnych nie odpowiada ani zasięgowi przestrzennemu funkcji miejskich ani zasięgowi faktycznych procesów urbanizacyjnych. Procesy osadnicze o charakterze miejskim odbywają się nie tylko w granicach administracyjnych miasta, ale w obrębie całej aglomeracji miejskiej, a nawet, w odpowiednio mniejszym natężeniu, w obrębie całego miejskiego obszaru funkcjonalnego. Aglomerację miejską można zdefiniować jako spójny przestrzennie obszar osadniczy o przeważających funkcjach nierolniczych. Pojęciem o jeszcze szerszym zakresie przestrzennym jest miejski obszar funkcjonalny (MOF). Obejmuje on obszar intensywnych codziennych dojazdów ludności do miasta centralnego, tj. głównie do pracy i szkoły.

W miejskim obszarze funkcjonalnym z definicji mają miejsce procesy osadnicze polegające na lokowaniu się miejskich funkcji zagospodarowania przestrzennego, zwłaszcza mieszkalnictwa i usług. Procesy te noszą nazwę suburbanizacji i skutkują tzw. rozlewaniem się miasta (ang. *urbansprawl*) na przyległe tereny wiejskie. W procesie suburbanizacji mamy do czynienia z przenoszeniem się funkcji miejskich z miasta, lecz bez tworzenia struktur przestrzennych o charakterze miejskim. Funkcje miejskie lokują się więc w przestrzeni o wiejskich formach zagospodarowania (luźna, niska zabudowa jednorodzinna, słabe wyposażenie w infrastrukturę urbanistyczną). Należy przy tym zauważyć, że suburbanizacja nie dotyczy wyłącznie gmin podmiejskich. Występuje ona również w obrębie miasta, gdyż jego granice administracyjne nie stanowią granicy struktury osadniczej o funkcjach miejskich. Struktury przestrzenne o wiejskich formach zagospodarowania występują także w obrębie granic administracyjnych miasta Radomia.

Suburbanizacja oznacza tworzenie ułomnych struktur osadniczych w typie tzw. międzymiasta (niem. *Zwischenstadt*), nie mającego ani wykształconych cech miejskich ani wiejskich. Z jednej strony, wyprowadzając kapitał inwestycyjny, ogranicza możliwości rozwoju pełnowartościowego miasta. Z drugiej niszczy tereny wiejskie, które tracą swój specyficzny charakter krajobrazowy i przyrodniczy. Rozproszone osadnictwo konsumuje znaczne ilości terenów otwartych, które

pozbawiane są w ten sposób możliwości pełnienia funkcji przyrodniczych, rekreacyjnych i żywicielskich. Z punktu widzenia miasta najistotniejsze jest ograniczanie ilości naturalnych terenów rekreacyjnych wokół miasta.

Suburbialne struktury osadnicze nie stanowią pełnowartościowego miasta ze względu na znaczne odległości pomiędzy obiektami o różnorodnych funkcjach miejskich. Mieszkańcy ekstensywnych przedmieść regularnie muszą przemieszczać się na znaczne odległości celem załatwienia codziennych spraw, takich jak zakupy, praca czy oświata. Usługi ponadpodstawowe natomiast dostępne są wyłącznie w mieście. Wymienione regularne przemieszczenia do miasta obciążają je wzmożonym ruchem samochodowym oraz wszystkimi jego negatywnymi konsekwencjami. Dzieje się tak, gdyż rozproszonych struktur osadniczych nie da się w sposób ekonomiczny i efektywny obsłużyć środkami transportu alternatywnymi względem samochodu. Mieszkańcy gmin podmiejskich korzystają z infrastruktury miejskiej, natomiast podatki płacą w gminach podmiejskich. Wszystkie wymienione problemy oznaczają, że suburbanizacja obciąża miasto centralne oraz jego mieszkańców znacznymi kosztami. Opisane wyżej zależności powodują, że suburbanizacja uznawana jest za zjawisko wysoce negatywne. Opracowanie racjonalnej polityki przestrzennej miasta wymaga opanowania procesów przestrzennych dziejących się w całym miejskim obszarze funkcjonalnym.

W latach 2007–2013 w ramach "Konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania miejskich obszarów funkcjonalnych" zdelimitowano Radomski Obszar Funkcjonalny (ROF), obejmujący Radom - miasto rdzeniowe ROF, pełniące funkcję koordynatora projektu, powiat radomski, gminę miejską i wiejską Pionki, gminy miejsko-wiejskie Iłża i Skaryszew oraz gminy wiejskie Gózd, Jastrzębia, Jedlińsk, Jedlnia-Letnisko, Kowala, Pionki, Przytyk, Wierzbica, Wolanów, Zakrzew, Orońsko. W ramach tego projektu opracowano ogólną strategię rozwoju ROF a także sektorowych aspektów - transportowego i przyrodniczego. Starosta Radomski, Prezydent Miasta Radomia oraz burmistrzowie i wójtowie wymienionych gmin powołali Stowarzyszenie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego. W dniu 01.04.2016 roku Prezydent Miasta Radomia, Starosta Powiatu Radomskiego oraz 14 burmistrzów i wójtów gmin sąsiednich złożyło do Zarządu Województwa Mazowieckiego wniosek o określenie obszaru funkcjonalnego o znaczeniu regionalnym pod nazwą Radomski Obszar Funkcjonalny³⁰. Niestety, działania te jak dotąd nie przełożyły się na oficjalne utworzenie miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia na podstawie art. 49d ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

³⁰ Wymienieni przedstawiciele jednostek samorządu terytorialnego działali w trybie art. 49d ust. 2 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2017 r. poz. 1073, z późn. zm.) (UPZP), zgodnie z którym „samorząd województwa może, z własnej inicjatywy lub na wniosek samorządu gminnego lub samorządu powiatowego, określić obszary funkcjonalne o znaczeniu regionalnym i ich granice”. Ust. 3 art. 49d UPZP nakazuje samorządowi województwa przedstawienie takiego wniosku do zaopiniowania jednostkom samorządu terytorialnego

Zgodnie z KPZK 2030 (Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 zlikwidowana została na mocy przyjętej w 2020 r. nowelizacji Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, która weszła w życie w 2020 roku) Radom zaliczony został do kategorii ośrodków regionalnych, dla których wyznaczenie miejskich obszarów funkcjonalnych (MOF) nie jest obowiązkowe, lecz zalecane. Delimitacja takiego obszaru oraz „opracowanie strategii i planu zagospodarowania obszaru funkcjonalnego ośrodka regionalnego” stanowi zalecenie KPZK (6.1.2). Wskazany w KPZK miejscem delimitacji obszaru funkcjonalnego jest plan zagospodarowania przestrzennego województwa (PZPW). Zgodnie z art. 39 ust. 3 pkt 4 UPZP w PZPW określa się „granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu ponadregionalnym oraz w zależności od potrzeb, granice i zasady zagospodarowania obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym”.

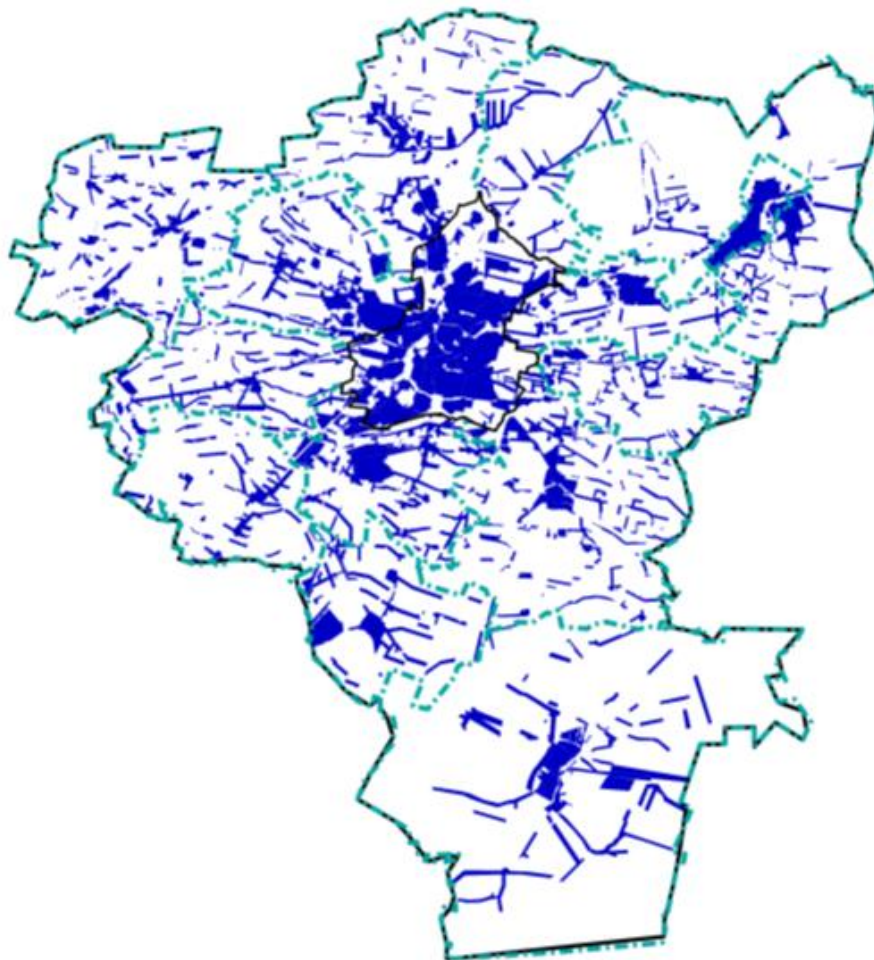
W Planie zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego, przyjętym Uchwałą nr 22/18 z dnia 19 grudnia 2018 roku Sejmiku Województwa Mazowieckiego nie dokonano delimitacji MOF Radomia ani nie rozważono potrzeby takiej delimitacji. Nieutworzenie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego spowodowało ograniczenie możliwości prowadzenia skutecznej polityki przestrzennej na terenie miasta Radomia, powiatu radomskiego i pozostałych gmin objętych wnioskiem. Wpłynęło negatywnie na możliwość współuczestniczenia przez wymienione jednostki samorządu lokalnego w prowadzeniu polityki przestrzennej województwa mazowieckiego na mocy art. 49f ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym³¹. Ponadto ograniczyło możliwości pozyskiwania środków z funduszy europejskich na rozwój regionalny, w szczególności skorzystania z funduszy przewidzianych w ramach instrumentu zintegrowanych inwestycji terytorialnych (ZIT)³². Wykluczenie MOF Radomia z możliwości uczestniczenia w programie ZIT przyczyniło się do dalszego utrwalenia prowincjonalnego charakteru miasta Radomia i regionu radomskiego, związanego z utratą statusu miasta wojewódzkiego w wyniku reformy administracyjnej z 1999 roku

³¹Polityka przestrzenna województwa w stosunku do obszaru funkcjonalnego o znaczeniu ponadregionalnym lub o znaczeniu regionalnym jest prowadzona w konsultacji z jednostkami samorządu terytorialnego, które są położone na terenie danego obszaru funkcjonalnego. (art. 49f UPZP).

³² Programowanie perspektywy finansowej 2014-2020 - Umowa Partnerstwa w pkt. 3.3.2 stwierdza, iż ZIT realizowane są obligatoryjnie na terenie miast wojewódzkich i obszarów powiązanych z nimi funkcjonalnie, ale również fakultatywnie w miastach o charakterze regionalnym i subregionalnym i na obszarach powiązanych z nimi funkcjonalnie. Realizacja ZIT w tych obszarach miejskich zależy od decyzji samorządów poszczególnych województw.

Rycina 13. Tereny osadnicze wyznaczone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego

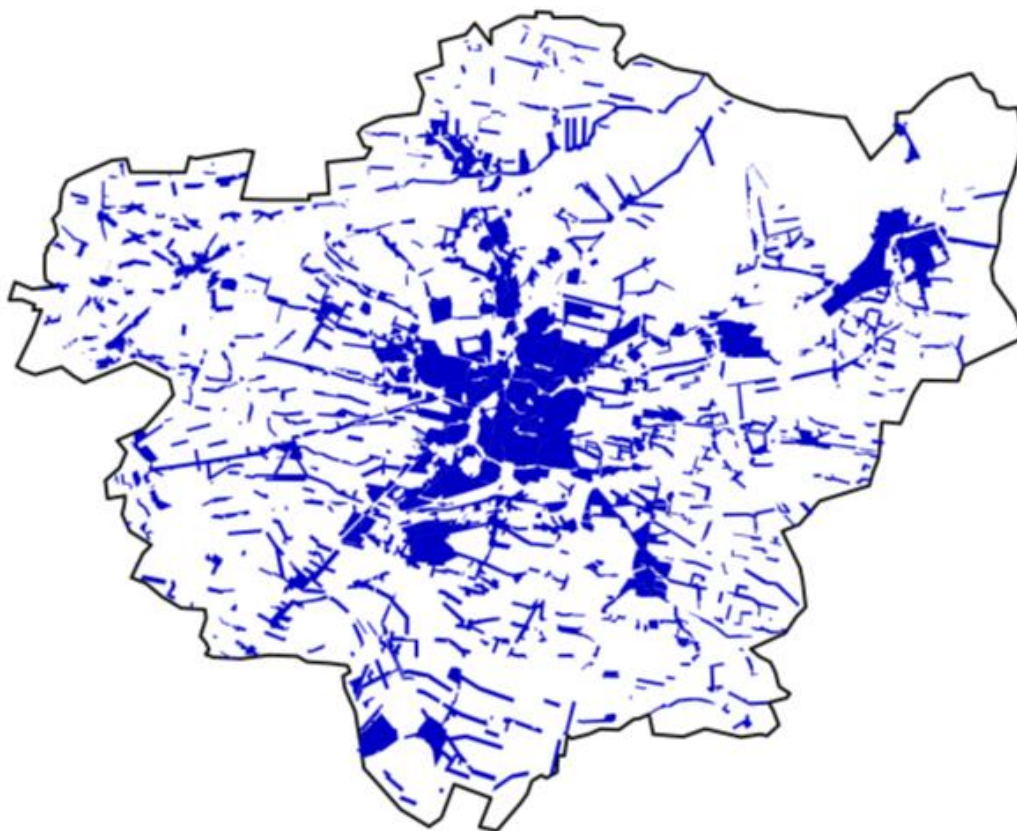

Źródło: opracowanie MPU

Powyższa rycina przedstawia rozkład wszystkich terenów osadniczych planowanych w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego. Rozkład terenów osadniczych, jak również układ przestrzenny obszaru ROF, wyraźnie pokazuje odrębność miasta i gminy Iłży od reszty ROF. Z tego względu do celu dalszych analiz dodatkowo wyznaczono miejski obszar funkcjonalny (MOF) Radomia jako ROF bez miasta i gminy Iłży. Tak zdelimitowany obszar jest strukturą przestrzenną bardziej adekwatną do analizy struktury osadniczej miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia, jakkolwiek zebrane dane odnoszone będą również do całości zdelimitowanego uprzednio Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego.

Rycina 14. Tereny osadnicze wyznaczone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia

Źródło: opracowanie MPU

Powyższa rycina pokazuje stopniowe zmniejszanie się zagęszczenia planowanych terenów osadniczych od Radomia w kierunku granic obszaru. Na rysunku, na którym pokazano granice gmin, widać, jak Radom stopniowo rozlewa się na obszar sąsiednich gmin, zwłaszcza Zakrzewa, Jedlińska, Jedlni -Letnisko, Skaryszewa i Kowali. Zaplanowano w nich rozległe, zwarte obszary osadnicze, przypominające w tej skali struktury miejskie. Zjawiska tworzenia zwartych struktur w obliczu postępującej suburbanizacji same w sobie można ocenić pozytywnie. Gdyby całość podmiejskiego rozwoju osadniczego skupiała się na tych obszarach, mogłaby się tworzyć policentryczna struktura osadnicza MOF. Wymagałoby to jednak wyposażenia tych terenów przez gminy w infrastrukturę urbanistyczną oraz zapewnienia odpowiedniej intensywności i zwartości zabudowy. Tymczasem znaczna ilość i rozciągłość pozostałych terenów osadniczych planowanych przez gminy czyni taką opcję niemożliwą do urzeczywistnienia ze względu na nieuniknione rozproszenie kapitału inwestycyjnego.

Rycina pokazuje planową kontynuację ułomnych struktur osadniczych wsi w układach ulicowych. Obudowa dróg wiejskich zabudową mieszkalną jest niekorzystna ze względu na:

- niemożność wykształcenia zwartych miejscowości opartych na sieci centrów osadniczych,
- niemożność zapewnienia wydajnej obsługi układów osadniczych transportem zrównoważonym, tj. pieszym, rowerowym i zbiorowym,
- generowanie znacznego ruchu samochodowego, obciążającego miejscowości i miasto centralne ruchem, zanieczyszczeniem powietrza, hałasem i zagrożeniem wypadkami,
- utrudnienie poruszania się po drogach samochodem, ze względu na konieczność ograniczenia prędkości oraz rowerem w celach rekreacyjnych na skutek dużego ruchu samochodowego,
- rozcinanie terenów otwartych, co degraduje ich wartość przyrodniczą i rekreacyjną.

Jednym z kluczowych zadań planowania przestrzennego w większości krajów Europy Zachodniej jest zapobieganie powstawaniu tego typu struktur osadniczych. W Anglii zakazano rozwoju zabudowy wzdłuż dróg (tzw. *ribbon development*) już w latach 30-tych XX w.

Ilość terenów osadniczych planowanych w studiach gminnych jest niewspółmiernie duża w stosunku do obecnego stanu zagospodarowania oraz możliwego zapotrzebowania. Ponieważ gminy nie posiadają bilansów planowanych terenów osadniczych, wyliczono ją na podstawie zdigitalizowanych do postaci rastrowej rysunków studiów uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin MOF i ROF, wprowadzonych do programu CAD. Siłą rzeczy więc, przeprowadzone badanie ma charakter szacunkowy. Jako tereny osadnicze przyjęto tereny przeznaczone w studiach gminnych pod mieszkalnictwo, usługi, przemysł i infrastrukturę, w tym drogi w ramach układów osadniczych, tj. związane z zabudową. Nie zaliczono doń terenów zabudowy zagrodowej (MR).

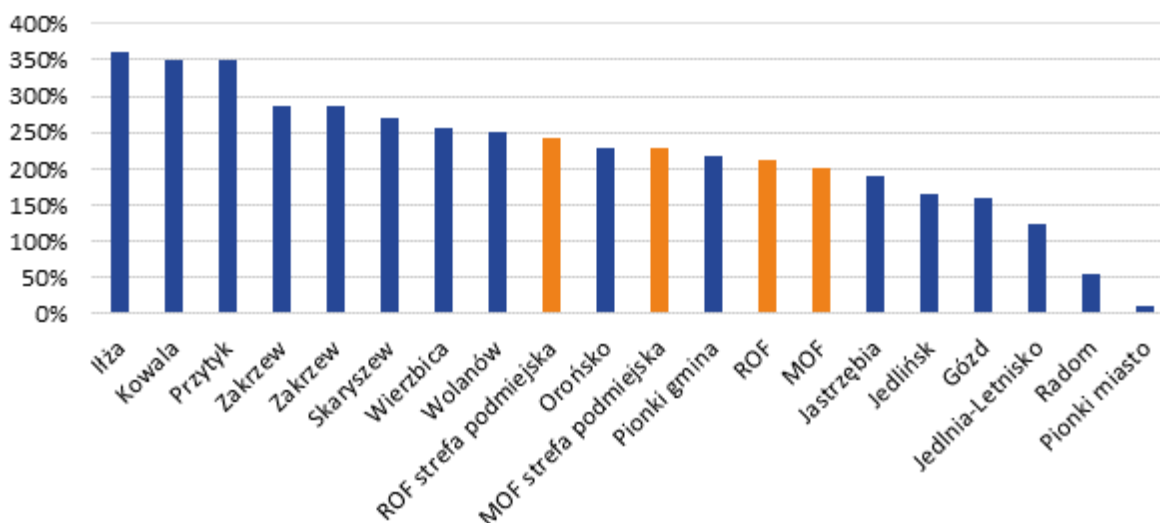
W oparciu planowaną ilość terenów osadniczych oszacowano następujące parametry:

- odsetek nowo planowanych względem obecnych terenów mieszkaniowych (Wykres 50),
- pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych,
- pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych na tle aktualnej ludności gmin,
- odsetek dodatkowo planowanej ludności względem obecnej³³.

³³Odsetek nowo planowanych względem obecnych terenów mieszkaniowych oszacowano na bazie parametrycznej ilości terenów mieszkaniowych zajętej przez obecną liczbę mieszkańców. Tę wyliczono przyjąwszy następujące parametry:

- w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich: 12,5 jednostek mieszkaniowych na hektar powierzchni terenu (jm/ha), co odpowiada zabudowie jednorodzinnej na działkach o wielkości 800 m²; przy założeniu 2,64 osób na jednostkę

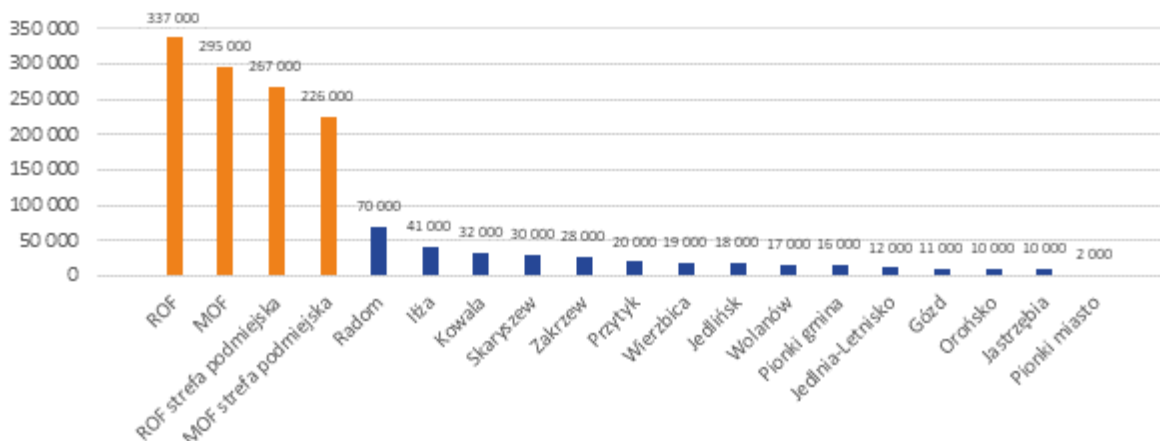
Wykres 50. Odsetek nowo planowanych terenów mieszkaniowych

Źródło: opracowanie własne MPU

Wg przyjętej metodologii najwyższym stosunkiem ilości nowo planowanych terenów mieszkaniowych do obecnie zajętych cechuje się miasto i gmina Iłża (362%), zaś najniższym miasto Pionki (12%) (%) (Wykres 51). Radom planuje powiększenie terenów mieszkaniowych o 55%. Średnia dla MOF wynosi 200%. Wziąwszy pod uwagę samą strefę podmiejską MOF – 229%, a ROF – aż 243%.

Wykres 51. Szacunkowa pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych

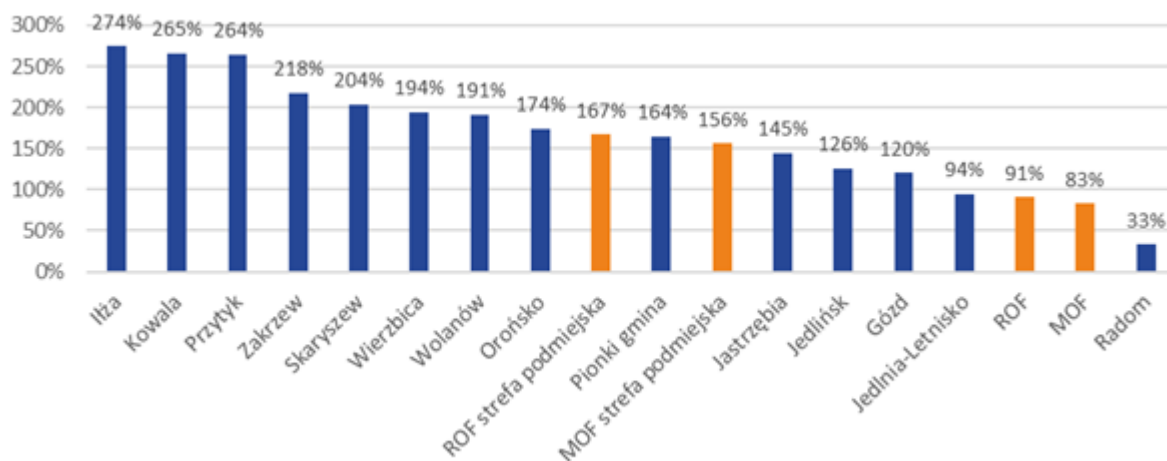
Źródło: opracowanie własne MPU

mieszkaniową (os/jm) (była to średnia z 2018 r.) przeliczeniowa gęstość zaludnienia obszarów wiejskich wyniosła 33 os/ha; powierzchnia terenów mieszkaniowych = 60% powierzchni wszystkich terenów osadniczych
- w mieście Radomiu gęstość zaludnienia wyliczono na podstawie parametru intensywności zabudowy (I) przyjmąwszy średnią $I = 0,5$, powierzchnię użytkową mieszkania (P_u) = 28,2 m² na osobę (m²/os) (średnia wartość z 2018 r.) i powierzchnię użytkową (P_u) = 70% powierzchni całkowitej (P_c) zabudowy = 40,3 m²Pc/os, powierzchnia terenu mieszkaniowego (P_{tm}) wyniosła 80,6 m²/os (47 jm/ha); powierzchnia terenów mieszkaniowych = 40% powierzchni terenów osadniczych
- w mieście Pionkach przyjęto $I = 0,3$; $3,3 \times 40,3 \text{ m}^2\text{Pc/os} = 134 \text{ m}^2\text{Ptm/os}$ (28 jm/ha); powierzchnia terenów mieszkaniowych = 30% powierzchni terenów osadniczych (ze względu na rozległość terenu przemysłowego po zakładach Pronit Pionki).

Według przyjętych, szacunkowych parametrów w całym Radomskim Obszarze Funkcjonalnym mogłoby się osiedlić 337 000 nowych mieszkańców, tj. prawie drugie tyle (91%) co obecnych³⁴.

Wykres 52. Odsetek ludności możliwej do osiedlenia na nowo planowanych terenach osadniczych względem obecnej liczby ludności

Źródło: opracowanie własne MPU

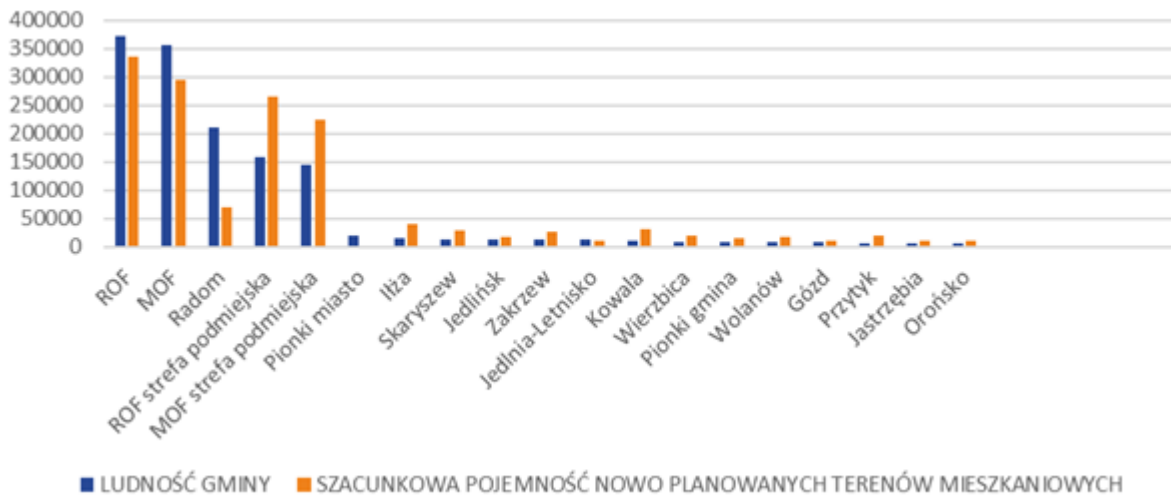
Najwyższy odsetek nowo planowanej ludności w stosunku do obecnej występuje w gminie miejsko-wiejskiej Itży. Zakładając wykorzystanie wszystkich terenów mieszkaniowych przewidzianych w studium gminnym, liczba ludności gminy mogłaby wzrosnąć aż o 274% (Wykres 52). Kolejnymi gminami z tak przeszacowanymi parametrami są Kowala (265%) i Przytyk (264%). W takim scenariuszu ludność tych gmin wynosiłaby: dla Itży – 41 tys. mieszkańców (wzrost o 26 tys.), Kowali – 32 tys. (wzrost o 20 tys.), a Przytyka – 20 tys. (wzrost o 12,5 tys.). W strefie podmiejskiej MOF mogłoby się osiedlić dodatkowych 156% obecnej ludności obszaru, tj. 226 tys. ludzi. Oznacza to, że do gmin podmiejskich mógłby przenieść się cały Radom.

Powyższy wykres pokazuje skalę przeszacowania ilości terenów przeznaczonych pod mieszkalnictwo w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin radomskiego obszaru funkcjonalnego. Największa różnica pomiędzy obecnym a planowanym zaludnieniem występuje w strefach podmiejskich ROF i MOF (wykres 53).

³⁴ Pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych obliczono, przyjąwszy następujące parametry: dla gmin wiejskich i miejsko-wiejskich: 2,5 os/jm (wartość przewidywana przez GUS dla 2025 r.), przy gęstości 10 jm/ha, gęstość zaludnienia (GI) = 25 os/ha
dla miasta Radomia: 2,5 os/jm, 30 jm/ha, GI = 75 os/ha
dla miasta Pionki: 2,5 os/jm, 25 jm/ha, GI = 62,5 os/ha.

Wykres 53. Pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych na tle aktualnej ludności jednostek terytorialnych

Źródło: opracowanie własne MPU

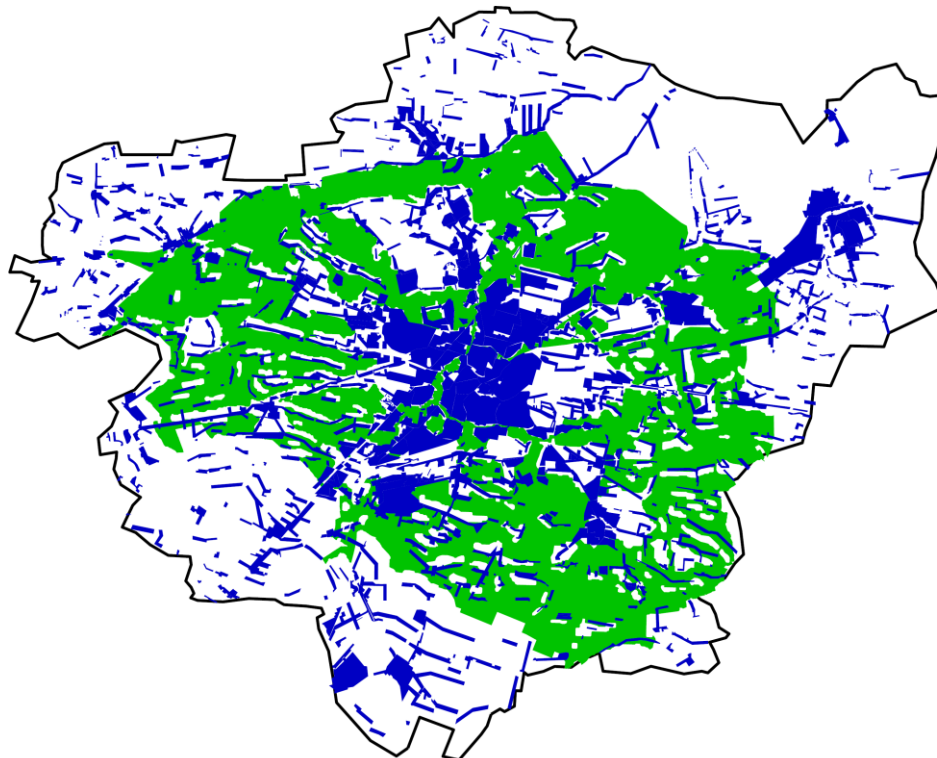
W latach 2007–2013 w ramach "Konkursu dotacji na działania wspierające jednostki samorządu terytorialnego w zakresie planowania miejskich obszarów funkcjonalnych" opracowano „Koncepcję utworzenia, ochrony, zagospodarowania i zarządzania sieci terenów otwartych (*greenbelt*) w obrębie Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego”. Pierścień zielony wokół Radomia obejmuje tereny otwarte, czyli niestanowiące terenów zwartej zabudowy. Jak widać na mapie, wykluczono zeń obszary przeznaczone pod osadnictwo w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin ROF. Problemem warunkującym skuteczne wdrożenie idei pierścienia zielonego na gruncie radomskim jest znaczny stopień rozproszenia zabudowy wiejskiej.

Ideą przyświecającą wyznaczaniu pierścieni zielonych w Europie Zachodniej jest wykluczenie rozwoju osadniczego z terenów podmiejskich. Zgodnie z tą ideą pierścień zielony powinien ściśle przylegać do zwartych miejscowości, z jednoczesnym świadomym wskazaniem niewielkich rezerw terenowych umożliwiających rozwój osadniczy odpowiednio dużych i rozwiniętych, wskazanych miejscowości (Mapa 17). Przy rozproszonej strukturze osadniczej MOF Radomia ciężko jest wyodrębnić zwarte osady wiejskie. Ten kłopot, jak również wykluczenie z pierścienia terenów „lekką ręką” przewidzianych pod osadnictwo, wypacza rodzime wdrożenie wspomnianej idei pierścieni zielonych. Drugim problemem jest występujący w obecnym systemie prawnym planowania i zagospodarowania przestrzennego brak mechanizmu prawnego ochrony pierścieni zielonych przed zabudową powstającą na mocy decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Ochrona pierścienia w pozostałych przypadkach, tj. przed zabudową na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP) leży w gestii gmin. Brak ponadlokalnego planowania przestrzennego wiążącego gminy uniemożliwia odgórne narzucenie gminom ochrony ponadlokalnego pierścienia

zielonego. Ochrona spójności pierścienia zależy więc od dobrej woli rad poszczególnych gmin.

Mapa 17. Pierścień zielony miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia

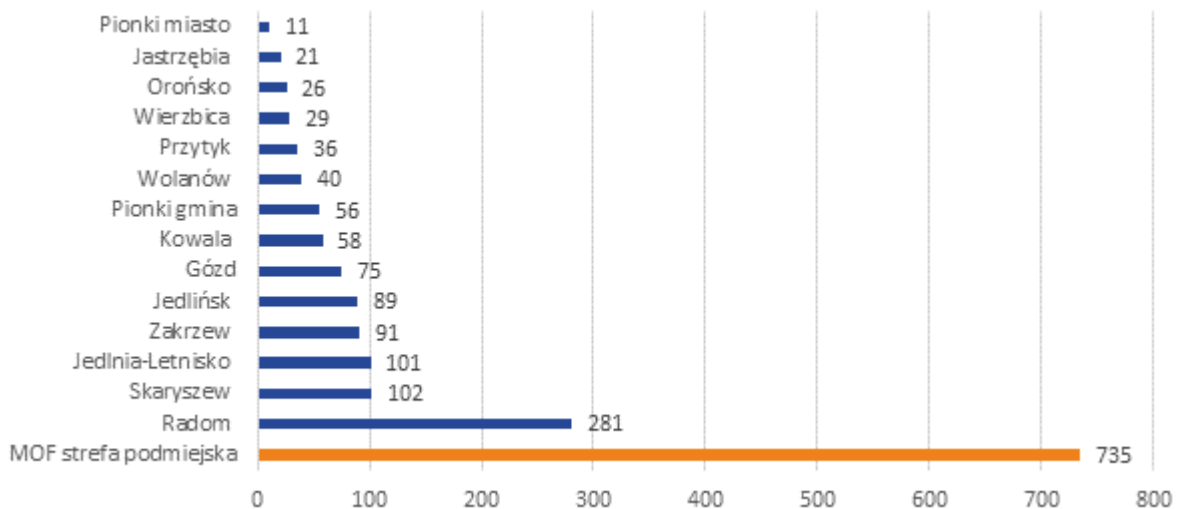
Źródło: opracowanie własne MPU

Przeprowadzona analiza nie obrazuje rzeczywistego rozmiaru suburbanizacji mającej miejsce w miejskim obszarze funkcjonalnym Radomia. Objęła ona wyłącznie strategiczny, kierunkowy aspekt planowania przestrzennego. Ów może mieć przełożenie na rzeczywistość inwestycyjną jedynie w przypadku uchwalenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na całości obszarów osadniczych wskazanych w studiach gminnych, co jest mało realne. Tak czy inaczej, większość działalności budowlanej, zwłaszcza na terenach wiejskich, odbywa się nie na podstawie planów miejscowych, lecz decyzji o warunkach zabudowy, które nie muszą być zgodne z kierunkami wyznaczonymi w studiach gminnych. Biorąc pod uwagę mało restrykcyjne wymogi uzyskania warunków zabudowy, oznacza to, że faktyczna ilość dostępnych terenów inwestycyjnych jest jeszcze większa niż ilość wskazana w studiach gminnych. Przedstawione zestawienia pokazują jednakowoż podejście do planowania przestrzennego podradomskich gmin, które podejmując dyskutowane decyzje strategiczne, nie biorą pod uwagę ani ponadlokalnego interesu całości MOF, ani wytycznych wynikających z obowiązującego teoretycznie paradygmatu zrównoważonego rozwoju przestrzennego.

Rzeczywisty wymiar suburbanizacji w MOF Radomia obrazują dane statystyczne na temat budownictwa mieszkaniowego (Wykres 54).

Wykres 54. Liczba pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy nowych budynków mieszkalnych w 2018 roku w MOF Radomia

Źródło: opracowanie własne MPU

Liczba zezwoleń na budowę budynków mieszkaniowych w strefie podmiejskiej miejskiego obszaru funkcjonalnego w 2018 roku była aż 2,6 razy większa niż na obszarze miasta. Jednakowoż, rozpatrując sumaryczną liczbę mieszkań oddanych do użytkowania w 2018 roku, w przypadku Radomia jest ona wyższa (722) niż dla powiatu radomskiego (543) (GUS, BDL, 2020).

W ramach badania ponadlokalnych uwarunkowań rozwoju przestrzennego Radomia rozesłano ankietę do gmin Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego na temat problemów gospodarki przestrzennej i planowania przestrzennego występujących w gminach. Ankieta zawierała następujące pytania:

1. Jakie są najważniejsze problemy gospodarki przestrzennej w Państwa gminie?
2. Jakie kroki podejmują lub zamierzają podjąć władze gminy, aby stawić czoła wymienionym problemom?
3. Z jakimi problemami związanymi z planowaniem przestrzennym borykają się władze gminy?
4. Czy widzą Państwo potrzebę współpracy gmin ROF w zakresie prowadzenia wspólnej polityki przestrzennej?
5. Czy uważają Państwo, że integracja polityki przestrzennej i planowania przestrzennego gminy z polityką i planowaniem przestrzennym miasta Radomia jest potrzebna?
6. Czy władze gminy chciałyby zlecić opracowywanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Prezydentowi miasta Radomia i podległej mu Miejskiej Pracowni Urbanistycznej?
7. Czy władze gminy przystąpiły lub zamierzają przystąpić do zmiany lub opracowania nowego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy w związku ze zmianami wytycznych sporządzania tegoż, wprowadzonymi do ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w 2015 roku?

Odpowiedzi na ankietę udzieliło tylko 5 z 15 ankietowanych gmin.

W zakresie problemów gospodarki przestrzennej i planowania przestrzennego gminy najczęściej wskazywały szczegółowe problemy, takie jak konflikty związane z lokalizacją biogazowni i farm wiatrowych czy dużych terenów poprzemysłowych. Jedna z podradomskich gmin za największy problem uważa niesprawną komunikację. Jako możliwe recepty planistyczne gminy wskazują większą ilość planów miejscowych, jedna z nich wyraża chęć sporządzenia planu dla całego obszaru gminy. Wskazano też na zmianę studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego. Zwrócono też uwagę na brak środków na planowanie przestrzenne.

W kwestii współpracy gmin ROF w zakresie prowadzenia polityki przestrzennej potrzebę taką wskazano w przypadku inwestycji o znaczeniu ponadlokalnym, ochrony przyrody i polityki komunikacyjnej. Jedna gmina ogólnie stwierdziła taką potrzebę. Gmina Orońsko nadmieniła, że uchwałą Rady Gminy nr XIV/85/19 z dnia 15.11.2019 roku wystąpiła ze Stowarzyszenia Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego.

W zakresie integracji polityki przestrzennej gminy z polityką przestrzenną miasta Radomia tylko dwie gminy wyraziły taką potrzebę – Iłża i Orońsko. Może dziwić, iż zrobiły to akurat te gminy. Iłża jest najbardziej oddaloną od Radomia gminą ROF, natomiast Orońsko zeń wystąpiło. Jedna z gmin ościennych wskazała, iż taka integracja nie jest potrzebna ze względu na odmienne uwarunkowania gminy wiejskiej i miejskiej. Inna przyznała rację odnośnie potrzeby integracji polityki przestrzennej na etapie uzgodnień strategicznych odnośnie infrastruktury ponadlokalnej (np. drogi, lotnisko).

Tylko jedna z gmin wyraziła chęć zlecenia opracowywania studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy prezydentowi miasta Radomia reprezentowanego i podległej mu MPU. Paradoksalnie tą gminą jest Orońsko, które wystąpiło z ROF. Pozostałe gminy nie uzasadniły braku potrzeby takiego zlecenia, oprócz jednej gminy – Jedlińska - która argumentowała takie stanowisko samodzielnością planistyczną gminy. Stwierdzono, iż najlepiej, jeśli gmina wykonuje plany sama, nie wzięwszy pod uwagę, że mała gmina nie ma do tego wystarczających zasobów kadrowych i zadania te są i tak zlecane na zewnątrz, częstokroć podmiotom nie związanym w żaden sposób z regionem.

Niektóre z gmin przystąpiły do zmiany swojego studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, niektóre zmieniają studia w zakresie częściowym, niektóre nie zamierzają zmieniać studium w najbliższym czasie. Gmina Jedlińsk ze względu na prawdopodobne zmiany stanu prawnego w zakresie planowania przestrzennego.

Podsumowując wyniki ankiety, przesłanie odpowiedzi przez tylko 5 z 15 gmin świadczy o braku chęci do głębszej refleksji na temat problemów gminnej gospodarki przestrzennej. Wygląda na to, iż polityka przestrzenna gmin sprowadza się do wykonywania niezbędnych, narzuconych ustawowo obowiązków jak sporządzanie studium i wydawanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu. Można stwierdzić, iż większość gmin prowadzi reaktywną gospodarkę przestrzenną,

ukierunkowaną na realizację zgłaszanych potrzeb inwestycyjnych. Brak jest strategicznego pojmowania i prowadzenia aktywnej polityki przestrzennej. Wśród przebadanych gmin dominuje brak świadomości istotności powiązań funkcjonalno-przestrzennych występujących w ramach miejskiego obszaru funkcjonalnego. Żadna z gmin nie zwróciła uwagi na rozliczne problemy generowane przez suburbanizację: ani ekonomiczne, ani środowiskowe, ani społeczne. Pomimo, iż większość z tego typu problemów dotyczy miasta centralne, to dotyczą one także gmin podmiejskich, np. w zakresie trudności w zapewnieniu infrastruktury technicznej i społecznej, czy degradacji krajobrazu. Tylko jedna z gmin wskazała na istotność kłopotów komunikacyjnych związanych z dojazdami do Radomia.

Sfera przestrzenna - podsumowanie

- Miasto ma wyraźnie ukształtowaną strukturę z centrum pełniącym funkcje administracyjne, usługowe i kulturalne.
- Rozwój przestrzenny zachodzi głównie na obrzeżach, co powoduje presję na tereny zielone i przyrodnicze.
- Dobrze rozwinięta sieć dróg, lecz wciąż występują problemy z przepustowością w godzinach szczytu.
- Potrzeba rozbudowy i modernizacji infrastruktury rowerowej/ UMO oraz poprawy jakości transportu publicznego.
- Występują miejsca o niedostatecznej dostępności komunikacyjnej.
- Duża część terenów jest już zagospodarowana, ale istnieją rezerwy pod nowe inwestycje.
- Konieczność rewitalizacji terenów zdegradowanych i przemysłowych.
- Dostęp do podstawowych mediów jest zapewniony, ale wymagana jest modernizacja sieci wodociągowych i kanalizacyjnych w starszych dzielnicach.
- Potrzebna jest rozbudowa infrastruktury energetycznej w związku z rozwojem zabudowy i przemysłu.

Sfera przestrzenna - Wyzwania

- Unikanie rozpraszania zabudowy i promowanie rozwoju zwartego.
- Wzmacnianie powiązań komunikacyjnych wewnątrz miasta oraz z regionem.
- Zachowanie i powiększanie terenów zielonych w granicach miasta.

7. ZARZĄDZANIE

Miejskie innowacje cyfryzacyjne

Celem wprowadzania innowacji w zarządzaniu usługami publicznymi w jednostkach samorządu terytorialnego jest przede wszystkim podniesienie wydajności i jakości świadczonych usług. Nowocześnie realizowane usługi mogą być nośnikiem przewagi konkurencyjnej miasta. Młodsze pokolenie mieszkańców Radomia w przeprowadzonych badaniach ankietowych wyraża oczekiwanie, że miasto będzie nowoczesne i ekologiczne. Można zakładać, że oczekiwanie młodych ludzi wykracza poza informatyzację usług publicznych, dlatego realizacja postulatów nowoczesnego miasta będzie procesem długotrwałym. Gmina Miasta Radomia wdrożyła technologie komunikacyjne dla poprawy wybranych usług i elementów infrastruktury miejskiej (administracja, edukacja, bezpieczeństwo publiczne, transport). Wdrożonych zostało kilka projektów z branży informatycznej. Należą do nich głównie:

- *IBOM – Internetowe Biuro Obsługi Mieszkańca* - portal internetowy umożliwiający interesantom Urzędu Miejskiego w Radomiu i czterech instytucjach kultury korzystanie z wybranych usług świadczonych przez te instytucje drogą elektroniczną. Jednym z elementów portalu jest system kolejkowy umożliwiający mieszkańcom internetowe zapisy w celu umówienia wizyt w związku z załatwianiem najczęstszych spraw w urzędowych. W ten sposób istnieje możliwość zarezerwowania wizyty w Wydziale Komunikacji, czy w Wydziale Spraw Obywatelskich.
- *Zintegrowany system zarządzania oświatą na terenie Gminy Miasta Radomia (ZSZO)*. Obejmuje 86 radomskich placówek oświatowych. W skład systemu wchodzi: platforma oświatowa, narzędzie do planowania i analiz budżetowych, system wspierający analizę struktury zatrudnienia i wynagrodzeń, system wspomagający rekrutację do przedszkoli, szkół podstawowych i gimnazjów, a także aplikacje finansowo-księgowe i hurtownia danych oświatowych. Platforma zawiera narzędzie do zarządzania informacją o uczniu – m.in. elektroniczny dziennik i e-sekretariat oraz do rejestrowania i rozliczania pobytu dziecka w przedszkolu. Zrealizowane zadanie było ważnym aspektem rozwojowym.
- *Bezpłatny Internet dla mieszkańców Radomia zagrożonych wykluczeniem cyfrowym*. Miasto zapewniło dostęp do Internetu dla 1500 gospodarstw domowych zagrożonych wykluczeniem cyfrowym z powodu trudnej sytuacji materialnej lub niepełnosprawności. 500 gospodarstw domowych objętych działaniami zostało wyposażonych w sprzęt komputerowy. Ponad połowa wszystkich uczestników projektu to osoby z niepełnosprawnościami. Wartość projektu to 9 090 000,00 zł, aczkolwiek duża jego część, tj. kwota 7 726 500,00 zł stanowiła dofinansowanie z UE.

- *Hotspoty* – 6 zewnętrznych oraz 6 wewnętrznych punktów dostępowych w miejscach publicznych, często odwiedzanych zarówno przez mieszkańców, jak i turystów. Lokalizacja hotspotów została ustalona przed wejściami oraz wewnątrz budynków Urzędu Miejskiego, na Placu Jagiellońskim przed budynkiem Teatru Powszechnego oraz na głównym deptaku miejskim – na ul. Żeromskiego przy fontannach.
- *Miejski System Informacji Przestrzennej – GIS.*
- *Nowoczesne e-usługi dla mieszkańców Radomia* – projekt zrealizowany w ramach działania 2.1. E-usługi Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego na lata 2014-2020. W ramach projektu uruchomiony został system e-usług w Urzędzie Miejskim w Radomiu oraz 4 jednostkach kultury. Celem podejmowanego zadania było umożliwienie załatwienia spraw urzędowych bez konieczności wizyty w danej instytucji.
- *Wzmocnienie systemu cyberbezpieczeństwa w Urzędzie Miejskim w Radomiu oraz w Miejskim Zarządzie Dróg i Komunikacji w Radomiu.*

Wskazane powyżej projekty to jedynie przykłady realizowanych zadań związanych z cyfryzacją usług publicznych w Radomiu. Obecnie Urząd Miejski w Radomiu, jak również inne jednostki organizacyjne Gminy Miasta Radomia korzystają z funkcji e-Urząd, pozwalającej na załatwienie spraw urzędowych bez konieczności pojawiania się w poszczególnych instytucjach.

Obecnie pełna obsługa elektroniczna kontaktów z urzędami, rozwój e-usług publicznych i cyfryzacja administracji to kluczowe elementy transformacji cyfrowej Polski. Działaniami Ministerstwa Cyfryzacji wprowadzane są ogólnopolskie rozwiązania dotyczące e-Doręczeń, aplikacji mObywatel, Elektronicznego Zarządzania Dokumentacją w systemie EZD RP.

Od 1 stycznia 2025 roku urzędy i inne podmioty publiczne mają obowiązek korzystania z e-Doręczeń, zapowiedziano również wprowadzenie obowiązku stosowania systemu klasy EZD przez administrację publiczną od 2028 roku. Dlatego też zadania wcześniej traktowane jako miejskie innowacje cyfryzacyjne stają się standardem działania jednostek samorządu terytorialnego.

Wizerunek miasta

Polskę corocznie przemierzają miliony turystów, nowe obszary agregowane są przez potencjalnych i nowych nabywców, rozwija się przemysł, co łącznie prowadzi do rozwoju społeczno-gospodarczego. Co jednak istotne, to fakt, że przytoczone działania to jedynie przykładowe czynniki budowania potencjału lokalnego oraz konkurencyjności lokalnej i regionalnej. Niezbędnym działaniem, bez którego rozwój wydaje się być niemożliwy, jest promocja regionu, która dotyczy nie tylko promocji zewnętrznej, ale i wewnętrznej.

Każdy ośrodek lokalny czy regionalny dąży do budowy marki, dzięki której będzie kojarzony, za pomocą którego będzie promowany, a co za tym idzie, atrakcyjny dla osób napływających, odwiedzających, jak również dla nowego kapitału. Niezbędnym do tego działaniem jest sporządzenie i realizowanie odpowiedniej i rzetelnej strategii marketingowej i promocyjnej.

Próby kształtowania nowego oblicza miasta Radomia trwają od kilku lat. W tym czasie opracowano i wdrożono dokument pod nazwą „Strategia Marki Radom”, który dotyczy zarówno kolorystyki, logo, hasła promującego miasto itp., a także polityki miasta w tym zakresie. Ponadto od pewnego czasu trwają intensywne prace nad postrzeganiem precyzji nie tylko w wymiarze dosłownym, czyli w związku z przemysłem, ale także w innych aspektach m.in. edukacji, organizowanych wydarzeń kulturalnych, czy konsekwencji w decyzjach dotyczących kierunków rozwoju miasta. Szersze spojrzenie przekłada się na większą identyfikację mieszkańców z marką Radomia i hasłami, które są w niej zawarte.

Wizerunek miasta szczególnie ucierpiał w wyniku medialnego szumu, który powstał wraz z nieudaną pierwszą inwestycją w port lotniczy. Negatywny przekaz wzmocniły media społecznościowe. Jeszcze w 2015 roku Radom był postrzegany niemalże jednoznacznie pozytywnie. Dowodzą tego badania przeprowadzone przez Wojciecha Sołtę (pracownika naukowego Uniwersytetu Technologiczno-Humanistycznego w Radomiu) w tym czasie. W badaniu ankietowym na populacji 1200 Polaków oceniał pozycję wizerunkową miasta. Radom wówczas kojarzył się najczęściej z markami przedsiębiorstw (np. Łucznik, Radoskór), bliskością Warszawy oraz pokazami „Air Show” czy organizacją takich wydarzeń promocyjnych, jak Międzynarodowy Festiwal Artystów Ulicznych i Precyzji, Ogólnopolskie Spotkania Filmowe „Kameralne Lato”.

Dzisiaj miasto nie cieszy się już tak dobrym wizerunkiem przede wszystkim wśród swoich młodych mieszkańców. Ogromne problemy sprawiło pytanie o silne strony Radomia oraz atuty, które wyróżniają go na tle innych miast. Jednoznacznie pozytywnie młodzież wskazywała wspomniany wcześniej „Air Show”, historię miasta oraz wyjątkowy układ urbanistyczny ul. Żeromskiego. Niestety, przeważały negatywne konotacje. Według młodzieży Radom jest synonimem nieudanych inwestycji (lotnisko) oraz obiektem żartów.

Nie mniej jednak, miasto nie ustaje w dążeniu do zbudowania silnej marki, pozwalającej na osiągnięcie zadowolenia mieszkańców z komfortu i jakości życia w Radomiu oraz wskazującej na wysoką pozycję i konkurencyjność względem innych ośrodków miejskich. Nawiązując do wcześniej wspomnianej „Strategii Marki Radom” ustalono cele strategiczne i operacyjne, stanowiące założenia dla rozwoju lokalnego, budowy wizerunku miasta oraz promocji w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych. Działania oparte o założenia w obszarach gospodarki, edukacji, kultury i turystyki oraz społeczeństwa pozostają aktualnymi zamierzeniami władz samorządowych, instytucji publicznych oraz organizacji pozarządowych i oddolnych inicjatyw. Wśród ustalonych priorytetów inwestycyjnych ustalono rekomendowane działania na rzecz

rozwoju, skupiając się na najważniejszych aspektach marki. Markę Radomia oparto na:

- centralnym pozycjonowaniu,
- technice precyzyjnej,
- przedsiębiorczości społecznej,
- założeniach zdrowego podejścia do pracy i życia.

Tak ujęte najważniejsze aspekty rozwojowe odwołują się do centralnego położenia geograficznego, techniki precyzyjnej będącej wyrazem miasta opartego na dokładności i precyzyjnym realizowaniu przedsięwzięć, do szczególnych predyspozycji przedsiębiorczej społeczności miasta, opartej na inicjowaniu, aktywnym współdziałaniu i podejmowaniu przemysłu kreatywnego. Całość informacji sygnałnych, będących wyrazem poszczególnych sfer działalności miasta opatrzone jest właściwością zdrowego podejścia do życia i pracy, co oznacza optymalne wykorzystywanie stwarzanych możliwości rozwoju osobistego, rodzinnego, kulturalnego i zawodowego, osiągając tym samym wysoką jakość życia i pozytywny stosunek do miasta. Istotnym założeniem dostrzegalnym, jak i podejmowany przez Radom jest chęć nawiązywania współpracy lokalnej, regionalnej, a także krajowej czy międzynarodowej na rzecz podejmowania i realizacji partnerstw, dążąc do rozwoju lokalnego i wzrostu rozpoznawalności marki miasta.

Wśród celów dla miasta, prowadzących do poprawy jakości wizerunku wskazano:

- zbudowanie silnej marki gospodarczej o charakterze przemysłowym,
- wypromowanie Radomia jako ważnego ośrodka edukacyjnego o profilu technicznym,
- stworzenie marki kulturalnej spójnej z pożądanym wizerunkiem oraz wypromowanie postawy przedsiębiorczości i prospołeczności mieszkańców Radomia.

W zakresie promocji wewnętrznej, jak i zewnętrznej, wszystkie aspekty życia będą miały równie ważne znaczenie. Każdy człowiek dąży do kreowania, wyboru czy realizacji najlepszych warunków rozwojowych, a Radom jako jednostka miejska zapewnia realizację najważniejszych potrzeb społeczno-gospodarczych. Boryka się z niekorzystnymi zjawiskami społeczno-gospodarczymi czy środowiskowymi, ale jednocześnie dąży do ich eliminowania lub maksymalnego ograniczenia, kierując się dobrem mieszkańców oraz obecnych i przyszłych przedsiębiorców. Wymiar opracowanej i realizowanej Strategii Marki Radom zakłada aktywne postawy zarówno w ujęciu krótkotrwałym, jak i długofalowym, zaś skrupulatne i konsekwentne rozwiązania projektowe znacząco wpływają na poprawę jakości i wizerunku miasta.

Porównywane miasta względem Radomia, również opierają swoje działania promocyjne na dążeniu do budowy marki identyfikującej je ze szczególnymi walorami. Warszawa identyfikuje się jako miasto ciągłych zmian, miasto opierające

swoją pozycję o liczne zabytki, pozycje w randze krajowej i samorządowej, ale przede wszystkim bazujące na społeczeństwie – aktywnych interesariuszach życia i zmian. Hasłem promocyjnym miasta jest „Zakochaj się w Warszawie”, nawiązujące na pierwszy rzut oka do emocjonalności, jednak chwilowe zastanowienie się, pozwala zauważyć, że odwołuje się do otwartości, aktywności, przyjaznego charakteru oraz różnorodności, stwarzając tym samym warunki do rozwoju pożądanych sfer aktywności człowieka, w tym reakcji i zmian emocjonalnych będących wyrazem kreatywnego i aktywnego społeczeństwa, jak również postępującej przedsiębiorczości, sprzyjając warunkom osiedlania się w stolicy i traktowania miasta jako własnego miejsca do życia i rozwoju.

Wizerunek Częstochowy bazuje głównie na potencjale miasta, ujętym jako wysoka jakość świadczonych usług publicznych, partnerstwie z regionem śląskim, łódzkim i świętokrzyskim, dostępności ośrodka akademickiego wraz z dostosowywaniem oferty szkolnictwa do aktualnych potrzeb rynku pracy. Do potencjałów Częstochowy zaliczają się partnerstwa placówek badawczo-rozwojowych oraz przedsiębiorstw, wytwarzając nową jakość. Wysoka jakość edukacji oraz kreatywni mieszkańcy, wraz ze wskazanymi powyżej aspektami czyni go ośrodkiem miejskim o znaczeniu ponadregionalnym z rozbudowaną ofertą kulturalną. Częstochowa oparła swój potencjał na posiadanych zasobach, zapewniając coraz to lepsze warunki rozwoju przy jednoczesnym zwiększaniu poziomu gospodarczego regionu. Tak ustalona promocja bezpośrednio nawiązuje do konieczności pielęgnowania i rozwijania istniejących partnerstw, prowadząc do uczynienia miasta ośrodkiem o znaczeniu ponadregionalnym. Do swojej promocji włącza również zakres kultu Jasnej Góry, będącej elementem przyciągającym rzeszę turystów, mających wpływ na wzrastającą zdolność inwestycyjną i przedsiębiorczą regionu, budując tym samym jej konkurencyjność.

Rozwój i rozpoznawalność wizerunku Elbląga determinowany jest na bazie wykorzystywania sektorów o wysokim potencjale dla „inteligentnych specjalizacji”, w tym przemysłu meblowego, metalowo-magazynowego, spożywczego, budownictwa i turystyki. Technologie informacyjno-komunikacyjne sprzyjają wzmocnieniu pozostałych sektorów o wysokim, jednak na szczególną uwagę zasługuje turystyka, będąca istotnym elementem rozwoju i marki miasta. Do walorów sprzyjających promocji miasta Elbląga wykorzystuje się również element współpracy stanowiącej determinantę skutecznej pracy rozwojowej, zaś partnerstwa publiczno-prywatne oraz publiczno-publiczne i prywatno-prywatne, aktywnie i skutecznie oddziałują na rzecz rozwoju i wzmocnienia atrakcyjności miejsca, jakim jest Elbląg. Poza wymiarem lokalnym, Elbląg podejmuje wiele inicjatyw na rzecz nawiązania współpracy o znaczeniu regionalnym, krajowym, a także międzynarodowym, co znacząco wpływa na budowanie atrakcyjności i konkurencyjności regionu.

Ostatnim z porównywanych miast jest Sosnowiec, bazujący głównie na historii i zachowanych walorach dziedzictwa kulturowego. Opisywane jest jako miasto wielu kultur. Jako czynnik rozwoju i budowania wizerunku marki miasta upatruje partnerstwo i współpracę z miastami partnerskimi, partnerami społecznymi,

gospodarczymi, w tym krajowymi i zagranicznymi. Praktykowane partnerstwa pozwalają na wymianę doświadczeń administracyjnych, gospodarczych i przedsiębiorczych, kulturalnych i sportowo-turystycznych. Poprzez bezpośrednie kontakty różnych grup zawodowych oraz dzieci i młodzieży, miasto zbliża do siebie lokalne społeczności, buduje nowe więzi lokalne, regionalne i międzynarodowe.

Wobec powyższego, każde z miast charakteryzuje się odmienną specyfiką i różnorodnością właściwości, które ustanawia jako czynniki sprzyjające rozwojowi lokalnemu i budowaniu atrakcyjnego wizerunku w relacjach wewnętrznych i zewnętrznych. Wspólnym zasobem, na którym bazują wszystkie analizowane miasta jest potencjał endogeniczny oraz społeczeństwo, będące zarówno motywatorem to podejmowania kolejnych inicjatyw, jak i bezpośrednim ich odbiorcą.

Radom swoje działania promocyjne w zakresie budowania atrakcyjnego wizerunku miasta scedował na najważniejsze aspekty rozwojowe: społeczeństwo, gospodarkę, sprawne działania i zarządzanie wraz z precyzyjną techniką, wyróżniającą miasto spośród innych ośrodków miejskich. Właściwością, która charakteryzuje Radom to wysoki poziom konsekwencji, zaangażowania i ambicji w planowanych i podejmowanych działaniach, prowadząc tym samym do budowania wizerunku miasta jako ośrodka atrakcyjnego pod względem rozwoju społeczno-gospodarczego, w tym miejsca sprzyjającego osiedlaniu się, dysponującego perspektywą rozwoju, edukacji i tworzącego szanse na wysoką jakość życia obecnie i w przyszłości.

SPIS TABEL, WYKRESÓW, MAP

Tabela 1. Liczba ludności w Radomiu i porównywanych jednostkach w latach 2008-2023	10
Tabela 2. Współczynnik feminizacji w latach 2008-2023	11
Tabela 3. Gęstość zaludnienia w Radomiu na tle innych jednostek w latach 2008-2023	11
Tabela 4. Współczynnik obciążenia demograficznego Radomia i grupy porównawczej w latach 2008 – 2023	12
Tabela 5. Tendencje demograficzne w Radomiu i powiecie radomskim w 2020 oraz 2023 roku	13
Tabela 6. Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym w Radomiu i jednostkach porównawczych w latach 2008-2023.....	14
Tabela 7. Przyrost naturalny dla Radomia na tle innych jednostek porównawczych w latach 2008 – 2023 (os.)	14
Tabela 8. Saldo migracji dla Radomia w latach 2008-2023 na tle innych jednostek porównawczych (os.).....	17
Tabela 9. Radom – odpływ mieszkańców w latach 2008 – 2023 wg woj. poprzedniego pobytu (os.).....	19
Tabela 10. Udział mieszkańców według ekonomicznych grup wieku w ludności ogółem w latach 2008-2023 w Radomiu i analizowanych jednostkach porównawczych (%)	21
Tabela 11. Ludność i struktura wieku w Radomiu latach 2008 - 2023.....	22
Tabela 12. Zestawienie danych demograficznych dla Radomia i powiatu radomskiego – 2008, 2020 i 2023	32
Tabela 13. Radom - Gęstość zaludnienia w latach 2014 – 2023 na tle ROF.....	33
Tabela 14. Oszacowana liczba ludności w latach 2018-2050 dla Radomia według 6 wariantów projekcyjnych.....	35
Tabela 15. Wykaz wybranych jednostek kultury z liczbą osób odwiedzających w latach 2016- 2024 (os.).....	37
Tabela 16. Działalność centrów, domów i ośrodków kultury, klubów i świetlic na terenie Radomia i analizowanych jednostek w latach 2009-2023 (szt.)	38
Tabela 17. Działalność kin na terenie Radomia i analizowanych jednostek w latach 2008-2023	39
Tabela 18. Liczba uczestników wydarzeń organizowanych przez poszczególne instytucje w Radomiu w latach 2016 -2023 (os.)	40
Tabela 19. Liczba osób odwiedzających filharmonie, muzea, wystawy, koncerty na 1000 mieszkańców w Radomiu na tle innych miast w latach 2011 – 2023 (os.)	41
Tabela 20. Muzea i oddziały na terenie Radomia i porównywanych jednostek w latach 2015 - 2023	43
Tabela 21. Zwiedzający muzea i oddziały na terenie Radomia i porównywanych jednostek w latach 2015-2023.....	44
Tabela 22. Liczba uczestników imprez masowych o charakterze artystyczno-rozrywkowym w latach 2013-2023.....	45

Tabela 23. Liczba członków klubów sportowych w Radomiu na tle innych miast w latach 2010-2022	51
Tabela 24. Miejsca noclegowe w hotelach, motelach, pensjonatach i innych obiektach hotelowych na 1000 mieszkańców w latach 2008 -2023	53
Tabela 25. Noclegi udzielone turystom zagranicznym w latach 2010-2023 w Radomiu i porównywanych jednostkach.....	56
Tabela 26. Liczba gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej na tle wybranych miast.....	61
Tabela 27. Przemoc w rodzinie	62
Tabela 28. Procentowy udział wydatków na pomoc społeczną w wydatkach ogółem w 2020 i 2023 roku	63
Tabela 29. Korzystający z wybranych form pomocy społecznej w Radomiu w latach 2020-2024	63
Tabela 30. Gospodarka mieszkaniowa w Radomiu na tle wybranych jednostek	67
Tabela 31. Organizacje pozarządowe w Radomiu w latach 2020 i 2023.....	68
Tabela 32. Frekwencja wyborcza w wyborach samorządowych w 2018 i 2024 roku.....	70
<i>Tabela 33. Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 1000 mieszkańców</i>	<i>72</i>
<i>Tabela 34. Wskaźnik wykrywalności sprawców przestępstw stwierdzonych przez Policję w latach 2013-2023.....</i>	<i>73</i>
Tabela 35. Przestępstwa drogowe stwierdzone przez Policję na 1000 mieszkańców	74
Tabela 36. Zatrudnienie w placówkach oświatowych wg. stopnia awansu zawodowego nauczycieli.	76
Tabela 37. Licea ogólnokształcące – liczba absolwentów na 1000 osób w wieku produkcyjnym w Radomiu na tle innych jednostek.....	77
Tabela 38. Technika - liczba absolwentów na 1000 osób w wieku produkcyjnym w Radomiu na tle innych jednostek	78
Tabela 39. Udział uczniów branżowych szkół I stopnia w ogólnej liczbie uczniów szkół ponadpodstawowych	78
Tabela 40. Uczniowie w radomskich szkołach ponadpodstawowych wg miejsca zamieszkania w latach 2011- 2023.	79
Tabela 41. Wyniki egzaminów ósmoklasisty w roku szkolnym 2020/2021 oraz 2023/2024.....	80
Tabela 42. Wydatki na placówki oświatowe publiczne i niepubliczne w Radomiu w latach 2020 -2024.	80
Tabela 43. Liczba studentów w latach 2010-2023 w porównywanych jednostkach.....	85
Tabela 44. Liczba absolwentów uczelni wyższych w porównywanych jednostkach w 2020 i 2023 roku	86
Tabela 45. Liczba lekarzy na 10 000 mieszkańców	88
Tabela 46. Pacjenci Oddziałów Radomskiego Szpitala Specjalistycznego w latach 2011-2023	90
Tabela 47. Pacjenci Przychodni Radomskiego Szpitala Specjalistycznego w latach 2015-2023	90

Tabela 48. Wezwania Radomskiej Stacji Pogotowia Ratunkowego w latach 2011-2023	91
Tabela 49. Liczba łóżek w szpitalach ogólnych na 10 000 mieszkańców	92
Tabela 50. Pielęgniarki i położne na 10 000 mieszkańców.....	93
Tabela 51. Liczba przychodni, praktyk lekarskich i porad	93
Tabela 52. Wydatki w dziale 851 – Ochrona zdrowia	95
Tabela 53. Zmiana liczby osób bezrobotnych w latach 2008-2023 w Gminie Miasta Radomia oraz innych, analizowanych jednostkach	98
Tabela 54. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie ludności w wieku produkcyjnym z uwzględnieniem płci w latach 2008-2023	100
Tabela 55. Struktura osób bezrobotnych wg grup wieku w latach 2015-2023	101
Tabela 56. Stopa bezrobocia w porównywanych jednostkach	102
Tabela 57. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto	107
Tabela 58. Podmioty gospodarki narodowej w Radomiu i porównywanych podmiotach w latach 2008-2023.	110
Tabela 59. Podmioty gospodarcze w Radomiu wg sektorów własnościowych w latach 2008 - 2023	112
Tabela 60. Liczba podmiotów gospodarczych nowo zarejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach w latach 2009-2023	113
Tabela 61. Liczba podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach w latach 2009-2023.....	114
Tabela 62. Podmioty wg sekcji PKD 2007 w sektorze prywatnym w Radomiu w latach 2009 – 2023	116
Tabela 63. Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w Radomiu oraz innych podmiotach w latach 2008-2023 – porównanie.....	119
Tabela 64. Struktura wielkości przedsiębiorstw na terenie Radomia w latach 2008-2023	120
Tabela 65. Podmioty gospodarcze według wielkości w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w 2023	121
Tabela 66. Duże podmioty gospodarcze w Radomiu oraz innych jednostkach w latach 2008-2023 - porównanie zmian.....	122
Tabela 67. Nakłady inwestycyjne przedsiębiorstw na 1 mieszkańca w Radomiu na tle innych podmiotów (zł)	122
Tabela 68. Dochody ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2023 wraz z dynamiką zmian.....	125
Tabela 69. Analiza dochodów własnych na tle wybranych miast - 2020	126
Tabela 70. Analiza dochodów własnych na tle wybranych miast 2023.....	126
Tabela 71. Wydatki ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2023	127
Tabela 72. Wysokość dotacji oraz subwencji w budżecie Gminy Miasta Radomia w latach 2008 – 2023	129
Tabela 73. Dochody Radomia na 1 mieszkańca na tle innych podmiotów w latach 2008-2023	130
Tabela 74. Wydatki na 1 mieszkańca na tle analizowanych podmiotach w latach 2008-2023	131
Tabela 75. Wydatki Radomia na edukację w 2020 i 2023 roku na tle wybranych miast	134
Tabela 76. Udział części oświatowej w subwencji ogólnej (%).....	134

Tabela 77. Wydatki Radomia na pomoc społeczną na tle wybranych miast...	135
Tabela 78. Wydatki Radomia na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego w 2023 roku na tle wybranych podmiotów.....	136
Tabela 79. Udział wydatków inwestycyjnych gmin i powiatów w wydatkach ogółem (%).....	137
Tabela 80. Środki gmin i powiatów z UE na finansowanie programów i projektów w przeliczeniu na 1 mieszkańca (zł)	138
Tabela 81. Udział powierzchni lasów w powierzchni ogółem w Radomiu oraz porównywanych samorządach w 2023 roku	140
Tabela 82. Powierzchnia lasów w Radomiu oraz porównywanych jednostkach	141
Tabela 83. Powierzchnia terenów zieleni w Radomiu w 2008, 2019 i 2023 roku	142
Tabela 84. Tereny zieleni w porównywanych jednostkach w 2023 roku (ha) ..	143
Tabela 85. Obszary chronione Radomia na tle porównywanych jednostek w 2023 roku.....	148
Tabela 86. Pomniki przyrody na obszarze Radomia.....	150
Tabela 87. Udokumentowane złoża kopalin na obszarze Radomia.....	153
Tabela 88. Tereny i obszary górnicze na obszarze Radomia.....	154
Tabela 89. Klasy stref dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie za 2023 rok dokonanej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia ludzi - klasyfikacja podstawowa (klasy: A, C oraz A1, C1 dla pyłu zawieszonego PM _{2,5}) (źródło: GIOŚ)	167
Tabela 90. Wydatki budżetowe na ochronę powietrza atmosferycznego i klimatu - porównanie	168
Tabela 91. Wydatki budżetowe w rozdziale 90005 Ochrona powietrza atmosferycznego i klimatu (zł) na 1 mieszkańca w latach 2008-2023	169
Tabela 92. Ilość odpadów komunalnych odebrana z terenu Gminy Miasta Radomia z nieruchomości zamieszkałych (z 5 Sektorów) i niezamieszkałych w latach 2013-2024 (Mg).....	179
Tabela 93. Masa odpadów wytwarzanych na terenie jednostek porównawczych w 2024 roku (Mg)	180
Tabela 94. Poziom recyklingu i przygotowania do ponownego użycia papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła (%).....	180
Tabela 95. Poziom przygotowania do ponownego użycia i recyklingu odpadów komunalnych latach 2021-2024 (%)	181
Tabela 96. Poziom ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania w stosunku do masy tych odpadów wytworzonych w 1995 roku (%)	181
Tabela 97. Powierzchnia Radomia oraz porównywanych jednostek objęta obowiązującymi planami miejscowymi ogółem (ha) w latach 2009-2023	191
Tabela 98. Decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego oraz decyzje o warunkach zabudowy wydane w Radomiu w latach 2009 - 2023	193
Tabela 99. Liczba wydanych decyzji o warunkach zabudowy w podziale na zabudowę wielorodzinną i jednorodzinna w latach 2009 - 2023	194
Tabela 100. Liczba wydanych w Radomiu decyzji o warunkach zabudowy w podziale na zabudowę usługową oraz inną zabudowę w latach 2009 - 2023 ..	195

Tabela 101. Długość dróg w Radomiu w okresie 2007-2023	198
Tabela 102. Wykaz dróg krajowych i wojewódzkich w obszarze radomskiego węzła drogowego	199
Tabela 103. Długość dróg gminnych i powiatowych o nawierzchni twardej na 10 tys. mieszkańców w Radomiu oraz porównywanych podmiotach w latach 2008-2023.....	202
Tabela 104. Drogi gminne i powiatowe na 100 km ² według typu nawierzchni	203
Tabela 105. Długość ścieżek rowerowych w Radomiu i porównywanych jednostkach w latach 2011 – 2023	208
Tabela 106. Długość zmodernizowanej sieci ciepłej w latach 2021 - 2024 (mb)	212
Tabela 107. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu w latach 2008 - 2023.....	215
Tabela 108. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w latach 2008-2023	217
Tabela 109. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu w latach 2008-2023 – wskaźniki	219
Tabela 110. Porównanie wskaźników dotyczących zasobu mieszkaniowego w Radomiu i wybranych jednostkach w latach 2008-2023.....	220
Tabela 111. Porównanie wskaźników dotyczących zasobu mieszkaniowego w Radomiu i wybranych jednostkach w latach 2008-2023.....	220
Tabela 112. Standard wyposażenia mieszkań w Radomiu w instalacje techniczno-sanitarne w latach 2008-2023.....	222
Tabela 113. Udział mieszkań w Radomiu wyposażonych w instalacje w latach 2008-2023 (%).....	223
Tabela 114. Udział mieszkań wyposażonych w instalacje w 2023 roku (%)	223
Tabela 115. Mieszkania w zasobie Gminy Miasta Radomia	224
Tabela 116. Budynki mieszkalne na terenie Radomia oraz porównywanych jednostek.....	225
Tabela 117. Budownictwo mieszkaniowe - wskaźniki dla Radomia w latach 2008 - 2023	225
Tabela 118. Budownictwo mieszkaniowe - wskaźniki dla jednostek porównywanych w latach 2008 - 2020	226
Tabela 119. Liczba budynków mieszkalnych wg kondygnacji w jednostkach urbanistycznych	227
Tabela 120. Dane wskaźnikowe dotyczące zabudowy w jednostkach urbanistycznych	229
Tabela 121. Liczba budynków mieszkalnych wg grup wysokości w jednostkach urbanistycznych	232
Tabela 122. Liczba mieszkańców w zabudowie wielo- i jednorodzinnej Radomiu w 2019 roku.	235

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Współczynnik obciążenia demograficznego dla Radomia na tle innych jednostek w latach 2008– 2023	13
Wykres 2. Dynamika zmian przyrostu naturalnego na 1000 ludności w latach 2008 – 2023.....	15

Wykres 3. Współczynnik dzietności dla Radomia na tle wybranych miast, powiatu, województwa oraz kraju w latach 2013-2023 z uwzględnieniem progu prostej zastępowalności pokoleń	15
Wykres 4. Dynamika zmian liczby ludności według ekonomicznych grup wieku w latach 2008-2023 w Radomiu i porównywanych jednostkach (%).....	20
Wykres 5. <i>Dynamika zmian liczby mieszkańców Radomia w latach 2008-2023 (os)</i>.....	23
Wykres 6. Zmiana liczby bibliotek i filii w Radomiu, Częstochowie, Sosnowcu i Elblągu w latach 2009-2024 (szt.)	42
Wykres 7. Liczba czytelników korzystających z bibliotek i filii w Radomiu, Częstochowie, Sosnowcu i Elblągu w latach 2009-2023 (os.)	42
Wykres 8. Muzealia w pozycjach inwentarzowych w latach 2015-2023 na terenie Radomia i porównywanych jednostek.....	44
Wykres 9. Turyści korzystający z noclegów na 1000 mieszkańców w Radomiu na tle innych jednostek w latach 2013-2023.....	54
Wykres 10. Stopień wykorzystania miejsc noclegowych w latach 2019-2023 w Radomiu i porównywanych jednostkach	55
Wykres 11. Zgłoszenia z mapy zagrożeń w latach 2020-2024.....	71
Wykres 12. Zgłoszenia z mapy zagrożeń w 2024 wg Komisariatów Policji	71
Wykres 13. Zmiana liczby studentów w okresach czasowych (%).....	85
Wykres 14. Liczba lekarzy na 10 000 mieszkańców w okresie 2019 -2023	89
Wykres 15. Kolejki o najdłuższym przeciętnym czasie oczekiwania w Radomskim Szpitalu Specjalistycznym im. dr. Tytusa Chałubińskiego	94
Wykres 16. Zmiana liczby osób bezrobotnych w latach 2008-2023	97
Wykres 17. Zmiana wskaźnika pn. „Udział osób bezrobotnych w ogólnej licznie ludności w wieku produkcyjnym” w latach 2013-2023.....	99
Wykres 18. Struktura osób bezrobotnych wg grup wieku w latach 2013-2023	101
Wykres 19. Udział osób bezrobotnych w ogólnej liczbie osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej.....	103
Wykres 20. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto w Radomiu w latach 2013-2023	106
Wykres 21. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (%).....	107
Wykres 22. Podmioty gospodarki narodowej ogółem w latach 2008 – 2023...	109
Wykres 23. Zmiana liczby podmiotów gospodarczych Radomia i innych jednostek w latach 2008 - 2023.....	111
Wykres 24. Relacja nowo zarejestrowanych podmiotów do wyrejestrowanych w Radomiu oraz innych jednostkach w 2023 r.	114
Wykres 25. Podmioty gospodarcze wg sekcji PKD 2007 w Radomiu w latach 2009,2020 oraz 2023r. r.....	117
Wykres 26. Podmioty gospodarcze przypadające na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym w Radomiu oraz jednostkach porównawczych w 2020 oraz w 2023 roku.....	118
Wykres 27. Spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego w Radomiu oraz porównywanych miastach i powiecie radomskim w 2008, 2020 oraz 2023 roku.....	119
Wykres 28. Dochody ogółem Gminy Miasta Radomia w latach 2008-2023	125

Wykres 29. Wydatki ogółem w Radomiu w latach 2008 -2023	127
Wykres 30. Porównanie dochodów i wydatków Radomia w latach 2008 – 2023	128
Wykres 31. Różnica w dochodach i wydatkach Radomia w latach 2008-2023 (%)	128
Wykres 32. Udział dotacji oraz subwencji w dochodach ogółem Radomia w latach 2008 – 2023	129
Wykres 33. Dochody na 1 mieszkańca w Radomiu oraz innych podmiotów – porównanie zmian w latach 2008 - 2023	130
Wykres 34. Wydatki na 1 mieszkańca miasta na tle innych podmiotów - porównanie zmian w latach 2008 - 2023	131
Wykres 35. Struktura wydatków Gminy Miasta Radomia w 2024 roku wg. klasyfikacji budżetowej	132
Wykres 36. Struktura wydatków Gminy Miasta Radomia w 2023 roku wg. klasyfikacji budżetowej	133
Wykres 37. Struktura własności lasów w powierzchni lasów ogółem na terenie Radomia i porównywanych jednostek w 2023 roku	141
Wykres 38. Tereny zieleni w porównywanych miastach w 2023 roku	143
Wykres 39. Wydatki na 1 mieszkańca w zakresie ochrony powietrza atmosferycznego i klimatu w 2023 w Radomiu oraz porównywanych jednostkach	170
Wykres 40. Odpady komunalne wytworzone na terenie Gminy Miasta Radomia w 2024 roku	179
Wykres 41. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem w latach 2008-2023 (%)	191
Wykres 42. Decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego wydane w Radomiu oraz wybranych miastach w latach 2009 – 2023	194
Wykres 43. Udział % decyzji dotyczących zabudowy wielorodzinnej i jednorodzinnej w porównywanych samorządach w 2023 roku	195
Wykres 44. Udział % decyzji dotyczących zabudowy usługowej oraz zabudowy innej w porównywanych samorządach w 2023 roku	196
Wykres 45. Ścieżki rowerowe (w km) na 10 tys. ludności w latach 2011, 2020 oraz 2023.	209
Wykres 46. Zasoby mieszkaniowe w Radomiu	216
Wykres 47. Przyrost liczby mieszkań (%) w Radomiu oraz porównywanych jednostkach w latach 2008-2023	218
Wykres 48. Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania (m ²) w latach 2008-2023	221
Wykres 49. Udział budynków mieszkalnych poszczególnych grup wysokości w wybranych jednostkach urbanistycznych	234
Wykres 50. Odsetek nowo planowanych terenów mieszkaniowych	241
Wykres 51. Szacunkowa pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych	241
Wykres 52. Odsetek ludności możliwej do osiedlenia na nowo planowanych terenach osadniczych względem obecnej liczby ludności	242

Wykres 53. Pojemność nowo planowanych terenów mieszkaniowych na tle aktualnej ludności jednostek terytorialnych	243
Wykres 54. Liczba pozwoleń na budowę i zgłoszeń budowy nowych budynków mieszkalnych w 2018 roku w MOF Radomia	245

Spis Map:

Mapa 1. Kierunki i natężenie rejestrowanych napływów z Radomia w latach 1989-2018	24
Mapa 2. Liczba ludności wg jednostek urbanistycznych w roku 2008 i 2019 (stan na koniec 2019)	26
Mapa 3. Zmiany liczby ludności wg jednostek urbanistycznych w latach 2008-2019(stan na VI 2019)	27
Mapa 4. Gęstość zaludnienia wg jednostek urbanistycznych w roku 2019.....	28
Mapa 5. Współczynnik feminizacji wg jednostek urbanistycznych w roku 2019	29
Mapa 6. Struktura wieku mieszkańców jednostek urbanistycznych w podziale na ekonomiczne grupy wieku w 2019 roku	30
Mapa 7. Struktura wieku mieszkańców jednostek urbanistycznych w podziale na ekonomiczne grupy wieku w 2019 roku	31
Mapa 8. Dostępność do terenów zieleni w Radomiu	144
Mapa 9. Istniejący system przyrodniczy Radomia	147
Mapa 10. Rozmieszczenie form ochrony przyrody względem obszaru Gminy Miasta Radomia.	151
Mapa 11. Lokalizacja Radomia na tle województwa mazowieckiego	188
Mapa 12. Mapa lokalizacyjna Radomia	189
Mapa 13. Obszary, dla których przystąpiono do opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (stan na 06.2025)	192
Mapa 14. Drogi dla rowerów oraz ciągi pieszo – rowerowe na terenie Radomia	210
Mapa 15. Sieć ciepłownicza na terenie Radomia	213
Mapa 16. Klasyfikacja budynków mieszkalnych wg grup wysokości	234
Mapa 17. Pierścień zielony miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia.....	244

Spis Rycin:

Rycina 1. Typy i podtypy gleb obszaru Radomia	155
Rycina 2. Jednolite części wód powierzchniowych rzecznych na obszarze Radomia	158
Rycina 3. Jednolite części wód podziemnych na obszarze Radomia	160
Rycina 4. Obszary zagrożenia powodzią	162
Rycina 5. Rozkład zanieczyszczeń powietrza – PM_{2,5}, PM₁₀ i B(a)P	165
Rycina 6. Warunki bioklimatyczne obszaru Radomia	173
Rycina 7. Obszar o wysokiej intensywności wyspy ciepła obszaru Radomia na tle powierzchni biologicznie czynnej	175

Rycina 8. Tereny podlegające ochronie akustycznej na terenie miasta Radomia ujęte w SMH Radom 2022 oraz POH Mazovia	183
Rycina 9. Sieć kolejowa na terenie miasta Radomia ujęta w SMH Radom 2022 oraz POH Mazovia,	185
Rycina 10. Lokalizacja obszarów, na których w ramach SMH Radom 2022, stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu	186
Rycina 11. Przebieg dróg krajowych i wojewódzkich w obrębie radomskiego węzła drogowego.....	200
Rycina 12. Docelowa sieć autostrad i dróg ekspresowych w Polsce	201
Rycina 13. Tereny osadnicze wyznaczone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin Radomskiego Obszaru Funkcjonalnego	238
Rycina 14. Tereny osadnicze wyznaczone w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin miejskiego obszaru funkcjonalnego Radomia	239

Raport z badania ankietowego – realizacja badania Centrum Funduszy EU na zlecenie Urzędu Miejskiego w Radomiu.

Uczestnicy badania

Badanie zostało przeprowadzone w okresie od 25 marca do 11 kwietnia 2025 r. Zebrano łącznie **108 ankiet**, z czego **13** było pustych lub nieważnych. Analiza opiera się na **95 ważnych odpowiedziach**, co stanowi 100% badanych.

Podstawowe dane o respondentach:

- **87,37%** uczestników było zameldowanych na terenie Radomia; **11,58%** nie miało meldunku w mieście.
- Skład płci: **51,58% kobiet**, **45,26% mężczyzn**, **2,11%** osób nie podało płci.
- Respondenci reprezentowali różne grupy: **41,05% przedstawicieli organizacji pozarządowych**, **32,63% przedsiębiorców**, **18,95% członków organów doradczych** Prezydenta Miasta Radomia.

Wśród przedsiębiorców dokonano dalszego podziału na wielkości podmiotów (100% = 33 przedsiębiorstwa):

- 13 mikroprzedsiębiorstw – **39,39%**
- 9 małych przedsiębiorstw – **27,27%**
- 7 dużych przedsiębiorstw – **21,21%**
- 4 średnie przedsiębiorstwa – **12,12%**

Przedstawiciele organizacji pozarządowych działali głównie w obszarach:

- społecznych – **34 osoby (35,79%)**
- ekologicznych – **3 osoby (3,16%)**
- probiznesowych – **2 osoby (2,11%)**

Osoby z organów doradczych Prezydenta reprezentowały m.in. Komitet Rewitalizacji, Radomską Radę Seniorów, Urząd Miejski i zespoły ds. aktualizacji strategii rozwoju miasta.

2. Wyniki Ankiet

1. Jakość oferty edukacyjnej (np. dostęp do szkół, poziom nauczania)

- 50 osób (52,63%) oceniło ofertę na średnim poziomie.
- 29 osób (30,53%) uznało ją za wysoką.
- 7 osób (7,37%) wskazało ocenę niską.
- 2 osoby (2,11%) oceniły ją bardzo wysoko, a 2 osoby (2,11%) – bardzo nisko.
- 4 osoby (4,21%) nie miały zdania.

2. Dostępność przedszkoli i żłobków

- 30 osób (31,58%) wskazało poziom średni.
- 24 osoby (25,26%) uznały dostępność za wysoką, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoką.
- 21 osób (22,11%) wybrało odpowiedź „trudno powiedzieć”.
- 11 osób (11,58%) oceniło dostępność jako niską, 6 osób (6,32%) – jako bardzo niską.

3. Dostępność szkół podstawowych

- 57 osób (60%) oceniło dostępność jako wysoką.
- 19 osób (20%) uznało ją za średnią.
- 7 osób (7,37%) wskazało ocenę bardzo wysoką.
- 10 osób (10,53%) nie miało zdania.

4. Dostępność instytucji kultury (bibliotek, domów kultury, muzeów)

- 36 osób (37,89%) oceniło dostępność na średnim poziomie.
- 35 osób (36,84%) uznało ją za wysoką.
- 7 osób (7,37%) oceniło ją bardzo wysoko.
- 8 osób (8,42%) wskazało ocenę niską, 4 osoby (4,21%) – bardzo niską.
- 2 osoby (2,11%) odpowiedziały „trudno powiedzieć”.

5. Liczba i atrakcyjność wydarzeń kulturalnych

- 39 osób (41,05%) uznało wydarzenia za średnio atrakcyjne.
- 21 osób (22,11%) oceniło ofertę kulturalną wysoko, 6 osób (6,32%) – bardzo wysoko.
- 17 osób (17,89%) oceniło ją nisko, a 7 osób (7,37%) – bardzo nisko.
- 2 osoby (2,11%) nie miały zdania.

6. Liczba i atrakcyjność wydarzeń sportowych

- 41 osób (43,16%) oceniło ofertę sportową jako średnią.
- 23 osoby (24,21%) wskazały ocenę wysoką, 4 osoby (4,21%) – bardzo wysoką.
- 9 osób (9,47%) uznało liczbę wydarzeń sportowych za niską, a 6 osób (6,32%) – bardzo niską.
- 10 osób (10,53%) zaznaczyło „trudno powiedzieć”.

7. Dostępność i jakość przestrzeni rekreacyjnych (parki, skwery)

- 33 osoby (34,74%) oceniły ten aspekt na średnim poziomie.

- 30 osób (31,58%) uznało dostępność za niską.
- 15 osób (15,79%) wskazało ocenę wysoką, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoką.
- 14 osób (14,74%) oceniło poziom jako bardzo niski.
- 1 osoba (1,05%) wybrała opcję „trudno powiedzieć”.

8. Dostępność i jakość obiektów rekreacji (place zabaw, boiska sportowe)

- 41 osób (43,16%) oceniło je na średnim poziomie.
- 22 osoby (23,16%) uznały poziom za wysoki, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoki.
- 20 osób (21,05%) wybrało ocenę niską.
- 8 osób (8,42%) – bardzo niską.
- 2 osoby (2,11%) zaznaczyły „trudno powiedzieć”.

9. Dostępność infrastruktury zdrowotnej

- 40 osób (42,11%) oceniło ją nisko.
- 30 osób (31,58%) wskazało poziom średni.
- 12 osób (12,63%) uznało dostępność za bardzo niską.
- 6 osób (6,32%) oceniło ją wysoko.
- 1 osoba (1,05%) wskazała ocenę bardzo wysoką.
- 2 osoby (2,11%) wybrały odpowiedź „trudno powiedzieć”.

10. Jakość usług z zakresu ochrony zdrowia

- 34 osoby (35,79%) oceniły jakość nisko.
- 28 osób (29,47%) uznało ją za bardzo niską.
- 25 osób (26,32%) oceniło usługi na średnim poziomie.
- 4 osoby (4,21%) wskazały ocenę wysoką, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoką.
- 1 osoba (1,05%) wybrała „trudno powiedzieć”.

11. Aktywność i zaangażowanie społeczne mieszkańców

- 39 osób (41,05%) uznało je za średnie.
- 31 osób (32,63%) oceniło je nisko.
- 13 osób (13,68%) wskazało ocenę bardzo niską.
- 7 osób (7,37%) oceniło je wysoko.
- 3 osoby (3,16%) wybrały „trudno powiedzieć”.
- 1 osoba (1,05%) oceniła je bardzo wysoko.

12. Działalność organizacji pozarządowych

- 29 osób (30,53%) oceniło działalność na średnim poziomie.
- 27 osób (28,42%) uznało ją za wysoką.
- 7 osób (7,37%) oceniło ją bardzo wysoko.
- 15 osób (15,79%) wskazało ocenę niską.
- 4 osoby (4,21%) – bardzo niską.
- 12 osób (12,63%) odpowiedziało „trudno powiedzieć”.

13. Poziom pomocy społecznej

- 44 osoby (46,32%) oceniły go na średnim poziomie.
- 19 osób (20,00%) wskazało niski poziom.
- 14 osób (14,74%) nie miało zdania.
- 10 osób (10,53%) oceniło go wysoko, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoko.
- 6 osób (6,32%) uznało poziom za bardzo niski.

14. Poczucie bezpieczeństwa

- 43 osoby (45,26%) oceniły je na średnim poziomie.
- 30 osób (31,58%) uznało je za wysokie.
- 5 osób (5,26%) wskazało ocenę bardzo wysoką.
- 10 osób (10,53%) – niski poziom bezpieczeństwa.
- 4 osoby (4,21%) – bardzo niski.
- 2 osoby (2,11%) nie miały zdania.

15. Możliwość znalezienia zatrudnienia

- 31 osób (32,63%) uznało, że szanse na zatrudnienie są niskie.
- 17 osób (17,89%) oceniło je bardzo nisko.
- 28 osób (29,47%) wskazało poziom średni.
- 8 osób (8,42%) oceniło je wysoko.
- 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoko.
- 9 osób (9,47%) wybrało „trudno powiedzieć”.

16. Dostępność ofert pracy i możliwość rozwoju zawodowego

- 30 osób (31,58%) oceniło ten czynnik na średnim poziomie.
- 27 osób (28,42%) wskazało niski poziom.
- 24 osoby (25,26%) uznały go za bardzo niski.
- 6 osób (6,32%) oceniło go wysoko.

- 1 osoba (1,05%) wskazała ocenę bardzo wysoką.
- 6 osób (6,32%) wybrało „trudno powiedzieć”.

17. Dostępność wysoko jakościowych miejsc pracy

- 40 osób (42,11%) oceniło ją nisko.
- 29 osób (30,53%) uznało ją za bardzo niską.
- 13 osób (13,68%) wskazało poziom średni.
- 3 osoby (3,16%) oceniły ją wysoko.
- 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoko.
- 7 osób (7,37%) wybrało „trudno powiedzieć”.

18. Atrakcyjność inwestycyjna gminy (dla inwestorów zewnętrznych)

- 39 osób (41,05%) oceniło ją na średnim poziomie.
- 23 osoby (24,21%) wskazały ocenę niską.
- 13 osób (13,68%) uznało atrakcyjność za wysoką, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoką.
- 11 osób (11,58%) oceniło ją bardzo nisko.
- 7 osób (7,37%) zaznaczyło „trudno powiedzieć”.

19. Warunki do prowadzenia działalności gospodarczej

- 36 osób (37,89%) uznało je za średnie.
- 23 osoby (24,21%) oceniły je nisko.
- 12 osób (12,63%) wskazało ocenę bardzo niską.
- 13 osób (13,68%) zaznaczyło „trudno powiedzieć”.
- 9 osób (9,47%) uznało warunki za wysokie.
- 1 osoba (1,05%) oceniła je bardzo wysoko.

20. Wsparcie gminy dla przedsiębiorców

- 29 osób (30,53%) oceniło wsparcie na średnim poziomie.
- 23 osoby (24,21%) wskazały niski poziom wsparcia.
- 16 osób (16,84%) uznało je za bardzo niskie.
- 18 osób (18,95%) nie miało zdania.
- 7 osób (7,37%) oceniło wsparcie wysoko.
- 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoko.

21. Wsparcie gminy dla osób planujących rozpocząć działalność

- 31 osób (32,63%) oceniło wsparcie jako średnie.

- 24 osoby (25,26%) wskazały niski poziom wsparcia.
- 12 osób (12,63%) uznało je za bardzo niskie.
- 20 osób (21,05%) wybrało „trudno powiedzieć”.
- 6 osób (6,32%) oceniło wsparcie wysoko, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoko.

22. Stan nawierzchni dróg/ulic

- 39 osób (41,05%) uznało stan dróg za średni.
- 26 osób (27,37%) oceniło go nisko.
- 19 osób (20,00%) wskazało ocenę bardzo niską.
- 8 osób (8,42%) oceniło go wysoko, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoko.

23. Jakość transportu zbiorowego

- 40 osób (42,11%) oceniło transport zbiorowy na średnim poziomie.
- 28 osób (29,47%) uznało jakość za wysoką.
- 5 osób (5,26%) wskazało ocenę bardzo wysoką.
- 8 osób (8,42%) uznało jakość za niską, 5 osób (5,26%) – za bardzo niską.
- 8 osób (8,42%) zaznaczyło „trudno powiedzieć”.

24. Dostępność infrastruktury rowerowej

- 41 osób (43,16%) oceniło dostępność na średnim poziomie.
- 20 osób (21,05%) wskazało ocenę wysoką, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoką.
- 18 osób (18,95%) uznało dostępność za niską.
- 8 osób (8,42%) wskazało bardzo niski poziom.
- 4 osoby (4,21%) wybrały „trudno powiedzieć”.

25. Jakość infrastruktury rowerowej

- 48 osób (50,53%) oceniło ją na średnim poziomie.
- 24 osoby (25,26%) uznały ją za wysoką.
- 12 osób (12,63%) uznało jakość za niską.
- 4 osoby (4,21%) oceniły ją bardzo nisko.
- 4 osoby (4,21%) wybrały „trudno powiedzieć”.
- 2 osoby (2,11%) wskazały ocenę bardzo wysoką.

26. Dostępność chodników

- 40 osób (42,11%) oceniło ją na średnim poziomie.
- 26 osób (27,37%) wskazało wysoką dostępność, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoką.

- 12 osób (12,63%) uznało dostępność za niską.
- 11 osób (11,58%) – za bardzo niską.
- 2 osoby (2,11%) wybrały „trudno powiedzieć”.

27. Jakość i stan nawierzchni chodników

- 38 osób (40%) oceniło je na średnim poziomie.
- 28 osób (29,47%) wskazało niski poziom jakości.
- 16 osób (16,84%) uznało stan za bardzo niski.
- 9 osób (9,47%) oceniło go wysoko, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoko.
- 1 osoba (1,05%) nie miała zdania.

28. Efektywność oświetlenia ulicznego

- 43 osoby (45,26%) oceniły efektywność oświetlenia na średnim poziomie.
- 32 osoby (33,68%) uznały ją za wysoką.
- 7 osób (7,37%) wskazało ocenę niską oraz 7 osób (7,37%) – bardzo niską.
- 3 osoby (3,16%) wybrały „trudno powiedzieć”.
- 1 osoba (1,05%) oceniła efektywność bardzo wysoko.

29. Dostępność przestrzeni publicznej dla osób ze szczególnymi potrzebami

- 32 osoby (33,68%) oceniły ją na średnim poziomie.
- 22 osoby (23,16%) zaznaczyły „trudno powiedzieć”.
- 21 osób (22,11%) oceniło dostępność nisko.
- 14 osób (14,74%) uznało ją za bardzo niską.
- 4 osoby (4,21%) wskazały ocenę wysoką, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoką.

30. Stan budynków użyteczności publicznej

- 55 osób (57,89%) oceniło stan budynków na średnim poziomie.
- 14 osób (14,74%) wskazało niski poziom.
- 7 osób (7,37%) uznało go za bardzo niski.
- 11 osób (11,58%) oceniło stan wysoko, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoko.
- 4 osoby (4,21%) wybrały „trudno powiedzieć”.

31. Dostępność architektoniczna budynków użyteczności publicznej

- 56 osób (58,95%) oceniło ją na średnim poziomie.
- 11 osób (11,58%) uznało ją za niską.
- 6 osób (6,32%) wskazało ocenę bardzo niską.

- 6 osób (6,32%) uznało dostępność za wysoką, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoką.
- 12 osób (12,63%) wybrało „trudno powiedzieć”.

32. Stan obiektów zabytkowych

- 39 osób (41,05%) oceniło je na średnim poziomie.
- 28 osób (29,47%) wskazało niski poziom.
- 15 osób (15,79%) uznało je za bardzo niskie.
- 6 osób (6,32%) oceniło obiekty wysoko, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoko.
- 5 osób (5,26%) wybrało „trudno powiedzieć”.

33. Dostępność infrastruktury wodociągowej

- 44 osoby (46,32%) oceniły ją jako wysoką.
- 34 osoby (35,79%) uznały poziom za średni.
- 4 osoby (4,21%) wskazały ocenę bardzo wysoką, 3 osoby (3,16%) – bardzo niską.
- 8 osób (8,42%) wybrało „trudno powiedzieć”.

34. Stan infrastruktury wodociągowej

- 39 osób (41,05%) oceniło stan jako wysoki.
- 30 osób (31,58%) wskazało poziom średni.
- 4 osoby (4,21%) uznały go za bardzo wysoki.
- 8 osób (8,42%) oceniło stan nisko, 2 osoby (2,11%) – bardzo nisko.
- 10 osób (10,53%) zaznaczyło „trudno powiedzieć”.

35. Dostępność infrastruktury kanalizacyjnej

- 40 osób (42,11%) oceniło ją na średnim poziomie.
- 33 osoby (34,74%) uznały poziom za wysoki.
- 3 osoby (3,16%) wskazały ocenę bardzo wysoką.
- 5 osób (5,26%) oceniło ją bardzo nisko.
- 1 osoba (1,05%) uznała ją za niską.
- 12 osób (12,63%) wybrało „trudno powiedzieć”.

36. Stan infrastruktury kanalizacyjnej

- 33 osoby (34,74%) oceniły stan jako średni.
- 31 osób (32,63%) uznały go za wysoki, 3 osoby (3,16%) – za bardzo wysoki.
- 8 osób (8,42%) oceniło stan nisko, 4 osoby (4,21%) – bardzo nisko.

- 15 osób (15,79%) zaznaczyło „trudno powiedzieć”.

37. Dostępność infrastruktury telekomunikacyjnej

- 39 osób (41,05%) oceniło ją wysoko.
- 35 osób (36,84%) uznały dostępność za średnią.
- 5 osób (5,26%) wskazało ocenę bardzo wysoką.
- 3 osoby (3,16%) oceniły ją nisko, 1 osoba (1,05%) – bardzo nisko.
- 10 osób (10,53%) wybrało „trudno powiedzieć”.

38. Poziom cyfryzacji usług

- 42 osoby (44,21%) oceniły cyfryzację usług na średnim poziomie.
- 20 osób (21,05%) uznały ją za wysoką.
- 4 osoby (4,21%) wskazały ocenę bardzo wysoką.
- 13 osób (13,68%) oceniło poziom nisko, 8 osób (8,42%) – bardzo nisko.
- 7 osób (7,37%) zaznaczyło „trudno powiedzieć”.

39. Ogólny stan środowiska naturalnego

- 47 osób (49,47%) oceniło go na średnim poziomie.
- 29 osób (30,53%) uznało stan za niski.
- 10 osób (10,53%) oceniło stan wysoko.
- 6 osób (6,32%) wskazało ocenę bardzo wysoką.

40. Jakość powietrza

- 34 osoby (35,79%) oceniły jakość powietrza na średnim poziomie.
- 28 osób (29,47%) uznały ją za niską.
- 19 osób (20%) wskazało ocenę bardzo niską.
- 10 osób (10,53%) oceniło jakość wysoko.
- 3 osoby (3,16%) uznały ją za bardzo wysoką.

41. Poziom jakości wód powierzchniowych

- 39 osób (41,05%) oceniło go na średnim poziomie.
- 21 osób (22,11%) uznało poziom za niski.
- 13 osób (13,68%) wskazało ocenę bardzo niską.
- 10 osób (10,53%) oceniło jakość wód wysoko.
- 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoko.
- 10 osób (10,53%) wybrało „trudno powiedzieć”.

42. Czystość obszarów zalesionych

- 45 osób (47,37%) oceniło czystość lasów na średnim poziomie.
- 17 osób (17,89%) uznało poziom za niski.
- 19 osób (20%) wskazało ocenę bardzo niską.
- 8 osób (8,42%) oceniło czystość wysoko, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoko.
- 3 osoby (3,16%) wybrały „trudno powiedzieć”.

43. Poziom czystości i porządku w gminie

- 42 osoby (44,21%) oceniły poziom na średnim poziomie.
- 21 osób (22,11%) wskazało niski poziom.
- 13 osób (13,68%) uznało go za bardzo niski.
- 16 osób (16,84%) oceniły czystość wysoko.
- 1 osoba (1,05%) wskazała ocenę bardzo wysoką.
- 1 osoba (1,05%) wybrała „trudno powiedzieć”.

44. Świadomość ekologiczna mieszkańców

- 31 osób (32,63%) oceniły ją na średnim poziomie.
- 35 osób (36,84%) uznały ją za niską.
- 17 osób (17,89%) wskazały ocenę bardzo niską.
- 3 osoby (3,16%) oceniły świadomość ekologicznie wysoko, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoko.
- 7 osób (7,37%) wybrało „trudno powiedzieć”.

45. System gospodarowania odpadami komunalnymi

- 41 osób (43,16%) uznało system za średni.
- 16 osób (16,84%) oceniły go wysoko, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoko.
- 15 osób (15,79%) uznały system za niski, 11 osób (11,58%) – bardzo niski.
- 9 osób (9,47%) wybrało „trudno powiedzieć”.

46. Rozwój odnawialnych źródeł energii

- 27 osób (28,42%) oceniło rozwój OZE nisko.
- 20 osób (21,05%) wskazało ocenę bardzo niską.
- 26 osób (27,37%) uznały rozwój za średni.
- 18 osób (18,95%) zaznaczyły „trudno powiedzieć”.
- 1 osoba (1,05%) oceniła rozwój wysoko, 1 osoba (1,05%) – bardzo wysoko.

47. Działania gminy w zakresie ochrony środowiska

- 38 osób (40%) oceniły je na średnim poziomie.

- 23 osoby (24,21%) uznały działania za niskie.
- 15 osób (15,79%) wskazały ocenę bardzo niską.
- 10 osób (10,53%) wybrało „trudno powiedzieć”.
- 5 osób (5,26%) oceniły działania wysoko, 2 osoby (2,11%) – bardzo wysoko.

3. Najważniejsze czynniki dla rozwoju gminy

W pytaniu otwartym dotyczącym kluczowych czynników rozwoju gminy respondenci najczęściej wskazywali: **rozwój lokalnego rynku pracy (48 wskazań – 50,53%), rozwój usług społecznych (37 wskazań – 38,95%) oraz zapewnienie wysokojakościowych miejsc pracy (33 wskazania – 34,74%)**. Kolejne ważne aspekty to **posiadanie terenów inwestycyjnych (27 wskazań – 28,42%), czyste środowisko (22 wskazania – 23,16%) i rozwój turystyki (20 wskazań – 21,05%)**. Pojedyncze osoby zwracały uwagę na dostępność dla osób ze szczególnymi potrzebami, estetykę gminy, komunikację, stan infrastruktury drogowej oraz inne indywidualne czynniki.

Najczęściej pojawiające się wątki:

- Miejsca pracy i inwestorzy – pozyskiwanie inwestorów, tworzenie wysoko płatnych miejsc pracy, tereny inwestycyjne (w tym okołolotniskowe).
- Infrastruktura drogowa i chodniki – modernizacja ulic, dokończenie kluczowych tras, naprawa chodników, dojazd na obrzeża.
- Transport publiczny i alternatywny – lepsza komunikacja miejska, szybka kolej miejska, sieć ścieżek rowerowych.
- Rewitalizacja i estetyka – remonty kamienic, adaptacja pustostanów, porządek i czystość, zagospodarowanie centrum/Rynku.
- Zieleń i środowisko – tereny zielone, „odbetonowanie”, jakość powietrza, gospodarka odpadami, ochrona lasów.
- Lotnisko – rozwój funkcji (pasażerskie/cargo) lub postulaty likwidacji; silny, polaryzujący temat.
- Kultura, sport i młodzież – oferta kulturalna (amfiteatr, filharmonia), kluby sportowe, programy i miejsca dla młodzieży.
- Usługi społeczne i zdrowie – dostępność usług zdrowotnych, bezpieczeństwo, działania społeczne.
- Budownictwo mieszkaniowe – mieszkania komunalne/niskoczynszowe, dostępność lokali.

Najlepiej oceniane obszary:

- dostępność szkół podstawowych,
- infrastruktura wodociągowa i telekomunikacyjna,
- poczucie bezpieczeństwa,
- transport zbiorowy.

Najgorzej oceniane obszary:

- jakość usług zdrowotnych i dostępność ochrony zdrowia,
- możliwość znalezienia pracy i atrakcyjność inwestycyjna,
- jakość powietrza, czystość lasów, świadomość ekologiczna mieszkańców,
- stan zabytków i kamienic.

Średnio oceniane (dużo odpowiedzi „średni”):

- edukacja,
- infrastruktura rowerowa, chodniki, drogi,
- organizacje pozarządowe, pomoc społeczna,
- kultura i sport.

Wyniki badań potwierdzają aktualność wcześniej prowadzonych badań – nadal aktualne są cele i kierunki rozwoju – respondenci obszary te w większości oceniają średnio bądź nisko.